การศึกษาวิเคราะห์

๑๕/๕๐

คติความเชื่อเรื่องผีสางเทวดา

ในชุมชนภาคใต้

เอกสารประกอบการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น

อาจารย์กลิ่น คงเหมือนเพชร

ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตกระบี่

2552

สนับสนุนงบประมาณโดย
สถาบันการพลศึกษา/กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ครัง

การศึกษาวิเคราะห์

คติความเชื่อเรื่องผีสางเทวดา

ในชุมชนภาคใต้

เอกสารประกอบการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น

อาจารย์กลิ่น คงเหมือนเพชร

ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตกระบี่

๒๕๕๒

002062

คำนำ

ผีสางเทวดาเป็นปรากฏการณ์ที่อธิบายได้ยากมากในโลกยุคดิจิตอล เพราะคนทุกวันนี้เป็นพวกวิทยาศาสตร์ที่มองภาพต่างๆ เป็นส่วนๆ ไม่ได้มองเป็นองค์รวม เหตุผลบางประการคิดอยู่ที่ตัวกายแต่ไม่ทะลุไปถึงใจ คำว่า "อ้าหลังและงมงาย" จึงถูกยัดเยียดให้ชาวบ้านผู้ยึดมั่นกับรากเหง้าของผีสางเทวดา คนสมัยใหม่มีอำนาจมากพอที่จะกล่าวหาว่าชาวบ้านโง่ไม่รู้จักวิทยาศาสตร์ทำอะไรเหลวไหล ชาวบ้านได้แต่นิ่งเงียบ เพราะไม่มีอำนาจที่จะไปต่อว่าคนยุคใหม่ว่าโง่ ไม่รู้จักวิถีชีวิตและครรภะของชาวบ้าน ที่ความเชื่อของเขาทำให้ชุมชนสงบสุขมาช้านาน

ความจริงผีสางเทวดากับคนเป็นความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมานาน สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของคน ทุกคนสามารถค้นหาผีได้โดยใช้ "ทฤษฎีสวาอ่าน สืบโยด" นั่นเอง แล้วจะพบ "ค้นผี" สภาวะแห่งจิตวิญญาณบรรพบุรุษที่ไม่รู้ว่ามีมาแต่ครั้งไหนถูกถ่ายทอดผ่านระบบความเชื่อถ่ายโอ ปรับเปลี่ยนเลื่อนไหลมาอย่างต่อเนื่อง เหมือนบทเชื้อครูหมอโนรา (ผี) ภาคใต้ว่า " คุณเอย คุณครู เหมือนฝั่งแม่น้ำคงคา ต้นต้นไหลมา ไม่รู้สิ้นรู้สุด " นั่นเอง

เราค้นพบว่าชนเผ่าในสุวรรณภูมินับถือ "ผี" มาก่อน เมื่อมีพราหมณ์และพุทธ เข้ามาจึงได้มีการประสมประสาน ผนึกสำนึกดั้งเดิมเข้าไปอย่างแน่นแฟ้น จนกลายเป็นสถาบันที่เข้มแข็งของชุมชน เพราะความคิดความเชื่อมันเข้ากันได้นั่นเอง

ผีในความหมายชาวบ้าน ต่างกับผีวิทยาศาสตร์โดยสิ้นเชิง ต่างกันทั้งใน "วิธีการและวิธีคิด" คนโบราณเอาผีมาเป็นเทคนิคในการจัดระเบียบทางสังคม ให้คนกับสิ่งแวดล้อมอยู่กันได้ในลักษณะความสมดุล เป็นกุศโลบายในการสร้าง "พื้นที่คุณค่ามากกว่ามูลค่าในเชิงวิทยาศาสตร์" ผีของชาวบ้านจึงเป็นได้ทั้งจารีต ประเพณี กฎหมาย และสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่สามารถเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เข้ากันได้

การศึกษาในเอกสารฉบับนี้ไม่ได้เป็นงานวิจัยหรือเป็นตำราทางวิชาการ เป็นได้เพียงบันทึกที่ต้องการเผยแพร่ในท้องถิ่นให้ผู้สนใจได้เรียนรู้พอเป็นพื้นฐานคติความเชื่อบางประการในแง่มุมหนึ่ง เน้นเฉพาะในท้องถิ่นภาคใต้เท่านั้น ยังมีผีอีกหลายคนที่ยังไม่ได้กล่าวถึง และอาจมีอีกหลายประเด็นที่ผู้สนใจสามารถนำไปศึกษาในแง่มุมใหม่ได้

ขอขอบคุณเจ้าของเอกสารข้อมูลที่นำมาอ้างอิง เพื่อนผู้งผู้อนุเคราะห์ ในหลาย ๆ ด้านขอบคุณสถาบันการพลศึกษาและศูนย์วัฒนธรรมสถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตกระบี่ ที่สนับสนุนงบประมาณและดำเนินการจัดพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้มา ณ โอกาสนี้ด้วย

กลิ่น คงเหมือนเพชร

กระบี่/2552

บทที่ 1
บทนำ

ผีสางเทวดา เป็นเรื่องของความเชื่ออย่างหนึ่งของมนุษย์มาแต่สมัยโบราณ เห็นจะเป็นเพราะว่ามนุษย์ในยุคแรก ๆ เกิดความฉงนสนเท่ห์และไม่เข้าใจในธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ว่าสิ่งเหล่านั้นเกิดมาได้อย่างไร ทำไมจึงปรากฏเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แดดออก เกิดอุทกภัย โรคระบาดร้ายแรงและความตาย.....เป็นต้น ไม่สามารถหาสาเหตุได้ จึงคิดว่าน่าเกิดจากอำนาจสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มองไม่เห็นตัว และบันดาลให้เป็นไป

ปรากฏการณ์ที่มนุษย์ประสบเหล่านี้ บางประการสร้างความประหวั่นพรั่นพรึงต่อความรู้สึกเช่น ภัยธรรมชาติที่มีผลต่อความเดือดร้อนและความตายของมนุษย์ ความกลัวผสมกับความต้องการหลบหลีกภัย ทำให้เกิดการบนบานศาลกล่าว พร่ำบ่นพรรณนาต่าง ๆ ถ้าประสบความสำเร็จก็ถือว่าอำนาจลี้ลับช่วยเหลือ ถ้าประสบทุกข์ภัยก็ถือว่าสิ่งลี้ลับนั้นลงโทษ สิ่งลี้ลับเหล่านั้นได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย เมื่อเราเริ่มพัฒนาการการใช้ภาษาแล้วเราได้เรียกฝ่ายเลวร้ายว่า "ภูตผีปีศาจ" ฝ่ายดีเรียกว่าเป็น "เทวดาหรือผีฟ้า" และเชื่อว่าในปรากฏการณ์ธรรมชาติเหล่านั้นจะมีผีหรือเทวดาประจำอยู่สามารถดลบันดาลให้ดีให้ร้ายกับใครก็ได้ทั้งนั้น

เสฐียร โกเศศ (2510 : 2-3) ให้ความเห็นเรื่องผีสรุปได้ว่า "ผีดีนั้นตามปกติไม่ให้ร้ายแก่ใคร เว้นไว้จะทำให้โกรธ ถ้ามีความเกรงกลัวนอบน้อมก็ไม่ให้ร้ายอะไร ส่วนผีร้ายนั้นเป็นผีพวกเกะกะระรานไม่ให้ดีแก่ใคร และผีจำพวกนี้แหละที่หลอกหลอนผู้คนที่คนกลัวที่สุดก็เป็นผีจำพวกนี้เอง นอกจากนี้ยังมีผีอีกพวกหนึ่งเป็นผีกาบเส้น คือเป็นผีดีผีฟ้าก็ไม่เชิง เป็นผีร้ายก็ไม่เชิง บางทีเราเรียกว่า เทวดา บางทีเราเรียกว่า ผี เป็นจำพวกผีเทวดา จัดเข้าเป็นผีธรรมชาติ"

ดังกล่าวมาแล้วว่าเดิมมนุษย์นับถือผี กลัวผี ยึดเอาเป็นที่พึ่ง แม้ว่ามนุษย์เจริญขึ้นเปลี่ยนแปลงความเชื่อไปตามโลกยุคใหม่แล้วก็ตาม แต่ในสัญชาตญาณของคนยังมีสาระความเชื่ออำนาจลี้ลับและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้อยู่

นักโบราณคดีว่า ความเชื่อเรื่องวิญญาณและภูตผีปีศาจ เทพเจ้า เริ่มมีมาแต่สมัยหินใหม่ (Neolithic Age) โน่นแล้วคือประมาณ 2,500-5,000 ปีก่อนคริสตกาล วัฒนธรรมหินใหม่ มนุษย์เริ่มรู้จักการเพาะปลูก สร้างที่อยู่อาศัย นำเปลือกไม้มาทำเครื่องนุ่งห่ม รวมกันเป็นหมู่เป็นพวก มีกฎมีประเพณี ความเชื่อเกิดขึ้น เช่น เรื่องวิญญาณ ภูมิผีปีศาจ เริ่มมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าที่บันดาลความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูก เช่น แม่โพสพ เป็นต้น

จากการที่มนุษย์อยู่กับธรรมชาติ แต่ไม่เข้าใจธรรมชาติอย่างถ่องแท้ บางอย่างไม่สามารถหาคำตอบว่ามันเกิดขึ้นได้เพราะอะไรกันแน่ คิดว่าต้องมีสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นอีก ซึ่งสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นเราพอแบ่งเป็นประเภทใหญ่ได้ 2 ประเภท คือ

(1) เทพเจ้า (God) และจิตวิญญาณ (Spirit)

(2) ผี ปีศาจ หรือวิญญาณมนุษย์ที่ตายไปแล้ว

ทั้งสองประเภทนี้มีรายละเอียดปลีกย่อยออกไปมากมาย แล้วแต่ความเชื่อและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มชนนั้น ๆ เช่น

"พวกเมารีในนิวซีแลนด์ นับถือเทพเจ้า 3 องค์ เทพแห่งท้องทะเล เทพแห่งฟ้า และเทพแห่งการเกษตร แต่ละองค์จะได้รับการบวงสรวง เพื่อขอความช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การตกปลา การล่าสัตว์ และการเพาะปลูก.... บางสังคมเชื่อเรื่องจิตวิญญาณหรือเทวดาอารักษ์ (Guardian Spirits) ซึ่งมีฤทธิ์อำนาจว่าเทพเจ้า แต่มีความใกล้ชิดกับมนุษย์มากกว่าเทพเจ้า บางศาสนาเชื่อว่าเทวดาอารักษ์อาจสิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ เพื่อดูแลคุ้มครองป้องกันภัยแก่ผู้ประพฤติดี เทวดาอารักษ์อาจสิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ เพื่อดูแลคุ้มครองแม่น้ำและทรัพยากรธรรมชาติและอื่น ๆ (ยศ สันติสมบัติ 2537 : 202)

ความเชื่อและความคิดของผู้คนในแถบอุโรปก็ไม่แตกต่างไปจากส่วนอื่น ๆ ของโลก เช่น

"ในศาสนาโรมันโบราณ พวกลาตินเชื่อเรื่องผีสาง เทวดา คือ เชื่อว่าวิญญาณหรือผีสางจำนวนมากสิงอยู่ในป่า น้ำพุ แม่น้ำ บ่อน้ำ และในบ้านใกล้ ๆ เตาไฟ....ในบ้านมีผีสางเทวดาสำคัญอยู่ 4 องค์ คือ

ธานุส เป็นผีหรือเทพรักษาเรือนมี 2 หน้า ประจำอยู่ที่ประตู หน้าหนึ่งหันออกนอกบ้าน หน้าหนึ่งหันเข้าในบ้าน

ลาร์ เทพแห่งนาและการเก็บเกี่ยว

พีนท เทพผู้รักษาห้องเก็บของ

เวสตะ เทพประจำเตาไฟ เวลาเด็กเกิดก็จะมีการถวายเครื่องเซ่นสังเวยแก่เทพชื่อปิคัมนุส และปิลัมนุส" (สุชีพ ปุญญานุภาพ 2536 : 40)

พวกอีก้อทางภาคเหนือของไทยเชื่อเรื่องผีธรรมชาติ เช่น ผีน้ำ ต้นไม้ ดิน ภูเขา และสัตว์ต่าง ๆ เชื่อว่าสามารถทำร้ายคนได้ เวลาทำอะไรจึงต้องบอกกล่าวเสียก่อน นอกจากนี้ยังถือผีบรรพบุรุษ (อาพีเปาะเลาะ) ผีเหล่านี้สามารถให้คุณและให้โทษได้

ชาวเลทางภาคใต้ของไทยนับถือผีน้ำ สัตว์ในน้ำ นกทะเล และนับถือผีบรรพบุรุษ ซึ่งปรากฏในสัญลักษณ์ของสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น

อีกประการหนึ่ง เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และบรรพบุรุษของเผ่าพันธุ์ก่อให้เกิดสายใยผูกพันที่บอกเล่าต่อกันมาเป็นตำนาน เมื่อบรรพบุรุษเหล่านั้นได้สิ้นตายไป สายใยทางใจมิได้ขาดตามไปด้วย เสมือนบุคคลเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่ กลายมาเป็นความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ หลายชาติหลายศาสนาเชื่อในเรื่องนี้ แม้แต่พุทธศาสนาของเราก็มิได้ปฏิเสธเช่นกัน นักศึกษาทางเรื่องจิตวิญญาณว่าวิญญาณเป็นพลังงานอย่างหนึ่ง แต่ความเชื่อของชาวบ้านทั่วไปคือ ผี นั่นเอง ผีจำพวกบรรพบุรุษแยกออกได้ 2 พวก เช่นกัน คือ "ต้นผี" ที่เชื่อว่าให้กำเนิดมนุษย์ของแต่ละเผ่าพันธุ์ อาจมีชื่อแตกต่างกันไป เช่น ในตระกูลเผ่าไทยอาจชื่อ "ขุนสรวง นางสาง ปู่สังกะสา ย่าสังกะสี ปู่สังสีย่าสังใส (สองไส้) ปู่แถนย่าแถน" เป็นต้น ทั้งนี้อาจรวมเอาบุคคลที่คิดว่าเป็นผู้นำ หัวหน้าเผ่าที่คิดว่าเป็นความจริงตามตำนาน เช่น ตำนานขุนบูลม (บรม) ที่เล่ากันทางภาคอีสานเล่าผูกพันมากับการกำเนิดมนุษย์ ความว่า

"ขุนบูลม เป็นลูกพญาแถน พญาแถนมอบเมล็ดน้ำเต้าให้ไปปลูกที่นาน้ออ้อยหนู น้ำเต้าออกมา 2 ผล ต่อมาโตขึ้นทุกทีจนขุนบูลมไม่มีที่อยู่จึงไปหาพญาแถน ก็ได้รับคำแนะนำว่าให้เจาะผลน้ำเต้านั้นออก ขุนบูลมเอาเหล็กไฟ เจาะน้ำเต้าผลหนึ่ง มีคนออกมากลายเป็นผิวดำ เพราะถูกไฟลน ส่วนอีกใบเจาะด้วยสิ่วพวกนี้ออกมามีผิวขาว

พวกที่ออกมาจากน้ำเค้านี้แหละได้กลายมาเป็นเส้นสายตระกูลเผ่าไทย ชนเหล่านี้จะเป็นผีบรรพบุรุษที่ถูกหลานกล่าวขานกันต่อมา

จากเรื่องขุนบูลมที่เล่ามาเป็นสายกำเนิดของเผ่าไทยสายหนึ่ง ที่มีถูกหลานสืบออกไปแพร่หลายในพงศาวดารลานช้างเล่าความตอนนี้ว่า พญาแถนหลวง (พระอินทร์) ให้ท้าวผู้มีบุญชื่อ ขุนบรมกับบริวารเมืองสวรรค์ ลงมายังเมืองนาน้อยอ้อยหนู (เข้าใจว่าเมืองแถง, แถน) แล้วจึงสร้างบ้านแปงเมืองให้ไอรส 7 องค์ •แยกไปสร้างเมืองต่าง ๆ กลายเป็นเส้นสายตระกูลเผ่าไทย ชนเหล่านี้จะกลายเป็นผีบรรพบุรุษประเภทนี้แล้ว ยังมีผีบรรพบุรุษในสายของคนโดยตรง ได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่าตายายผู้ล่วงลับไปแล้ว

จะเห็นได้ว่าผีกับคนเป็นเรื่องที่แยกไม่ออกมาแต่สมัยบุพกาลมาจนบัดนี้ เพราะว่าผีส่วนหนึ่งที่แนบแน่นกับคนมากคือผีบรรพบุรุษนี้เอง เวชวุฒิ บุญชูวิทย์ (2532 : 64-65) ได้ศึกษาสังคมพวกอีก้อเรื่องผีบรรพบุรุษเล่าความเชื่อของพวกนั้นว่า

ผีกับคนอาศัยอยู่ร่วมกันจนแยกไม่ออกว่าผีเป็นอย่างไร คนเป็นอย่างไร แต่ที่อีก้อถือว่าเป็นต้นตระกูลของคนโดยเรียงตามลำดับชื่อแรกเป็นพ่อ และชื่อหลังเป็นลูกต่อไปเรื่อย ๆ ได้ดังนี้

(1) อุ่มมะ (2) อุ่มคล้อง (3) คล้องหย่อ (4) หย่อยี (5) อีโร (6) โรมา (7) มาฮอ (8) ฮอแหนะ (9) แหนะแบ (10) แบชุม จนกระทั่งถึง "ชุมมิโอ" ซึ่งเป็นลูกของแบชุม (10 คนแรกอีก้อกล่าวว่าไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นผีหรือคนหรือเป็นสัตว์) ในช่วงสมัยนั้นและที่ผ่านมาแล้ว คน ๆ เดียวสามารถเป็นได้ทั้งพ่อและแม่ในตัวคนเดียวยังไม่มี

• ไอรส 7 องค์ของขุนบรมตามตำนานปรากฏชื่อดังนี้

1. ขุนลอ สร้างเมืองลาว (ลานช้าง)
2. อี่ผาลาน สร้างเมืองหอแค (ล่อตาลี่ฟู่)
3. สามขูสง สร้างเมืองแกวช่องบัว (ตังเกี๋ย)
4. ไสผง สร้างเมืองฮวนโยนก
5. จ้วอินทร์ สร้างเมืองอโยธยา
6. ลกกลม สร้างเมืองเชียงคม
7. เจ็ดเมือง สร้างเมืองพวน

การแยกเพศว่าเป็นชายเป็นหญิง วันหนึ่งชุมมิโอป่วยจึงให้ผีกับคนมาเฝ้าไข้ โดยให้คนเฝ้าด้านที่เป็นกลางวัน ส่วนผีเฝ้าด้านที่เป็นกลางคืน กล่าวว่าชุมมิโอนั้น มีรูปร่างแปลกประหลาดมีนมอยู่ข้างหลัง9เต้า ข้างหน้า2เต้า ในขณะที่ผีและคนเฝ้าอยู่นั้น ชุมมิโอ ได้ตายลงไม่มีใครรู้และได้หันด้านที่มีนม 9 เต้า ไปทางผี เมื่อผีกลับมาเห็นชุมมิโอนอนผิดปรกติจากที่เคยเป็นและรู้ว่าชุมมิโอตายแล้ว ผีจึงโกรธคนที่เฝ้าอยู่แต่ไม่รู้ว่าชุมมิโอตาย อีกอันขี้โกงผีอีกที่พลิกตัวชุมมิโอโดยพละการ ผีจึงไม่ขออยู่ร่วมกับคนดั้งแต่นั้นมาและจะคอยกลั่นแกล้งคน ในวันที่มีการทำพิธีศพชุมมิโอนั้น ผีได้นำพวกสัตว์ป่าต่าง ๆ มาร่วมในพิธีด้วย ส่วนคนได้หาถันเอากลองมาในพิธี เมื่อถึงเวลาทำการสวดศพชุมมิโอ ด้วยความอายที่ถูกผีจับขี้โกงได้ คนจึงเอากลองมาตีเพื่อกลบเสียงสวด ทำให้สัตว์ป่าต่าง ๆ ที่ผีนำมาตกใจวิ่งหนีกลับเข้าไปอยู่ในป่าตามเดิมดั้งแต่นั้นมา เหลือหมูกับหมาเพราะสัตว์ทั้งสองอยู่ใกล้คนจึงหนีไม่ทัน คนได้เอากระดังครอบหัวหมาไว้ แต่เป็นกระดังแบบที่ไม่มีรู (ฮามะ) หมาจึงเอากระดังที่มีรู (ฮาแย่) บังหน้าคนไว้ แต่คนร้องว่าอังปิดไม่มิดอังเห็นผีอยู่หมาจึงเอาฮามะปิดหน้าคนแทนและคนก็กลับเอาฮาฮาย่อปิดหน้าหมา ด้วยเหตุนี้ผีกับคนจึงต่างคนต่างอยู่ คนไม่สามารถจะเห็นผีได้ ส่วนผีสามารถเห็นคนได้ตลอดเวลา สำหรับหมานั้นสามารถเห็นได้ทั้งผีทั้งคนหมาจึงเป็นได้ทั้งเพื่อนของคนและผี"

เมื่อมนุษย์เริ่มมีศาสนาก็มิวายเอาสิ่งที่คนเชื่ออยู่ก่อนเข้าไปประสมประสานบางศาสนามีเทวดาตั้งหลายองค์ มีผีสางหลายคนที่ผู้นับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือมีอำนาจที่จะให้คุณและโทษได้ ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตจึงต้องเอาสิ่งเหล่านี้เข้าไปเกี่ยวข้อง จุดมุ่งหมายใหญ่ของมนุษย์ก็คือ เพื่อประโยชน์สุขแห่งตนหรือสังคมนั่นเอง เพราะเห็นอยู่เสมอว่าบางครั้งมนุษย์นั่นแหละ "ต่อรอง" หรือว่าต้มตุ๋นเอาผีสางเทวดาเปื่อยไปก็มี แต่ก็ไม่เห็นผีสางเทวดาท่านจะว่าอย่างไร ผีสางเทวดาจึงอาจเป็นทั้งความเชื่อ ภูมิปัญญาและ "เทคโนโลยี" ของมนุษย์นั่นเอง

ในการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้มุ่งประเด็นว่า ผีสางเทวดามีจริงหรือไม่ ไปดูกันได้ที่ไหน วิญญาณเป็นอย่างไร ชีวิตหลังความตายเป็นอย่างไร และไม่มุ่งประเด็นในมิติเรื่องผีหรือวิญญาณมาปรากฏตัวหลอกหลอนผู้คน แลบลิ้นปลิ้นตาเหมือนนิยายสยองขวัญ แต่มุ่งประเด็นความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผีสางเทวดาและมนุษย์ในระบบของความเชื่อกับวิถีชีวิต และจำกัดขอบเขตเฉพาะพื้นที่ทางภาคใต้เท่านั้น

บทที่ 2
ความเป็นมาของคำว่า ผีสาง เทวดา

เรื่องผีสาง เทวดาเป็นปัญหาโลกแตก ขึ้นอยู่กับความเชื่อของผู้คน ผีสาง เทวดาจึงมีลักษณะก่อนข้างเป็นปริศนา แต่อย่างไรก็ตามน่าจะมีต้นเค้าอะไรสักอย่างที่ทำให้เกิดคำศัพท์ว่า "ผี สาง เทวดา" ขึ้นมาใช้กันอยู่ ซึ่งคำทั้งสามนี้ล้วนเป็นสิ่งอันเดียวกันขึ้นอยู่กับสถานะและภาวะการใช้เท่านั้นเอง ผีสาง เทวดา จริง ๆ มีรูปร่างอย่างไร ไม่มีข้อจำกัดที่แน่ชัด ขึ้นอยู่กับมิติประสบการณ์ของแต่ละคน เพราะผีสาง เทวดา ไม่สามารถปรากฏรูปร่างให้เห็นได้โดยตรง มีคำถามนักวาดภาพการ์ตูนท่านหนึ่งว่า ในบรรดารูปต่าง ๆ ที่วาดมาแล้วรูปอะไรวาดง่ายที่สุด ก็ได้รับคำตอบว่า "รูปผีนี่แหละ" เพราะว่าจะวาดอย่างไรก็ได้ไม่มีใครว่าหรือติดิงประการใด ไม่มีใครเถียงว่าไม่ถูกเพราะต่างคนต่างก็ไม่เคยเห็นผีชัดเจนกันมาก่อนนั้นเอง ทุกคนสามารถวาดรูปผีได้ด้วยความสบายใจ

ความหมายของคำ

(1) คำว่า ผี วิญญาณ ผีหลอก

พจนานุกรมไทยของนายอมานิต มานิตย์เจริญให้ความหมายคำว่าผีว่า "ซากศพคนที่ตายแล้ว วิญญาณของคนหรือสัตว์ตาย ที่สำแดงร่างกายหลอกหลอนหรือขอส่วนบุญ, สิ่งที่สิงอยู่ตามที่ต่าง ๆ สามารถสำแดงแปลงร่างได้ต่างๆ , เรียกคนเลวหรือไม่ดีว่า คนผี, เรียกดวงหน้าของคนที่มีลักษณะเหี่ยวย่นว่า หน้าผี, ถั่วชนิดหนึ่งเรียกว่า ถั่วผี, สัตว์ชนิดหนึ่งคล้ายหนูตัวเล็ก ๆ เรียกว่า หนูผี, เรียกผู้อาคมขลังที่เลี้ยงผีและกำราบผีได้ว่า หมอผี, เรียกนรกว่า เมืองผี

คำว่า "ผี" แปลว่าอย่างอื่นอีกเช่นในภาษาอีสานว่า

ผี(ว) แสร้ง, แกล้ง – ผีเล็ด - ผีทำ

ผีปอง - พยาบาท

ผีเผื่อน - แส่หาเรื่อง

ผีดู - ดื้อดึง

คำว่าผีจะมีรากศัพท์จากคำใดเป็นเรื่องที่สันนิษฐานกันไปตามความเห็นต่าง ๆ

พระสารประเสริฐและพระพินิจวรรณการ (แสง สาลิคุล 2479 : 75) ให้แนวคิดว่า คำว่า ผี นั้น สังเกตว่าในภาษาไทยขั้นเดิมจะใช้เปลี่ยนแต่เมื่อคนตาย หมายถึงร่างที่เหลืออยู่ ส่วนที่ไปนั้นไม่มีใครบัญญัติว่ากระไร ภายหลังมีอารมณ์อันหนึ่งอันใดมาปรากฏโดยแวบ ๆ วาบ ๆ ในเวลาค่ำคืน ทำให้ตื่นตกใจกลัว หาตัวไม่พบ ประสบกับเหตุมีคนตายใหม่ ๆ อันเป็นวิสัยที่คนกลัวอยู่แล้วคือไม่อยากตายก็จะสำคัญมั่นหมายว่าเป็นส่วนหนึ่งของผี

ในสำเนียงจีนมีคำว่า "พี่" อยู่คำหนึ่ง ถ้าแปลเป็นภาษาไทยก็ว่าหนังสือ, เปลือก กระพี้ ที่แปลในพจนานุกรมว่า ส่วนของเนื้อไม้ที่หุ้มแก่น ก็ตรงกับคำว่า "พี่" ในภาษาจีน ทำให้สะดุดใจว่า "ผี" เสียงคล้าย "พี่" ของจีน อาจแปลว่าเปลือกได้กระมัง คือ ร่างกายเปล่า หาแก่นสารคือชีวิตจิตใจมิได้ พงศาวดารได้กล่าวอ้างว่าชนชาติไทยเดิมอยู่ในภาคใต้ของจีน ภาษาอาจสับสนกันมาก็ได้.....

อีกแนวหนึ่ง "ผี" อาจมาจากภาษาบาลีและสันสกฤตก็ได้เหมือนกัน ดังข้อสันนิษฐานว่า

"ผี" คงเพี้ยนมาจากบาลีสันสกฤต คือ "ภี" อันแปลว่า "กลัว" ผีเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ก็กลัวหรือหวาด ๆ ทั้งผีคือร่างกายคนตาย และผีที่ขยายตัวออกไปเป็นสิ่งที่แลไม่เห็น เช่น ผีป่า คนไม่กลัวผีนั้นมีน้อย สังเกตดูคำว่า "ภี" ที่แปลว่ากลัว และเพี้ยนมาเป็นผี ที่ชาวสยามออกเสียงอยู่เดี๋ยวนี้ คู่ท่วงทีก็พอจะไปได้ เพราะปรากฏว่าชาวอินเดียภาคใต้ได้ไปมาติดต่อกับชนชาวสยามมานมนาน.....

ส่วนคำไทยได้แก่คำว่า "ผี" ซึ่งปทานุกรมแปลว่า อ้วนใหญ่ จะหมายเอาร่างคนที่ตายไปจนพองขึ้นแล้วจึงเรียกว่า ผี

เปลื้อง ณ นคร (2518 : 295-296) ให้ความหมายของคำว่า ผี ว่า "สัตว์โลกจำพวกหนึ่งที่มนุษย์ไม่อาจมองเห็นได้ ตามทัศนะพุทธศาสนาว่า ผีเป็นสัตว์โลกจำพวกหนึ่งซึ่งมีจิตใจ แต่มีร่างอันไม่สมประกอบ ไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตา อาจสิงอยู่หรือท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ ได้ ภาษาบาลีใช้ศัพท์ว่า "เจตภูต"

ในปรัชญาทางพุทธศาสนาค่อนข้างจะมีความเชื่อในเรื่องผีสาง เทวดาอยู่มาก พระมหาบัว ญาณสัมปันโน (ม.ป.ป. : 900-1000) เล่าว่าพระอาจารย์มั่นเล่าเรื่องภูตผีเทวดาให้ฟังว่า

"พวกผีเขามีบ้านเมืองเหมือนมนุษย์เราเหมือนกัน เป็นบ้านเมืองใหญ่โตมาก มีหัวหน้าปกครองดูแลเหมือนกัน ผีที่มีนิสัยใฝ่บุญกุศลก็มีอยู่แยะ พวกผีธรรมดาและผีจำพวกอันธพาลเดารพนับถือมาก เพราะผู้มีอุปนิสัยวาสนาเป็นผู้มีฤทธิ์มีอำนาจมาก ผีทั้งหลายเดารพเกรงกลัวมากตามหลักธรรมชาติ มิใช่การประจบประแจง ท่านเล่าว่าที่ว่าบาปมีอำนาจน้อยกว่าบุญนั้น ท่านไปพบเห็นในเมืองผีเป็นพยานอีกประเด็นหนึ่ง คือมีวาสนาแต่มาเสวยกรรมตามวาระ เช่นมาเกิดเป็นภูตผี แต่นิสัยใจคอในทางบุญนั้นไม่เคยเปลี่ยนแปลงและมีอำนาจมากด้วย เพียงผู้เดียวเท่านั้นที่สามารถปกครองผีได้จำนวนมากมาย เพราะเมืองผีไม่มีการถือพวกถือพ้องเหมือนมนุษย์เรา แต่ถืออำนาจตามหลักธรรม แม้จะฝืนถืออย่างมนุษย์ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะกรรมไม่อำนวยไปตามต้องขึ้นอยู่กับกรรมดีชั่วเท่านั้นเป็นหลักตายตัว"

ในตำนานทางพุทธศาสนามีเล่าถึงเรื่องญาติของพระเจ้าพิมพิสารตายไปเป็นเปรต (จัดเข้าเป็นผีจำพวกหนึ่ง ผีเปรต, ผีเผด มาร้องขอส่วนบุญ) ในคัมภีร์สารัตถสังคหะกล่าวว่ามีเปรตอยู่สามพวกจำพวกหนึ่งเป็นเปรตอด ๆ อยาก ๆ มีความทุกข์เบียดเบียนอยู่เสมอพวกหนึ่งมีวิมานอยู่เสวยสุขเวลาข้างขึ้นเสวยทุกข์ในเวลาข้างแรม อีกพวกหนึ่งมีสภาพดีกว่าสองพวกที่กล่าวมา อาจมีบุญวาสนาสำเร็จมรรคผลได้ เป็นต้น

ลองพิจารณาข้อความในบทสมุนมเทวดาต่อไปนี้ดู จะเห็นว่าได้บรรยายถึงผีสางเทวดาอยู่เป็นอันมาก ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นว่าทางพุทธศาสนาไม่ปฏิเสธผีสาง เทวดานั่นเอง ดังข้อความว่า

"สาธุ สัคเค	ข้าพเจ้าขออัญเชิญฝูงเทพเจ้า ซึ่งสิงสถิตอยู่ในกามาพจรสวรรค์
กาเม	อยู่ในกามภพอันดีงามหวัดวง
จะรูเป	เทพเจ้าดำรงอยู่ในรูปภพ
สิริ สิขะตะระเฏ	เทพเจ้าอยู่ในห้วงมหรรณพสิงขรเขตขุตตลธร
จันทะลิกเข	เทพเจ้าอันแน่นแนวอยู่ในอากาศ

วิมาเน อยู่ในวิมานมาสรัคนมณเฑียร
ทีเป เทพเจ้าอยู่ในเกาะเกียรน้อยใหญ่
รัฏเฐ เทพเจ้าอาศัยอยู่ในเรือนหลวง
จะคาเม เทพเจ้าทั้งปวงอยู่ที่บ้านน้อยใหญ่
คะรุวะนะคะหะเน เทพเจ้าอยู่ในหมู่ไม้ไพรพฤกษาศาล
เคหะวัตถุมหิเขตเต เทพเจ้าอยู่บ้านเรือนและไร่นา
ภูมมา เทพเจ้าอยู่ในพื้นที่ภูมิประเทศ
จาตันตุเทวา ข้าขออันเชิญมาสโมสรประชุม
ชะลละอะละวิสะเม เทพเจ้าอยู่ในน้ำและบนบกมิได้เสมอกัน
ยักขะคันธัพพะนาคา ทั้งยักษาคนธรรม์นาคาราชผู้ยิ่งใหญ่
ศิฏฐันตาสันติเกอัง เทพเจ้าอยู่ทุกเกาะแก่งแห่งคำบล
มุนิวะระวะจะนัง ข้าพเจ้าขออันเชิญพระฤาษีทุกแห่งอันศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรณ
ด้วยประชา
สาธะโวเมสุฌันตุ ข้าขออันเชิญเทพยดาผู้เรืองเดช ซึ่งสถิตอยู่ในอมรพิมาน
เมฆเมืองฟ้า
ธัมมัสสะวะนะกาโลอะยัมภะทันตา ข้าพเจ้าขออันเชิญท้าวมหาเทวศร์สิ้นขอบเขต
จักรวาล จงมาสโมสรประสานกันในที่นี้เถิดฯ

ในทางพราหมณ์เชื่อกันว่า สมัยเมื่อพระพรหมสร้างแผ่นดินแผ่นฟ้าขึ้นแล้ว ได้ทรงสร้างสิ่งที่น่ากลัวไว้ให้แก่มวลมนุษย์ด้วย นั่นคือพระองค์สร้างภูตผีปีศาจขึ้นมา พร้อมกับพวกอสูร เรียกว่า **ปีศาจโลก** ต่อมาได้มีเจ้าแห่งผีขึ้นปกครองคือพระอิศวร(ศิวะ) นั่นเอง มีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งพระอิศวรได้เสด็จตามชายาคือพระสตีเทวี ซึ่งจุติมาบังเกิดในมนุษย์โลกเป็นธิดาท้าวหิมวัตเขาหิมาลัยพระอิศวรเสด็จลงมาทรงเพศเป็นดาบสประหลาด เปลือยกาย ใช้หัวกะโหลกผีเป็นประคำคล้องพระศอ มีภูตผีเป็นบริวาร ต่อมาพระอิศวรได้นามใหม่ว่า "ภูเตศวร" คือเจ้าแห่งผีนั่นเอง

คำศัพท์อีกคำหนึ่ง "ศพ" ที่เราเรียกว่า "ผี" เหมือนกัน เวลาเราไปเผาศพบางทีเราก็พูดว่า "ไปเผาผี" คำว่า "ศพ" นี้มาจากคำว่า "ศว" ในภาษาบาลีสันสกฤตพบในพจนานุกรมแปลตัวธาตุไว้หลายนัย นัยหนึ่งว่า **ไป, เข้าไป** นัยที่สองว่า **ซ่อม, เปลี่ยนแปลงรูป** เมื่อสำเร็จรูปแล้วก็แปลว่า ศพ ร่างกายที่ตายแล้ว..... "ศว" เป็นกิริยาแปลว่า **ไป** นั้น คือหมายความว่าความเป็นอยู่ อย่างโลกสมมุติว่า คนเป็นนั้น มันไปเสียแล้ว **ศว.** จึงเป็นเครื่องหมายร่างที่ยังเหลืออยู่กลายเป็นนามของอัตภาพนั้น คำว่า "ไป" หมายความว่า "ตาย" แม้ในภาษาไทยก็ใช้กันอยู่เนือง ๆ เช่น คนเจ็บหนัก ถ้าตายลงไปในขณะนั้น พอคนพยาบาลออกมา มีความฉงนคนใช้เป็นอย่างไรบ้าง ถ้าเขาบอกว่าไปเสียแล้ว ก็พึงทราบเถิดว่า ชีวิตจิตใจไปเสียแล้วยังเหลือแต่ร่าง จึงเรียกร่างนั้นว่า**ศพ** คือร่างที่ชีวิตจิตใจไปเสียแล้ว ในภาษาไทยมีคำเปลี่ยนหลายคำ เช่นว่า ตายแล้ว สิ้นแล้ว หมดลมแล้ว ดับแล้ว ถ้าเป็นคนที่ชังน้ำหน้า ไม่มีใครพูดไร เขาก็ว่า จอดแล้ว จบเห่แล้ว ดังนี้เป็นต้น

ศัพท์อีกคำหนึ่งคือคำว่า **"วิญญาณ"** ในความหมายหนึ่งชาวบ้านเข้าใจว่าเป็น "ผี" ด้วยซึ่งเชื่อว่าคนที่ตายไปวิญญาณจะออกจากร่าง หรือเป็นผีของคนนั้น ถ้าหากเกิดอุปาทานเห็นเงาร่างของคนนั้นมาปรากฏให้เห็นจึงเข้าใจว่าคนนั้นมาหลอกหลอน เรื่องวิญญาณนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อนต้องศึกษากันอย่างจริงจังถึงจะเข้าใจได้ (ศ.คร.เทพพนม เมืองแมน อ้างใน "ศิลาลักษณ์" (นามแฝง) 2538 : 43) ให้ความเห็นว่า

"ผมเชื่อว่าวิญญาณมีจริง เชื่อว่าวิญญาณเป็นพลังงานชนิดหนึ่ง จากประสบการณ์ที่เคยพบมาและจากการศึกษาทางพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านก็อธิบายไว้เมื่อ 2500 กว่าปีว่า ก่อนที่เด็กจะเกิดมาจากครรภ์นั้นเสปิร์มของพ่อกับไข่ของแม่ต้องรวมกัน แล้วจะต้องมีวิญญาณมาใส่จึงจะมาเกิดเป็นมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์"

"วิญญาณเป็นพลังงานอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับแสง เสียง ความร้อน ไฟฟ้า แม่เหล็ก แต่ต่างกันที่วิญญาณเป็นพลังงานนามธรรม พลังงานที่มองไม่เห็นตัว สัมผัสไม่ได้ด้วยประสาททั้งห้า พลังงานซึ่งมองไม่เห็นตัว สัมผัสไม่ได้ด้วยประสาททั้งห้านี้แหละคือตัวการสำคัญที่ทำให้ชีวิตต่าง ๆ เกิดขึ้นมาในโลก ในรูปและลักษณะที่เหมือนกันบ้างต่างกันบ้าง มีกฎเกณฑ์เหมือนกันก็มี ตรงกันข้ามก็มี" (พร รัตนสุวรรณ "ผีและเทวดามีจริง" หน้า 39)

เรื่องผีสาง เทวดา เป็นเรื่องใกล้ชิดมนุษย์ มีความเชื่อกันทุกชาติทุกภาษา แม้แต่นักวิทยาศาสตร์ ปัจจุบันก็พยายามศึกษาเพื่อหาคำตอบให้ได้ (เซอร์โอลิเวอร์ ลอดจ์ Sir oliver lodge อ้างใน นพ.ประสาน ต่างใจ 2538 : 61) นักฟิสิกส์ชาวอังกฤษกล่าวถึงเรื่องผีว่า

ผีอาจเป็นไปได้จริง ปรากฏการณ์ที่เรียกกว่าผีคงอธิบายได้ว่าเป็นภพ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากพลังงานทางจิตที่รุนแรงของผู้ตายที่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม และประทับเป็นร่องรอยเอาไว้ สามารถทำให้บางคนที่มีประสาทสัมผัสไวเป็นพิเศษ รับคลื่นปรากฏตัวของวิญญาณหรือผีในความเชื่อของคนทั่วไปนั้น (นพ.ประสาน ต่างใจ 2538 : 70-71) ให้ความเห็นว่า

"นักวิทยาศาสตร์สาขาเหนือธรรมชาติ (Parapsychology or paraphysic) โดยทั่วไปเชื่อว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการตายและการสนองรับด้วยประสาทของผู้มีชีวิตอยู่เป็นเรื่องทางจิตที่ผู้ประสบนั้น ๆ ได้รับจริง ๆ โดยไม่พยายามที่จะตอบคำถามว่าคนที่ตายไปแล้ว หรือผีเป็นเรื่องจริง เป็นสภาพหนึ่งมิติหนึ่งโลกหนึ่งของคนตาย นักจิตวิทยาแบ่งแยกประเภทปรากฏการณ์ที่เกิดหลังตายของผู้ที่กำลังจะตาย (หรือแม้แต่ป่วยหนัก เจ็บปวดรวดร้าวอย่างรุนแรง เจียนตาย) หรือตายไปแล้วที่มนุษย์ธรรมดาสามารถรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น ด้วยตา หู จมูก ไม่ว่าแยกหรือรวมกันออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทลางสังหรณ์ (crisis apparition) กับประเภทผีหลอก (haunting apparition) ประเภทแรกมักเกิดเพียงครั้งเดียวและจะเกิดขึ้นแก่ผู้สนิทชิดเชื้อญาติหรือเพื่อที่ผูกพันกันเป็นพิเศษ เช่น แม่ที่ฝันเห็นภาพของลูกที่มีเลือดท่วมตัวอยู่ในสนามรบ....การได้ยินเสียงเรียกหรือการได้กลิ่นศพหรือกลิ่นรูป เป็นต้น อีกประการหนึ่งคือประเภทผีหลอกแท้ ประเภทนี้จะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกกับใครก็ได้ และปรากฏการจะผูกพันกับสถานที่บ้าน ห้องนอน เตียงนอน หลุมฝังศพ ฉนน หรือผูกพันกับสาเหตุที่ทำให้มีการตายนั้น ๆ มากกว่าที่จะผูกพันกับผู้ตาย"

ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณหรือผี ได้ขยายวงกว้างออกไปมาก มีชื่อเรียกต่างกันไปตามกลุ่มชน ผีสางเทวดาปรากฏอยู่รูปของวิญญาณบรรพบุรุษ และวิญญาณที่สิงอยู่ตามภพภูมิธรรมชาติในคำภาษาไทยมีคำว่า "ผี" ปรากฏอยู่มากมาย มีทั้งคำแปลว่าเป็นผีชนิดต่าง ๆ รวมไปถึงชื่อสิ่งอื่น ๆ ที่ใช้คำว่าผีเข้ามาประสม มีดังนี้

(1) **ผีกองกอย** เป็นผีป่าชนิดหนึ่งในจำพวกผีโป่งค่าง บ้างก็ว่าเป็นพวกผีบื้อคือหมายถึง สัตว์ชนิดหนึ่งไม่มีสะบ้าหัวเข่า เวลาเดินต้องไขยกเขยกไป เรียกกันว่า ผีเขย่ง เก็งกอย หรือผีกองกอย ทางอีสานเชื่อว่าเป็นผีป่ามีมากแถบป่าตะวันตกของประเทศลาว ต่อกับประเทศไทยเชื่อว่ามีตัวเหมือนคน แต่เล็กเท่าเด็ก 3 ขวบ เมื่อชาวบ้านทำอาหารกินมันชอบร้องก๋อย ๆ ขออาหาร ที่มันชอบมากคือ เกลือ ถ้าไม่ให้มันจะทำให้ผู้นั้นตายขณะหลับ เมื่อตายแล้วปรากฏว่าตับของเขาหายไป

(2) **ผีกะ** เป็นผีชนิดหนึ่งทำนองเดียวกับผีปอบเหมือนคนธรรมดาแต่มักทำอาการคาล่อคาแล่กกว่าปกติ เล่ากันว่าคนที่กะเข้าสิง หมอผีจะเฉี่ยนตีจนบอบช้ำ คนที่ถูกผีจะไม่เจ็บแต่จะไปเจ็บกับคนที่เป็นกะ

(3) **ผีกละ, ผีจะกละ** ผีชนิดหนึ่งในจำพวกผีป่า เล่ากันว่ามีรูปร่างเป็นแมว หมอผีจะเลี้ยงไว้ทำร้ายศัตรู

(4) **ผีกระสือ** เป็นผีชนิดหนึ่งชอบกินอาจมและมักเข้าอาศัยร่างคนอื่น ผู้ที่ถูกผีสิงจะไม่กล้าสบตากับคนอื่น ๆ จะออกหากินในยามค่ำคืน โดยถอดร่างกายลอยไป เฉพาะดับไตไส้พุง

(5) **ผีกระพัง** เป็นผีพวกหนึ่งมักสิงสู่ในเพศชาย เล่าว่าเกิดจากคนที่มีอาคมขลังจนแก่กล้า กลายเป็นกระพัง เป็นจำพวกเดียวกับผีกระสือชอบกินของโสโครก มีปีก มีหาง มันมักกระวีกระวังกันของมันมาก เพราะกลัวโครงกำกันรู้กำพืดของมัน นอกจากนั้นมันยังใช้สากเป็นหางเอากระดังเป็นปีกบินไปได้เวลาค่ำคืน

(6) **ผีกิน** หมายถึง อาการที่มีผีเข้าสิงในบุคคล ทำให้เกิดอาการต่าง ๆ เช่น เจ็บปวดไม่ทราบสาเหตุ

(7) **ผีเข้า** อาการทำนองเดียวกับผีกิน

(8) **ผีเข้าขวด** การเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง

(9) **ผีเข้าหม้อ** การเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง

(10) **ผีเขาผีออก** อาการของคนที่มีความคิดไม่อยู่กับร่องกับรอย

(11) **ผีเข้าแหก** เป็นผีชนิดหนึ่งในความเชื่อของไทยอีสื่อ ว่าเป็นผีประจำไร่ นัยว่าจะช่วยรักษาพืชผักของคนให้พ้นภัยจากคนหรือสัตว์ที่จะมาทำลาย

(12) **ผีโขมด** ผีป่าชนิดหนึ่งมักเป็นควงไฟในเวลากลางคืน เมื่อเข้าใกล้จะหายไป บ้างก็ว่าเป็นผีป่าที่ดุร้าย

(13) **ผีจุนโปกผีโปกควาย** ผีอยู่ตามจอมปลวกใหญ่กลางทุ่งกลางป่า และตามรอยเท้า วัวควายที่มีน้ำขัง หนองน้ำที่ควายลงปลัก ห้ามไปทำการใดๆโดยไม่ได้รับอนุญาตบอกว่าจะทำให้เจ็บป่วยได้ เป็นผีในความเชื่อของไทยลื้อ

(14) **ผีเจ้าที่** หมายถึง ผีที่สิงอยู่ตามภพภูมิต่าง ๆ

(15) **ผีเจ้าเสน** เสนเป็นปานชนิดหนึ่งที่เกิดตามรอยผิวหนังของคน เชื่อกันว่าผีเจ้าเสนบันดาลให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นเครื่องหมายให้คนนั้นได้แสดงมโนราห์ เราสามารถลบเสนให้หายได้โดยให้ครูหมอมโนราห์ทำพิธีเหยียบเสน ในพิธีกรรมโนราโรงครู

(16) **ผีฉมบ** บางท่านเล่าว่าเป็นพวกเดียวกับผีกะ ผีปอบ บ้างก็ว่าเป็นผีผู้หญิงที่ตายในป่าและสิงอยู่ในบริเวณนั้น มีรูปร่างเป็นเงา ๆ ไม่ทำอันตรายใคร

(17) **ผีฉมบ** (คูฉมบ)

(18) **ผีช้างน้ำ** ผีอยู่น้ำลึก มีเขี้ยวเหมือนไก่ เด็กลงไปเล่นน้ำ อาจถูกช้างน้ำแทงตายได้ เป็นผีในความเชื่อของพวกไทยลื้อ

(19) **ผีจิน** เป็นชื่อผีชนิดหนึ่งเชื่อกันในภาคใต้ทั่วไป จิน หรือ ยิน เป็นคำอาหรับ (Jin) เป็นผีเจ้าที่สิงสถิตอยู่ตามภพภูมิต่าง ๆ มักมีรูปร่างเป็นควงไฟ

(20) **ผีด้ำ** ผีเรือนเป็นผีบรรพบุรุษ

(21) **ผีดิบ** ผีที่ยังไม่ได้เผา หรือซากศพที่เดินได้เที่ยวทำร้ายผู้คน

(22) **ผีดอยธาตุ** วิธีเซ่นสรวงผีป่าของชาวไทยลื้อ เพื่อป้องกันมิให้ผีป่ามารังควานในหมู่บ้านหรือเวลาที่ออกป่าล่าสัตว์

(23) **ผีตามอย** เป็นผีร้ายชนิดหนึ่งชอบทำร้ายคน ถ้าไปนอนหลับกลางป่า ทุ่งนา ผีตามอยสิงจะเกิดอาการไข้เหลือง ซีด สลึมสลือ ต้องให้หมอผีเซ่นไหว้ เป็นผีในความเชื่อพวกไทยลื้อ

(24) **ผีตายหวก** ชื่อขนมชนิดหนึ่ง

(25) **ผีตายโหง** คนที่ตายด้วยอาการไม่ปกติ เช่น ตายด้วยอุบัติเหตุ หรือถูกฆ่าตาย และเป็นชื่อการเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง

(26) **ผีตาโขน** ประเพณีการเล่นของไทยอีสานชนิดหนึ่งในงานบุญผเวส มีการสวมหน้ากากเป็นผีต่าง ๆ

(27) **ผีตาแฮก** เป็นผีประจำที่นา เชื่อกันในภาคอีสาน

(28) **ผีตายทั้งกลม** ผีของผู้หญิงที่ตายพร้อมลูกในครรภ์

(29) **ผีตากผ้าอ้อม** ช่วงเวลาใกล้ค่ำที่แสงพระอาทิตย์ยังสาดทาบทาก่อนจะลับตา

(30) **ผีตองเหลือง** เป็นชื่อคนป่าพวกหนึ่ง

(31) **ผีตายาย** เป็นชื่อผีบรรพบุรุษ

(32) **ผีแถน** ผีฟ้า เทวดา

(33) **ผีถ้วยแก้ว** เป็นการเล่นอย่างหนึ่งโดยใช้ถ้วยแก้ว กระดาษ ตัวอักษรเป็นอุปกรณ์แล้วเชิญวิญญาณคนที่ตายไปแล้วให้สิงสู่ถ้วยแก้ว แล้วผู้เล่นก็ถามปัญหาที่ต้องการ เชื่อกันว่าถ้วยแก้วขยับไปเองตามอักษรของคำตอบ

(34) **ผีทะเล** ผีซึ่งสิงอยู่ในทะเลทำให้เกิดคลื่นลม นัยว่าถ้ามันเกาะเสากระโดงเรือลำใดจะทำให้เรือนั้นอับปาง ผีทะเลถือว่าเป็นผีพรายชนิดหนึ่ง

(35) **ผีทมบ** (ดูฉมบ)

(36) **ผีทับ** อาการอย่างหนึ่งเกิดขึ้นเวลานอนหลับ ทำให้หายใจไม่สะดวก

(37) **ผีไท้** ผีฟ้า เทวดาพวกหนึ่ง

(38) **ผีนางกวัก** ผีในความเชื่อไทยเหนือ เชื่อว่าสิงอยู่ในกวักปั่นด้าย เล่นแบบผีถ้วยแก้ว

(39) **ผีนางคะเยือน** เป็นชื่อผีป่าชนิดหนึ่งที่สิงอยู่ที่ต้นคะเยือน เล่ากันว่ามักดุร้าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคะเยือนที่มีลักษณะ "ปิดคลอด"

(40) **ผีนางตานี** เป็นผีที่สิงสู่ในต้นกล้วยตานี เล่ากันว่ามักเป็นหญิงสาวสวยงาม หมอผีบางคนเล่าว่าสามารถเลี้ยงผีนางตานีมาไว้ใช้เป็นภรรยาได้

(41) **ผีบ้า** คนที่ทำตนประดุจผีเข้าสิง

(42) **ผีบ้าตะวอต** คือคนที่ชอบจับเด็กหรือผู้หญิง เพื่อไปทำพิธีเช่นผีฟ้า ผีครูของพวกมัน เช่น ให้เด็กนั่งปากหลุมไฟแล้วผลักลงไป หรือเอาเหล็กไฟที่มแทงตามร่างกายเหยื่อ

(43) **ผีบอก** อาการที่คนได้ทราบเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาโดยบังเอิญ เช่น ฝันว่าผีมาบอกให้ไปขุดเอาทรัพย์แผ่นดิน เป็นต้น

(44) **ผีบ้าน** คือผีชนิดหนึ่งอยู่ตามบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เป็นผีบรรพบุรุษ

(45) **ผีบุญ** คนที่ตั้งตนเป็นผู้วิเศษ

(46) **ผีเบื้อ** เป็นผีป่าชนิดหนึ่งบ้างก็ว่าเป็นผีชนิดเดียวกับผีเก็งกอย บ้างก็ว่าเป็นคนป่าขนาดเล็ก บ้างก็ว่าเป็นสัตว์จำพวกเนื้อชนิดหนึ่งไม่มีสะบ้าหัวเข่า

(47) **ผีปอบ** ผีชนิดหนึ่งเชื่อกันว่าเมื่อเข้าสิงบุคคลใดมันจะกินตับไตไส้พุงคนนั้น เมื่อกินเสร็จแล้วมันก็จะออกไป (ความจริงคนจะตายตั้งแต่วันที่ผีเข้าสิงแล้ว แต่ที่ญาติเห็นเหมือนมีชีวิตอยู่เพราะผีสิงลวงตาไว้) ผีปอบมี 2 ชนิด คือ ผีปอบเชื้อ ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษอย่างหนึ่งกับปอบวิชา ได้แก่ผีปอบที่อาศัยอยู่กับคนที่คงแก่เรียนทางไสยศาสตร์ บ้างก็ว่าเป็นผีจำพวกเดียวกับผีทมบ หรือเกิดจากคนที่เป็นผีทมบตายไปไม่มีใครดูแลจึงเที่ยวหากินตามทุ่งนา เวลาออกหากินจะปรากฏไฟสีเขียวชอบกลิ่นคาวเลือดและกลิ่นคาวหญิงมีครรภ์

(48) **ผีป่า** คือผีทั่วไปที่สิงอยู่ตามภพภูมิในป่า ปรากฏร่างหลอกหลอนผู้คนในแบบต่าง ๆ

(49) **ผีโปหมอ** (ปู่หมอ) เป็นชื่อผีเรือนชนิดหนึ่งในภาคใต้ เป็นผีบรรพบุรุษประเภทครูหมอยา

(50) **ผีโป่ง** เป็นผีป่าชนิดหนึ่งเล่ากันว่าสิงอยู่ตามแหล่งที่สัตว์อาศัย เช่น โป่งดิน ในป่าสามารถแปลงร่างได้ต่าง ๆ

(51) **ผีโป่งต่าง** เป็นผีป่าชนิดหนึ่งเล่ากันว่ารูปร่างคล้ายต่างแต่หางสั้น มองเห็นฟันข้างบนยื่นออกมา มันจะลอบมาดูดเลือดคนที่นอนหลับกลางป่า หรือหลอกหลอนในรูปแบบต่าง ๆ ได้

(52) **ผีเปรต** เป็นผีชนิดหนึ่งที่ต้องมาแสวยกรรมทนทุกข์ทรมานในภพภูมิต่าง ๆ ผอมโซอดอยากต้องกินแต่น้ำเลือดน้ำเหลือง มีปากเท่ารูเข็ม ตัวสูง คอยาว ส่งเสียงร้องกรี๊ด ๆ เรียกกันว่าเปรตมาขอส่วนบุญ

(53) **ผีปะกำ** เป็นชื่อผีบรรพบุรุษอย่างหนึ่งเชื่อกันในกลุ่มคลองข้างในภาคอีสาน จะต้องทำพิธีเซ่นสรวงผีปะกำที่สิงอยู่ในบ่วงบาศ

(54) **ผีเป้า** เป็นผีที่ชอบสิงคนชอบกินของสดคาว เป็นจำพวกเดียวกับผีปอบ ผีกระสือ

(55) **ผีปราบ** เป็นผีเจ้าที่ชนิดหนึ่ง อาจสิงอยู่ตามที่ต่าง ๆ เช่น ทางสัตว์เดิน ปลักแรด ปลักหมู่ป่า ลานนกหว้า ฯลฯ

(56) **ผีแผด** (ดูเปรต)

(57) **ผีพราย** วิญญาณของผู้ตายที่ถูกผู้มีอาคมเรียกมาใช้งาน เช่น พรายกุมาร และบ้างก็ว่า เป็นผีชนิดหนึ่งที่สิงอยู่ในน้ำเกิดจากวิญญาณของคนที่ตกน้ำตาย บ้างก็ว่าผีพรายเป็นผีชนิดหนึ่งคล้ายผีปอบ รูปร่างเป็นลูกไฟชอบอยู่กลางทุ่งนา เบาหมือนลม ชอบกินเลือดและเด็กอ่อน บ้างก็ว่าผีพรายเกิดจากผีตายท้องกลม จำแลงกายเป็นสัตว์ต่าง ๆ ได้ ชอบซ้ำเติมคนเจ็บหนัก

(58) **ผีพุ่งไต้** ดาวตก

(59) **ผีโพลง** หรือ โพง เป็นพวกเดียวกับผีกระสือ แต่เรียกชื่อเพี้ยนไปตามท้องถิ่น ชอบกินของสดคาว ลอยไปคล้ายไฟดวงใด บ้างก็ว่าผีโพลงเกิดจากคนที่มีว่านยาร้ายแรง จะปรากฏรูปร่างเหมือนเจ้าของว่าน เชื่อว่าถ้ามันเอาไม้คานข้ามบ้านใครจะทำให้บ้านนั้นประสบเคราะห์กรรม บ้างก็ว่าผีโพงเมื่อสิงคนแล้วทำให้มีแสงสว่างออกทางจมูกเวลาหายใจ

(60) **ผีพลิย** คติถือว่าห้ามมิให้แรกนา

(61) **ผีฟ้า** ผีแถน เทวดา บรรพบุรุษ พระเจ้า

(62) **ผีมด** ผีเรือนประเภทหนึ่งของกลุ่มไทลาว

(63) **ผีม้าบ้อง** ผีปอบชนิดหนึ่งที่มีความแก่กล้ามาก นานเข้าจะกลายเป็นผีม้าบ้อง

(64) **ผีแม่หม้าย** ผีเรือนประเภทหนึ่งเชื่อกันในภาคใต้

(65) **ผีมอ** การรำประกอบพิธีกรรมโบราณของพวกส่วย (กูย) เพื่อรักษาคนไข้

(66) **ผีมหาหลักดี้** เทวดาอารักษ์ที่สิงสถิตประจำเมือง หลักเมือง

(67) **ผียักษ์** ผีชนิดหนึ่งชอบมารบกวน ทำให้บ่อน้ำหนองน้ำขุ่นข้น คาว คื่นไม่อร่อย จะต้องทำพิธีเซ่นไหว้ให้ผียักษ์พอใจ เป็นผีในความเชื่อของกลุ่มไทยอื่อ

(68) **ผียายตา** ผีบรรพบุรุษ ทางอีสานเชื่อว่าผียายตาจะขึ้นมาอยู่กับลูกหลานเวลากลางคืน ผียายตาจะไปเปิดหม้อข้าวดูข้าวปลาอาหาร ถ้าไม่มีผียายตาจะโกรธด่าลูกหลาน ลูกหลานจะต้องทำบุญตักบาตรทุกวันพระ ผียายตาจะไม่โกรธ บางบ้านจะทำศาลให้อยู่เพื่อขอความคุ้มครอง

(69) **ผีเรือน** ผีบรรพบุรุษ หรือวิญญาณคนตายที่สิงอยู่ตามบ้านเรือน เป็นที่เคารพของบรรดาลูกหลาน บางบ้านจะทำที่ให้ผีเรือนสิงสถิต เช่น ศาล หิ้งผี เป็นต้น

(70) **ผีสบ** ริมฝีปาก

(71) **ผีเสื้อ** เทวดาอารักษ์ประจำเมืองประเภทหนึ่งว่า ผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อเมือง (มาจากคำว่า ผีเจื้อ-ผีเชื้อ) และเป็นอสูรพวกหนึ่ง เช่น ผีเสื้อน้ำ ผีเสื้อสมุทร และเป็นชื่อแมลงชนิดหนึ่งว่าผีเสื้อ

(72) **ผีเสื้อราศรี** เป็นคำเรียกผู้หญิงโสเภณี

(73) **ผีหลวง** ผีประจำเมืองของกลุ่มความเชื่อไทย-ลาว ทำนองศาลเจ้าพ่อหลักเมืองของกลุ่มไทยทั่วไป ผีหลักมั่น ก็ว่า เป็นชื่อทิศทางโหราศาสตร์ ถือว่าทิศใต้ทางเหนือหมายถึงผีหลักเมือง หรือศาลหลักเมือง

(74) **ผีหล้วง** เป็นชื่อผีเจ้าที่ชนิดหนึ่งสิงอยู่ในถิ่นของสัตว์ทำนองผีปราบ และผีหล้วงเป็นชื่อสัตว์ชนิดหนึ่งจำพวกกระแตตัวเล็ก ๆ ควงคาไปนสีแดง มีชุกชุมทางทิวเขาระหว่างสุรานฎร์ธานีด้านตะวันตกชุดโพรงอยู่อาศัย เชื่อกันว่าบริเวณที่ผีหล้วงอยู่เป็นที่อาถรรพณ์ ใครไปอยู่อาศัยจะไม่เป็นสุข ความจริงสัตว์ชนิดนี้มีพิษ ใครไปปัสสาวะรดที่อยู่ผีหล้วงอาจทำให้ถูกไอพิษให้ฟกช้ำและถึงตายได้

(75) **ผีหลักมั่น** ดู ผีหลวง

(76) **ผีหลังกลวง** เป็นชื่อผีป่าพวกหนึ่ง มักเล่ากันในภาคใต้ว่า รูปร่างเหมือนคนธรรมดาไม่ทำอันตรายใครนอกจากหลอกเล่น ข้างหลังมีรูกลวงจนมองเห็นตับไตไส้พุง มีหนอนเต็มขี้วเยื้อ เล่ากันว่ามันกลัวปลาหมอมาก มันจึงระมัดระวังไม่ให้คนเห็นหลัง เพราะกลัวคนแอบเอาปลาหมอใส่หลัง ผีหลังกลวงมีมากแถบเขาสันกาลาคีรี ชาวบ้านสมัยก่อนมักเล่าให้เด็ก ๆ ฟังเสมอ ชาวไทยมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เล่าว่าพวกเขากลัวผีกันอยู่ 2 ชนิด คือ ผีหลังกลวงกับผีนักล่า (ฮันดู รายา – เจ้าผีหรือศิวะ)

(77) **ผีหลาง** เป็นผีบรรพบุรุษประจำถิ่นทางภูเก็ต (หลาง-เมืองถลาง) ผีหลางเจ้าทำนองเดียวกับผีแม่หนุ้ย กลุ่มหมอคำแยภาคใต้ผีฝั่งตะวันตกนับถือผีหลาง เห็นทีเป็นต้นกำเนิดทางภูมิปัญญาสุดินารีแพทย์เกิดมาจากที่นั่น

(78) **ผีหลอก** การปรากฏตัวของวิญญาณให้คนเห็นในรูปต่าง ๆ, เป็นชื่อเรือหาปลากลางคืนชนิดหนึ่ง

(79) **ผีหม้อนึ่ง** กรรมวิธีการรักษาคนป่วยชนิดหนึ่งของไทยเหนือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "แกว่งข้าว" โดยหมอผีจะเอาก้อนข้าวผูกปลายเส้นดายข้างหนึ่ง แล้วถือปล่อยตึงลงไปพร้อมกับเสื่องทาย ถ้าด้ายแกว่งก็ถือว่าคนไข้ประสบอุบัติเหตุชนิดนั้น ถ้าด้ายไม่แกว่งก็ถือเป็นอุบัติเหตุชนิดอื่น มีอีปู่กีว่า

(80) **ผีหมอบ** ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง "กระทืบยอด"

(81) **ผีหง** ผีลายโหง

(82) **ผีห่า** ผีซึ่งนำโรคร้ายมาสู่คนหรือสัตว์ เรียกกันว่า โรคห่า ทางภาคใต้เรียกกันว่าไข้ยมบน (ไข้ที่พระยมบ่นถึง)

(83) **ผีหัวแดง** เป็นชื่อผีชนิดหนึ่งเรียกกันทางภาคอีสานบางท้องถิ่น เป็นผีประเภทเดียวกับผีโพง/ผีโพลง เล่ากันว่าหากินกลางคืนมองไม่เห็นตัว มีแสงสีแดงลอยไปกลางอากาศ บางคนบอกว่า แสงสีแดงออกจากหน้าผาก บ้างก็ออกจากจมูก มักทำร้ายผู้คนที่ไปบุกรุกที่จะให้เกิดการเจ็บป่วย

(84) **ผีอำ** อาการอีกอัตที่เกิดขึ้นเวลานอนหลับ เหมือนมีสิ่งลึกลับหรืออมนุษย์เข้าสิง

(85) **ผีอาระ** ผีที่อยู่ตามลำน้ำใหญ่ คุ้งน้ำใหญ่ ตามต้นไม้ เล่ากันว่าผีอาระโกรธจะตีตามร่างกายให้ปวดบวม หรือสิงคนให้เกิดอาการต่าง ๆ

(86) **ผีโอกระแชง** เป็นผีตายประเภทผีบรรพบุรุษเชื่อกันในภาคใต้ว่า เป็นผีที่ทำหน้าที่รักษากระแชงมุงหลังคาโรงนาในราชทั้งซ้ายและขวา บางทีเรียกกันว่า "นางกระแชงสองตอน"

ยังมีผีอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถรวบรวมมาได้ บางชนิดก็เป็นผีพวกเดียวกันแต่ชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามภาษาท้องถิ่น อย่างไรก็ตามเป็นการบอกให้ทราบว่าความเชื่อเรื่องผีของคนนั้นมีแน่ ๆ นั่นเอง

(2) ความหมายของคำว่า สาง

มีนิทานเล่ากันแถบภาคใต้เรื่องหนึ่งที่เล่ากันสนุก ๆ เกี่ยวกับ ผีสาง นั่นแหละว่ามีกระทาชายนายหนึ่งชื่อว่า "เณรไข่นุ้ย" (คำว่า เณร-ในภาษาอื่นได้ หมายถึง คนที่บวชเรียนแล้วสึกออกมา) แต่เณรไข่นุ้ยแกเป็นคนไม่ค่อยจะประสีประสาอะไรเท่าไหร่นัก วันหนึ่งแกไปหาสมภารที่วัดแล้วถามว่า

"เณรไข่นุ้ย-พ่อท่าน พ่อท่าน ที่วัดนี่มีผีไม่" ท่านสมภารก็ตอบว่า "มี" เณรไข่นุ้ยก็ถามต่อไปว่า **"ผีตายแล้วเป็นไหร"** ท่านสมภารเงยหน้ามองเณรไข่นุ้ยนิดหนึ่งพร้อมกับตอบอย่างขอไปทีว่า **"ตายแล้วเป็นสาง"** เณรไข่นุ้ยก็ถามต่อไปอีกว่า **"สางตายแล้วเป็นไหร"** ท่านสมภารก็ตอบตัดรำคาญที่เณรไข่นุ้ยถามเข้าซี้ถามไม่เป็นเรื่องว่า **"เป็นแม่นางโกง"** แต่เณรไข่นุ้ยก็ยังไม่รู้ว่าเสียงสมภารจักจะห้วน ๆ ด้วยไม่พอใจที่เณรไข่นุ้ยเข้าซี้ถามไม่เป็นเรื่อง แต่เณรไข่นุ้ยก็ยังไม่รู้ว่าสมภารไม่พอใจ ก็เลยถามต่อไปว่า **"แม่นางโกงตายแล้วเป็นไหร"** ท่านสมภารจักโกรธที่คำถามเณรไข่นุ้ยเป็นแบบไม่รู้จบ ถึงตอบว่า **"ตายจากแม่นางโกงก็เป็นไม้เท้าดีหัวมีงนี้แหละ"** ว่าแล้วก็ฟาดเปรี้ยงลงไป นิทานก็เลยจบลงด้วยประการฉะนี้"

(เสถียร โกเศศ 2510 : 41-42) ให้ความหมายของคำว่า **สาง** ว่ามีหลายนัยดังนี้

(1) สาง หมายถึง กลิ่นผีที่มีกลิ่นตัวเหม็นดี ๆ เหมือนกลิ่นซากศพที่แห้ง กลิ่นคนเจ็บหนักจวนจะตายเรียกเหม็นสาง....อันที่จริง ซาก สาง เป็นคำเดียวกัน หมายถึง ร่างของสิ่งมีชีวิต มีคนและสัตว์ ที่ตายไปแล้ว ใช้ได้จนถึงคำว่า สางคลื่น ภายหลังเราได้คำว่า

สพ จากภาษาสันสฤตมาใช้ "ซาก"ก็ย้ายความหมายเป็นร่างของสิ่งมีชีวิตที่ตายและเน่าขุบแล้วและยังมีกลิ่นเหม็นติดอยู่....."

(2) สาง หมายความว่า ผี แผลงเป็น สวาง ก็ได้

(3) สาง หมายถึง รุ่งเช้า ท้องฟ้าเริ่มขาวแล้วจึงเริ่มสว่าง

(4) สาง หมายความว่าสัตว์ชนิดหนึ่งคู่กับเสือ ควรจะเป็นช้าง ละว้าเรียกช้างว่า สาง เป็นคำยืมมาจาก จีน ในเสียงของไทยใหญ่ แต่ในที่นี้ หมายความเอาราชสีห์ เช่น สางแปลง คือ แปลงจากรูปราชสีห์

(ส้มมะตัดโตภิกขุ2533 : 1-13) เขียนถึงคำว่า สาง ที่น่าสนใจอยู่ 2 คำคือ "ขุนสรวงนางสาง" และ "สางไส" สรุปความมาดังนี้

"ขุนสรวงนางสาง เป็นเรื่องราวของไทยแต่ดึกดำบรรพ์หรือต้นผีไทย ขุนสรวง เดิมเป็น "ผีฟ้าแสง" (อาภัสสราภาธ, พรหม) ลงมากินร้วนดินและกลับกลายร่างเป็นคนอยู่บนมนุษย์โลก นางสางก็เกิดทำนองเดียวกัน ดังข้อความว่า....คราวหนึ่งมีผีฟ้าเหลืองทองพุ่งลอยลงมาอยู่ ณ พื้นราบขาวสะอาด ขุนสรวงแฝงร่างเข้าไปมองดูเห็นผีฟ้าแสงนั้นคุกเข่า ใช้สองมือควักง้วนดินอย่างนี้จึงง่วงและหลับไป พลังแสงหายหมดจึงกลับไปที่เดิมไม่ได้ เมื่อนึกรู้แล้ว นึกว่าจะกินมากและหลับ พลานุภาพแสงนั้นจะหายหมดและกลับไม่ได้จะได้อยู่เป็นเพื่อนกัน....."

เมื่อขุนสรวงนางสาง คู่นเคยกันรวมอยู่ด้วย ขุนสรวงมองดูตัวเห็นยังมีแสงเรืองๆ อยู่บ้างจึงเรียกว่า "สาง" และนางก็ทำมือให้รู้ว่า ขุนสรวงสูงกว่าจึงเรียกว่า "สรวง".... นานมากเท่าไหร่ก็ไม่รู้ ผีฟ้าแสงมาสอนให้สร้างคนต่อ ๆ ไป จึงมีลูกชาย 4 หญิง4 สอนให้รู้จักสืบต่อกันแล้วกระทั่งต่างมีลูก.....ต่อมาอีกนานก็ออกจากร่างคนนั้น เป็นสางร้องให้เฝ้าผีอยู่จึงดึงออกมาอยู่ด้วยกันเพราะเป็นห่วงเชื้อนั้น จึงอยู่ใกล้ ๆ คุ้มครอง ได้สอนความรู้ต่าง ๆ ได้กระทำให้เชื้อนั้นสว่างมองเห็นหรือฝันเห็นได้อย่างบังคับเชื้อที่มีกำลัง (หนุ่มสาว) ให้รู้สึกรักกัน อยากสืบต่อกัน เป็นต้น ตั้งชื่อวิชานี้ว่า "สางไส" มีอยู่มากชนิดและนี่แหละที่เป็นต้นเคารพผี.....เช่น ผีฟ้า ผีครู หรือผีขอมขะทุงผี ใหม่ ๆ นี่เรียกว่า "วิญญาณศาสตร์" ซึ่งแยกออกไปมาก มีควงไฉดนและผู้อื่นด้วยส่วนนั้นเป็นกำลังแสงกระจ่างเหมือนฟ้าสาง จึงเรียกว่า "สาง" และไสกระจ่างหรือฉลาดรู้เห็นได้จึงชื่อ "ไส" รวมกันว่า "สางไส" .....กระจ่างไสหรือสางไส คือ

ตัวกำลังญาณหรือใจ อันเป็นนามที่มีชื่อว่าวิญญาณ...ซึ่งแยกออกเป็น 6 หรือ 7 (จักขุ, โสตฆานะ, ชิวหา, กาย, มโน, มโนธาตุ) กำลังงานที่มีอยู่ในตัวเลือดที่เรียกว่า **ชีวิตินทรีย์** ซึ่งศาสนาเรียกว่า **เตโชธาตุ** อินทรีย์เลือดที่กำลังจุ่นหรือไหม้อยู่แล้วไปหล่อเลี้ยงสืบวิญญาณ คือตัวรู้ที่ประจำตัวตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นเมื่อกระทำสติดีๆ จะเห็นทั้งหมดนั้นรวมกันเป็นรูปแสงกระจ่างใส ตัวมหาภูตรูปอย่างไรคล้ายอย่างนั้น แต่ผู้มีกรรมดีจะผ่องใสสวยงามกว่าในวิชาสางใส พวกเหล่านั้นจะเพิ่มกำลังให้กระจ่างขึ้น วิชาสางใสมิใช่อุดริมนุสสธรรมคุณพิเศษเป็นทิพยศาสตร์ (คือของเล่น ทิพย์ เทพ เทว แปลว่า เล่น), แต่ตัวสางใสหรือวิญญาณรูปนี้ครั้นออกไปจากมหาภูตรูป ปรากฏเป็นอาภัสสราแสง (อาภัสสร แปลว่า ร่าง เป็นแดนชำนแห่งความสว่างทั่ว) นี่โอปปาติกะ คือเกิดลอยขึ้นครบสมบูรณ์ ที่ไทยเดิมเราเรียกว่า "ผี" หรือ "ควง" และวิชาสางในคนนี้เผ่าไทยรู้และมีอยู่นานตั้งแต่ดึกดำบรรพ์มา ขุนสรวง ขุนนางสาง ได้สอนเรา จึงนับถือผีกันมาตลอดกระทั่งกาลบัดนี้....

สาง ออกไปเป็นเสียงกวางตุ้ง "สาง" เป็นจีนแต้จิ๋วว่า "เซียน" ไปเป็นอังกฤษว่า "เซนต์" ไปเป็นฝรั่งว่า "ซัง"

เสรีอร ไกเศศเล่าถึงคำว่า "สาง" ในไทยพายัพว่า สาง คือ วิญญาณคนตายโหงตายล่า(ง่า)ซึ่งในสมัยมีชีวิตอยู่ประพฤติตัวเป็นคนพาลสันดานหยาบช้าเมื่อตายก็ไปเป็นสาง เป็นผีไม่มีศาล ผีอื่นรังเกียจขับไล่ไม่ให้ประเปนด้วย ในวัดก็เข้าไปอาศัยไม่ได้ จึงได้แต่เพ่นพ่านคอยหลอกหลอนคน ดูเข้ากันไม่ได้เลยกับคำว่า ผีสางเทวดา....ทางปักษ์ใต้เขาอ้างถึงปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้วด้วยความเคารพว่า สางคนนั้นสางคนนี้ เช่น สางพ่อ สางแม่ ดูเข้ากันได้กับ ผีสางเทวดา ทางไทยใหญ่และไทยอาหม เรียกพระพรหมว่า สาง....."

(3) ความหมายของคำว่า เทวดา

โดยนัยไม่ว่าเป็นผีสาง เทวดา ล้วนเป็นพวกเดียวกัน มาแยกความหมายกันทีหลังเมื่อเอาคุณสมบัติเข้าไปเปรียบเทียบ ถือเอาประโยชน์ของผู้กำหนดเป็นสำคัญ คำว่า "เทวดา" เป็นคำบาลี สันสกฤต ขอถกคำศัพท์ที่มาของคำดังกล่าวดังนี้

(หลวงเทพดรุณานุศิษฎ์ ทวี ธรรมธัช ป.9 2509 : 196-197) ได้จำแนกศัพท์ไว้ว่า

"ทิวุ-กีฬา-วิชิ- ทิพพติ เทโว เล่น, อยู่ พิ.424

คีสา; พยวหาร	เทวี เทวดา	ปรารถนา ชนะ กล่าว
ชยุตี ฤติ		รุ่งเรือง ชมเชย
กนติ; คติ		น่ารัก, ไป, อาจ
สคตีสุ		สามารถ

1. ป.เทพ, หมายได้ 3 คือ 1.สมมุติเทพ เทพโดยสมมุติ ได้แก่พระราชา เป็นต้น อุปปัตติเทพ เทพโดยอุปปัติ ได้แก่ เทวดาบนสวรรค์ 3.วิสุทธิเทโว เทพโดยบริสุทธิ์ ได้แก่พระพุทธเจ้า และพระอรหันต์ ท.- ส.

ศัพท์เป็นชื่อของอุปปัติเทพคือ เทโว สุโร วิพุทโธ นิชชโร อมโร มรุ สุธาสี ติทโส สคควาสี อนิมิโส หิโวโก อมตปาฬี สคคฏฐ เทวดา-ส.

นอกจากศัพท์ที่ว่ามา เทว ยังแปลได้อีก 2 อย่างคือ

1. อชฏากาโส, อชฏากาส, ท้องฟ้า อากาศ ดังบาลีว่า วิคตวลาหเก เทว เมื่อท้องฟ้าปราศจากเมฆหก 2.เมโฆ เมฆ, ฝน ดังบาลีว่า เทโว จ โถกๆ โถกๆ ผุสายติ – ฝนตกถูกต้องนิดหน่อย-ส.

2. อิ. เทวี มีความหมาย 1.ราชกริยา พระชายาของพระราชา, พระราชินี, พระเทวี 2. เทวธีดา นางเทพธิดา-ส.

3. อิ. เทพดา หมายได้ตลอดทั้งเทพบุตรเทพธิดาและพรหม-ส."

จากคำอธิบายข้างบนแสดงคำว่า "เทวดา" มาจากรากศัพท์หรือตัวธาตุเดิมว่า "ทิวุ" มีอรรถ ตรงกับคำว่า "ลีฬา" ซึ่งแปลว่า "เล่น, อยู่" นั่นเอง นอกจากนี้ท่านยังได้แจกรูปสัมฤทธิ์ (รูปสิทธิ) ตามธรรมเนียมบาลีและมีคำแปลบอกที่มาไว้มากมาย

ในหนังสือพจนานุกรมไทย นายมานิตย์ มานิตย์เจริญ ฉบับ พ.ศ. 2514 ได้แจกแจงคำแปล "เทพ,เทว, เทวดา" ไว้มากมาย

เทพ	เทวดา
เทพกรรม	การให้หรือบวงสรวงเทวดา
เทพกษัตร	เขตของเทวดา
เทพกันยา	นางสวรรค์ นางอัปสร
เทพกาม	ผู้รักเทวดา, คนใจบุญ

เทพกุณฑ์ บ่อน้ำพุธรรมชาติ
เทพกุล เรือนเทวดา, ศาลเจ้า,ศาลเทพารักษ์
เทพกุสุม ดอกไม้ทิพย์ (กานพลู)
เทพเกษตร แคนแห่งเทวดา
เทพขาต บ่อธรรมชาติ, เหว, ถ้ำ
เทพคณิกา หญิงงามเมืองของเทวดา คือ นางอัปสร
เทพคนธรรพ์ ผู้บำเรอเทวดา
เทพคายน ผู้บรรเลงเพลงสวรรค์ คือ คนธรรพ์
เทพคุรุ อาจารย์แห่งพวกเทวดา คือ พระพฤหัสบดี
เทพชาตรี ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง
เทพดำรู ไม้สวรรค์มี 5 คือ มนทาร, ปาริชาตก, สันตาน, กัลปพฤกษ์, หริจันทร์
เทพทอง ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง
เทพทัตต์ ผู้อันเทวดาให้
เทพธิดา นางฟ้า
เทพพนม รูปลายเป็นเทวดาประนมมือ
เทพนารี นางกษัตริย์, เจ้าหญิง
เทพนิมิตร เทวดานิรมิต คือ ธรรมชาติ, ธรรมดา
เทพบดี เจ้าแห่งเทวดา คือ พระอินทร์
เทพบถ ทางแห่งเทวดา
เทพบรรทม ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง
เทพบริษัท คณะแห่งเทวดา
เทพบุตร เทวดาผู้ชาย
เทพปฏิมา เทวรูป, รูปเทวดาที่นับถือ
เทพประทม ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง

เทพยาดรา	การแห่เทวรูป
เทพรร	มะม่วงชนิดหนึ่ง
เทวดา	หมู่เทพ, ชาวสวรรค์, ปลาชนิดหนึ่ง
เทวดาเดินดิน	คน
เทวดาเดินหน	เทวดาอยู่ระหว่างสวรรค์กับพื้นดิน
เทวา	เทวดา
เทวาคาร	ศาลเจ้า, ศาลพระภูมิ
เทวายตนะ	ที่อาศัยแห่งเทวดา คือ ศาลเจ้า
เทวาชุธ	อาวุธแห่งเทวดา
เทวารัฌย์	สวนสวรรค์
เทวาลัย	ที่ประดิษฐ์ฐานเทวรูป, ที่พระเจ้าสิงสถิต
เทวินทร์	หัวหน้าเทวดา, พระอินทร์, พระศิวะ

คนไทยเริ่มใช้คำว่า "เทวดา" มาตั้งแต่เริ่มรับเอาภาษาบาลีสันกฤตมาใช้นั่นเอง ซึ่งตอนนั้นคงรับเอาวัฒนธรรมอินเดียเต็มที่แล้ว เดิมคงใช้คำว่า "ผี" ถ้าผีบรรพบุรุษยกย่องให้สูงขึ้นเป็น "ผีฟ้า" ซึ่งยังมีใช้กันอยู่ทั่วไปในภาษาไทยดั้งเดิม

มีคำที่น่าสนใจพิจารณาอยู่คำหนึ่งคำว่า "ทวด" ที่น่าจะกลายไปเป็นเทวดาได้ คือ ทวด เป็นสายบรรพบุรุษของเรา เป็นที่เคารพนับถือของลูกหลาน แม้ตายไปแล้วเราก็ยังเคารพนับถือหรือเซ่นไหว้อยู่ในภาคใต้สัตว์ใหญ่ที่มีอายุยืนยาวมักจะเรียกว่า "ทวด" ด้วย เช่น ทวดงู ทวดเสือ ทวดจระเข้ เป็นต้น ในแหล่งที่มีสัตว์ดังกล่าว ชาวบ้านตั้งศาลเล็ก ๆ ไว้บูชา เรียกกันว่า "หลาทวด" เพื่อขอความคุ้มครองขอให้มีความปลอดภัยในการเดินทางผ่านไปมา ในฐานะที่ทวดสัตว์เหล่านี้เป็นเจ้าที่ ในที่สุดก็กลายเป็นผีเจ้าที่ไปแม้ว่าบริเวณเหล่านี้ไม่มีสัตว์ดังกล่าวแล้ว เช่น ศาลเจ้าไต้ะช่องไต้ะยวน (เสือ/งูใหญ่) ในอำเภอท่าอีลอ จังหวัดกระบี่ ศาลเจ้าแม่ศรีขวัญทอง (จระเข้) บ้านท่านดินแดง อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น เอาคำว่าทวดมาเติม สระเอ สระอา เข้าไปกลายเป็น "เทวดา" เอาง่าย ๆ เหมือนกัน แม้ว่าจะเป็นเทวดาชั้นต่ำก็ตาม

สิบหกชั้นฟ้า สิบห้าชั้นดิน

มีคำกล่าวไทย ๆ อยู่บทหนึ่งว่า "สิบหกชั้นฟ้า สิบห้าชั้นดิน" อยู่บ่อย ๆ แต่เรามักนึกถึงสวรรค์ นรก ตามศาสนพราหมณ์ ท่านธรรมทัตโตภิกขุได้เล่าเรื่องนี้ในหนังสือตำนานต้นผีไทยไว้อย่างละเอียดขอสรุปความมาพอสังเขป โดยเรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ ดังนี้

สิบหกชั้นฟ้า

(1) สรวงสางฟ้า	เป็นต้นผีเป็นชั้นของขุนสรวง ขุนสาง
(2) แถนเทียนฟ้า	มีขุนแถนและขุนหญิงสีทองงาม หรือปู่แถน ย่าแถน
(3) แผนเมืองฟ้า	มีขุนแผนเมืองฟ้าและขุนหญิงควงขวัญใจ
(4) เมืองแมนฟ้า	มีขุนแมนเมืองฟ้าและขุนหญิงสายเฟื่องฟ้า
(5) ร่วงเมืองฟ้า	มีขุนร่วงเมืองฟ้าหรือเจ้าพ่อนุราธณ์ และขุนหญิงทับทิมทอง หรือเจ้าแม่ทับทิม
(6) สันซื่อฟ้า	มีขุนสันแสงฟ้าและขุนหญิงซาซื่อฟ้า
(7) สายขวัญฟ้า	มีขุนสายเรืองฟ้าและเจ้าแม่ขุนหญิงไพสพ
(8) อินขวัญฟ้า	มีขุนอินและขุนหญิงกวักทองมา (นางกวัก)
(9) ฟ้าสรวง	มีขุนตะวันร่วงฟ้าและขุนหญิงเดือนงาม
(10 ฟ้าหนหาว	มีจ้าวประจำทิศ ดังนี้

- ขุนออกหรือขุนตะวันออกกับขุนหญิงรุ่งแสงทอง(ธตรฐเทวี)
- ขุนเมืองต้า(ใต้)และขุนหญิงสายฟ้า(อาฬฬฬกเทวราชวิรูฬหกเทวี)
- ขุนใต้หลา หรือขุนเจ้าฝน ขุนหญิงสายน้ำและขุนหญิงลำละหาน (วิรูฬหกเทวราชทองคาเทวีและมนาเทวี)
- ขุนเมืองตำฟ้าขุนหญิงแสงยั้งฟ้า(กรดีเทวราชสายัณห์เทวี)
- ขุนหวงฟ้า (หวง-คำโบราณว่านาค) ขุนหญิงลอมหลาฟ้า (วิรูฬปักษ์เทวราชนาคมาณวิกาเทวี)
- ขุนเมืองหนือขุนหญิงยั้นสายลม(พายัพเทวราชอสุนีเทวี)

- ขุนเหนือฟ้าขุนหญิงเสื้องน้ำท้าง (วสสุวัณณ์เทวราช/วสุนทรีเทวี)
- ขุนเมืองออกขุนหญิงหม่อมแสงฟ้า (อีสานเทวราช/สนธยาเทวี)

(11) **ใต้ฟ้าเธรวงหรือฟ้าต่ำ** มีขุนขวัญเมืองสูงและขุนหญิงแสงขวัญฟ้า

(12) **ข้าวเมืองฟ้า** มีขุนคุ้มเมืองและขุนหญิงร่มสีเมืองหรือขุนหญิงกำพู

(13) **ข้าวอื่นที่** หรือเจ้าที่ มีขุนอื่นที่และขุนหญิงสีพรายหรือเจ้าแม่จอมขวัญเป็นชื่อรวม ๆ อาจแยกออกได้เป็นพระภูมิซึ่งมี

- พระชัยมงคล	- พระนครราช	- พระเทเพน
- พระคนธรรพ	- พระธรรมไหระ	- พระชัยศพณ์
- พระเทวราช	- พระธรรมมิกราช	- พระธาตุธารณ์

ภูมิเทวีแบ่งออกได้ ดังนี้

- แม่เอื้ออารี	- พระศรีอำมา	- แม่งามกาหลง
- แม่จงคะวดี	- แม่ศรีบุญญา	- แม่มาเลื้องรื่น
- แม่ชื่นขวัญมา	- แม่พาขวัญใจ	- แม่ไสชิญขวัญ

(14) **ข้าวไม้** เป็นชื่อรวมแล้วแต่ถิ่นที่อยู่ เช่น ข้าวไม้ (รุกขเทพ, รุกขมินีเทวี) ข้าวพ่อไพ ข้าวพ่อไทร (พระไพเทพารักษ์, พระไทเทพารักษ์) เจ้าแม่ตะเคียน ข้าวแม่ไทรทอง เจ้าแม่คานี (นางคานี)

(15) **ข้าวพราย** เป็นชื่อรวม ๆ เช่นกัน คือผู้ทรงความศักดิ์สิทธิ์ ทรงความรู้เป็นครูอาจารย์วิทยาการแขนงต่าง ๆ สมัยก่อนเรียกว่า **ขอม** หรือ บา (วิทยาธร เทพยาธร วิทยาธรี วิทยาวดี) เป็นต้น

(16) **ข้าวเรือน** เป็นชื่อรวม ๆ ของเทพหรือผีประจำบ้านเรือน ถ้าเป็นเทพจะมีรูปสวยแสงใส แต่งตัวมีกลิ่นหอม ถ้าเป็นผีแต่งตัวดำสกปรกกลิ่นเหม็นสาง เป็นต้น ข้าวเรือน หมายถึงบรรพบุรุษซึ่งตายไปแล้วที่ลูกหลานยังนับถืออยู่คลอดมาแต่โบราณกาล

สิบห้าชั้นดิน

ในการแบ่งภพภูมิผีสาง เทวดา จะถือเอาคนเป็นศูนย์กลาง สูงขึ้นไปเป็นผีฟ้า (สวรรค์) ต่ำลงมาเป็นผีร้าย (นรก) การแบ่งชื่อในชั้นต่ำมีดังนี้

1. **ผีคน** ได้แก่คนตายเป็นผี หรือศพเน่าแล้วมีกลิ่นเหม็นเน่า ตลอดจนพวกที่ยังมีชีวิตอยู่แต่ประพฤติอย่างผี
2. **ผีเปื้อ, เปี้ยว, สำ (สัตว์เดรัจฉาน)** เปื้อว่าเป็นคนเล็ก ไม่มีลูกสะบ้า อาศัยอยู่ในถ้ำลึก ๆ บางแห่งเรียกว่า "เปี้ยว" เล่ากันว่าเปี้ยวรูปร่างเป็นคนมีขนบาง ผู้หญิงมีเต้านมเหมือนคน อาจเป็นคนป่าพวกหนึ่งก็ได้ สำ คือการประสมประสานของสิงสาราสัตว์
3. **ผีพราย** ได้แก่จำพวกผีกะ กระสือ กระหังและปอบ พวกนี้มีชาติกำเนิดเป็นคนแต่ออดควงวิญญาณหรือดวงแสงไปได้ เที่ยวหากินของสกปรก พวกนี้รวมไปถึงพรายต่าง ๆ ชั่วร้าย เช่น พรายน้ำ ตลอดจนถึงสัตว์อันตรายบางพวกในน้ำ
4. **ผีเปรต** เป็นผีประเภทมีเศษกรรมติดตัว ตายไปเกิดเป็นวิญญาณรูปหรือร่างสางผอมมีแต่โครงกระดูก สูงเท่าต้นตาล ร้องเสียงแหลมเย็นยาว เสวยผลบาปต้องอดอยากอยู่เป็นนิตย์
5. **ผีร้าย** ได้แก่ผีผู้ประสงค์ร้าย เช่น เจ้ากรรมนายเวร เจ้าบุญนายทุน เจ้าพระเดช นายพระคุณ และสิงสาราสัตว์ที่เวรต่อกัน ส่งผลต่อผู้ถูกกระทำให้เป็นไป
6. **ผีบอง** เป็นผีจำพวกครึ่ง ๆ กลาง ๆ มีบุญไม่ถึงมนุษย์ มีบาปไม่ถึงนรก แต่เสวยผลทุกข์มากกว่าผลสุข คือร่างกายไม่สมประกอบ มีโรคเรื้อรัง
7. **ผีขุนยม หรือยมราช มัจจุราช** คือ ขุนตาย มีเรื่องพิสดารในไตรภูมิ ขุนตายมีลักษณะเป็นวิญญาณรูป มีกระแสรู้ดีชั่วจึงเป็นตัวจุติธรรมราช

8. ผีพุ มีรูปร่างเช่นคน แต่เสวยผลกรรมเพราะทุศีล ทุราชน ทุจริตกรรม มีความทุกข์ทรมาน เป็นเนืองนิตย์
9. ผีบัน พวกเสวยผลกรรมเนื่องจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ตามสภาพของคนที่เคยกระทำได้รับการสนองด้วยวิธีการต่าง ๆ กันไป
10. ผีบัด พวกนี้รูปร่างเช่นคน เสวยบาปเนื่องจากอทินนาทานที่เคยกระทำ ส่วนมากจะมีอวัยวะไม่ค่อยครบ กรรมแห่งการลักขโมยหลอก ลวง ทำให้บัดหายจากสมบัติอันดีแล้วกลับเป็นวิบัติทั้งหมด แม้อวัยวะของตน
11. ผีบอด พวกที่มีรูปร่างเช่นคน เสวยผลกรรมทุกข์เพราะความมืดบอดในกามตัณหา แม้ในที่สว่างพวกเขาก็บอดมืด
12. ผีไบ้ พวกนี้มีรูปร่างเช่นคน แต่พูดจามิได้ เสวยผลกรรมเพราะมุสาวาท ต้องมีความทุกข์ทรมาน
13. ผีบ้า พวกนี้รูปร่างเช่นคน แต่ทรุดโทรมโซเซผิดไปจากคน เสวยผลกรรมจากสิ่งเสพติดทั้งหลาย ต้องทนทุกข์ทรมานอยู่เป็นนิตย์
14. ผีบ่ง เป็นผีที่ต้องทนทุกข์เวทนาอันสืบเนื่องมาจากความอกตัญญูเนรคุณไม่รู้จักบุญคุณคน ไม่เคารพนับถือพ่อแม่และผู้มีพระคุณ จึงมีความเร่าร้อนอยู่มิได้เหมือนมีไฟบ่งอยู่เป็นนิตย์
15. ผีปิ้ง เป็นผีที่อยู่ในโลกมิดคลอดกาล ไม่เห็นแสงสว่างใด ๆ เสวยทุกข์เพราะมิจฉาทิฏฐิ ต้องกัดกินเพื่อนกันเอง แล้วเกิดใหม่โดยโอปปาติกะ ไม่ค่อยได้พบได้เกิดในกระแสความเป็นมนุษย์

สรุปได้ว่าผีสาง เทวดานั้นมีจริง แต่ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ในโลกปัจจุบันแม้ว่าความเจริญได้รุดหน้าไปมากแล้วก็ตาม แต่ความเชื่อดังกล่าวหาได้สิ้นสุดลงไม่ นักจิตวิทยา นักวิทยาศาสตร์ต่างก็พยายามศึกษาค้นคว้าเพื่อหาความจริงให้ปรากฏอยู่เสมอ มีผู้ที่พูดว่าไม่เชื่อว่าผีสาง เทวดามีจริง แต่ตนเองก็ยังเช่นสรวงบูชาอยู่ตำตา เช่น ที่บ้านมีศาลพระภูมิ มีพิธีกรรมไหว้ครู มีพิธีสารทเช่นสรวงวิญญาณบรรพบุรุษ เป็นต้น

โดยหลักการทางพุทธศาสนา ชี้ให้เห็นว่า ผีสาง เทวดา เป็นชีวิตประเภทหนึ่งที่มีอยู่เช่นเดียวกับมนุษย์และสัตว์ทั่วไป โดยรวมเรียกว่า "โอปปติกะ" ในมหาสีหนาทสูตร ระบุว่ากำเนิดชีวิตมีอยู่ 4 อย่าง คือ (1) อัณฑชโยนิ เกิดจากไข่ (2) ชลาพุชโยนิ เกิดจากมดลูก (3) สังเสทชโยนิ เกิดจากหลุมบ่อที่สกปรก ซากศพที่เน่าเปื่อย (4) โอปปติกโยนิ เป็นกายที่สำเร็จด้วยใจ ได้แก่ พวกเทวดา พวกนรก พวกมนุษย์บางประเภท และวินิบาตบางประเภท เป็นต้น

บทที่ 3
ผีสาง นางไม้ เทวดา ที่ปรากฏในพิธีกรรมความเชื่อ

เนื่องจากวัฒนธรรมไทยนั้นเป็นแบบประสมประสานหลายด้าน คือ ความเชื่อของคนเองที่มีมาแต่ดั้งเดิมวัฒนธรรมอินเดียที่ผ่านมาทางศาสนาพราหมณ์ ลัทธิฝังรกรากอยู่ช้านาน จนกระทั่งศาสนาพุทธเข้ามาก็ไม่สามารถลบสลัดทิ้งความเชื่อเก่า ๆ ลงได้ ถ้าพูดกันในระดับชาวบ้าน พุทธกับผีประสมปนเปกันไปจนแยกไม่ออก ซึ่งเราจะเห็นได้จากการทำพิธีกรรมต่าง ๆ บางประเภทพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการให้แทนที่หมอพื้นบ้านดำเนินการ

ในพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้านได้เอาผีสาง เทวดา มาเป็นตัวกำหนดบทบาทในวิถีชีวิตอยู่เกือบทุกเรื่อง ตั้งแต่เกิดจนตายก็ว่าได้ ถ้ามองอย่างผิน ๆ ก็หาว่างมงาย ถ้ามองลงไปให้ลึก ๆ แล้ว นั่นคือ ภูมิปัญญาที่ซ่อนเร้นอยู่ลึกซึ้ง และถ้าจะมองว่า ผีสาง เทวดาเป็น "เทคโนโลยีชาวบ้าน" อย่างหนึ่งก็ได้ ใครก็ตามที่หาว่าชาวบ้านงมงาย เราเองอาจจะนี่เง่าก็ได้ที่เข้าไม่ถึง "ครรภะ" ของชาวบ้าน

ผีในพิธีกรรมของชาวบ้านมีมากมายหลายประเภท เรียกชื่อต่างกันไปตามท้องถิ่น ในที่นี้จะขอยกมาบางประการ พอเป็นตัวอย่าง คือ

พระกาล/พระกาฬ

เรารู้จักพระกาลในนามเทพเจ้าแห่งความตาย ซึ่งหมายถึงพระศิวะ (อิศวร) คำว่า "กาล" ปกติแปลว่า เวลา คนที่ตายไปก็มักจะพูดกันว่า "ถึงเวลา" หรือ "ถึงคราว" คือ ถึงกาลเวลาที่จะตายนั่นเอง และคำว่า กาล น่าจะเป็นที่มาของ "ตากาลายายกาลี" ตามที่เล่ามาแล้วด้วย และน่าจะเป็นต้นเหตุของคำว่า "กาหลอ" เครื่องดนตรีประโคมในงานศพนั่นด้วย คำว่ากาลถ้านำไปประกอบกับคำอื่น เช่น กาลธรรม กาลทัณฑ์ กาลนิธิ กาลสูตร กาลวิกรม กาลบาศ ฯลฯ ล้วนเกี่ยวข้องกับความตายทั้งสิ้น

เรามักได้ยินคำสบอสาบานอยู่คำหนึ่งว่า "ขอให้พระแก้วพระกาลหักคอ" ที่จริงมีศัพท์อีกคำหนึ่งที่เขียนว่า "พระกาฬ" แปลว่า ดำ ก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับความตายเช่นกัน พระกาฬ แบบไทย ๆ นี้เป็นเทวดาธรรมดา ๆ ทรงนกแสกเป็นพาหนะ ในความเชื่อของ

คนไทยนกแสกเป็นสื่อมรณะที่พระกาฬมักเสด็จมารับวิญญาณผู้ตาย พร้อมกับเสียงนกแสกที่ร้องผ่านไปยามค่ำคืน

ชาวไทยมุสลิมทางสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สมัยก่อน เคยเล่าถึงพระกาลหรือ "พระศิวะ" นี่ว่า "อันตูรายา" (Huntu raja) ซึ่งแปลว่า เจ้าแห่งผี หรือผีนักล่า บอกว่ามีรูปร่างใหญ่โตขนาดหุ่นไม้และแปลงรูปได้ต่าง ๆ (หลายปางกระมัง) เป็นผีที่พวกเขากลัวมาก เขาเล่าว่ากลัวผีอยู่ 2 ชนิด คือ ผีหลังกลวงกับอันตู รายา ในเทือกเขา "บูกิต เบอซา" หมายถึงเขาใหญ่คือเทือกเขาสันกาลาคีรี (เขาแห่งพระกาล?) นั่นเอง

ในความเชื่อทางโหราศาสตร์ พระกาลเข้าไปมีบทบาทอยู่เหมือนกัน ใช้เรียกทิศที่พระกาลสถิตว่า "กาละไท" หรือ "ทิศพระกาล" เป็นทิศที่ไม่ดี ไม่ควรกระทำการมงคลในทิศนั้น คือ

วันอาทิตย์ พระกาลอยู่ทิศอุดร	วันจันทร์พระกาลอยู่ทิศพายัพ
วันอังคารพระกาลอยู่ทิศทักษิณ	วันพุธพระกาลอยู่ทิศประจิม
วันพฤหัสบดีพระกาลอยู่ทิศบูรพา	วันศุกร์พระกาลอยู่ทิศอีสาน
วันเสาร์พระกาลอยู่ทิศอาคเนย์	

การกำหนดพระกาลเป็นเทพเจ้าแห่งความตายก็เพราะเวลาหรือ "กาล" เป็นตัวกลืนกินทุกสรรพสิ่งความผันแปรย่อมเกิดขึ้นเมื่อเวลาผันแปรไป

มีปริศนาธรรมอยู่บทหนึ่งความว่า

> "พญาอักษ์หนึ่งนา มีนัยน์ตาอยู่ 2 ข้าง ข้างหนึ่งสว่างข้างหนึ่งจืบหรี่
> มีปากสิบสองปาก มีฟันไม่มาก ปากละสามสิบซี่ กินสัตว์ทั้งปฐพี
> อักษ์ตนนี้คือใคร"

คำตอบ คือ "พระกาล" หมายเอาตีนวัน เดือน ปี ตาสองข้าง คือ ข้างขึ้นข้างแรม สิบสองปากคือ สิบสองเดือน ฟันสามสิบซี่คือ เดือนหนึ่งมีสามสิบวัน กินสัตว์ทั้งปฐพีคือ กลืนกินสัตว์ทั้งแผ่นดิน

ในพุทธภูมิผี ก็มีคำกล่าวถึงเรื่อง เวลาไว้ท่านองเดียวว่า

"กาโล ขสติ ภูตานิ สพฺพานเว สหตฺตนา" แปลว่า กาลเวลาย่อมกินสรรพสัตว์กับทั้งตนเอง เป็นต้น

ตากาหลายายกาหลี (กาลา/กาลี)

ตากาหลายายกาหลี คือ ตากาลายายกาลี (กลา/กลี) เป็นประเภทผีเจ้าที่ป่าช้าหรือ "เจ้าแปรว" ก่อนจะเผาศพจะต้องเซ่นสรวงเจ้าป่าช้าเสียก่อน ทางภาคใต้เรียกเครื่องเซ่นนี้ว่า "ข้าวบอก" คือบอกกล่าวเจ้าที่นั้นเอง ซึ่งประกอบด้วย ข้าวปากหม้อ ปลามีหัวมีหาง สตางค์เป็นค่าซื้อที่เผาที่ฝัง บางแห่งใช้แบบทุงปล่อยทิ้งไว้โดยไม่สนใจแล้วใช้ผ้าขาวคลุมปากเครื่องทุงนำไปป่าช้า

การบอกกล่าวเจ้าที่หรือซื้อที่ก่อนเผาศพผู้ตาย เป็นทำนองขออนุญาตผีเจ้าที่อย่าได้รังแกรบกวนผีผู้ตายนั่นเอง

ตากาหลายายกาหลีนั้น เล่ากันว่าเดิมน่าจะทำหน้าที่เผาผีในป่าช้า ใครให้ค่าจ้างก็ทำให้เมื่อแกตายไปก็เลยถูกแกให้เป็นเจ้าที่

คำว่า "ตากาลายายกาลี" นัยหนึ่งน่าจะหมายถึง พระกาล (ศิวะ/อิศวร) กับนางกาลี (ทุรคาปางดุร้ายปางหนึ่งของนางอุมา) เพราะว่าพระศิวะนับถือเพศเป็นโยคี ชอบอยู่ตามป่าช้าและอยู่กับภูตผีปีศาจ จึงได้นามอีกอย่างหนึ่งว่า "ภูเตศวร" (เป็นใหญ่ในหมู่ภูต) ปางนี้พระศิวะมักเอาหัวกะโหลกผีมาเป็นสร้อยคล้องเป็นประดำ จึงได้ชื่ออีกอย่างว่า "กปาลมาลิน"

ชื่อผีไทย ตากาหลายายกาหลี น่าจะมีเค้าเงื่อนสัมพันธ์กันอยู่บ้างกับ "พระกาลและพระนางกาลี" ของอินดู คือ สองตายายที่ไปรับจ้างเผาศพนั้น ทำให้ชาวบ้านเรียกชื่อตากาหลายายกาหลีไปด้วย

การโปรยเงินทำนองซื้อที่ให้ผีอยู่นั้น เสฐียร โกเศศ ท่านเขียนไว้ว่าสมัยก่อนใช้ 33 เบี้ย บ้างก็ว่า 50 เบี้ย (เงินปลีกของโสฬสหนึ่ง) บ้างก็ว่า 32 เบี้ย เข้ากับอาการ 32 ของคน ปัจจุบันก็เห็นโปรยเงินอยู่เหมือนกัน บางท้องถิ่นเรียกว่า "หว่านกำพรึก" กระทำเมื่อยกศพขึ้นวางบนเมรุ คนที่ไปร่วมเผาศพก็แย่งกันเก็บถือว่าเป็น "เบี้ยมงคล" เอาไปทำ "เงินขวัญถุง" เป็นต้น

ผีหลวง

ผีหลวง เป็นชื่อทิศทางโหราศาสตร์ว่ามีผีประจำทิศต่าง ๆ ในวันหนึ่ง ๆ จะทำกิจใด ๆ ควรละเว้นในทิศนั้น ๆ เพราะเป็นอัปมงคล ผีหลวงนี้จะอยู่ทิศตรงข้ามกับ "หลาวเหล็ก" ซึ่งเป็นยามร้ายเช่นเดียวกันและห้ามทำการใด ๆ ในทิศนั้นด้วย ผีหลวงประจำทิศมี ดังนี้

วันอาทิตย์ ผีหลวงเป็นม้า อยู่ทิศพายัพ วันจันทร์ ผีหลวงเป็นวัว อยู่ทิศบูรพา
วันอังคาร ผีหลวงเป็นสิงห์ อยู่ทิศอีสาน วันพุธ ผีหลวงเป็นเสือ อยู่ทิศอุดร
วันพฤหัสบดี ผีหลวงเป็นควาย อยู่ทิศทักษิณ วันศุกร์ ผีหลวงเป็นเนื้อ อยู่ทิศประจิม
วันเสาร์ ผีหลวงเป็นช้าง อยู่ทิศอาคเนย์

- อาทิตย์พยัพพื้น อัศวา
จันทรบูรพา อศุกเชื้อ
อังคารอิสานรา สีหราช
พุธอุดรผีเสื้อ ฤทธิ์ร้ายราวี

- ทักษิณพฤหัสเชื้อ มหิงสา
ศุกร์ประจำทิศสุกรา ไค่เค้า
เสาร์อาคเนย์ปรา กฎุคช สารแส
สรรพรูปเจ็ดวาระเข้า โลกรู้ผีหลวง

บางตำราในวันพุธเป็นเสือ บางตำราเป็นผีเสื้อ วันศุกร์บางตำราว่าเป็นเนื้อ บางตำราว่าเป็นสุกร ดังข้อความว่า

"พุธวารบันดาลเป็นอักษัณกรรจ์
แบกกระบองยืนอันอยู่อุดร"

และ

"ศุกร์ปีจฉิมสถาพร
แปลงกายเป็นสุกรกำเริบฤทธิ์"

แม้ว่าโลกล่วงมาจนถึงยุคปัจจุบันนี้ ความเชื่อเรื่องทิศทางโหราศาสตร์ก็ยังมีอยู่ในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทยเรา

พญานาคา

ความเชื่อเรื่องพญานาคในหมู่คนไทยทั่วไป หมายความถึง "งูใหญ่" มีตำนานมากมายที่เกี่ยวกับพญานาค ในความเชื่อฮินดูพญานาคเป็นจำพวกเทวดาประเภทหนึ่ง แม้ในตำราทางพุทธศาสนาก็กล่าวถึงพญานาค

ตำนานต่าง ๆ ในประเทศของเรากล่าวถึงพญานาคหลายแห่ง เช่น พงศาวดารสุโขทัยกล่าวว่า พระร่วงเป็นลูกนาคผสมมนุษย์ คือพระเจ้าจันทราชากับนางนาคตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ ตำนานเมืองหนองหานที่ถึงกาลล่มสลายเพราะอำนาจฤทธิ์พญานาค (น่าจะเป็นแนวแผ่นดินไหว) ตำนานอ่าวนางในจังหวัดกระบี่ที่มีพญานาคมาแผลงฤทธิ์ต่อมากลายเป็นชื่อภูเขาหงอนนาค เขาหางนาค ร่องน้ำลึกในทะเลกระบี่น่าจะเป็นรอยปรับตัวของหินใหม่ไปตามแนวคลองมะรุ่ยเขตจังหวัดพังงาออกไปสุราษฎร์ธานี

พญานาคในตำนานฮินดูเป็นเทวะแห่งบาดาล เป็นโอรสท้าวกัศยปเทพบิดรกับนางกัทรุ มีรูปร่างคล้ายงู มีหน้าเป็นคนหางเป็นงู เป็นพวกกึ่งเทวดามีหงอน เรื่องราวที่พญานาคเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น พญานาคเป็นบัลลังก์ให้พระนารายณ์ เป็นเชือกผูกเรือให้พระมนู (พระสัตยพรต) เมื่อคราวน้ำท่วมโลก เป็นเชือกพันภูเขามันทระให้เทวดากับอสูรทำพิธีกวนน้ำอมฤต เป็นสายสังวาลให้พระอิศวร เป็นต้น

ในตำนานพระอุรังคธาตุ มีพญานาค 7 ตนรักษาพระธาตุพนม มีนามดังนี้

1. พญาสัทโธนาคราช
2. พญาศีลวุฒินาโค
3. พญาหิริวุฒินาโค
4. พญาโอตตัปปวุฒินาโค
5. พญาพาหุสัจจวุฒินาโค
6. พญาจาคะวุฒินาโค
7. พญาปัญญาวุฒินาโค

พญานาคทั้งเจ็ดล้วนเป็นหัวข้อพระธรรมนั่นเอง นอกจากนั้นมีเรื่องเล่าว่าได้พระธาตุพนมลงไปมีลำน้ำได้ดินและโพรงถ้ำของพญานาค สามารถทะลุออกแม่น้ำโขงได้ มีทางแยกเชื่อมโยงไปหลายทางจนถึงแม่น้ำน่านจะเรียกว่าเป็นแม่น้ำได้บาดาลได้ทีเดียว

พญานาคในความเชื่อของคนไทยเป็นอมนุษย์กึ่งเทพกึ่งเดรัจฉาน ที่สามารถกลับกลายร่างได้ 2 ลักษณะ มีที่สิงสถิตอยู่ตามอำนาจของกรรม พระอริยบุคคลผู้บำเพ็ญฌานขั้นสูงสามารถใช้วิถีจิตสื่อถึงได้ เพชร สถาบัน (ม.ป.ป. : 269-270) บันทึกประสบการณ์จากพระสุดงค์รูปหนึ่ง ความว่า

"ทุกวันพระในตอนตีสองสัด พญานาคได้พาบริวารจากเมืองบาดาลมาฟังเทศน์จากอาตมาเป็นประจำ อาตมาก็เทศน์ไปรตด้วยความยินดี เป็นการเทศน์ทางกระแสจิตที่รับรู้ถึงกันทางกระแสจิต" บันทึกความเชื่อเรื่องพญานาคมักมีปรากฏในนิทาน ตำนานในทางภาคเหนือ ภาคอีสานมากกว่าทางภาคใต้ เช่นในตำนานเมืองสุวรรณโคมคำโยนก นาคนคร, ตำนานพระธาตุพนม, ผาแดงนางไอ่และหนองหาน สืบต่อ ๆ มาถึงบ้องไฟพญานาคในลุ่มน้ำโขงในปัจจุบัน

ทางภาคใต้แม้ว่าจะอยู่ติดทะเล กลับมีเรื่องพญานาคไม่มากนัก ในจังหวัดกระบี่มีตำนานอ่าวนาง ซึ่งพญานาคจากทะเลตะวันตกมาเกี่ยวข้องบ้าง

ในปี พ.ศ. 2502 เคยมีผู้บันทึกถามปัญหาเรื่องพญานาคต่อ พ.ต.อ. ชลอ อุทกภาษ์ ผู้สนใจเรื่องความลึกลับต่าง ๆ ที่รู้จักกันดี โดยคุณแสลี่ยนพล บัวอ่อน สรุปความว่า

"ในถ้ำที่ "ภูเขายะลา" มีสิ่งแปลกประหลาดอาศัยอยู่เป็นครั้งคนครั้งผี คือถ้าพอใจก็จะปรากฏตัวให้เห็นได้ หรือไม่ให้เห็นก็ได้ ในถ้ำนั้นมีตำราคล้ายสมุดข่อยโบราณของเราเล่มหนา ๆ เปิดดูได้แต่อ่านไม่ได้เพราะตัวหนังสือแปลกมาก เคยมีผู้ใหญ่บ้านอยู่ใกล้กับคุณแสลี่ยนพล ทำพิธีนำผู้หญิงถ้ำนี้ไปไว้ที่ภูเขาเตี้ย ๆ ใกล้บ้านและบอกว่าเป็น "ผีคนธรรพ์"...

พ.ต.อ. ชลอฯ ได้ตอบปัญหานี้ว่าไม่ใช่ผีหรือคนธรรพ์แต่เป็นพวกนาคมีภาพกึ่งเทพกึ่งเดรัจฉาน บางครั้งปรากฏตัวเป็นงูใหญ่มีพังอน บางครั้งปรากฏตัวเป็นมนุษย์..."

จากที่เล่ามาเป็นความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับภพภูมิของชีวิตประเภทหนึ่ง จะเป็นความจริงหรือไม่ต้องศึกษากันอีกมิติหนึ่ง แต่ทางมานุษยวิทยาได้กำหนดมนุษย์เผ่าโบราณ

เผ่าหนึ่งว่า "พวกนาค/เผ่านาคา" ทางแถบหมู่เกาะอันดามัน นิโคบาร์และพื้นที่บางส่วนบนแผ่นดินใหญ่ชมพูทวีป

สมัยที่พระภิกษุฟาเหียน เดินทางมาสืบทอดพระศาสนาในอินเดียได้บันทึกถึงเรื่องพวกพ่อค้าแลกเปลี่ยนสินค้ากับพวก "อักษ์และมังกร" คำว่า "มังกร" คือมนุษย์เผ่านาคานั่นเอง

นางเมขลา

เทพธิดาแห่งท้องทะเล

"ลูกกาดครูเท่านั้นแล้วผ่องแผ้วเป็นเพลงพระคาถา
ลูกไหว้นางหงส์กรงพาลี ไหว้นางธรณีเมขลา"

(วิเชียร ณ นคร 2523 : 83)

ข้างบนเป็นบทกาดครูมโนราห์ของ ขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา) เวลาไหว้ครูกล่าวถึงสิ่งที่เคารพนับถือก่อนการแสดง ชื่อนางเมขลาได้มาปรากฏอยู่ด้วย เมขลาเป็นเทพธิดาที่คนไทยรู้จักกันร้านานในนามสมุทรเทวี คือมีหน้าที่รักษาท้องทะเลมหาสมุทร และคอยช่วยเหลือคนที่มีบุญที่จะจมน้ำทะเล ดังปรากฏอยู่ในชาดกเรื่องพระชนก ที่ว่าพระชนกเดินทางมาค้าขายยังสุวรรณภูมิ แล้วเกิดเรือแตกต้องว่ายน้ำลอยคออยู่ในทะเล แล้วนางเมขลามาช่วยไว้ นอกจากนี้ยังปรากฏในเรื่องสังขชาดก ในเรื่องรามเกียรติ์และเรื่องอื่น ๆ อีก นอกจากนี้เชื่อกันว่านางเมขลาเป็นเทพธิดาแห่งฟ้าฝนอีกด้วย เห็นจะเป็นด้วยเหตุนี้กระมังชื่อเมขลาจึงไปปรากฏอยู่ในคำสวดย้อนวอนต่าง ๆ โดยนัยเพื่อก่อให้เกิดความสุขสมบูรณ์แก่คน ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล นางเมขลามีควงแก้วิเศษประจำกาย มักชอบเอามาโยนเล่นให้เกิดแพรวพราย ทำให้เกิดฟ้าแลบเพื่อล้อหลอกรามสูรอักษ์ขี้โมโหตนหนึ่งซึ่งมีชวานเป็นอาวุธ เมื่อโกรธและขว้างชวานไปก็จะเกิดฟ้าร้อง ฟ้าผ่า บางทีจึงเรียกว่า "มณีเมขลา"

ในหนังสือไตรภูมิพระร่วง นางมณีเมขลาเป็นนางฟ้ามีหน้าที่บำเรอพระอินทร์ และในหนังสือเฉลิมไตรภพนางเมขลาเป็นนางบำเรอพระอินทร์ ความว่า

"พระยามังกรการเกิดจุติ ณ ได้บาดาลพร้อม ๆ กับการเกิดแผ่นดิน มีฤทธิ์ควงแก้วิเศษ วันหนึ่งได้แปลงกายเป็นเทพบุตรไปสมสู่กับนางฟ้าองค์หนึ่งมีธิดาชื่อ "เมขลา"

มีความงดงามมากเป็นที่หมายปองของเทพบุตรทั้งปวง ด้วยเหตุนี้บิดาจึงนำไปถวายตัวต่อพระอินทร์ พระอินทรศวร) ทำนองเป็นนางบำเรอ ทำให้นางไม่พอใจในความเป็นอยู่ จึงขโมยดวงแก้วหนีไปเที่ยวเล่นตามพอใจ ไม่มีใครจับตัวได้ ฝ่ายราหูอยากจะได้ความดีความชอบจึงอาสาไปจับตัวเมขลา พระอินทร์อนุญาต ราหูจึงไปหารามสูรซึ่งเป็นสหายให้ช่วยเหลือ ดังนี้เมื่อรามสูรไปเจอนางเมขลาที่ไรเป็นได้ทะเลาะกันจนโลกธาตุหวั่นไหวไปทุกที

เสฐียร โกเศศ นาคะประทีป สันนิษฐานว่า เรื่องนางเมขลามีในภาษาบาลีทางเดียว ไม่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤต จึงเข้าใจว่าพระสมุทรเทวีน่าจะเป็นเทพธิดา ในคติพวกทมิฬ (อินเดียใต้) มากกว่าอารยันทางเหนือ มีวรรณคดีทมิฬหลายเรื่องกล่าวถึง และจากข้อความในหนังสือเฉลิมไตรภพก็ส่อเค้าผิวพรรณของนางอยู่ว่าน่าจะเป็นพวกทมิฬ คือ

"อรอนงค์ทรงโฉมโสภา ทรงเบญจกัลยา
ฉวีมาลีอัญชัน"

เมขลาไทยน่าจะได้รับอิทธิพลจากอินเดียใต้นั่นเอง ในคติจีนที่มีเมขลาเหมือนกัน ในตำนานหนึ่งเรียกว่า "เจ็กนี้ง" (นางหยก/นางแก้ว) แต่ไม่ได้ถือดวงแก้ว ถือธงสองมือ เวลาโบกมาจะเกิดแสงฟ้าแลบ ในตำนานหนึ่งชื่อว่า "เตียนบ๊อ" (เจ้าแม่สายฟ้า) ถือกระจกสองมือเมื่อฉายไปก็เป็นแสงสว่าง นอกจากนี้ยังสามารถส่องใจคนได้ด้วยว่าดีชั่วเพียงใด (ที อยู่ไพรี 2481 : 30-33) ได้วิเคราะห์คำว่า "เมขลา" ว่า ในหนังสือธมมปทัฏฐากถา พบคำว่า "อหิเมขลา" แปลว่า "เครื่องประดับเป็นวิกาลแห่งงู, เครื่องประดับในที่ลับอันแล้วไปด้วยงู" พบในชาดกเรื่องพระชนกและสังขชาดกว่า "มณีเมขลา" แปลว่า (นางผู้มี) เมขลาเป็นแก้วมณี ในหนังสือปฐมสามนต์ ศัพท์ "เมขลา" มาจาก "เม-หนสส ข-สสมา-ลา" ย่อว่า "เมขลา" ในสารัตถทีปนีปฐมภาคแก้ความปฐมสามนต์ว่า "ตามนิรุกตินัยเอาอักษรตัวหนึ่ง ๆ จากบทหนึ่ง ๆ แล้วรวม ๆ กล่าว (ย่อเสียงให้เหลือเพียง) ว่า "เมขลา" แล้วขยายคำแปลเป็นคำ ๆ ว่า

"เมหนสส-ดุชหนปปเทสส	แปลว่า ประเทศที่ลับ
ขสส-โอกาสสส	แปลว่า โอกาส
มาลา	แปลว่า เครื่องประดับหรือดอกไม้

รวมทั้งสามคำแปลว่า "เครื่องประดับโอกาสอันเป็นประเทศที่ลับ"

ในหนังสืออภิธานัปปทีปิกาและสุธี วิเคราะห์ศัพท์แปลคล้ายกับข้างต้นว่า "เครื่องประดับอินทรีย์ หรืออวัยวะที่ลับ ชื่อว่า เมขลา แต่บางท่านก็กล่าวอาศัว่า "เมข" แปลว่า เครื่องประดับอวัยวะที่ลับก็ได้ จึงทำให้เกิดสันนิษฐานขึ้นว่า ถ้าเป็นเครื่องประดับสตรีจะเป็นอย่างไร น่าจะได้แก่ "จะปิ้ง" หรือ "ร่างแห" ถ้าเช่นนั้น นาฆมณีฉบสาก็คงมีเรื่องประดับเช่นนี้เองต่างแต่มีแก้วมณีประดับเหรือทำด้วยแก้วมณี..."

ถ้าเราจะวิเคราะห์นางเมขลาในอีกแง่มุมหนึ่ง เห็นทีจะสร้างคติมาจากคนจริง ลองวิเคราะห์เรื่องพระชนกดู น่าจะได้คำเงื่อนอะไรหลายประการ เช่น

- พระชนกเป็นเรื่องราวชาติก่อน ๆ ของพระพุทธเจ้า จึงแสดงว่าคนอินเดียได้ค้นพบถมมรสุมและเดินทางมาสุวรรณภูมินี้ตั้งแต่ก่อนพุทธกาลแล้ว

- เรือพระชนกมาแตกกลางทาง จึงน่าสันนิษฐานว่าเรือพระชนกคงแตกแถว ๆ อยู่เกาะอันดามัน (นิโคบาร์) ซึ่งเคยบันทึกถึงปรากฏการณ์พายุและเรือแตกบริเวณนี้บ่อย ๆ แม้แต่ในเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ เรือของท้าวสิลราชก็มาคิดอยู่ในทะเลนี้ (นาควารี/นาควาริน) คำว่านิโคบาร์นี้นักโบราณคดีว่าเพี้ยนมาจากคำสันสกฤต "นาควาระ" แปลว่า เกาะคนเปลือย หรือ เกาะงู

- เมื่อเรือพระชนกแตก พระชนกลอยคออยู่ในทะเลหลายวัน นางเมขลามาช่วยไว้ สันนิษฐานว่าสาวชาวเกาะนิโคบาร์นั่นเอง ตามปกติคนเกาะนี้ไม่สวมเสื้อผ้าอยู่แล้ว (เกาะคนเปลือย) ผู้หญิงจะมีเพียงเครื่องปกปิดอวัยวะเพศเท่านั้น แม้ปัจจุบันก็ยังมีอยู่

- รูปร่างหน้าตาของชาวเกาะนี้ (กาญจนาคพันธ์ 2513 : 103-114) เล่าไว้ในภูมิศาสตร์สุนทรภู่ว่า เกาะคนเปลือยอย่างหนึ่ง แปลว่าเกาะทองอย่างหนึ่งกับเรือกว่าเกาะมณี แปลว่า เกาะมณี แปลว่า เกาะแก้ว หรือเกาะเพชรนิลจินดา จดหมายเหตุจีนกล่าวว่า ชาวเกาะทั้งชายหญิงไม่นุ่งผ้า ไม่ทำนาปลูกข้าว กินแต่ปลากับมันเทศ ขนุน และกล้วย ผิวเนื้อชาวเกาะดำเหมือนน้ำรัก จีนเรียกเกาะนี้ว่า "จุ่ยน้ำ" นักโบราณคดีแปลว่า "เกาะเขียว เกาะเขียวคราม (จุ่ยน้ำ - สีม่วงเหลือบเขียสีน้ำเงินแกมเทา คล้ายพลอยชนิดหนึ่งที่เรียกว่า "นาคสวาด") เมื่อบนเกาะนี้มีเพชรนิลจินดามากมาย กรวดทรายบางเม็ดมีสีและรูปร่างงามแวววาวไม่ผิดอะไรกับเพชรพลอย (อาจเป็นต้นเค้าของคำ "มณีเมขลา")

- (เพื่อนเดินทางปีที่ 2 ฉ. 20 สิงหาคม 2524 : 34 อ้างใน "เสียงลูกธนู ดังกัมปนาทว่าอ้อยคำ....ชาวเกาะอันดามันรุ่นสุดท้าย" โดย ราชฎพีร์ สิงห์ ใน National Geographic July, 1975) เล่าถึงชาติพันธุ์ชาวเกาะซึ่งอยู่ 3 พวก คือ เผ่าเนกริโต, ยาวระ และองก้าเผ่าเนกริโตหรือที่เรียกกันว่า "เผ่านาคา/พวกนาค" เป็นพวกเดียวกับเผ่าซาไก เซมังในไทยและมลายู เผ่ายาวระ อพยพมาจากเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก พวกอินเดียได้เรียกพวกนี้ว่า "โจทเจาระ" ส่วนพวกองก้าเป็นชนเผ่าพันธุ์เนกริโต ร่างเล็กคล้ายพวกนาคา

จากการสำรวจของราชฎพีร์ สิงห์ เมื่อปี 1975 พวกนี้ก็ยังแต่งกายแบบเดิม คือ ไม่นุ่งผ้า ผู้หญิงมีเครื่องปกปิดอวัยวะเพศเท่านั้น ฉะนั้น แหล่งมนุษย์เผ่านาค (นาคา) – นาควารี กับคำ "ฉวีมาลีอัญชัน" คือ ผิวสีดอกอัญชันดังที่กล่าวมาแล้ว ชีวิตของพวกนี้อาศัยอยู่ในทะเลเกือบตลอดเวลา คล้ายชาวเลในประเทศไทยนั่นเอง

นางเมขลากลายมาเป็นเทพธิดาแห่งท้องทะเล เห็นจะสืบเนื่องมาจากเรื่องชาดกในศาสนานั่นเอง เช่น นางเมขลาช่วยชีวิตพระชนกและพระสังฆชาดก เป็นต้น มามีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนไทยต่อมา

รามสูร

เมื่อเขียนถึงนางเมขลาแล้ว ไม่กล่าวถึงรามสูรเสียเลยก็จะไม่สมบูรณ์ เพราะเป็นเทวดา (อสูร) ที่คนไทยรู้จักกันดีและเป็นคู่ปรับกับนางเมขลาดังที่กล่าวมาแล้ว รามสูรมีขวานเป็นอาวุธ ในคัมภีร์ปุราณะของฮินดู กล่าวถึงพระนารายณ์อวตารลงมาเป็นพราหมณ์ชื่อ "ปรศุราม" มีขวานเป็นอาวุธลงมาปราบปรามพวกกษัตริย์ซึ่งรังแกพวกพราหมณ์ มีเรื่องเล่าว่า ท้าวอรชุน แห่งมหิษมตี มีแขนถึงพันแขน มีอำนาจมาก ไปรังแกพระชมัทอัคนิบิดาปรศุราม ทำให้ปรศุรามไปฆ่าอรชุนตาย โอรสท้าวอรชุนก็ได้ไปฆ่าพระชมัทอัคนีเป็นการแก้แค้น ทำให้ปรศุรามไม่ค่อยถูกกับพวกกษัตริย์

(กาญจนาคพันธุ์ 2512 : 488-489) ได้กล่าวถึงการรบกันระหว่างปรศุรามกับอรชุนนั้นเป็นเรื่องของการแย่งอำนาจกันในเชิงการค้า กล่าวว่า เดิมมีพราหมณ์ในสกุลภฤกุวงศ์ (ภารควะ) อยู่ที่เมืองคุชราต ได้ค้าขายทางทะเลโอมานได้ผลประโยชน์มากมาย สกุลนี้มีบุตรสืบมาถึงพราหมณ์ "ชมทัศนี" (ชมัทอัคนี) ซึ่งเป็นบิดาของปรศุราม

ท้าวอรชุนประสงค์จะได้อำนาจทางการค้ามาเป็นของตน จึงขอให้พราหมณ์ชื่อ "อัคริ" ต่อเรือให้ 1000 ลำ ให้ต่อเรือใหญ่มีแจวถึง 1000 เล่ม (ท้าวอรชุนจึงได้ชื่อว่ามีแขนถึงพันแขน) เป็นเรือค้าขาย ทำให้อรชุนคุมการค้าทางทะเลไว้ได้ ทำให้พวกกฤตุวงศ์โกรธแค้น ประกอบกับอรชุนเรียกร้องเอาทรัพย์สินที่ท้าวกฤตวีรยะ (บิดาอรชุน) ให้พวกกฤตุวงศ์ไว้แต่เดิม ทำให้ปรศุรามไม่พอใจจึงรวบรวมพรรคพวกหลายเมือง มารบอรชุนเป็นศึกใหญ่หลายครั้ง ในที่สุดอรชุนแพ้ถูกฆ่าตาย แคว้นมหิษมีตกเป็นของปรศุราม ปรศุรามได้สร้างเมืองตามชายฝั่งทะเลหลายเมือง กับสร้างเมืองให้ชื่อว่า "ศูรปารกะ" ได้เป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญ มีการติดต่อกับพวกทมิฬที่อยู่ตามแคว้นชายทะเลเรื่อยลงมาทางทะเลออกไปกว้างขวางด้วย

ในเรื่องรามเกียรติ์ก็มีรามสูรและรบกับเทวดาชื่ออรชุนเหมือนกัน ตามเรื่องเล่าว่ารามสูรเหาะข้ามวิมานของอรชุน อรชุนโกรธหาว่าดูหมิ่น จึงเกิดรบกันแล้วอรชุนถูกรามสูรจับฟาดกับภูเขาตาย ทั้งสองเรื่องดังกล่าวน่าจะมีต้นเค้าเกี่ยวข้องกันอยู่ แต่เห็นจะเป็นรามสูรคนละตัวกับที่เราทราบกันทั่วไป แต่ก็น่าจะมีการปรับเรื่องหรือแนวคิดมาจากอินเดียเช่นกัน เพราะคำว่า "รามสูร/เมขลา" ล้วนเป็นศัพท์ทางบาลีสันสกฤต (เสถียร โกเศศและนาคะประทีป 2481 : 24) เล่าว่า ม. เลวี นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศสลงความเห็นว่าเมขลารามสูรอันเป็นเทพเกี่ยวกับฝนของไทยที่มีอยู่แล้วแต่เดิม ซึ่งกล่าวถึงลักษณะอาการของฟ้าแลบฟ้าร้องในต้นฤดูฝน ว่ามีเหตุจากแสงแล้วและเสียงขวานของเทพเจ้าบางองค์ของไทย ที่มามีชื่อเป็นเมขลารามสูรอย่างของอินเดียก็เมื่อภายหลัง ในสมัยที่ไทยรับคติอารยธรรมจากอินเดียและนับถือพุทธศาสนาแล้ว

ทางคติจีนก็มีรามสูรเหมือนกันเรียกว่า "ลุ่ยกง" มีรูปร่างประหลาด มีหน้าอย่างกรุท ผิวดำหรือเขียว มีปีกอย่างค้างคาว คืนมีเล็บอย่างเหยี่ยว มือถือขวาน บางทีก็ถือสิ่วด้วย บางทีก็ถือค้อน ซึ่งใช้ตีกลองจะเกิดเสียงฟ้าผ่า บางตำราก็ว่ากระบวนการทำให้เกิดลมฝนฟ้าแลบฟ้าร้องของจีนนั้นมีเทพเจ้าทำหน้าที่กันหลายองค์ คือ ลุ่ยโจ้ ลุ่ยกง เตียนบ้อ (เมขลา) ฮวงแปะ (เจ้าพายุ) และโหซือ (เจ้าฝน) เป็นต้น

ท้าวเวสสุวรรณ

เป็นเทวดาอสูรของฮินดู แต่หมอชาวบ้านเอ่ยนามถึงบ่อย ๆ อีกชื่อว่า "ท้าวกุเวร" จัดอยู่ในกลุ่มจตุโลกบาล ท้าวเวสสุวรรณประจำทิศอุดร ตามปกติมีวิมานทิพย์อยู่บนเขาคุนธรทางด้านเหนือ ท้าวเวสสุวรรณยังมีตำแหน่งเป็นเจ้าของที่ดินและนาไร่อีกด้วย ที่เรียกว่า "แม่พระสพ" ซึ่งแผลงมาจากคำ "ไพรสรพณ์/ไวศฺรวณ" ตามตำนานกล่าวว่ามีฟัน 8 ซี่ สมกับเป็นอักษ์เจ้าแห่งภูติร้าย มีตะบองวิเศษประวิติอื่น ๆ ของท้าวเวสสุวรรณมีพิศดารมากมาย จะไม่ขอกล่าวถึงในที่นี้ หน้าที่พิเศษอีกอย่าง คือ ซึ่งเป็นเจ้าแห่งทรัพย์หรือรักษาทรัพย์ในแผ่นดิน โดยมีอสูรบริวารหรือ "คุยหกะ" เป็นผู้รักษาทำนองปู่โสมเฝ้าทรัพย์ของไทย เล่ากันว่าอสูรเฝ้าทรัพย์นี้อาจไปเข้าฝันให้คนดีไปขุดเอาทรัพย์ที่ฝังอยู่มาทำประโยชน์แก่แผ่นดินได้ ฉะนั้น คนธรรพ์หรือภูติผีปีศาจทั้งหลายที่เฝ้าทรัพย์ล้วนเป็นบริวารท้าวเวสสุวรรณทั้งสิ้น ผู้ขุดหาสมบัติทั้งหลายมักต้องเซ่นสรวงขอที่ทางจากท้าวเวสสุวรรณทั้งสิ้น อารยันคดุปต์ (2497 : 89) เล่าว่าในสมัยพระเจ้าอู่ทองสร้างกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 1893 ที่หนองโสน (บึงพระราม) อสูรที่เฝ้าทรัพย์ไปเข้าฝันให้ไปขุดทรัพย์มาสร้างพระนครหลวง และทำนุบำรุงศาสนาได้ทรัพย์ถึง 100 เล่มเกวียน มิฉะนั้นกรุงศรีอยุธยาคงจะไม่เป็นเมืองงามถึงเช่นนี้

ผีแม่ซื้อ

ผีแม่ซื้อเป็นผีชนิดหนึ่งตามความเชื่อว่าจะคอยหลอนรังควานเด็กเกิดใหม่ สมัยก่อนพิธีกรรมการเซ่นสรวงผีแม่ซื้อกระทำกันอย่างจริงจัง อาจจะเป็นเพราะว่าการแพทย์ในสมัยนั้นยังไม่เจริญหูกูดยาในการรักษาเด็กอ่อนหายาก เด็กอาจคิดเชื้อและเสียชีวิตได้ง่าย หมอตำแยเมื่อตัดสะดือเด็กแล้วใส่กระดังร่อนไปมาพร้อมกล่าวว่า "สามวันลูกผี สี่วันลูกคน" จึงต้องระวังกันมาก เด็กปวดหัวตัวร้อนไม่สบายอย่างไรถือกันว่า แม่ซื้อมาหลอกหลอน

เสรี่ยร โกเศส กล่าวว่า ในโองการแม่ซื้อ มีแม่ซื้อประจำวันเด็กเกิดที่มีชื่อ 7 คน และอีก 28 คน ไม่มีชื่อ ดังนี้

"วันอาทิตย์ ชื่อ วิจิตรนาวิน
วันจันทร์ ชื่อ วัฒนนงคราญ
วันอังคาร ชื่อ ยักษ์บริสุทธิ์
วันพุธ ชื่อ สามลทิศ
วันพฤหัสบดี ชื่อ กาโลทุก
วันศุกร์ ชื่อ ยักษ์นงเยาว์
วันเสาร์ ชื่อ เอกาโลย

และมีที่ให้ข้อมูลผิดเพี้ยนไปบ้าง คือ

วันอาทิตย์ ชื่อ นางวิจิตราวรรณ หัวและหน้าเป็นราชสีห์ สีแดงชาด มือซ้ายถือธนู มือขวาถือพัด

วันจันทร์ ชื่อ นาง (มัณ) ฑนานงคราญ หัวและหน้าเป็นม้าสีขาว มือขวาถือดาบ มือซ้ายถือพัด

วันอังคาร ชื่อ นางยักษ์บริสุทธิ์ หัวและหน้าเป็นควายเผือก มือขวาถือดาบ มือซ้ายถือพัด

วันพุธ ชื่อ นางสมุทรริดา หัวและหน้าเป็นช้าง สีแดงแสด มือขวาถือดาบ มือซ้ายถือพัด

วันพฤหัสบดี ชื่อ นางโลกวัดถุ หัวและหน้าเป็นกวาง สีเหลืองอ่อน มือขวาถือหอก มือซ้ายถือพัด

วันศุกร์ ชื่อ นางยักษ์นงเยาว์ หัวและหน้าเป็นโค สีเหลือง มือซ้ายถือธนู มือขวาถือพัด

วันเสาร์ ชื่อ นางเอกชมาโลย หัวและหน้าเป็นเสือ สีดำ มือขวาถือศรีษะ มือซ้ายถือพัด"

ธัมมทัตโตภิกขุ เล่าเรื่องแม่ซื้อแบบไทย ๆ ว่า อ้อนหลังไปเมื่อปีอิน 2490 ก่อน พ.ศ. 2850 ปีเมื่อ 8368 ปีมาแล้ว ความว่า

"ขุนร่วงเมืองไทย ตามหน้าที่ได้ปกครองในฐานะพ่อเมือง ทั้งยังทำหน้าที่พ่อของลูก คือ ออกกฎหมายให้เลี้ยงลูกและลูกเลี้ยง จึงมีศักดิ์ขึ้นทั้งในฐานะพ่อเมืองและ

พ่อของลูก เมื่ออยู่ก็เป็นต้นเลี้ยงลูก ครั้นตายไปก็ขึ้นเป็นต้นผีฟ้าเป็นพ่อเลี้ยงไทยเดิมจึงนิยมถวายลูกแก่พระร่วง เมื่อตกใจจึงฝากพระร่วงให้ช่วยปลอบใจและเลี้ยงรักษา

แม่ย่าซื้อนาง ในหน้าที่เป็นขุนหญิง และเป็นแม่ของลูก และชอบเลี้ยงลูกกำพร้า ทั้งต่อมามีกฎหมายออกให้รับเลี้ยง ลูกเลี้ยงครั้นเป็นคนก็เป็นแม่และเป็นแม่เลี้ยง จึงเป็นต้นทารกสงเคราะห์ เมื่อตายไปก็ขึ้นเป็นต้นผีแม่เลี้ยง ซึ่งมีชื่อประจำว่า "แม่ซื้อ"

เนื่องจากผีประเภทนี้อยู่ตามตัวเด็กประจำวันเกิดดังกล่าว มักรบกวนให้เด็กเจ็บ ใช้ไม่สบาย จึงมีอุบายแก้เคล็ดขอซื้อเด็กจากผี สมัยก่อนเป็นเงิน 33 เบี้ย เหมือนซื้อที่ให้ตนตายนั่นเอง บางแห่งจะปั้นรูปเด็กให้ผีเอาไปแทนตัวเด็ก เงิน 33 เบี้ยคงจะมอบให้หมอคำแยไป เพราะส่วนมากจะเป็นผู้ทำพิธีนี้

เจ้ากรุงพาลี

เจ้ากรุงพาลีเป็นผีเจ้าที่ชั้นผู้ใหญ่ (เทวดา) ประเภทหนึ่ง ที่หมอผีหรือหมอพื้นบ้านมักกล่าวถึงอยู่เสมอเวลา "ไหว้เจ้าที่หรือทำพิธีกรรม" มีการเซ่นสรวงต่าง ๆ เช่น จากบทร่ายเคระในราที่ว่า

"ถูกกาคราชครูเท่านั้นแล้ว
ผ่องแผ้วเป็นเพลงพระคาถา
ลูกไหว้นางหงส์กรุงพาลี
ไหว้นางธรณีเมขลา
ไหว้บริธิวราชา
ภูมาหาลาภมหาชัย
ลูกไหว้แม่โลกวดี
ธรณีเนื้อเย็นได้เป็นใหญ่"

(พิทยา บุบรารัตน์ 2536 : 152)

ตำนานเล่าว่ากรุงพาลีเป็นโอรสท้าวไสกราชกับนางนาคแก้วภักดี มีคนใช้ 2 คน ชื่อ นายจำนิดแลจำเนตร กรุงพาลีมีนามจริงว่า "ท้าวทศราช" มีมเหสีชื่อว่านางสันทาทุกข์ ครองกรุงพาลี มีโอรส 9 องค์ ซึ่งได้เป็นพระภูมิเจ้าที่ (คู พระภูมิ) อยู่มา เจ้ากรุงพาลีมิได้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม พระนารายณ์จึงอวตารเป็นพราหมณ์น้อยปราบ

(วามนามตาร) โดยมาขอที่ดินเพียงสามก้าว เมื่อพระนารายณ์อ่างเอาสามขุมจริง ๆ เจ้ากรุงพาลีไม่มีที่อยู่ ต้องไปอยู่ป่าพิมพานต์ได้รับความทุกข์ทรมานมาก ภายหลังสำนึกผิดจึงทูลขอที่ดินคืน พระผู้เป็นเจ้าประทานให้ พร้อมทั้งให้พร ให้ผู้ทำการใด ๆ ที่ต้องใช้ภูมิต้องเซ่นสรวงบูชาภูมิเจ้าที่และเจ้ากรุงพาลีด้วย

อีกตำนานเล่าคล้ายคลึงกันความว่า สมัยหนึ่งมีพระพุทธเจ้ามาครัสในโลก พระเจ้ากรุงพาลีได้ประพฤติเป็นพาล จนพระพุทธเจ้าทิดจะกำราบเพื่อจะให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม พระองค์ทรงขอที่ดินพระเจ้ากรุงพาลี 3 ก้าว ก็ได้รับอนุญาตเพราะเห็นว่าเป็นที่ดินเล็กน้อย เมื่อพระองค์ก้าวอ่างเพียง 2 ก้าวก็ถึงขอบจักรวาลแล้ว ดังนั้นพระเจ้ากรุงพลีจึงไม่มีที่อยู่ต้องไปอยู่นอกเขตจักรวาล ก็ได้รับความเดือดร้อนจึงละพยศและขอที่ดินคืนพระองค์โปรดให้คืนและมีพุทธานุญาตว่า ต่อไปใครจะทำกิจมงคลใด ๆ ให้จัดที่บูชาศาลพระภูมิและเซ่นสรวงพระเจ้ากรุงพาลีด้วย

อนึ่ง ในการเซ่นสรวงบูชาพระภูมิ ห้ามวางเครื่องเซ่นสังเวยทางทิศหัวนอนของพระเจ้ากรุงพาลีให้วางทิศปลายเท้าดังนี้

วันอาทิตย์	หันศีรษะไปบูรพา	เท้าไปประจิม เป็นช้าง
วันจันทร์	หันศีรษะไปอาคเนย์	เท้าไปพายัพ เป็นสุนัข
วันอังคาร	หันศีรษะไปทักษิณ	เท้าไปอุดร เป็นนก
วันพุธ	หันศีรษะไปหรดี	เท้าไปอีสาน เป็นวานร
วันพฤหัสบดี	หันศีรษะไปประจิม	เท้าไปบูรพา เป็นชี
วันศุกร์	หันศีรษะไปพายัพ	เท้าไปอาคเนย์ เป็นยักษ์
วันเสาร์	หันศีรษะไปอุดร	เท้าไปทักษิณ เป็นพรหม

ห้องโหรศรีมหาโหรี (2528 : 624) กล่าวถึงเครื่องเซ่นในกรณีสังเวยพระเจ้ากรุงพาลี ถ้าให้ถูกใจกระทำดังนี้

"เดือน 5,6 กรุงพาลีเป็นยักษ์ ปลูกศาลเพียงตาเพียงปาก บูชาด้วยเนื้อพร่าปลาอ่าข้าว เหล้า 7 กระบอก เทียน 9 เล่ม ก่อนบูชาให้เอาผ้าแดงปูศาลก่อนแล

เดือน 7,8 กรุงพาลีเป็นพราหมณ์ บูชาด้วยเครื่องกระยาบวด (อาหารทุกชนิดเว้นเนื้อสัตว์) เอาผ้าขาวปูศาลก่อนเซ่นสรวงแล

เดือน 9,10 กรุงพาลีเป็นราชสีห์ บูชาด้วยเนื้อพร่าปลาอำ ให้เอาผ้าเหลืองปูศาลก่อนแล

เดือน 11,12 กรุงพาลีเป็นช้าง บูชาด้วยหญ้าปล้อง หญ้าแพรกอย่างละ 7 ยอด พร้องด้วยเครื่องกระยาบวด เอาผ้าดำปูศาลก่อนแล

เดือน 1,2 กรุงพาลีเป็นนาคราช ให้บูชาด้วยเนื้อพร่าปลาอำ ปลูกศาลเพียงสะดือ เช่นสรวงเถิด

เดือน 3,4 กรุงพาลีเป็นพญาครุฑ บูชาด้วยเนื้อพร่าปลาอำเช่นสรวงเถิด จะเกิดศิริมงคล จะหายโสกหมดเคราะห์ทั้งปวง

บางตำราการเปลี่ยนรูปของกรุงพาลีต่างกันไปบ้าง พลูหลวง (2536 : 39-40) กล่าวว่า

เดือนอ้าย	เป็นพรหม	หันศีรษะไปอีสาน	หันหน้าสู่หรดี
เดือนยี่	เป็นราชสีห์	หันศีรษะไปอีสาน	หันหน้าไปอาคเนย์
เดือนสาม	เป็นนักเลง	หันศีรษะไปบูรพา	หันหน้าไปอาคเนย์
เดือนสี่	เป็นราชสีห์	หันศีรษะไปอาคเนย์	หันหน้าไปอีสาน
เดือนห้า	เป็นควายนอน	หันศีรษะไปทักษิณ	หันหน้าไปพายัพ
เดือนหก	เป็นผีเสื้อนอน	หันศีรษะไปหรดี	หันหน้าไปอุตร
เดือนเจ็ด	เป็นปีศาจ	นั่งแปรพักตร์ไปประจิม	
เดือนแปด	เป็นช้างไชลง	นอนเอาหัวไปพายัพ	หันหน้าไปทักษิณ
เดือนเก้า	เป็นเจ้าใหญ่	ยืนอยู่แปดทิศ	หันหน้าไปหรดี
เดือนสิบ	เป็นพราย	อยู่แปดทิศ	
เดือนสิบเอ็ด	เป็นจตุฎุต	ก้มหน้าดูแผ่นดิน	
เดือนสิบสอง	เป็นช้างสาร	อยู่ในอากาศ	

พระภูมิเจ้าที่

ผีประเภทภูมิเจ้าที่นั้นมีเป็นจำนวนมากแล้วแต่ความเชื่อของชาวบ้าน มักเป็นแหล่งที่มีความผูกพันกับชีวิตของพวกเขา หรือไม่ก็เป็นที่เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ตามธรรมชาติ แหล่งอันตราย เช่น สัตว์ร้าย แหล่งน้ำลึกเวิ้งวน แหล่งเกิดอุบัติบ่อย ๆ

เป็นต้น ชาวบ้านเชื่อว่ามีผีเจ้าที่อยู่จึงมักสร้างที่ให้ผีอยู่ เรียกชื่อต่างกันออกไปตามท้องถิ่น เช่น ศาลเจ้า ศาลปู่ตา หอเจ้า หลาทวด เป็นต้น บางแห่งก็ไม่มีศาล ถ้าจะมีการเซ่นสรวงก็สร้างศาลเพียงตา คือ ศาลชั่วคราว เสร็จเฉพาะกิจนั้น ๆ ก็ทิ้งไป

ศาลที่ก่อนข้างนิยมทำให้ผีอยู่ คือ ศาลพระภูมิเจ้าที่ พระภูมิบ้าน คูแล้วก่อนข้างจะเป็นผีมีระดับ คือเทวดา ในตำนานเกี่ยวกับพระภูมิว่ามี 9 องค์ ดังนี้

1. พระชัยมงคล	พระภูมิบ้านเรือน โรงร้านต่าง ๆ
2. พระนครราช	พระภูมิรักษาประตู ป้อมค่าย หอรบ บันได
3. พระเทเพน	พระภูมิประจำคอกสัตว์
4. พระชัยศพณ์	พระภูมิประจำเสบียงคลัง ยุ้ง ฉาง
5. พระคนธรรพ์	พระภูมิประจำโรงพิธีแต่งงาน เรือนหอ
6. พระธรรมโหรา	พระภูมิประจำเรือกสวนไร่นา
7. พระวัยทัต	พระภูมิประจำวัดวาอาราม ปูชนียสถานบางแห่ง เรือกพระเทวเถร
8. พระธรรมิกราช	พระภูมิประจำพืชพันธุ์ธัญญาหาร
9. พระธานธารา	พระภูมิประจำห้วยหนองคลองบึงบางแห่งเขียนว่า "พระธาตุธารณ์"

พระภูมิทั้ง 9 องค์นี้ตามตำนานว่าเป็นโอรสพระเจ้ากรุงพาลี ท้าวทศราช นางสันทาทุกข์ (ดูเรื่องกรุงพาลี) เมื่อพระเจ้ากรุงพาลีถูกไล่ให้ไปอยู่ป่าหิมพานต์ ก็ต้องพาโอรสทั้ง 9 นั้นติดตามไปด้วย ภายหลังเมื่อได้รับอนุญาตให้กลับมาอยู่ที่เดิม และพระผู้เป็นเจ้าตั้งให้เป็นเจ้าที่ ใครจะทำกิจใดให้เซ่นสรวงบูชา กรุงพาลีจึงให้โอรสไปประจำตามภูมิที่ต่าง ๆ

การตั้งศาลพระภูมิส่วนใหญ่มักนิยมตั้งพระภูมิเจ้าที่บ้าน ส่วนอื่น ๆ จะเห็นน้อยมาก ในภาคใต้เดิมไม่ค่อยนิยมตั้งศาลพระภูมิกันมากนัก ความเชื่อเรื่องพระภูมิเจ้าที่ถ้าจะมองในแง่ประโยชน์ คือ ทำให้คนรู้มักระมัดระวัง รอบคอบขึ้นนั่นเอง ให้รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีให้ได้นาน ๆ ปรากฏออกมาในรูปแบบข้อห้ามและข้อปฏิบัติต่าง ๆ เช่น หมอพื้นบ้านห้ามเหยียบธรณีประตูเมื่อประกอบพิธีมงคลโดยบอกว่าเป็นสิ่งที่สิงสถิตของพระภูมิองค์หนึ่ง คือ พระนครราช ที่จริงแล้วเป็นการสอนเรื่องกิริยามารยาท

ความระมัดระวังรอบคอบ อาจประสบอุบัติเหตุได้ เรื่องธรณีประตูนี้มีความเชื่ออื่น ๆ อีก เล่ากันว่าเมื่อสมัยที่พระนารายณ์อวตารลงมาในปาง "นรสิงหาวตาร" ปราบอสูรซึ่งเคยขอพรต่อพระผู้เป็นเจ้า (อิศวร) เอาไว้ว่า

(1) จะไม่มีใครฆ่าตายไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือเทวดามนุษย์ใด ๆ

(2) จะไม่ตายไม่ว่าจะเป็นกลางวันหรือกลางคืน

(3) จะไม่ตายไม่ว่าในบ้านหรือนอกบ้าน

เมื่อยักษ์ได้พรแล้วกลับประพฤติเป็นพาลทำให้คนอื่นเดือดร้อน พระนารายณ์ต้องอวตารลงมาปราบ (พระเจ้ากรุงพาลีหรือพระเจ้าทศกรรษตามตำนานข้างต้นก็มีต้นเค้าอย่างเดียวกัน) ในรูปของ "นรสิงหาวตาร คือครึ่งสัตว์ เมื่อจับอสูรได้ก็นำมาวางลงตรงธรณีประตู พร้อมกับถามว่า "เจ้ารู้ไหมว่าข้าเป็นใคร" ซึ่งอสูรก็ตอบไม่ถูกว่าเป็นใคร เพราะดูแล้วไม่ใช่สัตว์และมนุษย์ จึงถามต่อไปว่า "ขณะนี้เป็นเวลาเท่าใด" ขณะนั้นเป็นเวลาใกล้จะค่ำคือสายัณห์สมัย จะมืดก็ไม่มืดสว่างก็ไม่สว่าง ภาษาทางใต้เรียกเวลาเช่นนี้ว่า "มุ้งมิ้ง" อสูรก็บอกเวลาไม่ถูกอีก พระนารายณ์จึงถามต่อไปว่า "แล้วขณะนี้เธ็งนอนอยู่ที่ใด" อสูรก็ตอบไม่ถูกเหมือนกันว่านอนอยู่ในบ้านหรือนอกบ้าน อสูรจึงถูกฆ่าตายตรงธรณีประตูหมอพื้นบ้านว่าเป็นแดนตายของอสูร จะปลอดความคุ้มกัน ไม่ควรเหยียบเมื่อประกอบการมงคลและยังห้ามไปถึงเวลาย่ำสายัณห์นั้นด้วย ในช่วงที่เปลี่ยนจากทิวาเป็นราตรีก็ห้ามประกอบการด้วย แม้กำลังเดินทางอยู่ก็ให้หยุดเสียก่อนรอให้มืดเสียก่อนเป็นต้น

ชมุมทัดโคภิกขุ (2533 : 36) ได้กล่าวถึงพระภูมิที่เป็นสตรีหรือภูมิเทวีเอาไว้เหมือนกันแต่มีชื่อค่อนข้างเป็นไทย ๆ ดังนี้

(1) แม่เอื้ออารี

(2) แม่ศรีอร่าม

(3) แม่งามกาหลง

(4) แม่จงควดี

(5) แม่มีบุญญา (แม่อำแม่ซื้อ)

(6) แม่มาเลื้องรื่น (แม่เลื้อง)

(7) แม่ชื่นชวัญมา

(8) แม่พาชวัญใจ

(9) แม่ไสเชิญขวัญ

เรื่องภูมิเจ้าที่นั้นอังรวมกว้างไปถึงเจ้าทุ่ง เจ้าท่า เจ้าเขา เจ้าเรือก เจ้าสวน เจ้านา... อื่น ๆ อีกจำนวนมาก

ในบางตำราว่าพระภูมิมีเพียง 5 องค์ก็มี คือ

(1) พระไชยมงคล เป็นพระภูมิบ้านและป่ามีบริวาร 2 คน คือ นายนิคมายนคร

(2) พระยาพุรพาไชยสถาน เมืองไพสาลีเป็นพระภูมิรักษาที่นาอุ้งฉาง

(3) พระศรีกัณหล พระภูมิหอบ่าวสาว

(4) พระยาวะตัว พระภูมิโรงไห

(5) พระธรรมสาครราช เป็นพระภูมิหัวบันไดและปากประตูมนุษย์โลก

ผีเรือน

ผีเรือน เป็นประเภทผีบรรพบุรุษ หรือพ่อแม่ปู่ย่าตายายตายไปแล้วยังสิงสถิตอยู่ในเรือน บ้างก็ถือว่าผีเรือนจะอยู่ที่เสาเอกหรือไม่ก็เสาตั้ง บางบ้านอาจทำทิ้งบุชเล็ก ๆ อยู่หัวนอน เมื่อบูชาก็เอาดอกไม้ไปวางบนทิ้งนั้น ถ้าจะเซ่นไหว้ก็ตั้งวางที่พื้นเรือน บางครั้งวางที่พื้นดินก็มี ทางไทยใหญ่เรียกผีเรือนนี้ว่า "ล่ำ" ทางอีสานเรียกว่า "ค้ำ" เหมือนกัน มีคำสำนวนหนึ่งว่า "ผีซ้ำค้ำหลอย" หมายถึงประสบเคราะห์ร้ายซ้ำ ๆ ซาก ๆ หลายครั้งนั่นเอง

ในตำนานค้นผีไทยกล่าวว่า ผีเรือนเป็นผีที่ใกล้ชิดคนมากที่สุด ต่างกันที่สภาพเป็นทิพย์รูปร่างที่ปรากฏถ้าเป็นชายมักแต่งกายแบบขุนนางไทย ถ้าเป็นหญิงมักแต่งกายเป็นแบบสตรีสมัยโบราณ ผีเรือนเหล่านี้หมายถึง เทียด ทวด ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ เจ้าของกระดูกที่ตายไปแล้ว ซึ่งถูกหลานมักเก็บกระดูกนั้นไว้ในเรือนก็ได้ และหมายถึงดวงชีวิตวิญญาณหรือกายทิพย์ของท่านเหล่านั้นก็ได้จึงไม่เป็นสิ่งน่ากลัว แต่เป็นสิ่งควรเคารพบูชา

การเซ่นสรวงบูชาผีเรือนก็แล้วแต่โอกาสของเจ้าบ้าน จะกระทำเป็นประจำหรือมีงานที่สำคัญ เช่น การแต่งงาน มักจะมีพิธีไหว้ผีเรือน ภาคใต้เรียกกันว่า "เซ่นวักค้ำ"

บางแห่งว่า "ไหว้ครูหมอ" เครื่องเซ่นประกอบด้วยไก่ต้ม เรียกว่า "ไก่วักต้ม/วักต้าม" กล้วย ข้อย หมากพลู รูปเทียน เป็นต้น

นางกวัก

นางกวัก เป็นรูปเคารพแบบไทย ๆ ที่มีคนรู้จักมากที่สุดทั่วทุกภาคของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มพวกพ่อค้าแม่ค้า หรือผู้มุ่งแสวงหาโชคลาภ เพราะเชื่อกันว่า ถ้าบูชาบวงสรวงนางกวักแล้วจะเป็นสื่อโชคลาภมาให้ รูปนางกวักที่เราเคยเห็น เป็นรูปสตรีโบราณมีผมยาวประบ่า ห่มผ้าสไบเฉียงทอด้วยไยบัว นุ่งผ้ายกดอกประกอบด้วยพาหุรัดทองกร สร้อยสังวาลย์ นั่งบนแท่นหัตถ์ขวางอขึ้นในท่ากวักมือหัตถ์ซ้ายวางบนตัก ถือถุงเงินถุงทอง

ตำนานเล่าว่า นางกวักเป็นเรื่องราวของคันคระดูลเผ่าไทยดึกดำบรรพ์ก่อนพุทธกาลมานานกาลเรื่องเล่าว่า

"ขุนแผนเมืองฟ้าและนางควงขวัญใจ ครองเมืองแผน มีลูกชายชื่อ "อิน" ลูกสาวชื่อ "ฟ้า" หรือ "ฟ้าอยู่เรือน" ครั้นพ่อแม่เสียชีวิต ขุนอินได้ครองเมือง มีเมียชื่อ "นางกวักทองมา" ลูกสาวขุนเขาเขียว และแม่ขวัญทองมา เมืองอิน ต่อมาขุนเขาเขียวเห็นว่า ขุนอินซึ่งเป็นลูกเขยเป็นคนมีความสามารถ จึงเอาชื่อตัวมาต่อให้ขุนอินว่า "ขุนอินเขาเขียว" และเปลี่ยนชื่อเมืองแผนว่า "เมืองแมน" และนับปีแรกที่ขุนอินได้นางกวักทองมา เป็นปีเริ่มศักราชไทยว่า "ปีอิน 1"

ขุนอินนางกวักมีลูกคนแรกชื่อ "ขุนอู่ทอง" ขุนเขาเขียวและแม่ขวัญทองมาขอไปเลี้ยงที่เมืองอิน ต่อมาขุนอินนางกวักมีลูกชายอีก 12 คน ลูกหญิง 7 คน ได้เอาชื่อลูก ๆ มาตั้งเป็นชื่อปี เดือน วัน ดังนี้

อ้ายชวดขุนชาย	ยี่ฉลูขุนชาย
สามขาลขุนชาย	สี่รูขุนชาย
ห้ามะโรงขุนชาย	หกมะเส็งขุนชาย
เจ็ดมะเมียขุนชาย	แปดมะแมขุนชาย
เก้าวอกขุนชาย	สิบระกาขุนชาย
สิบเอ็ดจอขุนชาย	สิบสองกุนขุนชาย

ส่วนลูกหญิง ได้ตั้งเป็นชื่อวันดังนี้

วันอา (อาทิตย์)	อาขุนนางสาว
วันอัน (จันทร์)	อันขุนนางสาว
วันอาง (อังคาร)	อางขุนนางสาว
วันอุ่น (พุธ)	อุ่นขุนนางสาว
วันเอื้อย (พฤหัส)	เอื้อยขุนนางสาว
วันอู่ (ศุกร์)	อู่ขุนนางสาว
วันอี่ (เสาร์)	อี่ขุนนางสาว

ชื่อปีเดือนไทยเดิมปัจจุบันเรายังใช้อยู่ ส่วนวันเปลี่ยนไปเมื่อภาษาสันสกฤตเข้ามา ในช่วงระยะที่ขุนอิน นางกวักครองเผ่าไทยนั้นชุมชนเริ่มเจริญมีหมู่เหล่า รู้จักทำที่อยู่อาศัยง่าย ๆ (เห็นจะเป็นช่วงปลายสมัยหินใหม่ต่อยุคสำริด) จับสัตว์มาเลี้ยง ปลูกพืช ทำเครื่องประดับ เช่น

การนับถือผีนางกวัก หรือ กวักทองมา ของคนไทน่าจะยืดเอานัยของคำว่า "กวัก" ถือบูชากันตลอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้ มีคำบวงสรวงว่า

"โอมปู่เจ้าเขาเขียว มีลูกคนเดียวชื่อนางกวัก หญิงเห็นหญิงรัก ชายเห็นชายหัก ทุกถ้วนหน้า โอมมะพลับ จะไปค้าเมืองแมนให้ได้แสนทะนานทอง นึกเงินให้ได้เงินมากอง นึกทองให้ได้ทองมาเป็นหาบ วันนี้ให้มีลาภ สามเดือนกลับมาเรือน ให้ได้เป็นเศรษฐี สามปีให้ได้ค้าตะเภาทอง โอมปู่เจ้าเขาเขียว ยกให้ลูกคนเดียวเป็นกรรมสิทธิ์"

ภายหลังเมื่อเรื่องรามายณะมามีอิทธิพล ก็ลากคำนานนางกวักเข้าไปประสมประสาน ความว่าสมัยที่พระรามตามนางสีดานั้น พระรามได้มาพบและต่อสู้กับท้าวอุณราชเจ้าเมืองสิงขร พระรามเอาต้นกกแผลงเป็นศรครึ่งไว้ในถ้ำ เขาวงพระจันทร์ (ลพบุรี) และสาปว่าจะต้องทนทุกข์ทรมานอยู่จนกว่าจะถึงศาสนาพระศรีอารย์ นางประจันทร์ลูกสาวได้มาเฝ้าปฏิบัติบิดา เอาไอบัวมาทอเป็นผ้าจีวรเพื่อถวายพระศรีอารย์ ชาวบ้านพากันกลั้นแกล้งและเกลียดชังนางประจันทร์ เพราะจะทำให้ยักษ์ฟื้นคืนชีพมาอาละวาดอีก ความทราบถึงปู่เจ้าเขาเขียว จึงส่งลูกสาวแสนสวยซึ่งเป็นที่รักของมนุษย์และสัตว์ทั้งปวง มาอยู่เป็นเพื่อนนางประจันทร์ เพื่อจะให้นางคลายทุกข์ร้อน ตั้งแต่นางมาอยู่ผู้คนที่เคยเกลียดชังก็กลับใจมารักใคร่ ไปมาหาสู่มิเคยขาดแม้ความเท่า

ทุกวันนี้นางประจันทร์จึงให้สมญาธิดาปู่เจ้าเขาเขียวผู้มีเสน่ห์นั้นว่า "แม่นางกวัก" บรรดาเกจิอาจารย์หลายสำนักได้สร้างรูปนางกวักแจกจ่ายชาวบ้านในรูปแบบต่าง ๆ รูปหล่อโลหะสำริดนางกวักเท่าที่เคยพบเป็นศิลปกรรมสมัยลพบุรี (พ.ศ. 1450-1550) ปัจจุบันคงหาดูได้ยากแล้ว

แม่โพสพ

แม่โพสพเป็นชื่อที่คนไทยทุกภาครู้จักกันดี เพราะประเทศเราทำนาปลูกข้าว แม่โพสพเป็นเทพีแห่งข้าว อันเป็นพืชที่หล่อเลี้ยงคนเกือบทั้งโลกมานานแสนนาน และอีกจะนานต่อไป

แม่โพสพเป็นรูปหญิงไทย แต่งกายแบบโบราณ นุ่งผ้ายกห่มสไบเฉียง ศีรษะสวมกระบังหน้ามือขวาถือรวงข้าว เรามักเห็นรูปแม่โพสพที่ชาวบ้านนำมาบูชาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทำเป็นรูปอันดับแม่โพสพเป็นรูปอิน รูปหล่อด้วยสำริดนั่งบนเตียงตั่ง รูปเก่า ๆ เคยเห็นรูปแม่โพสพนั่งบนหลังปลาก็มี

สืบตำนานขึ้นไปสมัยดึกดำบรรพ์เล่าว่า "ลือค้นไทรทอง" เมืองแมน เมียชื่อโพสพ นางอยู่ในบ้านขุนเถือมทอง เพาะข้าวงอกงามดี มีลูกชื่อ "เถืองโพไทย" และ "สีขวัญข้าว" แม่โพสพมีรูปเคารพมากพอ ๆ กับนางกวัก เมื่อข้าวมีท้อง คนไทยทั่วไปกระทำบวงสรวงบูชา ไม่เคยรู้ว่ามีเรื่องเป็นคน มีผัวมีลูก และนี่เป็นเรื่องของการเคารพผี (คือคนตาย) กันมา กับยืนยันว่าผีดี เมื่อเป็นคนเริ่มทำนาทำข้าวก็ขึ้นเป็นค้นไทย ครั้นตายไปอยู่สวรวงสวรรค์แล้วไปเป็นเจ้าพ่อเจ้าแม่ก็เป็นค้นผีไทย ได้เคารพบวงสรวงกันมาจนกาลบัดนี้

คำสรรเสริญแม่โพสพมีมากมายตามสำนวนแต่ละท้องถิ่น ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าว เช่นแรกนาขวัญ หว่านข้าว เรียกขวัญข้าวเข้าฉาง เรียก ขวัญขึ้นยุ้งฉาง แม้กระทั่งทำรูปเคารพเป็นการแสดงความภักดีมุ่งถึงเวทีต่อพระคุณแม่โพสพ

ตัวอย่าง บทสรรเสริญแม่โพสพ

"โอม แม่โพสรีแม่โพสพ แม่นพดารา แม่จันทร์เทวี แม่ศรีโสภา ได้เลี้ยงลูกมาใหญ่กล้าเพียงนี้ลูกขอบวงสวง ด้วยพวงมาลี รูปทียนอัคดี ตามมีบูชา ขอเทพแม่เจ้า

ปกเกล้าเกศา ทำไร่ทำนา ได้ผลมากมาย อีกทั้งตะกวดทั้งเหี้ย และเพลี้ยลงนา อีกทั้งไขรานและอัคคีภัย จงวินาศฉิบหาย โอมประสิทธิแก่ข้าพเจ้า สวาหะ"

ตัวอย่างบางตอนจากบทเซิญขวัญข้าวภาคใต้

"....วันนี้ลูกยา ข้าวสุกแลหนา มาเซิญโฉมยง ให้พระมารดา จากปลากรายทรง ชักชวนญาติวงศ์ ห้อมล้อมกันมา นางแก้วนางกอง นางพูนหนูนห้อง พวงหวายลูกกา นางขาวนางค้อม ดอกดอมแมงดา ชมพูโสภา ยายอย่างดี ข้อปริงข้อพร้าว นางอุหลั่นเถ้า ตะหลุมพี หน่อเชื้อยอดม่วง ทองร่วงทองรี จุดเทียมข้าวยี่ ข้าวยี่ข้าวมะปราง ข้าวข่อมะลิกำ ตะค้อมหอมฉ่ำ ข้าวแจกหอมหวาน ข้าวข่อไม้ไผ่ ไข่มดลิ้นคลาน เซิญมาอย่านาน เหวยท่านทั้งปวง วันนี้ลูกยา ข้าวสุกแลหนา ข้ามาบวงสรวง เซิญขวัญแม่ภูมาอยู่รวง อย่าได้หนักหน่วง ข้ามาบานบน ขวัญอยู่ในไร่ เอาเรือกเอาไร่ อย่าได้ฉงน ขวัญอยู่ในนา เซิญมาทุกคน มาสร้างกุศล ด้วยคนดีหวา แม่ไพสพเจ้า อย่าได้สร้อยเศร้า เซิญแม่มาภูมา มาอยู่ขวัญเล็ด มาอยู่ขวัญรวงข้า ชมเครื่องบูชา นานาหลายพัน เงินทองแก้วแหวน ผูกมือถือแขน เอาโคไก่ขวัญ งัวดินแมงดา กุ้งปลาหลายพันธุ์ เซิญมาทั้งนั้น มารับเอาเครื่องสังเหวย เสวยแล้วแม่เจ้า เข้าสู่ขวัญเยอ ให้แม่ทรามเชย สู่ห้องพระคลัง....."

เรื่องราวขุนค้นและแม่โพสพ ที่เล่าไว้ในเบื้องต้น เป็นเรื่องตีกค่ำบรรพ์ กล่าวกันว่าเมื่อปีอิน 1402 (ก่อน พ.ศ. 3938 หรือ 6456 ปีมาแล้ว) ถ้าโยงความคิดนี้เข้ากับประวัติศาสตร์โบราณคดีเป็นเรื่องราวของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์นั่นเอง จากการขุดค้นทางโบราณคดีในแหล่งถ้ำหรือโบราณสถานต่างๆ จะพบหลักฐานจำพวกข้าว เช่น เมล็ด ข้าวแกลบเมล็ดข้าวที่มีลักษณะเป็นถ่านแต่แข็งอย่างหินที่เรียนว่า "ข้าวสารดำ" แผ่นอิฐหรือเครื่องปั้นดินเผาที่มีเศษของแกลบและเมล็ดข้าวเป็นต้น

หลักฐานเกี่ยวกับข้าวในประเทศไทยที่เก่าแก่ที่สุดค้นพบที่ถ้ำปุงสุง จ.แม่ฮ่องสอน จากการวิเคราะห์เป็นที่น่าเชื่อถือว่า ชุมชนที่ถ้ำปุงสุง ได้นำข้าวมาปลูกเมื่อ 3500- 3000 ปี ก่อนคริสตศักราชและการพบร่องรอยแกลบข้าวซึ่งผสมอยู่กับดินที่นำมาทำเป็นภาชนะดินเผา กำหนดอายุได้ตามเกี่ยวกับหลักฐานแกลบข้าวที่ถ้ำปุงสุงแม่ฮ่องสอนด้วย คือ 3500- 2000 ปีก่อน ค.ศ.

จากการขุดค้นแห่งหนึ่งคือถ้ำผี จ.แม่ฮ่องสอน ที่สนับสนุนการรู้จักเพาะปลูกของมนุษย์มาแต่โบราณ ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2530:70-97) พบหลักฐานต่อไปนี้

1. ซากเมล็ดพืชและผลไม้ เช่น แตงกวา สมอพิเภก พริกไทย น้ำเต้า ถั่ว เป็นต้น แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ในสมัยนั้นมีความรู้เรื่องพืชและผลไม้ดีเกินกว่าการแสวงหาผลหมากรากไม้อย่างง่ายๆ

2. พบสะเก็ดเครื่องมือหินชนิดบาง ที่ใช้ในลักษณะเป็นใบมีด สำหรับเกี่ยวพืช เช่น ข้าวได้

3. พบเศษเครื่องปั้นดินเผาอย่างหยาบ ๆ มีลายเชือกทาบ อันแสดงให้เห็นว่ามนุษย์สมัยนี้มีภาชนะดินเผาใช้แล้ว

การกำหนดอายุจากคาร์บอน 14 แหล่งโบราณคดีถ้ำผี อยู่ระหว่าง 12000-8000 ปีที่แล้วมา" เรื่องราวของแม่โพสพแห่งข้าว คือ จุดเริ่มต้นของมนุษย์ที่รู้จักการทำนาเพาะปลูกไว้กินตามตำนานตั้งแต่ปีอิน 1402 ก่อน พ.ศ.3938 ปี คือเมื่อ 6456 ปีมาแล้วลองเทียบกับหลักฐานที่นักโบราณคดีศึกษาอยู่ในระยะเดียวกัน

แม่ย่านาง

แม่ย่านางเป็นผีที่สิงสถิตประจำเรือ อาจจะให้คุณและโทษก็ได้ บางรายก็บอกว่าแม่ย่านางมาปรากฏตัวให้เห็น หรือนิมิตในฝันพร้อมบอกเหตุการณ์ต่าง ๆ บ้างก็ว่าแม่ย่านางปรากฏร่างเป็นสตรีไทยโบราณ แต่งตัวด้วยสีทับทิมที่หัวเรือ ตามความเป็นมาเรื่องแม่ย่านางมีเล่ากันมาหลายกระแส เช่น พวกหนึ่งเชื่อว่า ผีย่านางน่าจะเป็นผีนางตะเคียนนั่นเอง เพราะเรือในสมัยก่อนมักทำด้วยไม้ตะเคียน ซึ่งเชื่อกันว่ามีผีสิงสถิตอยู่ คำว่า "ย่านาง" น่าจะเป็นเชือกผูกหัวเรือลากจูงนั่นเอง ซึ่งทำจากเถาย่านาง (เถาย่านางถ้านำมาฟั่นเข้าก้น เป็นเชือกมีความทนทานมาก ชาวบ้านภาคใต้ใช้กันอยู่ทั่วไป) เวลาไม่ใช้ก็มักม้วนวางไว้หัวเรือนั่นเอง เมื่อผีนางตะเคียนที่ปรากฏขึ้นตรงหัวเรือ ทำให้เข้าใจว่าเป็นผีแม่ย่านาง ก็ได้

บ้างก็เล่าตำนานเป็นทำนองเทพนิยายว่า เทวดาให้นางฟ้าลงมาจุติในเมืองมนุษย์วันหนึ่งนางแอ่นเรือไปในทะเลแล้วเกิดพายุกระหน่ำอย่างหนัก นางอ้อนวอนต่อเทวดา ก็ได้รับคำตอบว่าจะช่วยคนอื่น ๆ ได้ทั้งหมด ถ้านางยอมสละชีวิตให้กับเรือและสิ่งสถิตอยู่ นางตกลงตามคำเทวดา ทันใดร่างของนางหายไปพร้อมกับคลื่นลมสงบ นางได้กลายเป็นผู้พิทักษ์เรือสืบต่อมา

บ้างก็เล่าว่าผีแม่ย่านางเป็นคนเดียวกับผีแม่ซื้อนั้นเอง คือ เจ้าแม่ย่าซื้อนาง มีคำน่าสังเกตอยู่ที่เครื่องเซ่นสังเวยมีกล้วย อ้อย ขนมต้ม กับบายสีปากชาม พร้อมเครื่องสำอาง คือ "ผ้าสีทับทิม" แป้ง น้ำหอม หมากพลู กับเครื่องบูชาคือดอกไม้รูปเทียน.....การบวงสรวงด้วยผ้าสีทับทิม คูจะตรงกับความเชื่อของพวกที่เคยเห็นแม่ย่านางเป็นสตรีไทยโบราณแต่งตัวด้วยสีทับทิมนั่งที่หัวเรือ

ผีนางไม้

นางไม้เป็นผีหญิงที่สิงอยู่ตามต้นไม้ และบ้างก็ว่าเป็น "รุกขเทวี" (ระดับสูงกว่าผีทั่วไป) ท่านว่าต้นไม้ใหญ่ ๆ จะเป็นที่อยู่ของบรรดาผีสางเทวดา สมัยก่อนไม่ค่อยมีใครกล้าตัดต้นไม้ใหญ่ เพราะเชื่อว่าจะไปทำลายวิมานหรือที่อยู่ของรุกขเทวดา อาจประสบภัยหรือมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานาได้ ถ้าจำเป็นจะต้องก็ต้องมีพิธีเซ่นสรวงบูชาเสียก่อน แม้แต่ทางราชการเองก็ต้องทำพิธี เสถียร โกเศศ (2510:41) เล่าว่า

"ถ้าราชการต้องการไม้สูงใหญ่ เช่น เอามาทำเสาพระเมรุ เป็นต้น เท่าที่ได้ทราบมาต้องอ่านประกาศคำเนินกระแสพระบรมราชโองการ ณ ที่นั้น เพื่อให้รุกขเทวดาและนางไม้รู้ตัวจะได้ย้ายที่อยู่ไปบางทีก็นำเอาพระแสงพระบรมราชโองการนั้นไปปิดไว้ด้วย"

นางไม้ถ้าดูตามนัยดังกล่าวแบ่งได้ 2 ระดับ คือ เป็นภูตผีปีศาจที่ค่อนข้างดุร้าย เช่น ผีนางตะเคียน ผีนางตานี ซึ่งสามารถปรากฏรูปร่างสวยงามหรือน่ากลัวก็ได้ แต่ก็มีเหมือนกันที่เล่าว่า ผีนางไม้บางประเภทไม่ดุร้าย เช่น ผีนางประดู่ เป็นต้น นางไม้ในลักษณะรุกขเทวี ค่อนข้างมีลักษณะเป็นเทพธิดาสวยงามมักไว้ผมยาวประบ่า นุ่งผ้าแบบสตรีไทยโบราณ ห่มสไบ ปรากฏให้เห็นในทางดีมากกว่าร้าย

ความเชื่อเรื่องไม้ใหญ่มีผีนี้เอง ชาวบ้านจะไม่ปลูกไม้ใหญ่ไว้ในบริเวณบ้าน ถือว่าไม่เป็นมงคล เช่น พวกตะเคียน โพธิ์ ฯลฯ จริง ๆ แล้วไม้ใหญ่พวกนี้กินพื้นที่มาก มีรากไชชอนไปไกลอาจทำให้บ้านพังได้ หรือเป็นพุ่มแผ่กว้าง ไม่สามารถปลูกพืชอื่นได้ กลางคืนอาจทำให้อากาศเสีย เป็นพาหะแห่งโรคภัยได้อีกด้วย แต่ต้นไม้ที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีผีสางนางไม้ แล้วเอาผ้าสีต่าง ๆ ไปผูกไว้เป็นภูมิปัญญาช่วยอนุรักษ์ต้นไม้ได้หลายแสนต้นทั่วประเทศ

มีเรื่องเล่ากันว่านางไม้ที่มาปรากฏ เช่น นางตะเคียน นางคานี ถ้าผู้ชายไปสมสู่ด้วยจะถึงแก่ความตายทันที จะต้องไปเป็นผัวนางไม้เหล่านั้น เที่ยจริงอย่างไรก็เป็นเรื่องเล่ากันที่เป็นมิติเร้นลับ สุภาค อินทองคง (2529:1359) เขียนเล่าเรื่องแต่งงานกับนางไม้ "เจ้าแม่ม่วงทอง" ของชาวบ้านมะม่วง ม. 4 ต.สทิงหม้อ อ.เมือง จ.สงขลา เป็นความเชื่อที่น่าพิศวงอยู่เหมือนกัน พิธีนี้จัดขึ้นตามคำบนบาน โดยให้นางไม้ช่วยขจัดอุปสรรคต่างให้ถ้าสำเร็จแล้วจะแก้บนโดยการแต่งงานด้วย จัดพิธีกรรมเหมือนแต่งงานจริงทุกอย่างมีขันหมาก เครื่องบูชาอะไรต่าง ๆ พร้อม บางครอบครัวได้ฝากตัวบุตรหลานเป็นของเจ้าแม่ โดยเฉพาะผู้ชายก่อนบวชจะต้องแต่งงานกับเจ้าแม่เสียก่อน ต่อไปจะแต่งงานกับผู้หญิงคนอื่นตามปกติวิสัยก็ย่อมได้ หากชายผู้นั้นมีบุตรชายคนใดก็จะต้องแต่งงานกับเจ้าแม่สืบแทนบิดาสืบทอดต่อกันไปตลอดสายสกุล

ชาวบ้านเชื่อกันว่า "เจ้าแม่ม่วงทอง" เป็นนางไม้สถิตอยู่ที่ต้นมะม่วงใหญ่ ต่อมาได้ปรากฏให้ชาวบ้านเห็นเนือง ๆ จนเกิดการนับถือและบวงสรวงกันต่อมา แม้กระทั่งทุกวันนี้ก็ยังกระทำกันอยู่

เรื่องการแต่งงานกับต้นไม้ ทางสินลูกี้มีความเชื่ออยู่เหมือนกัน ชัยชนะ โพธิวาระ (2526 : 133-139) เล่าไว้ในเรื่องพระเจ้าของแขก เกี่ยวกับต้นโพระพาและกระเพรา โดยเฉพาะกระเพรา แขกเรียกว่า "ตุลสี" เชื่อว่าเป็นชายาพระกฤษณะ เรื่องมีว่าเดิมตุลสีเป็นเมียอักษ์ชื่อ "จาลันดา" ซึ่งมีฤทธิ์มากเที่ยวเกะกะระรานมนุษย์เทวดาให้เดือดร้อนทั่วไป พระวิษณุ (กฤษณะนั่นแหละ) ต้องรับหน้าที่กำราบอักษ์ อำนาจฤทธิ์ของอักษ์ส่วนหนึ่งได้มาจากนางตุลสีซึ่งบำเพ็ญตบะอย่างแรงกล้า พระวิษณุจึงวางแผนจัดการกับนางตุลสีเสียก่อน เพื่อบั่นทอนกำลังอักษ์ให้อ่อนลง จึงแปลงกายเป็นชายรูปงามไปเกี้ยวพาราสีจนได้นางและสัญญาจะแต่งงานไปอยู่ด้วยกัน ต่อจากนั้นพระวิษณุไปจัดการกับอักษ์จนสิ้นฤทธิ์นางรู้ว่าได้หลงกลพระวิษณุก็โมโห จึงสาปพระวิษณุให้เป็นหิน ชื่อ "ซาลิกรัม"

ครั้นชาติต่อมานางตุลสีไปเกิดเป็นต้นกระเพรา วิษณุก็พ้นคำสาป แต่ทั้งสองยังมีสัญญารักต่อกันก็ไม่สมหวังเพราะอยู่คนละโลก ชาวฮินดูจึงจัดพิธีแต่งงานให้ ในวันที่ 11 เดือนพฤศจิกายนทุกปี เมื่อกระเพราเป็นชายาพระกฤษณะ ชาวฮินดูจึงปลูกกระเพราไว้

บูชาเกือบทุกบ้าน รดน้ำตกแต่งสวยงาม ใครจะไปเด็ดกระเพราเพื่อไปผัดต้มแกงมิได้ เดี๋ยวเขาหาว่าดูถูกพระเจ้าของพวกเขา สำหรับพิธีแต่งงานจะทำอย่างไรผู้เล่ามิได้บอกไว้

เรื่องผีนางไม้จะจริงเท็จอย่างไร ก็เป็นเรื่องของความเชื่อ และบางท่านอาจมีประสาทไวต่อการรับรู้ในมิติเร้นลับก็เชื่อว่าเป็นความจริง ธรรมทีปก (2536 : 27-28) เล่าว่านางไม้เคยปรากฏในบ้านทรงไทยเก่า ๆ หลังหนึ่งของ ม.ร.ว.ศึกฤทธิ์ ปราโมชเดิมบ้านหลังนี้อยู่เสาชิงช้า เป็นบ้านฝากระดานลูกตะกรน ไม้สักทั้งหลังเว้นเสาซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง ตรงบานประตูมีรอยตกน้ำมัน ภายหลังได้รื้อมาปลูกที่ซอยสวนพลูเล่าว่า ม.ร.ว.ศึกฤทธิ์ ท่านก็เคยพบผู้หญิงร่างท้วม ๆ นุ่งผ้าสีเข้ม หายไปในบ้านทรงไทยหลังนั้นและคนอื่น ๆ อีกหลายคนก็เคยเห็น และเชื่อกันว่าเป็นนางไม้ มีข้อสังเกตที่เชื่อกันอย่างหนึ่งว่า มีไม้ตกน้ำมันที่ใดจะมีผีนางไม้อยู่ที่นั่นค่อนข้างแน่นอน ว่าเป็นวิมานอันแสนสุขของพวกเขา ผู้ที่สนใจศึกษาในทางสมาธิลึกซึ้งเคยให้ความเห็นว่า ในหนึ่งปรมาณูนั้นเทพอยู่ได้ถึง 8 องค์ ในไม้กระดานที่ตกน้ำมันนั้นมีปรมาณูอยู่นับไม่ถ้วน จึงไม่ยากลำบากในการสิงสถิตอยู่อย่างเป็นสุข

ผีคนธรรพ์

คนธรรพ์ ในความหมายทั่วไปเป็นเทวดาจำพวกหนึ่ง มีความชำนาญในการคนตรีขับร้องก็มีชื่อว่า "ประคนธรรพ์" ซึ่งได้แก่ พระนารทมุนี (คู่กับพระพรหตมุนี บรมครูแห่งนาฏศิลป์) ตามปกติคนธรรพ์เป็นนักขับร้องและดีดสีดีเป่าที่ชำนาญ มีหน้าที่บรรเลง บำรุงบำเรอแก่พระผู้เป็นเจ้า เรามักได้ยินชื่อคนธรรพ์เสมอในหนังสือวรรณคดี

คนธรรพ์อีกความหมายหนึ่งของชาวบ้าน เป็นภาษาพิเศษถูกผีปีศาจมากกว่าเทวดา (คือระดับต่ำกว่า) มักปรากฏตัวตามภูมิประเทศค่อนข้างลี้ลับ เช่น ในป่า ภูเขา ในถ้ำ เป็นต้น บางท่านเรียกชื่อว่า พวก "บังบด" หรือ "เมืองลับแล" ท่านองนั้น ที่อาจปรากฏตัวขึ้นและอาจหายไปอย่างไร้ร่องรอย

ผู้เขียนเคยได้รับคำบอกเล่าจากประธานสงฆ์วัดถ้ำเสือ เมืองกระบี่ ถึงปรากฏการณ์ของบุคคลที่เรียกว่าคนธรรพ์ ท่านเล่าว่าประมาณปี 2518 ท่านได้สำรวจแหล่งถ้ำเสือ เพื่อทำเป็นสำนักสงฆ์วิปัสนา สมัยนั้นยังเป็นป่ารกเรื้อ เคยเป็นที่อยู่ของเสือโคร่งขณะที่บุกป่าเข้าไปถึงหน้าถ้ำในเวิ้งเขาอ่าวลูกหนูได้พบผู้ชายคนหนึ่งยืนอยู่

ครั้งแรกคิดว่าเป็นชาวบ้านแถวนั้น แต่เมื่อมาถามว่ามายืนอยู่ทำไม เขาบอกว่าอยู่ที่นี่ พร้อมกับบอกว่าภายในถ้ำมีสมบัติมากมาย พร้อมเล่าว่าสมัยเมื่อสร้างพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ผู้คนจากเมืองไทรบุรีเอาสมบัติบรรพบุรุษเรือเพื่อนำไปบรรจุไว้ในพระบรมธาตุ เรือถูกพายุมาติดอยู่ในอ่าวถูกธนูเป็นเวลานาน จนในที่สุด ทราบว่าการสร้างพระธาตุได้เสร็จสิ้นจึงพร้อมใจกันเอาทรัพย์สินใส่ในโพรงถ้ำสกัดก้อนหินมาปิดปากถ้ำไว้ ต่อมาเกิดน้ำซึม (หินงอกหินย้อย) ลงมาปิดปากถ้ำจนมิด ครั้งแรกท่านบอกว่าชายผู้นี้คงสติไม่ดีพูดอะไรเป็นคุเป็นคะก็ไม่สนใจแต่อย่างใด แต่เมื่อไปสำรวจครั้งที่สอง ดาวนี้ญาติโยมตามไปด้วย 2 – 3 คน ก็ไปพบชายผู้นี้อีกยืนอยู่ที่เดิมถามเขาอีกเขาก็ตอบเหมือนเดิม พร้อมกับชวนให้ไปชมสมบัติภายในถ้ำ ท่านเล่าว่าพยายามสังเกตหน้าตาเขาเป็นคนจริง ๆ ไม่ใช่ภาพลวงตา ก็เลยบอกไปว่า ถ้าอย่างนั้นก็ช่วยทำประตูปิดปากปากถ้ำไว้ชั่วคราว เขาตอบว่าไม่จำเป็นต้องทำ เพราะในถ้ำนี้มีพวกคนธรรพ์เฝ้าอยู่แล้ว หลังจากนั้นประมาณ 2-3 เดือน ๆ ได้อพยพพระภิกษุจากวัดสุคนธาวาสมาอยู่ประจำวันแรกที่มาถึงก็เข้าไปดูที่ปากถ้ำในเวิ้งหุบเขาก็ต้องสะดุ้งเพราะพบผู้ชายคนเดิม นุ่งกางเกงตัวเดิม ยืนอยู่ที่เดิม จึงคิดว่าไม่ใช่คนธรรมดาเสียแล้ว ถ้าเป็นผีก็ไม่น่าจะมีตัวตนรูปร่างก็เหมือนคนทั่วไป พูดกันด้วยภาษาได้รู้เรื่องทุกคำ เขาบอกว่าปากทางเข้าถ้ำปิดเรียบร้อยแล้วด้วยวิธีหินย้อยนั้นแหละ ท่านพยายามจะจับต้องเนื้อตัวดู แต่เขาไม่ยอมให้เข้าใกล้และเดินออยหลังเข้าไปในถ้ำหลบวูบหายไปตามแง่ซอกหิน ตามหาก็ไม่พบ และก็แปลกประหลาดหินสองก้อนที่ปิดปากถ้ำนั้นเป็นหินเหมือนคนยกไปปิดปากถ้ำไว้จริงๆ แล้วอาศัยน้ำหยดหินปูนลงมาอุดไว้และจนกระทั่งบัดนี้ไม่เคยพบผู้ชายคนนั้นอีกเลยต่อมาจึงเรียกถ้ำนั้นว่า **"ถ้ำคนธรรพ์"**

คนธรรพ์ พวกบังบดหรือเมืองลับแลจะมีจริงหรือไม่ มีภพภูมิอย่างไร คนธรรมดาคงไม่สามารถบอกได้ พูดเป็นคุเป็นคะไปเขาจะหาว่าเสียสติ ถ้าหากมีจริงก็คงเป็นความรู้สึกในอีกมิติหนึ่ง เคยอ่านบันทึกของพระอุดมคุรูปหนึ่ง เล่าเรื่องท่านองนี้ว่าขณะที่เดินธุดงค์ไปในป่าทึบ ระหว่างเขตปราจีนบุรีกับอำเภอปักธงชัย นครราชสีมา ความว่า

"อาตมามองเห็นชายหนึ่งหญิงสองอยู่ในวัยสูงอายุ แต่งตัวโบราณ นุ่งโจงกระเบน ฝ้าย ชายนุ่งโจงกระเบนเหมือนกัน แต่มีเสื้อแขนสั้น มีผ้าสไบเฉียงหน้าอกอย่างเรียบร้อย"

บันทึกเล่าต่อไปว่า เดินจากที่นั่นไปอีก 4 วัน ก็ยังไม่พบหมู่บ้าน ในเช้าวันที่ 4 ก็พบคนมารออาวายภัตตาหาร เป็นข้าวสีมอ ๆ กลิ่นหอมปนกับเกลือ ได้สนทนากันไม่กี่คำพวกเขาก็จากไป ทิ้งไว้แค่กลิ่นอันอบอวล

"อาตมาเดินตามกลิ่นนั้นไป ตามแนวแมกไม้ไม่ลึกนัก ทางเดินสิ้นสุดลงที่ปากถ้ำแห่งหนึ่ง มันไม่น่าเป็นไปได้เลยที่ในแมกไม้จะมีถ้ำเช่นนั้น ไม่กล้าเข้าไปได้แต่นั่งอยู่ปากถ้ำ ไม่นานก็มีชายแปลกหน้าปรากฏตัวขึ้น เขานมัสการอาตมาแล้วบอกว่าไม่ใช่ที่สงฆ์ควรจะเข้าไป

อาตมาไม่เข้าไปหรอก จะถามว่าเดินทางมา 5 วันแล้วไม่ไปไหนสักที ช่วยบอกทางหน่อยจะได้ลัดทางไปยังจุดหมายข้างหน้าต่อไปได้ ชายคนนั้นอิ่นมะขามป้อมให้อาตมา 4 ลูก อาตมาเปิดผ้าบาตรรับ เขาก็อกมือไหว้อย่างนอบน้อม

"เดินไปทางขวาต่อนไปทางเหนือให้มาก ๆ นั่นคือทางที่จะไปได้สะดวก" ไม่รอให้อาตมะไรอีกต่อไปร่างนั้นก็หายไป แล้วปากถ้ำที่มองเห็นอยู่ก็หายไปด้วย คงมีแค่ต้นไม้เรียงรายกันอยู่....."

"มันเป็นประสบการณ์ อาตมาไม่มีวันลืม มันยังเด่นชัดอยู่ในความทรงจำของอาตมา ขนลุกเกรียวทุกครั้งที่กล่าวถึง มันเหมือนกับได้เกิดขึ้นสด ๆ ร้อน ๆ ไม่เคยพบเห็นก็ได้เห็นมันอัศจรรย์จริง"

ผีนางตะเคียน

ผีนางตะเคียนเป็นจำพวกผีไม้ คือ วิญญาณที่สิงสถิตอยู่ที่ต้นตะเคียนบางต้น เช่น ต้นตะเคียนที่มีลักษณะ **"ปิดคลอด"** คือมีสองต้นอยู่เคียงกัน พื้นดินช่องระหว่างกลางถูกลมปัดเป่าจนเตียน นอกจากนั้นอาจมีที่ต้นตะเคียนริมน้ำมีรากงอกออกเป็นรูปคล้ายคนเป็นต้น

โบราณมักห้ามตัดต้นไม้ประเภทนี้ ถ้าจะต้องอาศัยผู้รู้เช่นสรวงบูชาเสียก่อน แต่ถ้าเป็น **"ไม้ร่มคลอง"** ห้ามตัด ผีนางตะเคียนเป็นผีประเภทดุร้าย แม้ตัดต้นไม้มาทำเครื่องเรือนแล้ว เสาตะเคียนบางต้นอาจตกน้ำมัน เชื่อกันว่ามีผีนางตะเคียนสิงสู่อาจให้คุณหรือโทษแก่เจ้าของ ผีนางตะเคียนอาจจำแลงร่างได้เป็นผู้หญิง เล่ากันว่าถ้าใครได้เสียกับผีนางตะเคียน จะตายไปเป็นผัวนางตะเคียนทันที

ผีตานี

นางตานีเป็นผีไม้ประเภทหนึ่ง สิงสถิตอยู่ที่ต้นกล้วยตานี ทางได้เรียกว่า "กล้วยพังลา/กล้วยหองลา" บางท่านบอกว่า ผีนางตานีจะอยู่ที่ต้นกล้วยตายพรายเท่านั้น แต่บางท่านก็บอกว่า ต้นที่ยังไม่ตายก็มีผีได้

หมอผีหรือนักเล่นคาถาอาคม กล่าวว่าสามารถเลี้ยงผีตานีไว้ใช้ได้ หรือจะเลี้ยงไว้เป็นเมียก็ได้ แต่ห้ามร่วมประเวณี เพราะจะตายไปเป็นผัวแบบนางตะเคียน ผู้ต้องการเลี้ยงผีนางตานี จะต้องทำพิธีเช่นสรวงขอหน่อกล้วยจากต้นแม่ เลี้ยงดูเอาใจใส่อย่างดี จนกระทั่งหน่อโตเป็นสาว แล้วผีนางตานีจะปรากฏตัวให้เห็นและจะมาอยู่กับเราในเวลากลางคืน กลางวันจะมองไม่เห็นตัว เมื่อกล้วยออกเครือก็จะหมดไปต้องไปขอหน่อใหม่มาเลี้ยงเช่นเดิม

เสฐียรโกเศศ (2515 : 232-223) เล่าว่า นางพรายตานีมีหน้าตาสวยมีกลิ่นตัวหอม ไว้ผมยาว ฝ่ามือเท้าแดงอ่อน ๆ ริมฝีปากเหมือนตำลึงสุก ถ้ากล้วยตานีมีลำต้นอวบอ้วน นางพรายตานีก็ทรงท้วม ถ้าลำต้นกล้วยไปร่งเปลานางพรายตานีก็ทรงฉลวย

การเซ่นสรวงกล้วยตานีเมื่อออกปลี มีหัวหมู บายสี ขนมต้มขาว ขนมต้มแดง ข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องหอม เอาเครื่องประดับไปคล้องที่งวงปลีกล้วย นำผ้าสีไปพับรอบกล้วย เชื่อเชิญขอความคุ้มครอง บางท่านก็กล่าวว่านางพรายตานีจะเกิดขึ้นเมื่อกล้วยออกกลางต้น ก็ให้ทำพิธีเช่นสรวง หมอที่มีอาคมถ้าต้องการนางพรายตานีจะต้องไปชุดจาปลอบประโลมที่ต้นกล้วยเป็นประจำ บางรายก็เฉือนเอาส่วนเหงาแกะเป็นรูปผู้หญิงไปปลุกเสกกำกับอาคม เล่ากันว่าเมื่อนางพรายตานีปรากฏตัวมาขอมเป็นเมียใครแล้ว คนนั้นจะไปมีเมียอื่นไม่ได้ นางพรายตานีอาทำอันตรายเอาได้ แต่ถ้า

บอกเล่ากันเสียก่อนและนางเห็นว่าสามีเป็นคนซื่อสัตย์ก็อาจให้มีได้ แต่ก็ไม่กล่าวถึงว่าถ้าได้กับนางพรายตานีแล้ว ผู้ชายต้องตายไปตามความเชื่อของอีกบางกลุ่มที่กล่าวมาแล้ว

ผีสางนางไม้เทวดาที่กล่าวมา เป็นเพียงบางส่วนที่มักจะปรากฏในคำบอกเล่าของชาวบ้านและที่มักจะกล่าวถึงในบทเซ่นสรวงการประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านเท่านั้น

บทที่ 4
ผีสาง เทวดา บนฝั่งทะเลตะวันตก

ฝั่งทะเลตะวันตกทางภาคใต้ของประเทศไทย ด้านช่องแคบมะละกาหรือทะเลอันดามัน ประกอบด้วยจังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล วัฒนธรรมบางประการที่ประสมประสานกับทางฝั่งตะวันออก บางประการก็เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีสาง เทวดาที่นำมากล่าวถึง จะเน้นเฉพาะบนฝั่งทะเลแถบนี้เป็นส่วนใหญ่ และอาจมีบางส่วนที่มีความเชื่อกันทั่วไปทั้งสองฝั่งทะเล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการโหลเลื่อนของผู้คนที่อพยพไปทำมาหากิน ทำให้เกิดการประสมประสานกันในภายหลัง

(1) ผีจีน

คำว่า "จีน" ในภาษาภาคใต้มีหลายความหมาย คือ

(1) เป็นนามของพระพุทธเจ้า

(2) เป็นชื่อเหล็กชนิดหนึ่ง เกิดจากการประสมเหล็กหล่อหลอมขึ้นใช้ในพิธีกรรม เช่น การทำมงคลเครื่องรางของขลัง พระเครื่อง เป็นต้น

(3) เป็นชื่อผีชนิดหนึ่ง

คำว่า "จีน" ที่เป็นชื่อผีนี้ ความจริงมิได้เป็นภาษาไทยโดยตรง เป็นคำมาจากภาษาอาหรับว่า "Jin" (จิน,อิน หรือ อินี) ซึ่งแปลว่า ผี คนภาคใต้รับเอาวัฒนธรรมอาหรับมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มศาสนาอิสลาม จึงมีคำว่า "จีน" ใช้อยู่ทั่วไปในภาคใต้ทั้งสองฝั่ง

เสรีฯรโกเศศ (2500: 157) กล่าวถึงเรื่องผีจีนไว้ว่า "อิน หรืออินี พระเจ้าสร้างขึ้นจากอัคนีธาตุ แต่ต้องกินอาหาร มีราชาอินทรฉะกล้ายมนุษย์ อาศัยอยู่ตามทะเลทรายอันเปล่าเปลี่ยว (ดุนเทวดา?) .... อินีนี้มี 2 พวก พวกหนึ่งชื่อ "เทว" รูปร่างใหญ่สดุลสันดานดุร้าย อีกพวกหนึ่งชื่อ "ปะรี" รูปร่างสะโอดสะองสุภาพ ถือเอาเครื่องเสาวคนธ์เป็นภักษา (น่าจะเป็นเทพธิดา)"

คนไทยคงรับเอาความเชื่อผีจีนมาตั้งแต่สมัยพวกอาหรับเข้ามาติดต่อและเผยแพร่ศาสนาอิสลาม โดยมีภาคใต้เป็นอ่านประตูการค้าที่สำคัญ ผู้เขียนเคยได้ยินคำว่าผีจีนมาตั้งแต่เด็ก ๆ เคยได้ยินหมอกลางบ้านวินิจฉัยคนป่วยว่าถูกผีจีนกระทำย่ำยี จะต้องเซ่นสรวงบูชาเรียกกันว่า "เสือจีน" เพื่อให้อาการป่วยไข้ทุเลาเบาบาง เป็นต้น

ผีจีนมีหลายจำพวก บ้างก็ว่ามีถึง 44 จำพวก เรียกตามสำเนียงมุสลิมทางใต้ว่า **"ราหมาดเสสิบเส" (ราหมาด-กรามัด)** ซึ่งฟัง ๆ คูแล้วผีจีนคือผีเจ้าที่อาศัยอยู่ตามที่ต่าง ๆ เช่น ในน้ำ ทะเล เกาะแก่ง ป่าไม้ ภูเขา สันดอน ฯลฯ ผีจีนมีทั้งผีบรรพบุรุษและผีเจ้าที่ตามแหล่งธรรมชาติทั่วไป เช่น **โต๊ะห้าดำ** ซึ่งคงหมายถึง นบีอาดัม, **ยินหมูหมิ** (มู่มี่) ซึ่งหมายถึงพระภูมิ (BUMI) ซึ่งเป็นเจ้าที่ ความเชื่อเรื่องผีจีนมีมากทางฝั่งทะเลตะวันตก เล่ากันว่าหมอผีผู้ทรงวิทยาคม สามารถที่จะเรียกใช้ผีจีนได้ หรือเลี้ยงจีนไว้ใช้ตามความเชื่อที่ว่าช่วยป้องกันอันตรายให้ คือให้ไปทำอันตรายศัตรูฝ่ายตรงข้ามก็ได้

ศิลปินพื้นบ้าน เช่น หนังตะลุง มโนห์รา ลิเกป่า บางคณะนับถือผีจีน มีเรื่องราวเล่าขานกันอยู่เสมอ ซึ่งมีการประชันขันแข่งกัน บางคณะเล่นไม่ซื่อใช้ผีหรืออำนาจเวทมนต์คาถาเข้าช่วยหรือทำลายฝ่ายตรงกันข้าม บางครั้งอาจทำให้เสียผู้เสียคนหรือถึงตายไปก็มี เท็จจริงอย่างไรไม่สามารถพิสูจน์สิ่งลี้ลับนี้ได้แต่ผลปรากฏอยู่ทั่วไปที่น่าเชื่อ เช่น ทำให้ตะเกียงฝ่ายตรงข้ามไม่สว่างหรือดับบ่อย ๆ ทำให้นายโรงเกิดท้องเสียหรืออุจจาระปัสสาวะไม่สามารถแสดงได้ ทำให้เกิดเสียงแหบแห้งได้ยินแต่เสียงคู่แข่ง ฝ่ายถูกกระทำที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ถ้าไม่ตายก็ "ถูกอย่าง" ไปตลอดชีวิต คือไม่สามารถกลับมาแสดงได้อีก เป็นต้น

มีเรื่องเล่ากันในจังหวัดกระบี่ ถึงหนังกรายเฒ่า หรือ กราย สองพี่น้อง หนังตะลุงมีชื่อ คนหนึ่งนับถือผีจีน หนังกรายมีรูปตลกประจำตัวชื่อ **"ไอ้แก้ว"** เป็นรูปพิเศษที่ทำขึ้นกำกับอาคม ทำให้ดูเหมือนเป็นรูปที่มีวิญญาณ เจ้าตัวจะเก็บไว้ด้านหากไม่ปะปนกับรูปอื่น ๆ เวลาไปแสดงที่ไหนก็ใส่ถุงผ้าถือไปด้วยหาก เมื่อกลับไปถึงบ้านก็ขึ้นไว้บนหิ้งบูชาถือเป็นรูปครู ใครที่เคยไปนอนบ้านหนังกรายมักประสบเหตุการณ์ประหลาดจากไอ้แก้วอยู่เสมอ เช่น กระพรวนที่ผูกสะเอวรูปหนังดังขึ้นเองบ่อย ๆ หรือปรากฏการอื่น ๆ รูปหนังท่านองนี้มีหลายคณะ เช่น **อีทองคำหนังอี่ยม รูปโหงพรายและอีสาวดำหนังพิ้น เขาตกน้ำ ไอ้เอียดหนังนกแก้วชุมพร** เป็นต้น **พระภิกษุรับ** ประดิดวาทิน อดีตลูกคู่

หนังกรายเล่าว่า หนังกรายมี **"ชินดอกไม้"** เป็นของดีประจำตัว โดยรับมาจาก "หยีเสม" ชาวเกาะยาว หยีเสมเป็นมุสลิม เป็นคนมีคาถาอาคมที่คนเชื่อถือ วิธีการรับเอาค่อนข้างยุ่งยาก คือทั้งสองฝ่ายจะต้องหันหลังให้แก่กัน และห้ามพบกันเป็นเวลา 3 เดือน ไม่ว่าจะเป็นวิธีใด ถ้าหากเกิดพบกันจะต้องตายจากกันไปไม่ช้าก็ช้างหนึ่ง หนังกรายเมื่อรับมาแล้วก็ไม่เห็นว่าจะนำไปใช้ทำอันตรายใคร นอกจากใช้ป้องกันตัวเองหรือช่วยเหลือคนอื่นเพราะคนที่ถูกผีชินมักตามหนังกรายไปช่วยแก้ไขเสมอ คำว่า "ชินดอกไม้" ดูสอดคล้องกับเรื่อง "ชิน หรือ ชินี" ที่เสถียร โกเศศเล่าไว้จำพวกหนึ่งว่าชื่อ "ปะรี" เสวตเสาวคนธ์เป็นภักษา

ศิลปินอีกพวกหนึ่งที่นับถือผีชินคือพวกลิเกป่า ซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านทางฝั่งทะเลตะวันตก ตามตำนานลิเกป่าว่าเป็นของเล่นของผีชิน มีเรื่องเล่าว่า ชาวบ้านเรือแตกไปขึ้นที่เกาะแห่งหนึ่ง พบเด็กคนหนึ่งบนเกาะนั้น ถามว่าชาวบ้านไปไหนกันหมด เด็กบอกว่าอยู่ด้านหลังเกาะ ไปดูการเล่นของเล่นของพวกผีชิน พวกเรือแตกก็อยากจะดูบ้าง เด็กบอกว่าให้เอาน้ำนี้ทาตาเสียก่อนจึงจะมองเห็น พลางยื่นกระบอกน้ำให้ พวกเรือแตกก็ทำตามที่เด็กบอกก็เห็นการเล่นของผีชิน และเห็นว่าเป็นเรื่องสนุกสนาน จึงนำมาดัดแปลงเป็นการเล่นของคนเรียกว่า "ลิเกป่า" จากตำนานลิเกป่าเป็นการบอกให้รู้ว่า การเล่นชนิดนี้คงสืบมาจากการเล่นของพวกอาหรับนั่นเอง เพราะบางทีก็เรียกการเล่นชนิดนี้ว่า **"ลิเกแขกแดง"**

ในบทไหว้ครูลิเกป่า มีชื่อผีชินอยู่หลายชื่อ เช่น **นาบีลิสัน นาบีลิหลาด สังคาตุเหรา ชินพะหม้อ โละบัง สะมุเหลี่ย โต๊ะดำ โต๊ะแดง โต๊ะสะหวัน** เป็นต้น ความเชื่อในการกำเนิดการเล่นหนังในชวา ก็มีความเชื่อเรื่องผีชินเช่นเดียวกัน มีเรื่องเล่าว่าที่ชายหาดชวา (ปาตายาวา/ชวา) พวกยิน (ผีชิน) ได้ลงมาร่ายรำสนุกสนาน ผู้คนที่ไปพบเห็นได้ไปโล่งจับ บรรดายินที่ร่ายรำอยู่นั้นต่างบินหนีขึ้นฟ้า มีอยู่ตัวหนึ่งชื่อ **"คูมะห์"** หนีไม่ทันถูกจับได้ (คูมะห์หนีเชื่อกันว่าเกิดจากจี้ไกลของ "ซือมาร์" หรือเดวาซาลังตุงกัล หัวหน้าของพวกยินทั้งหลาย) เมื่อผู้คนจับคูมะห์ได้ ก็บังคับให้เรียกบรรดายินที่หนีไปให้ลงมาร่ายรำอีก คูมะห์บอกว่าไม่สามารถจะเรียกได้ แต่เขาจะวาดรูปและแสดงการร่ายรำให้ดู โดยขอให้ผู้คนเหล่านั้น เล่นเครื่องดนตรีให้ เล่ากันว่า

รูปหนังขวาจะมีหน้าตาแปลกประหลาดต่างจากคนทั่วไป เพราะตามประวัตินั้นตัวหนังไม่ใช่จำลองจากคนแต่เป็นยินหรือผีจินนั่นเอง

ความเชื่อผีจินมิได้จำกัดอยู่เฉพาะหมอพื้นบ้านหรือศิลปินพื้นบ้านเท่านั้น แม้ในกลุ่มคนหาปลาในทะเลก็นับถือผีจิน ก่อนออกเรือให้ออกชื่อผีจินรักษาหาด รักษาทะเล เช่น จินตะหยง (ต้นหยง – tanjung – แหลม) จินตะโหลก (ตาโล๊ะ – teluk –อ่าว คุ้งน้ำ) จินฮิตำเมระห์ (ฮิตำ – hitum –ดำ, เมระห์ – merah –แดง หมายถึงโต๊ะดำโต๊ะแดง) จินมิหเลี่ย (milik – เจ้าของ, เจ้าที่) จินซิตีฮาวา (sitihava – Ava ฮีวา) จินสะเอหมัน (Solomon) จินตาตัวเอนะ (datuk lenaang – กระแสน้ำ – น้ำนิ่ง) จินมามังฮาโหร้ย (mambang – วิญญาณ, ปีศาจ, harus – กระแสน้ำ – น้ำไหล) หรือไม่ก็ออกชื่อ "พญาหน้าหู" ซึ่งเป็นจินรักษาท้องทะเลโดยรวม ๆ ไปก็ได้

สอบถามชาวบ้านบอกว่าผีจินจะปรากฏเป็นควงไฟลอยไปในยามค่ำคืน ซึ่งมีผู้พบเห็นอยู่เสมอ มีผู้เล่าว่า บริเวณเมืองกระบี่ที่เป็นตลาดสดในปัจจุบัน เดิมเป็นพรุหนองน้ำอยู่ในเขตของวัดแก้วโกรวารามสมัยนั้นยังมีบ้านเรือนอยู่น้อยและห่าง ๆ กัน ชาวบ้านเห็นควงไฟลอยขึ้นจากหนองน้ำด้านนี้ตกไปยังหนองน้ำอีกด้านหนึ่งของวัดอยู่เสมอ ๆ ชาวบ้านว่าเป็นผีจิน เจ้าที่แรง จึงไม่มีใครเข้าไปรบกวนในบริเวณนั้น

บทความเรื่อง "บันทึกรายวันเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในกรุงสยาม" เขียนโดย ศาสตราจารย์ คาร์ล ฟรีดริก อุตสลาฟฟ์ มิชชั่นนารีชาวเยอรมัน ซึ่งเดินทางเข้ามาประเทศไทยเมื่อ พ.ศ.2371 เล่าถึงการเดินทางและความเชื่อของผู้คน มีเรื่องเกี่ยวข้องกับผีจินอยู่ด้วยความว่า

"ยังมีเหตุการณ์แปลก ๆ เกิดขึ้น ทำให้ข้าพเจ้าต้องยืดเวลาอยู่ในประเทศสยามต่อไปอีก จนกระทั่งเพื่อนอันเป็นที่รักของข้าพเจ้าเสียชีวิตลง ประกอบกับข้าพเจ้ามีอาการเจ็บป่วยลงอย่างรุนแรง ทำให้รู้สึกกังวลใจที่จะเดินทางต่อไปตามที่ตั้งใจไว้ ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะได้รับเชิญให้โดยสารไปกับเรือที่จะไปยังเมืองจีนบ่อย ๆ แต่การติดต่อครั้งแรกของข้าพเจ้ากับกัปตันเรือสำเภาที่จะไปยังเมืองเทียนสินซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าของนครหลวงยังได้รับการปฏิเสธ ต่อมา

เรือสำนี้ได้แล่นออกจากประเทศสยามมาพร้อมกับพวกเรา และจากนั้นก็ไม่ได้รับข่าวคราวเรือสำนั้นอีกเลย คนอื่น ๆ อีกหลายคนก็ถูกจีน (Jin).....”

ความเชื่อเรื่องผีจีน จะแทรกซึมอยู่ในกลุ่มไทยมุสลิมมาช้านาน ทั้งนี้อาจเนื่องจากการสืบทอดวัฒนธรรมจากอาหรับมากับความเชื่อทางศาสนา หมอพื้นบ้านไทยมุสลิมเวลาประกอบพิธีกรรม ใด ๆ ก็ต้องออกชื่อผีจีนเสมอ เช่น

“ไฮ...ยินปูเตะ บายัง อัลลาห์
ยินเดวา สิอาล่า ดูไง
ยินสิอาล่า ปาวัง บูมี
เมระห์ ตานะห์
ไฮ...ละล่าห์ ฮินซี ละล่าห์ ยู ฮินซี
อาล่า มีลา
ยิน ตะลางิต ยิน ตะบูมี
ยินตะปาตัน
ฮะเก็ม ยิน รานอด
ยิน ฮามินาะ
ปุงอู อาล่า ปุงอู ฮามิ
แสะเตะห์ รายา สิอาล่า ตีอิง”

อย่างไรก็ตามแม้ว่าความเจริญในโลกปัจจุบัน จะหลั่งไหลเข้ามาท่วมทันจนรับไม่ทัน ก็ยังไม่สามารถจะตัดขาดความเชื่อดั้งเดิมได้อย่างสิ้นเชิง ทุกวันนี้คนกระบี่ส่วนหนึ่งก็ยังมีความเชื่อเรื่องผีจีนอยู่

(2) ภัมมาโรละห์ นาโรละห์ นูรูลละห์

แม่ย่านางไทยมุสลิม

ความเชื่อเรื่องแม่ย่านางเรือดูเหมือนจะมีทั่วไปในกลุ่มที่ใช้เรือเป็นพาหนะ ชาวไทยมุสลิมทางฝั่งทะเลตะวันตกในจังหวัดกระบี่ มีความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป บางกลุ่มเชื่อว่าผีที่สิงสถิตอยู่ในเรือแม่ย่านางมีคนเดียว บางกลุ่มก็เชื่อว่ามี 2 คน บางกลุ่มก็ว่ามี 3 คน

ในช่วงมรสุมก่อนที่จะนำเรือออกทะเล เจ้าของจะต้องทำพิธีปลุกแม่อำนางเรือเสียก่อน เรียกกันว่า **"ปูเละห์ (pulik)"** โดยมีโต๊ะหมอหรือหมอฝีประจำหมู่บ้าน เป็นผู้คูฤกษ์และกำหนดเวลาซึ่งมักจะเป็นช่วงเช้าและน้ำขึ้นเต็มที่ การปลุกแม่อำนางนั้นเพื่อต้องการให้มาพิทักษ์รักษาเรือยามออกทะเลช่วยดลบันดาลให้จับปลาได้มาก ช่วยป้องกันภัยอันตรายนานาประการจากท้องทะเล ถ้าไม่ทำเช่นนั้นจะเกิดเภทภัยต่าง ๆ หรือหาปลาได้ไม่มาก เพราะแม่อำนางยังไม่ตื่นจากการหลุดพักผ่อนนอนมาตลอดฤดูมรสุม

ในพิธีกรรมเจ้าของเรือจะต้องเตรียมเครื่องเซ่น ซึ่งประกอบด้วย

(1) ข้าวสวย
(2) ข้าวเหนียวขาว/เหลือง
(3) แกง (ส่วนมากแกงไก่)
(4) น้ำ
(5) กำยาน
(6) หมาก พลู
(7) น้ำมนต์

โต๊ะหมอจะแบ่งเครื่องเซ่นออกเป็นสามกอง แล้วจุดเทียนหรือเผากำยาน (บางรายไม่ใช้เทียน) ถ้าหากมีเทียนโต๊ะหมอจะทำน้ายาจากหยดน้ำตาเทียนด้วยว่าปีนี้จะจับปลาได้มากน้อยเพียงใด เมื่อเตรียมการเสร็จแล้วก็จะอ่านคาถาปลุกแม่อำนางว่า

"บิสมิลลา, ไฮ...เตปุง มาฮา เตปุง
ไฮ...ซิโต มาฮา ซิโต
ไฮ...ปูเละ มาฮา ปูเละ
อะกู นะปูเละ
โอรัง บัตปูโละ นะ ยาตี ซาตู
อะกู นะปูเละ
กัมมาโรละห์ นาโรละห์ นูรูลละห์

เมื่ออ่านคาถาจบเที่ยวแรกแล้ว โต๊ะหมอจะค่อย ๆ เอามือกวาดกองเครื่องเซ่นเข้ามาหากัน แล้วอ่านคาถาดังกล่าวกำกับไปด้วยเป็นครั้งที่สอง พร้อมกับขยายกองเครื่องเซ่นออกไปที่เดิม เสร็จแล้วอ่านคาถากำกับเป็นครั้งที่สาม แล้วเอาเครื่องเซ่นแต่ละกองไปวางบนหัวเรือ กลางเรือ และท้ายเรือชื่อ "กัมมาโรละห์" กลางลำเรือชื่อ

"นาโรละห์" และหัวเรือ **"นูรูลละห์"** ความเชื่อเรื่องแม่ย่านางคนสำคัญอยู่ท้ายเรือก็คล้ายกับ **"พระนางท้ายเรือ"** ของจีน หลังจากนั้นก็ประพรมน้ำมนต์ที่โต๊ะหมอทำขึ้นใช้น้ำผสมแป้ง ข้าวสาร ใบพืชพี (ตะบูนขาว) ใช้ใบเฉียงพร้าจุ่มลงไปในน้ำแล้วประพรมไปทั่วลำเรือเมื่อปลดเรือออกจากหลักจะออกทะเล ก็จะทำพิธี **"หม้าหลัง (malang)"** เสียก่อนเรียกตามภาษาพื้นบ้านว่า **"เสียโส้ย"** คือขับความชวย เสนียดจัญไรโดยการวิดน้ำข้างแคมเรือออกไปด้านข้างหรือด้านหลังด้านละ 3 ครั้ง เปรียบเสมือนแหวกทางให้เรือออกไปโดยสะดวกขณะทำพิธีก็จะกล่าวคาถา ดังนี้

"ไฮ...มาลัง กีรี บูวัง กีรี,
ไฮ...มาลัง กานัน บูวัง กานัน
อังเกา กาจัง มาซากัส
อะฎู นะจารี มากัน"

เมื่อเรือแล่นออกไปในทะเล เจ้าของเรือหรือโต๊ะหมอก็คอยสังเกตไปด้วยว่าอาจมีเสียงลั่นของไม้กระดานเรือ (ซึ่งเข้าใจว่าเกิดจากการหดตัวขยายตัวของไม้ เพราะเรือขึ้นคานค้างมรสุมอยู่นาน) ถ้าเกิดมีเสียงดังกลางลำเรือ เชื่อว่าวันนั้นจะจับปลาได้มาก ถ้าดังจากหัวเรือให้ระวังเรือจะหลุดลอยจากหลัก ถ้าดังจากทางท้ายเรือให้ระวังอุบัติเหตุเรือจม เป็นต้น

ตั้งแต่วันทำปูเละ เจ้าของจะต้องออกจับปลาติดต่อกันสามวัน และสังเกตว่าจับปลาได้มากน้อยเพียงใด ถ้าจับปลาไม่ได้เลยแสดงว่าเกิดมีข้อบกพร่องในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เจ้าของหรือโต๊ะหมอจะต้องหาทางแก้ไข เจ้าของเรือบางรายเล่าว่าบางทีเขานิมิตฝันว่าแม่ย่านางมาหาบอกว่าเจ็บใช้ได้ป่วย เจ้าของเรือก็จะช่วยเหลือเรียกว่า **"รักษาแม่ย่านาง"** โดยขูดเอาเศษไม้ชิ้นส่วนของเรือมาเคี้ยวกับหมากพลูแล้วพ่นไปทั่วลำเรือ หรือถ้าไม่มีนิมิตฝันถ้าจับปลาไม่ได้เลยติดต่อกันหลายวัน ก็จะทำพิธีดังกล่าวด้วยเช่นกันคืนไหนถ้านอนฝันเห็นแม่ย่านางเรือมาหา รุ่งขึ้นวันนั้นเขาจะจับปลาได้มาก

ทุกวันนี้บางรายก่อนออกเรือในวันสิ้นสุดมรสุมก็ยังทำพิธีนี้อยู่ บางรายก็ใช้วิธีเหมือนคนจีนหรือคนไทยคือมีจุดประทัดหัวเรือเพื่อบูชาแม่ย่านาง

(3) หม่าจ๊อ แม่ย่านางเรือชาวจีน

จังหวัดกระบี่มีคนจีนอาศัยอยู่ส่วนหนึ่ง ทราบว่าตั้งแต่เดิมมักมีคนจีนเรือใบที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งและสืบทอดลูกหลานมาจนทุกวันนี้ สมัยก่อนการค้าระหว่างต่างเมืองจะใช้เรือใบขนาดใหญ่ 2 หลัก หรือ 3 หลัก สินค้าสำคัญส่งออกได้แก่ ถ่านไม้โกงกาง พืชไร่ สัตว์จำพวกหมู วัว ควาย แล้วนำสินค้าจำพวกอุปโภคบริโภคอื่นๆ มาจำหน่ายแก่ชาวเมือง

ถ้าเราสังเกตเรือของคนจีน จะเห็นแท่นบูชาเทพเจ้าอยู่ตอนท้ายเรือทุกลำ ซึ่งเรียกกันว่า **"หม่าจ๊อ"** ถ้าเป็นไทยน่าจะเป็น **"แม่ย่านาง"** แต่เหตุไฉนจึงอยู่ที่ท้ายเรือ ลองคิดตามความเชื่อของคนจีนก็จะต้องสืบสานไปตามตำนานว่า

กาลครั้งหนึ่งเมื่อนานมาแล้ว สมัยพระอิศวรและพระอุมาเสด็จประพาสทางทะเล เกิดมีพวกกุ้งมารร้องทุกข์ต่อพระผู้เป็นเจ้า พวกตนได้ถูกสัตว์อื่นๆจับกินจนเกือบสูญพันธุ์ เพราะกุ้งไม่มีอาวุธประจำตัวให้เป็นที่เกรงขามกับสัตว์อื่นๆ พระอุมาจึงประทานพรให้กุ้งมีเลื่อยอยู่บนหัวมีหางแหลมใช้ต่อสู้กับสัตว์อื่นๆได้ แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องกินอาหารที่ตายแล้วและเน่าเปื่อยเท่านั้น

พวกกุ้งเมื่อไม่มีใครมารบกวนก็ขยายพันธุ์ไปอย่างรวดเร็วจนอาหารมีไม่พอกิน จะไปฆ่าสัตว์อื่นก็ไม่ได้ เพราะผิดสัญญากับพระผู้เป็นเจ้า ก็เลยไปปรึกษากับกั้ง ซึ่งเป็นเพื่อนบ้าน กุ้งกับกั้งจึงเกิดมีความสัมพันธ์กัน จนกั้งมีอาวุธที่หัวและหางอย่างกุ้ง วันหนึ่งกั้งก็ออกอุบายให้กุ้งเอาอาวุธเจาะท้องเรือสำเภาให้ทะลุ ผู้คนก็จมน้ำตาย กุ้งได้เอาเลื่อยตัดศีรษะคนตายเป็นส่วนแบ่งให้กั้ง ส่วนลำตัวจะเป็นของกุ้ง กล่าวกันว่าในเนื้อกุ้งถ้าแกะออกดูจะเป็นรูปคนไม่มีหัวอยู่ภายใน (ใครกินกุ้งบ่อยๆก็ลองแกะดูเอาเอง)

บรรดานายสำเภาทั้งหลายที่ประสบภัยก็เดือดร้อน ที่ต้องสูญเสียทรัพย์สินญาติพี่น้อง ก็ไปเซ่นสรวงวิงวอนต่อ "หม่าจ้อ" ให้ช่วยเหลือ เทพหม่าจ้อทนชาวบ้านรบกวนไม่ไหวก็นำความไปกราบทูลพระอิศวรเป็นเจ้าทรงทราบ พระผู้เป็นเจ้าจึงให้พญานาคลงไปกำราบพวกกุ้งในทะเล

พระยานาคเมื่อได้รับเทวบัญชา ก็ลงไปสำแดงฤทธิ์ฟาดหัวฟาดหางในทะเลจนปั่นป่วนไปหมดสัตว์ต่าง ๆ พากันตกใจ โดยเฉพาะกุ้งซึ่งมีความผิดกล้วมากถึงกับขี้ขึ้นไปอยู่บนหัว พระยานาคเมื่อแผลงฤทธิ์จนเหนื่อยแล้วก็ประกาศความผิดของกุ้งให้สัตว์ทั้งหลายทราบ พร้อมกับสาปให้กุ้งมีอาวุธเฉพาะป้องกันตัวแต่ใช้ทำร้ายคนอื่นไม่ได้อีกต่อไป และสาปให้เรือสำเภาที่กุ้งเคยทำให้จมมาเกาะอยู่กับแก้มทั้งสองข้าง เพื่อจะได้ถ่วงหัวให้หนักลงไฟล่ขึ้นมาทำอันตรายใครไม่ได้ เวลาเคลื่อนไหวก็ให้ถอยหลังไป กุ้งโดนหลายข้อหาต้องใช้เวรกรรมมาจนทุกวันนี้

แล้วพระยานาคก็สั่งให้พวกนายสำเภาทั้งหลายนับถือเทพ "หม่าจ้อ" ขออำนาจเธอไปคุ้มครองเรือไปตลอดกาล เสรีธร โกเสศสถ่าว่า จีนมีเทพเจ้าผู้หญิงองค์หนึ่งเรียกว่า "หมาโจ้บ้อ" แปลว่า "แม่อ่ำชวด" และสันนิษฐานว่า "แม่อ่ำนาง" ที่เป็นเทพเจ้าประจำเรือไทยนั้นมาจากคำในภาษาจีนว่า "เหย่เหนี่ยง" (เหย่ – เสียงแต้จิ๋วเป็น "เอี้ย" เป็นคำให้เกียรติยศสำหรับพระเจ้าแผ่นดินและขุนนาง เหนี่ยง – แต้จิ๋วเป็น "เนี้ย" แปลว่า หญิงในตระกูลเจ้า ท่านที่เคยดูจิ๋วเวลาพระมเหสีสวดออก พวกข้าราชบริพารก็มลงเคารพจะได้ยินคำว่า "เหนี่ยง" แปลว่า "พระนางเจ้า" ในหนังสือจีนที่แปลใช้คำเหนี่ยง ๆ นี้ว่า "เนี่ยเนี้ย")

ไทยได้คำว่า "นาง" มาจากจีน หรือจีนได้ไปจากไทย หรือว่า "นาง" มาจาก "เนียง" ในภาษาเขมรหรือเขมรได้ไปจากไทยก็ยังสรุปกันยาก บางท่านก็ว่าคำว่า "เหย่" เคยพบใช้กับผู้ชาย ใช้กับผู้หญิงไม่ค่อยจะพบ จึงสงสัยอยู่ว่า "เหย่เหนี่ยง" กับ "อ่ำนาง" เป็นคำเดียวกันหรือไม่ หรือบางที "แม่อ่ำนาง" จะแปลเป็นไทยมาจากคำว่า "หมาโจ้บ้อ" ก็รู้ไม่ได้

หม่าจ้อนี้เธอสถิตอยู่ท้ายสำเภา สมัยก่อนมักมีรูงอักษรจีนเขียนว่า "เทียนเฮา" หรือ "เทียนเฮาเซียบ้อ" (แปลว่า พระนางเจ้าแสวยสวรรค์) ชื่ออื่น ๆ ที่เรียกกันเช่น

บ้านท่าหนึงแปลว่า **"พระนางเจ้าย่า"** ผู้เป็นประธาน "จุ้นบ้วยเหนี้ย" แปลว่า พระนางท้าเรือ ชื่อเหล่านี้อาจเรียกเพี้ยนไปตามสำเนียงจีน เช่น **"คุ้ยบ้วยเต้งเหนี่ย" "จุ้ยบ้วยเซียเนี้ย"** เป็นต้น

หม่าจือนี้แต่เดิมเธอก็เป็นมนุษย์นี่แหละ เป็นธิดาของพ่อค้าสำเภาคนหนึ่งในสมัยราชวงศ์ซ้อง วันหนึ่งเธอหลับไปและฝันว่า เรือของพ่อและของพี่ชายถูกพายุใหญ่จวนจะล่มอยู่แล้ว เธอพยายามเข้าช่วยโดยเอาปากคาบเรือบิดาไว้ ส่วนมือคว้าไปที่เรือพี่ชาย ข้างละลำ พยายามลากเข้าหาฝั่ง บังเอิญขณะนั้นเธอได้ยินเสียงเรอกของมารดา จึงอ้าปากขานรับและตกใจตื่น...

วันต่อมาเธอก็ทราบข่าวว่าบิดาเสียชีวิต เพราะเรือล่มปาง ส่วนพี่ชายรอดมาได้ โดยมีคนช่วยไว้ นางก็รู้ว่าคนที่ช่วยพี่ชายคือนางนั่นเอง และเพราะอ้าปากขานรับมารดา จึงไม่สามารถช่วยบิดาไว้ได้ เมื่อตายไปแล้วเธอไปเกิดเป็นเจ้าทะเล มรรคาพ่อค้าสำเภาทั้งหลายนับถือกันมาก เวลาจะออกเรือเดินทางหรือต้องเผชิญกับภัยพายุในท้องทะเล จึงต้องเซ่นสรวงบนบานเพื่อขอความคุ้มครอง และได้ปฏิบัติต่อ ๆ กันมาจนทุกวันนี้

(4) แม่พังสะดำ

แม่พังสะดำ เป็นผีเจ้าที่ประจำฮวนผึ้ง (ฮวน – หมายถึง กลุ่ม, หมู่, พวก เช่น นก ถ้าอยู่รวมกันเป็นฝูงก็เรียกกันว่าฮวน) เป็นผีที่รักษานางพญาผึ้ง ผึ้งป่าที่จับรวงรังกันอยู่มาก ๆ เราเรียกฮวนผึ้ง ถ้าจับตามต้นไม้ก็เรียกว่า **"ต้นฮวน"** บางทีฮวนผึ้งเกาะจับตามหน้าผาก็มีผึ้งที่จับเกาะอยู่จำนวนมากเช่นนี้ ก่อนจะจับผึ้งชาวบ้านมักเซ่นสรวงทำพิธีกรรมเสียก่อน โดยการตั้งสาลหรือไม่ก็ตั้งเครื่องบูชาจับกล่อมแม่พังสะดำ (นางพญาผึ้ง)

การที่ชาวบ้านทำดังนี้ เชื่อกันว่าเป็นการขอเจ้าที่เจ้าทาง หรือไม่ก็ขออนุญาตที่พวกเขาจำเป็นต้องตัดรวงรังเอาไป ซึ่งในรังหนึ่ง ๆ นอกจากจะเอาน้ำผึ้งไปแล้ว ยังทำลายชีวิตผึ้งไปอีกส่วนหนึ่งทั้งส่วนผึ้งงาน และลูกอ่อน และเชื่อกันว่าถ้าได้กระทำพิธีเสียจะช่วยคุ้มกันไม่ให้เกิดอันตรายในหลาย ๆ อย่างอีกด้วย เช่น การถูกผึ้งกัดต่อยการตอกหอยขึ้นไปที่สูง ๆ อาจเกิดอันตรายได้ อาชีพการตีผึ้งเป็นการเสี่ยงอันตรายพอสมควร

คนดีผึ้งในสมัยก่อนจึงมักเป็นคนที่มีความรู้ในเชิงอาคมทางไสยศาสตร์ในหลายด้าน ดูแล้วเป็นเรื่องน่าพิศวง เช่น การใช้ลิ่มไม้เล็ก ๆ ตอกทอยขึ้นไป หรือใช้ไม้อันเล็ก ๆ ตาดปีนหน้าผาซึ่งสูงลิบลิ่วโดยไม่ต้องอาศัยเครื่องยึดเหนี่ยวอะไรมากมาย แต่เป็นความเชื่อผสมกันภูมิปัญญาของพวกเขาที่มี

การดีผึ้งจึงต้องทำพิธีไหว้เจ้าที่โดยการตั้งเครื่องเซ่น ออกชื่อเจ้าป่า เจ้าเขาและผีเจ้าที่ซึ่งเรียกกันว่า "นายหมูน/นายหมรูน" ทั้งหลาย ซึ่งมีชื่อแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เสร็จแล้วก็ร้องกล่อมนางพญาผึ้งดังบทตัวอย่าง ดังนี้

(1) บทไหว้ครู

"สองตีนลูกหยีบราก　　สั่วนปากลูกร้องขอทาง
นายดูอยู่ค้นปาง　　ช่วยเบิกทางให้พ้นไป"

"สิบนิ้วยกมือไหว้　　ไหว้นายหมูนเก่านายหมูนแก่
พ่อมาช่วยดูมาช่วยแอ　　มาช่วยข้าสักคราเดียว"

"ยอไหว้ยอไหว้　　ไหว้นางไม้ทิศหวันออก
พ่อวูปหงส์ทรงหอก　　มาหลักทางขวางไว้"

(2) บทว่าเมื่อกวาดบรรดวันไฟ

"คืนนี้แม่พังสะดำหอ　　คืนนี้แม่พังสะดำ
ดูต้องลงนอนดิน　　ให้มดให้แมงกิน
สงสารแม่พังสะดำหอ　　ลูกไบ้พลัดแม่สายังชั่ว
แม่พังสะดำพลัดผัว　　เป็นบ้าวังเวงใจหอ"

(3) บทว่าเมื่อเอามือกวาดตัวผึ้งออกจากรัง

"พระพายเหอ เชิญพัดมาให้คล่อง
พัดมาให้คลองคล่อง พัดเอากายแก้วกายทอง
จากต้นพ้นโคน"

(4) บทร้องเมื่อตัดรวงผึ้ง

"แม่พังสะดำลูกดก เอาปีกมาปกลูกไว้
พอขึ้นหลังรังได้ ลูกใบ้ก้าพลัดแม่..เหอ
ลูกใบ้พลัดแม่สายังชั่ว แม่พังสะดำพลัดผัวรังแวงใจ
แม่พังสะดำเหอ ชักชวนลูกมาลงดิน
มดปลวกแม่นะจะได้กิน ก่ำทราบแม่พังสะดำเหอ
แม่พังสะดำเหอ เชิญเชิญหลับเชิญนอน
ลูกค้ำนะเจ้ายังอ่อน นอนเสียเถิดแม่พังสะดำ...เหอ"

เรื่องผีและอาถรรพณ์ประจำป่าดงพงไพร เป็นเรื่องที่พรานป่าและชาวบ้านเชื่อว่ามีจริง เช่น ฝูงสัตว์ต่าง ๆ ก่อนไล่ล่าจะต้องบวงสรวงขอเจ้าป่า ฮวนผึ้งก็เช่นเดียวกันถ้าไม่บวงสรวงเกรงจะเกิดอุปสรรคขณะทำการ เพราะรังผึ้งมักอยู่ที่สูงจะเกิดอันตรายได้

(5) กลิ้งกลางดง

กลิ้งกลางดง เป็นชื่อผีป่าชนิดหนึ่ง ที่พรานป่าหรือคนเดินป่ามักเจออยู่บ่อย ๆ แต่ว่าในปัจจุบันผู้คนบุกรุกเข้าไปแผ้วถางจนกลายเป็นทะเลทรายไปแล้ว ความลี้ลับต่าง ๆ เหล่านี้คงจะสูญหายไปด้วย คงจะมีแต่ชีวิตคนที่กลิ้งอยู่กลางทรายเท่านั้น

กลิ้งกลางดง ตามปกติเป็นชื่อสมุนไพรชนิดหนึ่งจำพวกไม้เถาล้มลุกสกุลบอระเพ็ด หัวใหญ่เกือบเท่าหัวคน มักอยู่บนดิน บอระเพ็ดทุกข้างก็เรียก เมื่อแก่เต็มที่จะหลุดออกจากข้อวางกลิ้งอยู่บนดิน หากมีอะไรมากระทบหรือสะดุดก็อาจกลิ้งไปได้ไกล

เป็นวิธีการแพร่พันธุ์อย่างหนึ่งของพืชชนิดนี้ ชาวบ้านเรียกชื่อทางสมุนไพรว่า "กลิ้งกลางดง" ใช้ทำยาได้

ทำนองเดียวกัน "กลิ้งกลางดง" เป็นชื่อผีป่าชนิดหนึ่ง ที่คนเดินป่าพบเห็นปรากฏรูปร่างเป็น "ไก่ป่า" นอนดิ้นอยู่ตามทาง พุ่มไม้ใกล้คนที่ผ่านไป เมื่อตามเข้าไปดูมันก็ดิ้นห่างออกไปอีก ยิ่งตามมันก็ยิ่งดิ้นต่อไป ถ้าหลงตามเข้าไปป่าลึกอาจเป็นอันตรายอย่างอื่นได้ บางครั้งปรากฏเป็นไก่ป่าบินมาเกาะที่ต้นไม้แล้วเอาคอพาดอยู่กับปางไม้ มองเห็นหงอนสีแดงอยู่ชัดเจน เมื่อเข้าไปใกล้ก็จะบินไปอยู่ต้นอื่นและทำอาการอย่างเดียวกัน จากการที่มันกระทำโดยวิธีการดังกล่าวหมอผีเรียกว่า "กลิ้งกลางดง"

(6) พรายทะเล

ผีพรายตามความเชื่อของคนได้มักหมายถึงผีที่อยู่ในน้ำ เชื่อกันว่าเป็นวิญญาณของคนที่ตกน้ำตายยังไม่ไปผุดไปเกิด บางท่านก็บอกว่าเมื่อมีคนลงมาตายแทนที่วิญญาณเก่าจึงจะได้ไปเกิดใหม่ เพราะฉะนั้นผีพรายจะเป็นจำพวกผีร้ายที่คอยทำอันตรายคนที่ลงเล่นน้ำ หรือไม่ก็หลอกหลอนให้คนลงมาตกน้ำตายแทนที่

ความเชื่อเรื่องผีพรายในน้ำมีอยู่ทั่วไป พวกชาวป่าชาวไกแถบทิวเขาบรรทัดเรียกผีพรายว่า **"ตาแมดตาวาย"** ว่าเป็นผีที่รักษาน้ำ ชาวเลมอเก็นก็เชื่อว่าในน้ำมีผีพรายดังปรากฏในตำนานปลาคุหองว่า มีลูกสาวชาวเลมอเก็นคนหนึ่ง เป็นคนเกียจคร้าน อยู่มาวันหนึ่งนางลงเล่นน้ำในทะเล ถูกพรายทะเลฉุดตัวเอาไว้ แล้วกลายมาเป็น "ปลาคุหอง" (พะยูน)

ชาวไทยมุสลิมที่จับปลานอบชายฝั่งกระบี่ เล่าว่าผีพรายเกิดจากวิญญาณคนตายที่สิงอยู่ในน้ำมีตำนานเล่าว่า

"มีหญิงหม้ายกับลูกชายครอบครัวหนึ่ง เมื่อลูกชายเป็นหนุ่มขึ้นก็ออกไปจับปลาในทะเลเพื่อมาหาเลี้ยงมารดา อยู่มาวันหนึ่งเขาหายไปในทะเลไม่กลับมาอีกเลย เวลาล่วงพ้นไปหลายปี จนแม่แน่ใจว่าลูกชายคงตายไปแล้ว จึงอพยพที่ทำมาหากินไปเรื่อย ๆ อยู่มาวันหนึ่งนางได้พบกันหมอพื้นบ้านคนหนึ่ง หมอได้ให้ยาอายุวัฒนะแก่นางว่า ถ้าต้องการให้คงความเป็นสาวตลอดไป ให้ไปฝ่าแร้งมาตัวหนึ่งเอาไปฝังดินแล้วปลูกต้นกล้วยทับไว้ข้างบน รอจนกล้วยออกผล เมื่อใกล้สุกให้เอากล้วยมาต้องกับข้าวสารเป็น

เวลาสามเดือน ถ้าเห็นว่ากล้วยนั้นไม่เปื่อยเน่าให้กินกล้วยนั้น นางได้ทำตามและปรากฏว่านางได้คงความเป็นสาวอยู่ตลอดกาล นางได้แต่งงานใหม่กับผู้ชายคนหนึ่ง อยู่มาจนกระทั่งสามีแก่ตัวลง แต่นางก็ยังเป็นสาวเช่นนั้น สามีประหลาดใจมากจึงถามนางว่าทำไมเจ้าไม่แก่ตัวลงเลย นางเลยเล่าความจริงทั้งหลายให้สามีฟัง สร้างความตกตะลึงแก่ชายผู้เป็นสามีอย่างยิ่ง ถ้าเป็นดังที่นางเล่ามา ภรรยาของเขาคือแม่เขานั่นเอง ทั้งสองเกิดความเสียใจมากที่มารู้ว่าเป็นแม่ลูกกัน และร่วมกันทำบาปอย่างมหันต์ จึงตัดสินใจไปกระโดดน้ำตายทั้งสองคน วิญญาณของทั้งสองกลายเป็นผีพรายอยู่ในน้ำ"

เสฐียร โกเศศ (2516 : 292-293) เล่าว่าพวกเขมรมีความเชื่อเรื่องผีพรายเช่นกัน มีตำนานเล่าว่า

"มีคากับยายฝืนไปว่า ถ้าให้หลานสาวของคนแต่งงานกับพญางูแล้วจะได้เป็นเศรษฐี วันหนึ่งจึงส่งหลานสาวให้อยู่กับพญางูในห้องนอน อยู่มาตายายได้ยินเสียงหลานร้องให้ช่วยว่างูรัด ตากะยายตอบไปว่า ผัวเขากอดนิดหน่อยทำเป็นร้องไปได้ ต่อมาหลานสาวบอกว่างูกินมาครึ่งตัวแล้วตายายก็เฉยคิดเสียว่าเป็นมารยาหญิง รุ่งเช้าเห็นผิดสังเกตจึงเข้าไปดูพบแต่งู จึงรู้ว่างูกินหลานสาวของตนแล้วก็โกรธ จึงฆ่างูเอาหลานออกมา หลานยังไม่ตายแต่กลิ่นงูติดตัว ล้างสักเท่าไหร่ก็ไม่หาย จึงพาไปชำระล้างที่ทะเล แต่นางได้กระโจนน้ำกลายเป็นนางเงือกหายไป หลานสาวยายกะตานี้เป็นเงือกตัวแรก ที่เงือกมันเป็นตัวเมียและชอบฉุดผู้ชายไปเป็นสามี คือ ตายไปเป็นพรายน้ำ..."

ความเชื่อเรื่องผีพรายหรือพรายน้ำนี้ แม้ในปัจจุบันชาวบ้านก็ยังคงมีความเชื่ออยู่เช่นนั้น ประกอบกับความลี้ลับที่เกิดขึ้น ตรงไหนที่คนเคยตายก็มักมีการตายเกิดขึ้นบริเวณนั้นบ่อย ๆ จนเกิดความเชื่อว่าผีพรายกระทำ

(7) ปลาผี อาถรรพ์จากท้องทะเล

บนฝั่งทะเลตะวันตกชาวบ้านมีอาชีพจับปลาเป็นพื้นมาแต่โบราณ เช่น การทำโป๊ะ ลงอวน วางไซและอื่น ๆ มีชีวิตผูกพันอยู่กับห้วงน้ำตลอดเวลามักมีประสบการณ์แปลก ๆ มาเล่าสู่กันฟังเสมอถึงความลี้ลับความเชื่อภูตผีปีศาจในท้องทะเล เช่น ผีซิน ผีพราย ดังกล่าวมาแล้ว ล้วนจัดอยู่ในกลุ่มผีทะเลทั้งสิ้น ปัจจุบันความเชื่อเช่นนี้อาจจางหายไปบ้าง ตามความเจริญของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่กำลังถาโถมเข้าสู่ชีวิตผู้คนประดุจคลื่นทะเล

ในบรรดาผีทะเลเหล่านั้น "ปลาผี" ก็เป็นประสบการณ์ที่ชาวบ้านนำมาเล่าขานกันเนือง ๆ ทำนองเดียวกับพรานป่าเล่าถึงบรรดาผีสางที่สิงสู่ในร่างสัตว์ เช่น ผีโป่ง เสือสมิง เป็นต้น ในฝูงปลาใหญ่ ๆ หรือปลาจำนวนมากก็เชื่อว่าจะมีผีนำสิงสู่เช่นเดียวกัน จากประสบการณ์ชาวบ้านท่านหนึ่งเล่าว่า

"เมื่อประมาณ 30-40 ปีล่วงมาแล้ว สมัยนั้นยังทำเรืออวนจะละเม็ด เคยผจญมากับฝูงปลาผีที่แปลกประหลาดน่าพิศวง และทำเอาเกือบเอาชีวิตไปทิ้งในทะเลอีกด้วย ก่อนอื่นขอเล่าลักษณะปลาจะละเม็ดเสียก่อน ชาวบ้านจะแบ่งออกเป็น 4 พวก ดังนี้

(1) พวกขี้หมึก คือปลาจะละเม็ดพวกหนึ่ง มีสีคล้ายขี้หมึกตัวโตขนาดน้ำหนัก 1-3 กรัม

(2) พวกขี้จนิ้น (ขมิ้น) กลุ่มจะละเม็ดมีสีคล้ายข้างเหลือง

(3) พวกปากดำ กลุ่มจะละเม็ดพวกหนึ่ง บริเวณปากมีสีดำ

(4) พวกหางดำ กลุ่มจะละเม็ดพวกหนึ่ง บริเวณหางมีสีดำ

ปลาเหล่านี้จะอยู่ร่วมกันเป็นฝูงใหญ่ ๆ เรืออวนจะละเม็ดจะสังเกตจากสีของน้ำ ถ้าเป็นพวกขี้หมึกก็จะดูดำหรือไปหมด เมื่อตามฝูงปลาทันแล้วเรือใหญ่ก็จะโรยอวน แล้วปล่อยเรือเล็กให้ไปล่อปลาให้เข้ามาวงล้อมอวน เรือเล็กที่ว่านี้เรียกว่า "เรือพาปลา" การพาปลาจะต้องอาศัยผู้มีประสบการณ์ เชื่อกันว่าฝูงจะละเม็ดจะมี "คมบะ" แรง บางรายถึงกับตกใจกลัวตัวสั่นเมื่อเรือพาปลาตกเข้าไปในกลุ่มฝูงปลาจำนวนมหาศาล วิธีการพาปลาเขาจะเอาใบมะพร้าวผูกยื่วออกไปทางท้ายเรือให้เกิดเป็นเงาในน้ำ ฝูงปลาก็จะว่ายน้ำตามเงาใบไม้เข้าไปสู่แนวที่วางอวนไว้ ต่อไปก็เป็นหน้าที่ของเรือใหญ่ที่จะจัดการต่อไป

เรื่องเชื่อว่าฝูงปลามี **"คบะ"** แรงในเชิงมีอุดมคติปีศาจมาเกี่ยวข้อง ผู้อาวุโสหรือโต๊ะหมอประจำเรือมักจะทราบ ถ้าพบฝูงปลาที่ค่อนข้างประหลาดหรือเกิดสังหรณ์ที่มักจะสั่งลูกเรือทุกคนมิให้ออกเสียงพูดจากัน คือต่างคนต่างทำหน้าที่ห้ามส่งเสียง ก็จะจับปลาได้ตามปกติ หากเกิดพูดจาทักทายกัน ฝูงปลาจำนวนมากเหล่านั้นเกิดหายไปอย่างน่าประหลาด เหตุการณ์ที่ว่านี้เคยเกิดขึ้นแล้วจริง ๆ ในทะเลกระบี่นี่เอง

ผู้อาวุโสหรือโต๊ะหมอท่านหนึ่งเล่าว่า สมัยนั้นทะเลอ้างอุดมไปด้วยปลา ได้นำเรืออวนจะละเมิดออกไปตามปกติ ในที่สุดก็พบฝูงปลาจำนวนมาก เมื่อตามทันแล้วเรือใหญ่ก็โรยอวน เรือเล็กก็ไป **"พาปลา"** เมื่อนำปลาเข้าสู่วงล้อมแล้ว ลูกเรือก็ช่วยกันกู้อวน ตะโกนบอกกล่าวสั่งการกันเร่งด่วน ปรากฏว่าเมื่อสาวอวนขึ้นไม่มีปลาเลยแม้แต่ตัวเดียว คนพาปลาเล่าว่าตนรู้สึกหน้ามืดจะล้มลงในเรือ คนอื่นได้เข้ามาช่วยโต๊ะหมอสั่งให้อนลงในเรือ พร้อมให้เอา **"แขง"** (แผงไข้บังแดดลมมักสานด้วยไม้ไผ่และใบพืชจำพวกปาล์ม) มาคลุมตัวไว้ แล้วเอาข้าวสารขมิ้น (ข้าวสารคลุกขมิ้นคู่เป็นสีเหลือง) อ่านคาถาอาคมขับไล่รังควาน เมื่อรู้สึกตัวคนพาปลาเล่าว่า รู้สึกเหมือนมีเงาดำวูบมาครอบจำมองเห็นเด็กเล็ก ๆ นำควงแก้วมายื่นให้ เขาเดินตามไป เด็กนั้นก็ออยไปเรื่อย ๆ จนเพื่อนมาจับไว้เพราะเห็นว่าจะตกเรือ"

เรื่องราวที่เป็นมิติที่ลี้ลับอังมือผู้เสมอ ยากที่จะหาสาเหตุได้ เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ปัจจุบันปลาจะละเมิดเกือบสูญพันธุ์ไปเกลี้ยงทะเล เพราะความละโมบโลภมากของผู้คน ใช้เครื่องมือที่ทันสมัยกวาดไปสิ้นแม้ลูกเล็กเด็กแดง ไม่ปล่อยโอกาสให้ปลาได้ขยายพันธุ์พร้อมกับตัดโอกาสการทำมาหากินของลูกหลานตนเองในอนาคตไปด้วย

(๘) ผีกองกอย/เบื้อ

ผีกองกอย เป็นผีป่าพวกหนึ่ง แต่ถ้าพิจารณาตามคำบอกเล่าของชาวบ้านน่าจะเป็นพวก "ผีเบื้อ" ว่าเดินโซยกเซยกไปเหมือนไม่มีสะบ้าพัวเข่า บ้างก็ว่ามี 2 ขา บ้างก็ว่ามีขาเดียว รูปร่างคล้ายสัตว์จำพวกลิง ค่าง

คำว่า "เบื้อ" แปลความหมายได้หลายอย่าง คือ

(1) สัตว์ป่าทั่วไป

(2) สัตว์ป่าชนิดหนึ่งจำพวกเนื้อ

(3) คนป่าจำพวกหนึ่งไม่มีสะบ้าหัวเข่า

(4) แมลงพวกผีเสื้อชนิดหนึ่ง

(5) เป็นคำวิเศษณ์แปลว่า เงียบไม่พูดจา

ที่ไปเรียกว่าเป็นผีป่า น่าจะเป็นความหมายที่ 3 ว่าเป็นคนพวกหนึ่งตัวเล็ก ๆ อาศัยอยู่ตามถ้ำ เพราะมีอยู่เหมือนกันที่มีผู้พบรอยเท้าเล็ก ๆ คล้ายคนในรูเรี่ยวของถ้ำในสมัยก่อน ในจังหวัดกระบี่เคยได้รับการบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ว่า บริเวณแผ่นดินเสมอในอำเภอลำทับ/ทลองท่อมเดิมเป็นป่าดึกดำบรรพ์มีคนพบสัตว์จำพวกไม่มีสะบ้าหัวเข่า ถ้าจะจับตัวต้องล้อมให้ออกไปที่โล่ง ๆ จะหนีไม่ได้ต้องขุดตัวนิ่งอยู่กับที่ เห็นทีจะเป็นต้นเหตุของคำว่า "นิ่งเป็นเบื้อ" คือไม่พูดจานั่นเอง การที่ไม่มีสะบ้าหัวเข่าต้องไขอกเขยกไปจึงเกิดคำว่า "ผีเขย่งเก็งกอย" และถ้าหากว่าเป็นคนป่าจำพวกหนึ่ง ก็จะเข้าทำนองเรียกพวก **"มาบรี"** ว่า **"ผีตองเหลือง"** นั่นเอง บางท่านยังเล่าต่อไปว่าหมอผีผู้ทรงอาคมสามารถเรียกผีป่าชนิดนี้มาใช้งานได้ในท้านองผีดิบนั่นเอง

แต่ความเข้าใจของคนบางกลุ่ม ผีกองกอยหรือเขย่งกองกอย เป็นจำพวกผีโป่งค่างชนิดหนึ่งที่สามารถสำแดงมาในรูปร่างคล้ายค่าง มักลอบลงมาดูดเลือดคนเวลานอนหลับกลางป่า กลุ่มคนป่าซาไกแถบเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตรัง เคยให้ข้อมูลว่าเคยพบคนมีเขี้ยว และคนมีสองหน้ากลางป่าลึกแถบนครศรีธรรมราช และเคยพบคนขาเดียวในป่าลึกจังหวัดพังงา แต่เราไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าที่พวกซาไกกล่าวถึงนั้นเป็นอะไร คนขาเดียวที่ว่านั้นอาจเป็นพวกผีเขย่งเก็งกอยหรือพวกเบื้อนั่นก็ได้

คำว่า "เบื้อ" อีกความหมายหนึ่งเป็นแมลงพวกผีเสื้อชนิดหนึ่ง ก็มีความเชื่อชาวบ้านผูกพันอยู่เหมือนกันว่าเป็น "เชื้อผี" สามารถเป็นพาหะนำโรคร้าย จำพวกโรคระบาดมาสู่คนได้ คนเดินป่าถ้าพบผีเสื้อเกาะกลุ่มกันอยู่มากๆ ผิดธรรมดา พวกเขาจะรีบหนีไปให้พ้นโดยเร็ว

(9)ปู่โสมเฝ้าทรัพย์

ปู่โสม หมายถึง ปีศาจเฝ้าทรัพย์สมบัติที่ฝังดินหรือซ่อนไว้ในที่ลับ เช่น แหล่งถ้ำเมืองโบราณ หรือที่อื่นๆ ก็ได้แล้วแต่เจ้าทรัพย์ที่ฝังไว้ ลักษณะเป็นปีศาจเช่นนี้เชื่อกันหลายกรณีคือ

(1) เจ้าของทรัพย์เอง เมื่อตายไปก็ยังห่วงใยทรัพย์สินของตน ไม่ได้ไปผุดไปเกิด

(2) เป็นปีศาจผู้อื่นซึ่งเจ้าทรัพย์ต้องการให้เป็นผู้เฝ้า โดยถูกฆ่าตายแล้วฝังไปกับทรัพย์สมบัตินั้น หรือไม่ก็ถูกคำกับไว้ด้วยเวทมนต์คาถา

ทั้งสองลักษณะดังกล่าวถ้าเจ้าของไม่ประสงค์จะให้ผู้ใดก็ไม่มีใครหาพบหรือพบก็ไม่สามารถเอาไปได้ นอกจากผู้ที่เคยเป็นเจ้าของเดิม หรือผู้เป็นเจ้าของมีความประสงค์จะให้เพื่อเอาทรัพย์ไปใช้ประโยชน์แก่แผ่นดิน พวกปู่โสมนี้เล่ากันว่าเป็นลูกน้องของท้าวเวสสุวรรณ(กุเวร) ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์แผ่นดิน การปรากฏตัวของปีศาจเฝ้าทรัพย์มีหลายแบบ เช่น เป็นปีศาจ เป็นอสูร เป็นสัตว์ต่าง ๆ เคยมีผู้เล่าอยู่บ่อย ๆ ว่าให้ไปเอาทรัพย์สมบัติ แต่เมื่อไปแล้วกลับพบอย่างอื่น เช่น งูใหญ่ เป็นต้น บางรายก็บอกว่าให้ดีงูนั้นเสียก่อนแล้วจะได้ทรัพย์สมบัติ แต่ที่เห็น ๆ ก็มักผ่านทุกราย บางรายเล่าว่าได้ประสบเหตุการณ์โดยบังเอิญก็มี เช่น มีไหบรรจุทรัพย์กลิ้งขลุก ๆ ไปต่อหน้าต่อตาลงน้ำหายไป ก็เชื่อว่าเป็นทรัพย์มีเจ้าของแต่ไม่ปรากฏตัวให้เห็น ทรัพย์สมบัติที่มีเจ้าของเช่นนี้จะต้องอาศัยผู้มีวิทยาคมในการขุดค้น เพราะเชื่อว่าทรัพย์เหล่านั้นอาจเคลื่อนที่หนีไปได้

ลักษณะการบอกแหล่งที่ฝังทรัพย์มีหลายรูปแบบ เช่น

(1) การนิมิตฝัน มีผู้มาบอกให้ไปเอาทรัพย์ กรณีนี้เจ้าทรัพย์มีความผูกพันหรือต้องการให้กับผู้นั้น

(2) การค้นพบโดยบังเอิญ เชื่อว่าเคยมีความผูกพัน หรือเคยเป็นเจ้าของอดีตมาก่อน

(3)นิมิตจากสมาธิของผู้ทรงญาณความรู้

เรื่องลี้ลับอย่างนี้ยากแก่อธิบายโดยทางวิทยาศาสตร์ แต่ประสบการณ์จริงๆ เกิดขึ้นบ่อยๆและมีผู้ได้สิ่งของตามวิธีดังกล่าว

พันตำรวจเอก ไกรสร อมรไกรสีห์ (2537 : สัมภาษณ์) ได้เล่าประสบการณ์ของท่านเองที่น่าพิศวงว่า

"ท่านเป็นตำรวจพื้นเพเดิมมาจากภาคกลาง มารับราชการเป็นตำรวจในพื้นที่ภาคใต้ และได้เข้าไปปฏิบัติการในเขตอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ในสมัยที่ผู้ก่อการร้ายกำลังชุกชุม วันหนึ่งชาวบ้านที่รู้จักมาบอกให้ไปช่วยปราบงูบองหลา (จงอาง) ในถ้ำแห่งหนึ่ง ซึ่งไม่ไกลจากที่พักสายตรวจมากนัก ผู้แจ้งบอกว่าไปเอาขี้ค้างคาว (ฟอสฟอ) ในถ้ำนั้นและได้ยินเสียงร้องงูของงูมาจากโพรงถ้ำ ถึงตกลงไปดูกัน 3-4 คน พบพื้นที่เป็นเนินเขาเล็ก ๆ แต่มีโพรงถ้ำ เมื่อไปถึงชาวบ้านผู้นั้นก็ถามว่าได้ยินไหมเสียงงูดังอยู่ แต่ผู้เล่าบอกว่าไม่ได้ยินเสียงงูเลย แต่กลับได้ยินเสียงพิมเหมือนพระสวด คนที่ไปด้วยอีก 2 – 3 คนบอกว่าไม่ได้ยินเสียงอะไรเลย เป็นเรื่องแปลกประหลาดมาก วันนั้นจึงชวนกันกลับ

อยู่มาเพื่อนตำรวจรู้ข่าวเรื่องนี้เกิดสนใจ จึงไปหาคนทรงผู้มีวิทยาคมไปเพื่อพิสูจน์กันอีกครั้งหนึ่ง โดยมีนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเดินทางมาตรวจราชการไปดูด้วยรวม 11 คน เมื่อไปถึงถ้ำก็เงียบไม่มีเสียงอะไร แต่น่าอัศจรรย์ในโพรงถ้ำสวยงามด้วยหินงอกหินย้อย พื้นที่กลับเตียนสะอาดเหมือนมีคนคอยปัดกวาดอยู่เสมอ ไม่พบงูหรือสัตว์อื่นใด คนทรงเริ่มทำพิธีตามกระบวนการ สักครู่เห็นตัวแกสั่นเทิ้มล้มพุ่บลงไป เมื่อเงยหน้าขึ้นมาดูกลับเปลี่ยนเป็นไปเหมือนคนแก่ เสียงพูดก็เปลี่ยนไป และต้องการจะพูดกับตัวผู้เล่าเท่านั้น ไม่สนใจกับคนอื่น ๆ ที่ร่วมเดินทางมาด้วย ร่างทรงบอกกับผู้เล่าว่าเป็น "พระแขก" บอกว่าถ้ำนี้มีพระสุคต์เคยอยู่เมื่อพันกว่าปีมาแล้ว มีทรัพย์ฝังอยู่ในโพรงถ้ำ พร้อมกับมีพระเครื่องอีก 3,000 องค์อยู่ในซอกถ้ำมีแผ่นหินทับอยู่ ให้ผู้เล่านำไปใช้ประโยชน์ แต่ผู้เล่าได้ตอบปฏิเสธไปในขณะนั้นเพราะเกิดความกลัวว่า เมื่อรับปากไปแล้วเกรงจะตายไปเป็นผีฝ้าทรัพย์แทน ผู้เล่าถามว่า เหตุใดวิญญาณพระสุคต์องค์นั้นมิได้บอกเอง ร่างทรงบอกว่าอย่างนั้นก็ได้ ตอนนี้ท่านก็ยืนอยู่ใกล้ ๆ นี่เอง ร่างทรงล้มพุ่บลงไปอีก พื้นขึ้นมาก็กลายไปเป็นอีกคนหนึ่งน้ำเสียงก็เปลี่ยนไป บอกว่าเป็นพระสุคต์องค์นั้น พร้อมเล่าความทำนองเดิมอยากมอบทรัพย์ให้ผู้เล่า เพื่อว่าจะได้ปลดปล่อยตนเองไปเกิดใหม่ ผู้เล่ายังเกิดความกลัวจึงไม่รับเหมือนเดิม ร่างทรงจึงบอกต่อไปว่าถ้าอย่างนั้นให้ไปช่วยเอากระดูกซึ่งฝังไว้บนยอดเนินแห่งนี้ไปทำบุญอุทิศส่วนกุศล

พร้อมเล่าเพิ่มเติมว่า บริเวณนั้นเดิมเป็นวัดสร้างไว้สมัยเมื่อยังมีชีวิตอยู่ มีเศษอิฐกระเบื้อง บ่อน้ำอยู่ด้านล่าง ผู้เล่าบอกว่าอยากไปดู (เพื่อต้องการพิสูจน์) วิญญาณหลวงปู่ในร่างทรง (ตอนนั้นลืมถามว่าชื่ออย่างไรเพราะมัวแต่ตื่นเต้น) ถามหาไม้เท้า ผู้เล่าได้มองหาก็พบไม้อันหนึ่งลักษณะคล้ายไม้สาดูแต่ยังแกร่งอยู่เสียบอยู่ในซอกถ้ำ จึงหยิบมาให้หลวงปู่บอกว่าใช่แล้ว ว่าแล้วก็เดินนำหน้าลัดเขาลงไป บอกว่าแต่เดิมใช้หนทางเส้นนี้ขึ้นบริเวณที่ฝังทรัพย์ ขึ้นบริเวณที่ฝังพระเครื่องเอาไว้ ดูแล้วเห็นแผ่นหินปิดโพรงไว้เหมือนพระแขกบอกจริง ๆ มีซอกเล็ก ๆ พอมองเข้าไปได้ วิญญาณหลวงปู่ในร่างทรงนำลัดเลาะลงไปชี้ให้ดูแนวก่อสร้าง บ่อน้ำ เมื่อเห็นว่าผู้เล่าไม่สนใจจะเอาทรัพย์และพระเครื่อง จึงบอกว่าบนก้อนหินนั้นมีกระดูกหลวงปู่ใส่หม้อฝังไว้พร้อม **"โคตรหิน"** อีกชิ้นหนึ่ง (น่าจะเป็นเหล็กไหล?) วิญญาณในร่างทรงบอกว่าเมื่อหลวงปู่มรณะแม่ชีรูปหนึ่งซึ่งอยู่ในวัดได้เป็นผู้เผาศพและเก็บกระดูกไว้ เมื่อผู้เล่าขึ้นไปดูพบร่องรอยแนวหิน เมื่อขุดดินที่กลบออกมาก็พบหม้อใส่กระดูกจริง ๆ พร้อมก้อนหินเป็นมันเลื่อมก้อนหนึ่ง วิญญาณในร่างทรงบอกให้เอากระดูกแกะเป็นพระเครื่องบรรจุโคตรหิน ได้ 11 องค์ ตามจำนวนคนที่มา ที่เหลือให้เอาไปประกอบพิธีทำบุญกุศล ผู้เล่าก็ได้กระทำตามคำร้องขอนั้นทุกประการ ปัจจุบันพระเครื่ององค์นี้ก็มีอยู่

หลังจากนั้นชาวบ้านเล่าว่า ได้มองเห็นดวงไฟดวงใหญ่ลอยจากยอดเนินหายไปทางวัดเขาอ้อในเขตอำเภอเดียวกัน ชาวบ้านได้พบตราบงูขนาดใหญ่ที่เนินเขานั้นอีกด้วย ผู้เล่าบอกว่าได้อนกลับไปดูที่ถ้ำอีกครั้งหนึ่ง เป็นที่น่าแปลกใจ สภาพถ้ำที่ดูสวยงามแต่ครั้งก่อนกลับทรุดโทรมทับถมบริเวณที่ฝังทรัพย์และพระเครื่องไปสิ้น"

เรื่องราวเกี่ยวกับทรัพย์ฝังดินดูเหมือนจะมีอยู่ทั่วไป ลักษณะการค้นพบก็แล้วแต่สถานการณ์ที่มีใครพบ หรือหลงป่าไปพบแต่ไม่สามารถนำออกมาได้ก็มี บางรายเที่ยวเดินแบกวนเวียนอยู่ในป่าจนต้องเอาไปคืนที่เดิมก็มี บางแห่งก็เป็นตำนานเล่าจากนิมิตของผู้ทรงความรู้ แต่ก็ไม่มีใครไปพิสูจน์ เพชร สถาบัน (ม.ป.ป. : 118) บันทึกข้อความจากนิมิตพระฤดงค์รูปหนึ่งที่เคยผ่านมาทางจังหวัดระนองถึงแร่จำนวนมหาศาลของพระยารัตนเศรษฐี อดีตเจ้าเมืองระนอง ความว่า

ในสมัยพระรัตนเศรษฐี (ตอซูเจี่ยง) เป็นเจ้าเมืองระนอง พวกกุลีจีนก่อการกำเริบขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2419 ได้สู้รบกับเจ้าเมืองระนองและฆ่าผู้คนล้มตายเป็นอันมาก เล่ากันว่า

ฝั่งขวาคลองพระน้ำร้อนหรือคลองหาดส้มแป้นมีเหมืองเก่าของท่านเจ้าคุณเก็บแร่ไว้มากมาย จีนที่เฝ้าแร่ได้บอกกุลีจีนอีกคนหนึ่งให้เฝ้าแร่ โดยตัดศีรษะกุลีจีนคนนั้นฝังไว้ให้เป็นปู่โสมเฝ้าโกดังแร่ จากนั้นพวกจีนขึ้นหัวหน้าก็หนีไป แร่จำนวนมากมายดังกล่าวก็ยังมีอยู่จนบัดนี้ เล่ากันว่าถ้าหลงป่าแล้วมักเจอโกดังแร่กองอยู่เป็นภูเขาเลากา แต่กระสอบขาดหมดสิ้นแล้ว

มีควานช้างคนหนึ่งไปล่ามช้างในป่าตรงนี้ รุ่งเช้าไปแก้ช้างกลับบ้าน พบโกดังแร่ เข้าก็ดีใจและเอาแร่ใส่ห่อพายแล้วขี่ช้างเดินไป ก็หลงทางเดินวนเวียนอยู่ในป่าจนเกือบค่ำถึงไม่ออกทาง ที่สุดต้องเอาแร่ไปไว้ที่เดิมจึงกลับบ้านได้

บันทึกได้เล่าต่อไปถึงเรื่องที่ต้องการแร่ดังกล่าวมาขายเป็นทุนรอน เพื่อจะสร้างอุโบสถให้วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดระนอง แต่ไม่ได้รับอนุญาตจากวิญญาณเฝ้าทรัพย์

"นานที่เดียวจนล่วงเข้าสู่องค์ญาณ อาคมาสามารถมองเห็นด้วย "ตาใน" ถึงความลี้ลับของโกดังแร่ ภาพได้ปรากฏขึ้นสว่างจ้าชัดเจนมาก เห็นปีศาจอสูรกายหัวขาด ร่างสูงประมาณสี่วาคนหนึ่งรักษาการณ์เป็นปู่โสมเฝ้าทรัพย์อยู่ มันหิ้วหัวของคนเองที่ขาดออกจากบ่าร่องแร่ง หัวนั้นโกนเกลี้ยงอักหางเปียเอาไว้ยาวเฟื้อย น้อย์ตาเฉลือกฉลนน่ากลัวมาก"

เมื่อแจ้งความประสงค์ให้เจ้าปีศาจนั้นทราบก็ไม่ได้ผล มันบอกว่าชื่อ **"อองเพียน"** ถูกตัดคอให้เป็นผีเฝ้าแร่ของท่านเจ้าเมือง ไม่สามารถให้เอาไปได้ ถ้าท่านเจ้าคุณไม่อนุญาต เรื่องราวปีศาจเฝ้าทรัพย์ที่ระนองมีเรื่องต่อไปอีกยืดยาว ขอลัดตัดตอนมาเล่าไว้เพียงแค่นี้ ข้อเท็จจริงจะเป็นอย่างไร ผู้คนที่ระนองคงทราบดี

ปีศาจเฝ้าทรัพย์ที่เรียกว่าปู่โสมนั้นมีปรากฏในหลายท้องที่ เล่าแตกต่างกันออกไป การปรากฏตัวออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นสัตว์ เป็นปีศาจ เป็นคนธรรพ์ หรือไม่ปรากฏการเคลื่อนไหวของวัตถุ เป็นต้น

(10) เงามายา

อาถรรพณ์ในรูปหนังตะลุง

ตั้งชื่อให้เก๋ไปอย่างนั้นเอง ความจริงจะเรียนถึงหนังตะลุงประเภทหนึ่ง ที่บรรดานายหนังเรียกกันว่า **"รูปศักดิ์สิทธิ์"** มักเป็นรูปหนังที่ตัดขึ้นเป็นกรณีพิเศษตามความเชื่อแล้วนำมาปลุกเสกด้วยอาคม ทำให้รูปนั้นเสมือนมี **"วิญญาณ"** สิงสถิตอยู่

การทำรูปหนังประเภทนี้ มีจุดมุ่งหมายอยู่หลายประการ เช่น

(1) เป็นรูปเอกลักษณ์ประจำตัวนายหนัง ที่สามารถนำชื่อเสียงมาให้เพราะรูปหนังตัวนั้น หรือไม่ก็กลายเป็นสมญานามของนายหนังไปด้วย เช่น หนังเอี่ยมทองคำ (อีทองคำ-เป็นรูปตลกของหนังเอี่ยมและเป็นรูปศักดิ์สิทธิ์ด้วย) รูปตลกเหล่านี้ถือเป็นดาราเอกที่ผู้ชมติดใจและรอคอยว่าเมื่อไหร่นายหนังจะออกเสียที เพื่อจะให้หัวเราะเฮฮากันรูปตลกบางตัวเพียงแค่นายหนังไผล่ออกมาประทับจอคนก็สาแก่ใจแล้ว... โดยยังไม่ได้พูดอะไรกันเลย เช่น **รูปไอ้แก้วหนังกราย (เฒ่า)... ได้เอียดหนังนกแก้ว** เป็นต้น หนังที่ต่างโรงต่างมีตัวประจำตัว เวลาแข่งขันประชันกันก็อยู่ที่ว่าใครมีความสามารถดีกว่าก็อาจชนะเลยมีบันทึกว่า **หนังรอดลำป่า (รอดเทวา) แข่งกับหนังเอียดปากพน** ทำอย่างไรก็ไม่ชนะแม้ว่าจะออกรูป "ไอ้บินหลา" ตัวเก่งแล้วก็ตาม ถึงกับหนังรอดขับกลอนเป็นทำนองยอมรับว่า

"น่าสงสารหนังรอดยอดลำป่า มาตกต่ำทรานี้เห็นทีไม่ไหว
แพ้หนังเอียดปากพนหาให้จนใจ เหตุไฉน "ไอ้บินหลา" ไม่สักลาสักเส"

หนังรอด หนังเอียด เป็นหนังตะลุงรุ่นเก่าที่เสียชีวิตกันไปนานแล้ว หนังรอดเด่นในการออกบทเทวดา จนได้สมญานามว่า **"รอดเทวา"** ตามปกติจะมี **"ปลายหยวก"** คือหนังดำ เป็นผู้ถือรูปตลก ไอ้บินหลา ต่อมาหนังดำได้สมญานามว่า **"ดำบินหลา"** ไปอีกคนหนึ่ง แต่แข่งกับหนังเอียดคราวนั้นจะมีหนังดำเข้าร่วมด้วยหรือไม่ ไม่มีข้อมูลบันทึกไว้

(2) เพื่อให้ป้องกันไสยเวทจากฝ่ายตรงข้าม เพราะสมัยนั้นมีการประชันแข่งขันกันบ่อย ๆ นายหนังมักจะต้องเรียนรู้คาถาอาคมเพื่อ "กันตัว" และ "แก้" การกระทำจากฝ่ายตรงข้าม นายหนังมักจะใช้รูปศักดิ์สิทธิ์เป็นของ "กัน" และ "แก้" ได้ด้วย

(3) เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้คุณไสย ให้กับผู้ที่บนบานศาลกล่าว หนังตะลุงสมัยก่อนมักเป็นคนทรงวิทยาคม หรือเป็นหมอพื้นบ้านด้วย มักมีคนมาขอความช่วยเหลืออยู่เสมอ นายหนังมักใช้รูปศักดิ์สิทธิ์เป็นตัวช่วยเสมอ เช่น **ไอ้แก้วหนังกรายเหล่า) กระบี่.... อีสาวดำและรูปโหงพราย หนังพื้น เขาตกน้ำ อ.รัตภูมิ สงขลา โดยเฉพาะรูปโหงพรายหนังพื้น เอนก นาวิกมูล (2523 : 51-62)** เล่าว่า

> **"หนังพื้นกลอนไม่เก่ง แต่มีชื่อทางตลกและมักเป็นตลกคำหวน ตัวหนังตัวหนึ่งที่คิดคัดขึ้นชื่อ "นางโหงพราย" นอนดูเมฆเห็นเป็นรูปผี พอดีหนังวัวแห้งบ้านนั้นมีอยู่ครึ่งตัว จึงเอามาตัดเป็นรูปตัวหนังขึ้น และมีอยู่เพียงครึ่งตัวจริง ๆ นางโหงพรายนี้ศักดิ์สิทธิ์มาก มีคนมาบนบานแก้บนกันเสมอ บางคนไม่แก้บนต้องมือหงิกมืองอ หรือบางคนดูถูก พอเดินกลับบ้านก็จะถูกผีโหงพรายตัวขนาดโตมายืนกางขาหลอกอยู่ ต้องผ่นกันกระเจิง"**

หนังพื้น หรือ เบ้งพื้น บ้านเขาตกน้ำ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา เป็นลูกศิษย์หนังเอียดปากพนที่กล่าวมาแล้ว

การตัดรูปหนังประเภทนี้ นายหนังต้องการให้ขลังและศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ จึงต้องทำขึ้นเป็นกรณีพิเศษ **อุดม หนุทอง (2529 : 3070-3071)** เล่าว่า

"เริ่มจากหาหนังให้ได้คุณภาพตามต้องการ รูปฤาษีต้องใช้หนังเสือ ถ้าเป็นหนังวัวต้องลักษณะดีเยี่ยม **โดอุศุภราชของพระอิศวร คือ ตีนต่าง หางตอก หนอกพาดผ้า หน้าใบโพ** รูปตลกใช้หนังหมี หนังควายขาว หนังสัตว์ที่ตายพิสดาร เช่น ฟ้าผ่าตาย ถ้าจะให้ขลังยิ่งขึ้นก็ใช้หนังจากชิ้นส่วนของร่างกายของบุคคลที่เคารพนับถือ หรือคนที่ลักษณะพิเศษมาประกอบกับหนังสัตว์แกะเป็นรูปตามต้องการ เช่น **"อีทองคำ"** หนังเอี่ยม ใช้หนังเท้าของภรรยามาประกอบ **"ขวัญเมือง"** หนังจันทร์แก้ว ใช้หนังเท้าเจ้าอาวาสที่หนังจันทร์แก้วไปเป็นศิษย์ มาทำปากล่าง **"สีแก้ว"** หนังกราย (เหล่า) ใช้หนังเท้านิดประกอบหนังสัตว์เป็นต้น ขั้นตอนของการแกะจากส่วนเท้าหรือลำตัวขึ้นสู่ส่วนหัวของรูป เพื่อเอาคลีคว่า **"ก้าวสู่ความสูงส่งหรือขึ้นยอด"** จะแกะจากบนล่างไม่ได้ เริ่มแกะต้องบริกรรมคาถาเบิกตา เบิกปาก บางช่วงจะตั้งนโม ชุมนุมเทวดา กล่าวบทธรณีสาร กล่าวโองการสิทธิการิยะ เป็นต้น ทั้งหมดทั้งสิ้นเพื่อสร้างชีวิตวิญญาณให้แก่

รูป รูปเหล่านี้ถ้าต้องการให้เป็นรูปครู ซึ่งนิยมทำเป็นรูปฤาษี จะต้องเก็บเป็นพิเศษเช่น ใส่ถุง ปิดทอง จะวางปนกับรูปอื่น ๆ ไม่ได้ เวลาแสดงที่ใดจะแขวนไว้ยอดเสาตรงมุมจอด้านขวา

รูปหนังตะลุงแม้จะเป็นหนังสัตว์แกะระบายสี แต่เชื่อกันว่าเมื่อได้ผูกตับ (ไม้หนีบรูป) และใช้แสดงแล้วย่อมมีคุณสมบัติพิเศษกว่ารูปธรรมดา คือ รูปทุกตัวได้ผ่านการเบิกปาก เบิกหู เบิกตา เสกน้ำลายอาถรรพณ์รูป จึงเป็นเสมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง การเก็บรักษาตั้งวางจึงถูกลักษณะ เช่น เมื่อเก็บเข้าแผง รูปที่มีศักดิ์สูงจะต้องวางไว้ข้างบน จะวางแผงรูปให้หันหัวลงไม่ได้ วางแผงรูปไว้ปลายเท้าในห้องนอนไม่ได้ ฯลฯ ถ้าทำผิดลักษณะจะได้รับการลงโทษ อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ถูกรูปตลกหลอกหลอนจนเสียขวัญ ล้มป่วยกระเสาะกระแสะรักษาไม่หายขาด ตรงกันข้ามถ้าปฏิบัติถูกต้อง รูปบางตัวอาจให้คุณ เช่น **ฮีนแก้วหนังสุชาติ ทรัพย์สิน** ซึ่งเป็นรูปศักดิ์สิทธิ์ หนังสุชาติเล่าว่า เมื่อตกกลางคืนจะแปลงรูปเป็นคนออกตระเวนไปรอบ ๆ บ้านช่วยพิทักษ์รักษาทรัพย์สินมิให้ถูกขโมย และขโมยเคยตกใจมาหลายครั้งแล้ว"

การกำเนิดรูปหนังศักดิ์สิทธิ์ของแต่ละหนังอาจมีความเป็นมาแตกต่างกัน หรือจากแรงดลใจบางประการ **พระภิกษุรับ ปะคีตวาทิน (2527-สัมภาษณ์)** เล่าว่า หนังกรายแกะรูปได้แก้วขึ้นจากกรอยหยดน้ำที่ราดอยู่บนพื้นอุดล้ารูปหนังตะลุง จึงเอาเศษหนังที่มีอยู่มาตัดเป็นรูป "ไอ้แก้ว" แล้วเอาหนังฝ่าเท้าบิดามาปิดที่ปากรูป (ได้จากวันเผาศพบิดาโดยชิ้นส่วนหนังเท้ากระเด็นจากเชิงตะกอนในวันเผาศพ) ประกอบกับหนังกรายเป็นคนมีวิทยาคมและนับถือ **"ชินดอกไม้"** เป็นของดีประจำตัว ไอ้แก้วจึงกลายเป็นรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำตัวไปด้วย รูปไอ้แก้วนี้สภาพการแกะไม่สมบูรณ์เพราะหนังมีจำกัด แต่ก็เป็นต้นแบบให้กับหนังโรงอื่น ๆ นำไปใช้ รวมถึงหนังสุชาติ ทรัพย์สิน ก็ได้จำลองแบบไปใช้ด้วย

รูปหนังท่านองนี้**กรุเชตร ศรียาภัย** (2550 : 341-342) ได้เล่าถึงเรื่อง **"ไอ้เยียด"** หนังนกแก้วเมืองชุมพรว่า **"หนังนกแก้ว"** หรือที่บรรดานักมวยเรียกว่า **"ครูแก้ว ต้นหยวก"** เป็นคนมีวิทยาคมและเลื่องพราย นอกจากเล่นหนังมีชื่อเสียงแล้วยังเป็นครูมวยด้วย หนังนกแก้ว มีรูปตลกตัวหนึ่งชื่อ **"ไอ้เยียด"** เล่าว่าวันหนึ่งเดินทางไปเล่นหนังทางเมือง

เพชรขณะที่เดินไปตามทุ่งนาพบเด็กชายคนหนึ่งไว้จุก แก้ผ้า ท้องป่อง แขวนลูกกระพรวนที่เอว กำลังเอากะลามะพร้าวตักน้ำหยอดรูจิ้งหรีด ถามได้ความเชื่อ **"ไอ้เอียด"** ครูแก้วชอบใจบุคลิกเด็กคนนั้นมาก จึงแกะเป็นตัวรูปหนังขึ้นตามลักษณะเด็กคนนั้นสูงประมาณ 5 นิ้ว แล้วแขวนลูกกระพรวนเล็ก ๆ ให้ชื่อว่า **"ไอ้เอียด"** ไปแสดงที่ไหนก็เอาไอ้เอียดใส่ถุงไปด้วยหากไม่รวมกับรูปอื่น ๆ ในแผง คนที่เคยดูหนังครูนกแก้วคงจดจำกันได้ดี ไม่ว่าไอ้เอียดจะพูดอะไรคนเป็นต้องเฮฮาชอบใจเสมอ เล่ากันว่าไอ้เอียดเป็นตัวหนังที่เกิดจากฝ่าเท้าของคนตายโหง ใครที่ไปนอนบ้านครูแก้วที่ตำบลทุ่งคา จึงมักได้ยินเสียงกระพรวนไอ้เอียดในเวลากลางดึกเสมอ"

หนังนกแก้วเดิมเป็นคนทางเมืองพัทลุง แต่อพยพไปตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านทุ่งคา อำเภอเมืองชุมพร เคยเล่นหนังรับเสด็จสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ สมัยที่ยังดำรงพระยศเป็นพระบรมโอรสาธิราชเสด็จเมืองชุมพร เมื่อ พ.ศ. 2453 ลูกศิษย์คนสำคัญของครูนกแก้วเล่นหนังมีชื่อเสียงเช่นกันคือ หนังจับ **บ้านผีหลวง (ขุนฉอยฟ้าไพยมหน)**

ขุนฉอยฟ้าไพยมหน (หนังจับ/นายจับ กล่อมเกลี้ยง) มีความสามารถเล่นหนังไม่แพ้ครูแก้ว กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ อุปราชมณฑลปักษ์ใต้เคยรับไปเล่นรับคณะทูตฝรั่งที่ตำหนักเขาน้อย พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้ว่า **"ขุนฉอยฟ้าไพยมหน"** ในประวัติมิได้กล่าวถึงการจำลองรูปได้เยี่ยดขึ้นมาทีหลังก็ได้ เพราะหนังจับไปอยู่กับครูแก้วระยะหนึ่งเท่านั้นก็กลับสงขลา แต่รูป **"ตาวก/ตาโหง"** ของหนังจับซึ่งเป็นรูปผี หนังแขม ซึ่งเป็นบุตรชายได้นำมาใช้เป็นรูปศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกัน

ความเชื่อเรื่องการเอาหนังคนมาทำเป็นรูปหนัง อาจต้องการความขลังและเชื่อว่าวิญญาณเจ้าของสิงสถิตอยู่ เหมือนขุนแผนเอาเด็กมาทำกุมารทองแล้วใช้งานได้ในเรื่องขุนช้างขุนแผนนั่นเอง เล่ากันว่า **"หนังจ้วน กูชุด"** ผู้สร้างรูป **"ไอ้เท่ง"** เป็นคนแรก ก็ได้ไปขอหนังเท้าตาเท่ง **(ชาวบ้านกูชุด ผู้เป็นต้นแบบไอ้เท่ง)** มาประที่ส่วนปากของรูปด้วย ชุดประสงค์เพื่อต้องการให้รูปจำลองเป็น **"ไอ้เท่ง"** อย่างแท้จริง เพราะมีเนื้อหนังของเจ้าตัวกำกับอยู่ เท่งเป็นรูปตลกรุ่นเก่าคู่กับหนูน้อย สมัยที่อยู่กับหนังจ้วนยังไม่ตลกเท่าไหร่ เพิ่งมามีชื่อเด่นดังในสมัยหนังคล้าและหนังอิ่มเท่ง แล้วต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

(11) พ่อตาหลวงแก้ว

พ่อตาหลวงแก้ว เป็นเจ้าที่ซึ่งชาวบ้านแถบจังหวัดระนองนับถือ ศาล พ่อตาหลวงแก้วมีอยู่ทั่วไป ความเป็นมาของพ่อตาหลวงแก้ว มีความผูกพันกับการสร้างเมืองระนองและตำนานถ้ำพระยานั่นเอง

มีเรื่องเล่าว่าเมื่อปลายสมัยอยุธยา นายแก้วชาวเมืองนครศรีธรรมราช ได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ปากจั่น วันหนึ่งนายแก้วจับเต่ากระสีทองได้ตัวหนึ่ง จึงนำไปให้เจ้าเมืองชุมพร เจ้าเมืองนำไปถวายพระเจ้าอยู่หัว จากความดีความชอบทำให้นายแก้วได้ดำแหน่งพระแก้วโกรพริกษาเมืองกระ พระแก้วฯมีบุตรกับนางน้อยภรรยา 2 คน ชื่อ**นายทองกับนายเทพ** พระแก้วฯส่งนายทองไปศึกษาวิชากับอาจารย์ที่เมืองนครศรีธรรมราช ในระหว่างนั้นพระแก้วฯได้ภรรยาสาวอีกผู้หนึ่งชื่อนางจั่น เมื่อนายทองสำเร็จการศึกษากลับมาบ้านเกิดไปรักชอบกับนางจั่นซึ่งเป็นแม่เลี้ยงสาว นายทองแกล้งว่าข้าวจะล่วงรู้ไปถึงบิดาอาจถูกลงโทษหนัก จึงวางแผนสังหารบิดาของตน โดยหวังว่านอกจากจะได้ครอบครองนางจั่นแล้วยังจะได้เป็นเจ้าเมืองต่อไปด้วยแต่แผนการทั้งหมดล่วงรู้ไปถึงพระแก้วโกรพ นายทองจึงถูกจับไปลงโทษ แต่นายทองเป็นคนดีมีวิชาอาคมไม่ว่าจะเผื่อนดีอย่างไรก็ไม่ระคายผิว คมก็ฟันไม่เข้า พระแก้วฯ จึงสั่งให้เอานายทองไปจีงขาหยั่งไว้ในถ้ำเขาแหลมเนียง ห้ามส่งข้าวน้ำใด ๆ ทั้งสิ้น แม้ว่านางน้อยซึ่งเป็นมารดาพยายามจะช่วยเหลืออย่างไรก็ไม่เป็นผล อาจารย์ของนายทองที่เมืองนครฯ ทราบข่าวก็เดินทางมาเพื่อจะช่วยเหลือแต่ยังไม่ทันถึงนายทองได้สิ้นใจตายไปเสียก่อน นางน้อยผู้เป็นแม่ก็โศกเศร้าเสียใจมากจนถึงกับล้มป่วยเสียชีวิตไปอีกคน สำหรับนางจั่นนั้น พระแก้วสั่งให้ลอยแพไป ซึ่งต่อมานางได้เสียชีวิตลงที่เกาะตรงปากน้ำระนอง ปัจจุบันเรียกว่า "เกาะผี"

ฝ่ายพระแก้วโกรพเมื่อบุตรและภรรยาตายไปแล้ว ก็เกิดความโศกเศร้าเสียใจเป็นที่ยิ่ง ประกอบกับคนก็ชราลงมากแล้ว จึงลาออกจากราชการ ไปสงบจิตใจสมาทานอุโบสถและทำวิปัสสนากรรมฐานจนเชี่ยวชาญ เมื่อถึงแก่กรรมไปแล้วชาวบ้านยังนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เรียกกันว่า **"พ่อตาหลวงแก้ว"** จึงนับถือกันมาจนถึงทุกวันนี้

การประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านแถบระนอง มักเอ่ยชื่อพ่อตาหลวงแก้วทุกครั้ง เพื่อให้ช่วยประสิทธิ์ประสาทความสำเร็จมาให้ การเริ่มเปิดเหมืองในสมัยก่อน เจ้าของมักตั้งศาลพ่อตาหลวงแก้วเสียก่อน เป็นต้น ศาลพ่อตาหลวงแก้วจึงไม่มีศาลประจำคงที่ ทั้งนี้เพราะมีคนนับถือทั่วไปทั้งจังหวัดนั่นเอง

(12) ตาเหล้อเถ้อ

ตาเหล้อเถ้อ เป็นผีเจ้าที่ประเภทหนึ่ง สถิตอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง ผีตาเหล้อเถ้อเป็นผีเฉพาะกิจ คือ เวลาของหายแล้วหาไม่พบ เชื่อกันว่าผีตาเหล้อเถ้อบังไว้ จะต้องบนบานผีตาเหล้อเถ้อ (ความจริงน่าจะโทษตัวเองที่ตาถั่วหรือไม่รอบคอบ คำภาษาถิ่นปักษ์ใต้มีใช้อยู่คำหนึ่งว่า **"เหลิดเทิด"** คือ ทำอะไรลวก ๆ ไม่ระมัดระวัง คำ **"ตาเหล้อเถ้อ"** จะมาจากคำนี้หรือเปล่าก็ไม่ทราบได้)

ถ้าของหายในป่าหรือทุ่งนา หาเท่าใดก็ไม่พบ ท่านว่าให้ผูกต้นหญ้า (ต้นอะไรก็ได้) โดยขมวดมัดไว้เป็นปม ภาษาชาวบ้านว่า **"เขาะหญ้า"** พร้อมออกชื่อตาเหล้อเถ้อ และให้หาของนั้นพบ จะแก้บนโดยการสูบบุหรี่ฉาย มวนเล็กใหญ่แล้วแต่ผู้บนบาน เมื่อหาของพบแล้ว ให้ไปแก้ปมเชือกที่ผูกขมวดไว้ออกเสีย แล้วแก้บนตามสัญญามิฉะนั้น ถ้าเกิดสูญหายอีกจะหาไม่พบ

ตาเหล้อเถ้อจะเป็นใครมาจากไหน ไม่มีประวัติบอกเล่า คูแล้วน่าจะเป็น "ตัวเรา" นั่นแหละหาของไม่พบเพราะตาเราไม่ดีเอง เมื่อไปบนบานผี ทำให้เกิดสมาธิในการค้นหาละเอียดลออมากขึ้น เราจึงมักพบของที่สูญหายคืน แล้วเราก็ได้แก้บนสูบบุหรี่โดยเรานั่นแหละเป็นผู้สูบฉาย ปัจจุบัน "ผีตาเหล้อเถ้อ" สูญไปหมดแล้วเพราะไม่เห็นมีใครเอ่ยชื่อถึงอีกเลย"

(13) ญาตือเล

ญาตือเล หรือพญาสะตือเล เป็นผีทะเลประเภทหนึ่ง หรือเทพเจ้าแห่งท้องทะเล ที่ชาวบ้านซึ่งมีอาชีพออกทะเลจับปลานับถือ และขอความคุ้มครองในขณะประสบภัยกลางทะเล

แล้วต่อมากลายร่างเป็นเสือ เรียกว่า **"ทวดเสือเล็ก"** บางครั้งจะปรากฏให้เห็นเพียงตาเท่านั้นอิงไม่ตาย ถ้าใครอิงร่างทวดเสือเล็กก็จะอิ่งใดขึ้น

ทวดเสือเล็กเป็นเจ้าป่า ใครเดินทางผ่านป่าที่ไม่คุ้นเคย จะต้องขอทางทวดเสือเล็กก่อนเพื่อปลอดภัย หากเดินเข้าไปในบริเวณใด แล้วเกิดขนลุกขนให้รีบเปลี่ยนทิศทางเดินเสียใหม่ เพราะเชื่อว่าบริเวณนั้นมีทวดเสือเล็กอยู่

(15) ตัวสู่

ผีฟ้าของชาไก

ตัวสู่ เป็นผีฟ้าตามความเชื่อของชาไก กลุ่มเทือกเขาบรรทัดในจังหวัดตรัง เขาเล่าว่า ตัวสู่นี้สิงสถิตอยู่ในรู้งหินน้ำ รูปร่างเป็นงูใหญ่ หลังเขียวท้องแดง สถิตอยู่ทางทิศตะวันออก มักค้อนฝูงผึ้งลงมาหาน้ำหวานในป่า หลังฝนตกใหม่ตัวสู่จะลงมากินในถ้ำมืด ๆ ไม่มีใครเห็นหน้า ที่เห็นเป็นเพียงส่วนหางเท่านั้น ตัวสู่มีหน้าที่รักษาน้ำบนฟ้าและดูแลฝูงผึ้งของ "ญางาะ" (ผีบรรพบุรุษท้านองเดียวกับพญาแถน)

เชื่อกันว่าการที่เกิดกลางวันกลางคืน ก็เพราะตัวสู่กลืนหางตัวเองทำให้โลกมืด เมื่อคลายหางออกก็สว่างเป็นกลางวัน นอกจากนั้นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า น้ำท่วมโลกล้วนเกิดการกระทำของตัวสู่ทั้งสิ้น หากใครเห็นตัวสู่ต้องวิ่งหนี เพราะเชื่อว่าหากโดนตัวจะทำให้ไม่สบาย

(16) ญางาะ (พญางาะ)

ผีบรรพบุรุษชาไก

ญางาะ เป็นผีตามความเชื่อของชาไก กลุ่มเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง เขาเชื่อว่าญางาะเป็นผู้ให้กำเนิดสิ่งมีชีวิตในโลก เช่น คนสัตว์และต้นไม้ต่าง ๆ รวมทั้งเป็นเจ้าของต้นน้ำลำธารที่ไหลลงจากฟ้ามาสู่โลกมนุษย์

ฤาษีมีความเป็นพระอันทร์ สามารถสอดส่องดูแลความเป็นอยู่ของมนุษย์โลก เมื่อฤาษีสายหน้าไปทางใดทางนั้นก็จะสว่าง (ข้างขึ้น) เมื่อฤาษีสายหน้าไปทางอื่น โลกก็จะค่อยมืดลง (ข้างแรม)

ฤาษีนอกจากจะมีหน้าที่ดูแลลูกหลานด้วยตัวเองแล้ว ยังมอบหมายให้ผีบรรพบุรุษอื่น ๆ ช่วยดูแลรักษาสิ่งต่าง ๆ ในโลกแทนด้วย

(17) ผีครูหมอ

ครูหมอ เป็นชื่อผีบรรพบุรุษ ในที่นี้หมายถึงผู้ทรงความรู้ที่ตายไปแล้ว ฉะนั้น คำว่า **"ครู"** หมายถึง **"ผี"** ได้ด้วย ในการทำพิธีไหว้ครูต่าง ๆ ของคนไทยก็หมายถึงไหว้ผีนั่นเอง ส่วนคำว่า "หมอ" ในที่นี้หมายถึง **"ผู้ทรงความรู้"** เช่นกัน ทำนองเดียวกับ **"หมอความ" "หมอความ"** นั่นแหละ ในบ้านของชาวได้แต่เดิมถ้าหากสืบเชื้อสายมาจากผู้ทรงความรู้ หรือได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากครูหรือบรรพบุรุษ ก็มักจะมี **"พึ่ง"** บูชาครูหรือครูหมออยู่บนบ้านด้วย เช่น ถ้าสืบเชื้อสายมาทางมโนราห์ก็จะมี "พึ่งครูหมอโนรา" ถ้าสืบทอดการเล่นหลายอย่างก็จะมีพึ่งบูชาแยกออกไปตามชนิดของวิชานั้น ๆ ผู้สืบเชื้อสายบางคนอาจได้สมญาว่า **"สองพึ่ง"** เช่น เล่นทั้งหนังตะลุงและมโนราห์เป็นต้น ผีครูหมอนี้เชื่อกันว่า "แรง" มาก ถ้าหากว่าลูกหลานหรือผู้สืบทอดมิได้ปฏิบัติตามสัญญาหรือกระทำการใด ๆ ในเชิงดูหมิ่น ครูหมออาจลงโทษได้ เช่น ทำให้เกิดเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ หรือทำให้กระทำกิจการนั้นไม่เจริญก้าวหน้า เรียกกันว่า **"ถูกครูหมอ"** ต้องทำพิธีแก้กันเป็นการใหญ่ ผีครูหมอที่เชื่อกันในภาคใต้ที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

17.1 ผีครูหมอหนัง

หนังตะลุงเป็นการเล่นยอดนิยมอย่างหนึ่งของภาคใต้ เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไหร่ ยังหาข้อยุติไม่ได้ แต่ที่แน่ ๆ ยอมรับกันในระดับหนึ่งว่าเรารับวัฒนธรรมการเล่นหนังมาจากอินเดีย เมื่อถึงเมืองไทยแล้วก็มาผัดหน้าทาแป้งเสียใหม่ ประสมประสานวัฒนธรรมไทยเข้าไป แต่ก็ไม่หมดกลิ่นเนยเสียทีเดียว การเล่นหนังของไทยยังมีการออกโล (บทพากย์พระอิศวร) อยู่ บอกถึงความสัมพันธ์ในวัฒนธรรมอินดูค่อนข้างชัดเจน ดังนั้นจึงขอแบ่งครูหนังออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) ระดับเทพเจ้าฤาษี

ว่าตามตำนานเริ่มจับตอนพระอินทร์ซึ่งเป็นเทวดาองค์หนึ่ง ทรงเห็นว่าเทวดาหรือมนุษย์ ถ้าเอาแต่ทำงานหน้าดำคร่ำเครียดทั้งวันทั้งคืนเห็นว่าไม่ดีแน่ ๆ น่าที่จะมีการสนุกสนานรื่นเริงกันบ้าง คิดได้ดังนั้นแล้วจึงไปกราบทูลพระพรหมจอมเทพขอให้สร้าง **"นาฏเวท"** (ว่าด้วยการแสดงฟ้อนรำขับร้อง) พระพรหมทรงเห็นด้วยจึงให้พระวิษณุกรรมไปสร้างโรงละครขึ้น โดยมีพระภรตเป็นผู้กำกับการแสดงปฐมนาฏเวท ในครั้งนั้นซึ่งมีเทวดาแสดงทั้งนั้น เช่น พระอิศวรทรงฟ้อน พระอินทร์ทรงขลุ่ย พระพรหมทรงฉิ่ง พระสุรัสวดีดีดพิณ พระลักษมีขับร้อง พระพรต(ภรต) ต่อมาจึงได้นามว่า เป็นเทพเจ้าแห่งการละครในฐานะเป็นผู้กำกับการแสดงคนแรกของโลก หัวฤาษีจึงเป็นเครื่องหมายแทน "พระพรตมุนี" (บางตำราว่าพระนารทมุนี)

อีกตำนานหนึ่งเล่าว่า สมัยที่พระอิศวร (ศิวะ) เป็นใหญ่ มีฤาษีพวกหนึ่งไม่ตั้งอยู่ในธรรมอันดีงาม พระอิศวรจึงใช้ให้พระนารายณ์ไปปราบจนได้ชัยชนะทำให้พระอิศวรดีพระทัยมากถึงกับทรงร่ายรำด้วยลีลาอันงดงาม... ต่อมามีอสูรพวกหนึ่งนับว่าเป็นลูกศิษย์พวกฤาษีเหล่านั้นชื่อ **"อสูรบูลาทนี"** คิดกำเริบเสิบสาน พระอิศวรเสด็จไปปราบเอง โดยการสำแดงฤทธิ์เอาเท้าเหยียบอสูรไว้พร้อมกับร่ายรำฉลองชัย การร่ายรำทั้งสองครั้งนี้พวกมนุษย์ไม่มีโอกาสได้เห็นเลย จนกระทั่งวันหนึ่งพระยาอนันตนาคราชซึ่งเป็นพาหนะของพระนารายณ์ซึ่งเคยเห็นพระอิศวรร่ายรำก็อยากให้ชาวบ้านชาวเมืองได้ชมบ้าง จึงไปบำเพ็ญตบะจนพระอิศวรรู้ความประสงค์ พระองค์จึงเสด็จมายังเมืองมนุษย์ที่เมือง **"อิทรัมพรัม"** แสดงการร่ายรำให้ประชาชนชมถึง 108 ท่า พวกพราหมณ์ที่มีความรู้จึงได้เขียนเป็นตำราการร่ายรำเผยแพร่กันต่อมา

หนังตะลุงเป็นหนึ่งในศิลปะการร่ายรำขับร้อง ในอินเดียมีการเล่นหนังมาช้านาน โดยเฉพาะในกลุ่มที่นับถือพระศิวะ เป็นการเล่นบูชาพระเจ้า ในฐานะที่พระภรตมุนีและพระอิศวรเป็นครูต้นของการแสดง ในบทพากย์หนังตะลุงจึงต้องเอ่ยนามพระผู้เป็นเจ้า เช่น

"ข้าจะไหว้พระบาททั้งสามพระองค์ พระอิศวรผู้ทรง
พระยาโคอุศุภราชฤทธิรอน

เบื้องขวาข้าจะไหว้พระนารายณ์ทั้งสี่พระกร ทรงครุฑทะเหินจร
พระชินวินทร์เรืองรงค์
เบื้องซ้ายข้าจะไหว้พระอคฺรพักตร์ผู้ทรง มหาเดชสุวรรณหงส์
ผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ล้ำนาม
สามองค์ทรงภพทั้งสาม สามโลกบ่มิขาม
พระเดชพระนามล้ำขจร
ล้ำเดชล้ำเวทล้ำพร ล้ำฟ้าดินดอน
ขจรทั่วจบจักรพาล
อนึ่งข้าจะไหว้พระฤาษีผู้ทรงญาณ ยิ่งยวดชำนาญ
ประจำอยู่ทั่วตัวหนัง"

ในบางบทที่เป็นบทพากย์ฤาษีมีชื่อหนึ่งที่น่าสนใจ คือ

"ข้าจะไหว้พระอนิรุทธิ์เริ่มการ โปงป่าท่าธาร
ทุกท้วยละเมาะเขาะเขา"

และ... "พระครูฤาษีหนึ่ง ชื่อพระอนุรุทรไชยเดว"
และ... "พระครูชื่ออนุรุทธิไชยเดว เธอเสด็จมาจากสวรรค์"
และ... "พระครูชื่อพระไชยเดว ออกมาแต่แม่น้ำอโนดัส"

การเล่นหนังตะลุงนั้นเริ่มโดยการออกฤาษี แสดงว่าครูต้นของหนังเป็นพวกฤาษีชีไพรนี่เหละ เป็นการแสดงเพื่อบูชาพระเจ้า และมักจะเล่นเรื่อง "รามายณะ" เรื่องของพระราม ซึ่งเรื่องดังกล่าวมีบ่อเกิดมาจากหนังสือ **"ปุราณะ"** ซึ่ง ร. 6 ทรงเล่าไว้ในหนังสือบ่อเกิดรามเกียรติ์ว่า

นอกจากเรื่องพระรามและทศกัณฐ์ ยังมีเรื่องอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก **เรื่องพระกฤษณาวตาร** และเรื่อง**พระอนิรุทธิ์ (อนุรุทธ์)** ก็ออกมาจากที่นี่เองเหมือนกัน...แต่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ในที่นี้แล้วว่า **"วิษณุปุราณะ"** เป็นบ่อเกิดแห่งเรื่องละครและนิทานที่เล่า ๆ กันอยู่ในเมืองเรา"

ตอนนี้มีชื่อ **"พระอุณรุท/อนุรุทไชยเดว/พระอุณรุทไชยเดว/พระไชยเดว** เข้ามาปรากฏอยู่ในบทหนังตะลุง แต่ในบทไหว้ครูนายฤาศิลป์อื่น ๆ ไม่ปรากฏชื่อนี้ จึงชวนให้คิดได้ 2 นัย คือ

(1) พระอนิรุทธ์/อุณรุท เป็นบุคคลเดียวกันกับพระภรตมุนี (พระนารท) ดังกล่าวมาแล้ว

(2) พระอนิรุทธ์/อุณรุท เป็นครูหนังโดยตรงมีต้นเค้ามาจากหนังสือปุราณะ ตามที่ ร. 6 ทรงวินิจฉัยไว้บื้องต้น ถ้าดูตามบทไหว้ครูหนังพระอนิรุทธ์นำจะเป็นครูหนังคนแรก หรือไม่ก็พระอนิรุทธ์ก็มีบทบาทก่อให้เกิดการเล่นหนังขึ้นในยุคแรก ๆ...

โดยทั่วไปแล้วการออกฤาษีของหนังตะลุง เราเข้าใจกันว่าเป็นตัวแทน "พระภรตมุนี" (พระนารท) ครูนายฤาศิลป์ดังข้อความที่ว่า

"ข้าจะไหว้ฤาษีบรมราชอาจารย์ สั่งสอนสรรพการ
เรื่องจะเล่นในโลกโลกา"

(2) ระดับครูหนังของไทย

ดังกล่าวแล้วว่าเรารับเอาวัฒนธรรมการเล่นหนังมาจากใคร เมื่อใดยังหาหลักฐานไม่แน่ชัด มีผู้สันนิษฐานกันหลายนัย

2.1 พวกฮิอิปค์โบราณนำมาเผยแพร่แถบดินแดนภาคใต้โดยตรงสมัยไทยโบราณ

2.2 พวกอาหรับนำมาเผยแพร่ที่ชวาก่อน เรารับมาจากชวาอีกต่อหนึ่ง

2.3 เรารับจากพวกอินเดียโดยตรง สมัยที่พวกทมิฬอินเดียได้มาติดต่อค้าขายกับไทยโบราณ

2.4 เราคิดของเราขึ้นมาเองแล้วประสมประสาน วัฒนธรรมอินเดียภายหลัง เมื่อลัทธิไศวนิกายแพร่หลาย

---

* คำว่า "อนุรุทธ์" อาจเพี้ยนมาจากคำว่า "หริรุทธ" ซึ่งหมายถึงพระนารายณ์ก็ได้

บทหนังตะลุงที่เก่าจริง ๆ เราหาไม่เจอ เลยทำให้คิดว่าหนังตะลุงเพิ่งพัฒนาขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง ครูหนังที่นับถือว่าเก่าที่หนังตะลุงกล่าวถึงได้แก่ "ตาหนุ้ย ตาหนักทอง (หนังทอง) นายทองช้าง ตาก้อนทอง" เป็นต้น ดังข้อความในบทไหว้ครูบางโรงว่า

"ครูหนักทองก้อนทองสองครูเฒ่า เป็นครูเริ่มเดิมกล่าวนานหนักหนา"
และ... "ท่านหนุ้ยที่หนึ่งถือที่สอง นายหนักทองสานุศิษย์คิดฝึกฝน"
และ... "ครูหนักทองสองครูหนุ้ยผู้แต่งตก ได้คิดยกนำชักเป็นหลักฐาน
เกิดในจิตคิดเป็นข้อการ สมองท่านเบิกสว่างในทางกลอน"

นอกจากชื่อดังกล่าวแล้ว ก็มักเป็นชื่อหนังตะลุงรุ่นหลัง ๆ ที่พอหาหลักฐานได้ บทกาดครูหนังตะลุงที่มักได้จากแถบจังหวัดสงขลา พัทลุง ชื่อครูหนังจึงมักเป็นบุคคลแถวนั้น หนังคนใดไปร่ำเรียนมาจากใครก็นับเอาคนนั้นเป็นครูของตน และอาจนับถือคนอื่น ๆ เป็นครูด้วยก็ได้ ถ้าเกิดศรัทธาการเล่นหนังของคนนั้น ชื่อหนังตะลุงรุ่นเก่า ๆ ที่นายหนังรุ่นต่อมามักเอ่ยนามถึง เช่น

"หนังจ้วน ดูขุด หนังเอียด ปากพน หนังเอี่ยม เกาะยอ หนังเอื่อม เสื้อเมือง หนังหลัด อ่างทอง หนังรอด เทวา หนังปานบอด หนังดำ บินหลา หนังหลิ่งเฒ่า หนังอิ่ม หนังพิ้นเขาคกน้ำ หนังเกลี้ยง หนังเฉื่อน พานยาว หนังคล้ายแท่ง หนังกล่ำ ควนโส หนังกรายเฒ่า หนังจันทร์แก้ว หนังนกแก้ว (ครูแก้วต้นหยวก) ขุนอยฟ้าโพธมหน +อ+"

ศิลปินหนังตะลุงจะมี "พิ้ง" เป็นที่สิงสถิต "ครูหมอ" ของคน มักทำไว้ข้างฝาเหนือหัวนอนบนพิ้งอาจตั้งเป็นเครื่องบูชาหรือรูปหนังศักดิ์สิทธิ์ เช่น รูปฤาษีหรือรูปอื่น ๆ เป็นที่เคารพบูชาของคนและลูกหลานต่อไป นายหนังบางรายอาจมีพิธีไหว้ครูทุกปี บางรายก็แล้วแต่กำหนดไว้ว่าที่ปีจึงจะมีพิธีไหว้ครู พิธีกรรมอาจแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ส่วนมากในพิธีมักทำบายศรี 5 หรือ 9 ชั้น เครื่องเซ่นประกอบด้วย **หัวหมู ไก่ ปากทอง สุรา มะพร้าวอ่อน ข้าวสุก ปลามีหัว/หาง กล้วย อ้อย ขนมต่าง ๆ เช่น ขนมโก ขนมแดง/ขาว ขนมถั่วงา ข้าวเหนียวแดง/ขาว ขันน้ำมนต์ รูปเทียน หมาก ข้าวตอกดอกไม้ ผ้าขาว ผ้าขาวม้า ผ้ารองกราบหมอน แป้งจันทน์น้ำมันหอม ด้าย มีด เข็ม หินลับมีด** เป็นต้น ผู้ประกอบพิธีมักเป็นนายหนังอาวุโสที่มีความรู้ในพิธีกรรม จะเชิญวิญญาณบรรพบุรุษ

ศิลปิน (ครูหมอ) ทั้งโดยทั่วไปและครูหมอในสายของคน แต่ชื่อต่อไปนี้จะต้องเชิญมา คือ

"ครูพิราพหน้าทอง ครูพิราพป่า ครูพิราพดง ครูสิทธิ์ ครูชัย ครูเขี้ยวหัก ครูหนก ครูลาย (ช่างแกะรูปสลักรูปหนัง)"

พระพิราพ เป็นชื่ออสูรเทพผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ซึ่งศิลปินโขน ละคร ดนตรี หนัง เคารพในฐานะเป็นบรมครูในทางคุริยางคศาสตร์ นาฏศิลป์ ในอินเดียเรียกว่า **"พระไภรวะ"** เนปาลเรียก **"พระไภราพ"** ความจริงพระพิราพเป็นปางดุร้ายปางหนึ่งของพระศิวะ (อิศวร) นั่นเอง

ในการประกอบพิธีมีการเชื้อเชิญครู โดยหมอจะทำพิธีชุมนุมเทวดา ท่องโองการ สัสดีน้อย/ใหญ่ ร้องเชื้อเชิญไปเรื่อย ๆ ครูหมออาจมาลงในคนใดคนหนึ่งในพิธีผู้นั้นก็จะกลายเป็น **"ครูหมอ"** ทำพิธีต่อแทนหมอ ซึ่งจะกลายมาเป็นพี่เลี้ยงจนเสร็จพิธีครูหมอจะแสดงอาการออกไปแล้วทำพิธีส่งครู หลังจากนั้นจะต้องเล่นหนังอวายตัว ซึ่งมักแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ถ้ามีลูกศิษย์ลูกหามากอาจให้แสดงกันคนละฉาก หรือมอบให้คนใดคนหนึ่งแสดงต่อไปจนตลอดคืนก็ได้

17.2 พิธีครูหมอเหล็ก

"ประกาศครูหมอเหล็กอย่าให้เด็กทำ
ดูต้มแทะเหนียวดำทำอวาย
ประกาศครูหมอหนังอย่าให้หนุ่มมันตาย
ดูจิรับ "หนังกราย" มารำให้แล"

ที่ยกมาปะหน้าไว้ข้างบนเป็นกลอนหนังตะลุง เรื่องว่าลูกสาวยักษ์ลูกพ่อบังคับให้แต่งงานกับเชื้อชาติยักษ์ด้วยกัน แต่นางไม่ชอบ ครั้นอามีดมาจะฆ่าตัวตายยักษ์ผู้พ่อคิดใจคิดว่าลูกจะทำจริง เลยบนบานศาลกล่าวสารพัด มีเย่อชื่อ "ครูหมอเหล็ก" อยู่คำหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีดที่ลูกสาวเอามาจ่อคอหอยไว้นั่นเอง ถ้าลูกสาวล้มเลิกความคิดเสียได้ พ่อจะแก้บนโดยรับหนังกราย ซึ่งเป็นหนังตะลุงที่มีชื่อมาเล่นแก้บน...

ครูหมอเหล็กที่ว่านั่นเป็นใครกัน ตอบแบบกำปั้นทุบดินคือช่างเหล็กนั่นเองแต่ก็คงจะไม่ง่ายนัก วิชาที่เกี่ยวกับเหล็กจะต้องอาศัยผู้ชำนาญในการอบรมสั่งสอน "เทคนิค" ต่าง ๆ เป็นอย่างดีจนถึงขั้นเรียกว่า "มือเหล็ก" จนช่างในสมัยต่อมายกย่องว่าเป็นครู ครูหมอเหล็กจึงหมายถึง ผีบรรพบุรุษช่างเหล็กนั่นเอง

ความจริงมนุษย์รู้จักใช้เหล็กมาแต่ดึกดำบรรพ์ ในประเทศไทยเท่าที่มีการค้นคว้าเคยพบกลองมโหรทึกสำริด และเครื่องมือเหล็กอื่น ๆ ซึ่งมีอายุระหว่าง 3,000 – 1,800 ปีมาแล้ว แต่หากเราเชื่อว่าคนไทยเคยอยู่แหลมทองมาแต่ไหนแต่ไร หลักฐานเหล่านั้นก็น่าจะมีความสัมพันธ์กับเราบ้าง แต่ถ้าเราเชื่อว่าคนไทยอพยพมาจากที่อื่นตามที่ฝรั่งเขียนให้เรียนก็ช่วยอะไรไม่ได้

อย่าไปคิดถึงเรื่องไกลเกินไปขนาดนั้น ครูหมอเหล็กของเราน่าจะไม่ไกลมากนัก ลองถามช่างเหล็กดูเขาก็คอบไปต่าง ๆ มีชื่อที่น่าสนใจต่อไปนี้,

"ตาหลวงชั่ง ตาหลวงแสง ยามือเหล็ก ยาอุยไฟ ยาโถมน้ำ นางเมาคลื่น"

บางรายก็แถมท้าวเวสสุวรรณ พระวิษณุกรรม เข้ามาด้วย ซึ่งเราก็ไม่แปลกใจอะไรสำหรับเทวดาทั้งสอง องค์แรกเป็นเจ้าทรัพย์ในแผ่นดิน องค์ที่สองเป็นเทวดาสารพัดช่าง ลองมาดูชื่อที่เป็นสามัญที่ยกมา ณ เบื้องต้น ว่าพอจะมีต้นเค้าอย่างไรบ้าง คำว่า **"ตาหลวง"** หมายถึง ผีวิญญาณบรรพบุรุษครูหมอ คำว่า "ยา" หมายถึง **"พระยาบพญา"** นั่นเอง ชื่อ **"ญามือเหล็ก ญาอุยไฟ ญาโถมน้ำ"** นั้นมีชื่ออยู่ใน "ครูหมอมโนราห์" ด้วย จะเป็นคนเดียวกันหรือเปล่าก็มิทราบได้ ในบทไหว้ครูโนราห์มีว่าดังนี้

"ขอไหว้พระยาโถมน้ำ โถมงามพระยาอุยไฟ
พระยาสายฟ้าฟาด ลูกน้อยร้องประกาศไป
พระยามือเหล็กพระยามือไฟ ไหว้ไยตาหลวงคงคอ"

ถ้าหากคนเหล่านี้เป็นกลุ่มเดียวกัน ก็จะเข้ากรณี **"สองพี่น้อง"** คือมีความสามารถในสองวิชา อย่างไรก็ตามอาจเป็นคนละคนก็ได้เป็นกรณีชื่อตำแหน่งซึ่งอยู่คนละสมัยการให้ตำแหน่งข้าราชการของไทยเริ่มมีตั้งแต่สมัยพระพรมโลกนาถประมาณอายุระหว่าง พ.ศ. 1991 – 2031 บุคคลเหล่านี้จึงไม่น่าจะมีชีวิตเกินสมัยนี้ขึ้นไป **วิรัยอินทรวงศ์** เขียนเล่าเรื่องตามรอยเจ้าแม่อยู่หัวว่า บรรดารายชื่อที่ปรากฏในบท

ไหว้ครูโนรานั้นเคยเป็นเจ้าเมืองพัทลุงโบราณ (โคกเมืองบางแก้ว) โดยเฉพาะ **พระยาโอนน้ำ** ซึ่งตามตำนานกล่าวว่ามาจากสวรรค์นั้น น่าจะแปลความว่าทางกรุงศรีอยุธยาได้แต่งตั้งมาปกครองหัวเมืองต่างพระเนตร พระกรรณนั่นเอง สำหรับ **"พระยามือเหล็ก"** พระยามือไฟนั้น เป็นขุนศึกที่เคยนำกองเรือ **"สิทธิเรือรี"** ไปช่วยราชการสงครามรบพม่าในสมัยพระมหาจักรพรรดิ ต่อมาพระมหินทราธิราชใช้ให้ไปตามจับตัวพระมหาธรรมราชาที่เมืองพิษณุโลก ไปเสียทีกลศึกพระมหาธรรมราชาเข้าใจว่าเสียชีวิตที่เมืองพิษณุโลก

สำหรับชื่อ **"ตาหลวงชั่ง ตาหลวงแสง"** ฟังเป็นชื่อธรรมดาอยู่ อาจเป็นคนรุ่นก่อนขึ้นไปอีก คำว่า "ตาหลวง" ในภาษาท้องถิ่นภาคใต้หมายถึง "บรรพบุรุษหรือพ่อแม่ตายายที่มาเข้าทรง" คิดว่าตาหลวงทั้งสองคงเป็นช่างเหล็กมือดีที่นับถือสืบต่อกันมาช้านานชื่อต่าง ๆ ที่เล่ามาพอจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนช่างเหล็กอยู่ นอกจากชื่อ "นางเมาคลื่น" ถามช่างหลายคนก็ไม่ได้ความแน่ชัด บางคนบอกว่าไม่รู้ประวัติแต่นับถือสืบต่อกันมาตามครูบอกเล่า ชื่อนางเมาคลื่นเป็นผีหญิงที่อาจมีความรู้ในเชิงช่างเหล็กอยู่ด้วยเป็นแน่ เพราะชื่อนางเมาคลื่นเป็นชื่อผีเรือนประเภทหนึ่ง (ดูเรื่องผีแม่หม้อ-ประกอบ)

วิชาช่างเหล็กของไทยเราแต่โบราณก็เลื่องชื่ออยู่เหมือนกัน เราคงได้ยินชื่อ **"บ่อเหล็กน้ำพี้ บ่อพระแสง บ่อพระขรรค์"** นั่นมาบ้างแล้ว เหล็กน้ำพี้เป็นเหล็กกล้าคุณภาพดีเป็นที่เลื่องชื่อ นั่นเท่ากับว่าเป็นที่ยอมรับในฝีมือช่างเหล็กมิใช่หรือ เหล็กน้ำพี้เป็นเหล็กธรรมดา แต่คนไทยก็ทำได้อันแสดงถึง "เทคโนโลยี" ที่สูงเด่นมาก ทั้งนี้โดยอาศัยประสบการณ์เป็นสำคัญ หรือแม้แต่ในปัจจุบันช่างเหล็กบางคนเพียงฟังเสียงเหล็กร้อน ๆ ที่จุ่มลงไปในน้ำ ก็สามารถบอกได้ว่าเหล็กนั้นคุณภาพดีเพียงใด จึงไม่น่าแปลกในที่ช่างเหล็กฝีมือเยี่ยมจะได้รับบรรดาศักดิ์เป็น ขุน หลวง พระยาบ้าง

ผู้มีอาชีพช่างเหล็กจะมีพิธีไหว้ครูประจำปี เครื่องเซ่นสรวงก็เหมือนกับไหว้เจ้าที่ทั่วไป การทำพิธีกรรมเท่ากับเป็นการบอกเล่า การรำลึกถึงครูบาอาจารย์ ขอความสวัสดีมีชัย ขอให้การทำงานไม่มีอุปสรรค เป็นต้น คำไหว้ครูหมอเหล็กก็แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ส่วนมากจะอ่านบทไหว้สัสดีแล้วออกชื่อครูหมอตามสายของตน

ตัวอย่างคำไว้สัสดีครูหมอเหล็ก

"ศรี ศรี อำนฉุกพระโพโค ข้าไหว้พระครูผู้สั่งสอน มือข้าทั้งสิบนิ้วสอดหว่างคิ้ว ประนมกรเคาะ (ดอก) ไม้อันประดับ ปานงามสรรพอยู่สอน เทียนธูปพุ่งขจร รายแป้ง พวงเคาะมาลัย เภสัชแต่งใส่พาน บายศรีสามชั้นตราไตร เพลานม่านมุ้งไว้ ทั้งหมอน สาดลาดไว้หนา เคาะไม้แป้งน้ำมัน สรรพพันอันนานา ผ้าขาวอันใสสุด ครือเคาะทุดเนื้อ ภูมา ทุกสิ่งข้าจักหา มาครันครบนบไหว้ครู ข้าวต้มแลข้าวตอก มะพร้าวงอกงามไพรู นม สดระอูชู ตกแต่งอยู่เป็นหลายพรรณ เชิญพระสัสดีเจ้า อยู่เหนือเกล้าเป็นนิรันดร์ ไม้ทัด กระดานอัน ข้าได้เรียนเขียนต่อครู ของพระสัสดี กันไพรีอย่าปองปุน จังไหรอยู่ไฟ ฟุน จงวินาสวินายสาย"

17.3 มีครูหมอกาหลอ

"ครูกาหลอคลใจไวกว่ารถ วิ่งพ้นหมดเขตแดนขุนแผนเผิน
วิ่งจนพ้นบ้านผู้ไปบ้านผู้เอิน แล้วรีบเดินกลับหลังมายังเรือน"

ข้อความข้างต้นเป็นคำร้องบนบานศาลกล่าวของผู้ต้องการความช่วยเหลือในคราวประสบเคราะห์กรรม ต้องการความช่วยเหลือ แสดงว่าผู้บนบานนับถือครูหมอกาหลอ และผลก็ปรากฏว่าสามารถวิ่งหนีสัตรูได้ดังใจ คือวิ่งได้เร็วมากจนเลยบ้านคนต้องเดินกลับ....

กาหลอ เป็นคนตรีประโคมงานศพของชาวบ้านปักษ์ใต้ แต่ปัจจุบันหาดูยากเสียแล้ว เพราะงานศพสมัยนี้ใช้คนตรีสมัยใหม่ ประกอบกับกาหลอมีข้อปฏิบัติมากจึงไม่มีใครอยากสืบทอด กาหลอประกอบด้วย เครื่องดนตรี 5 ชนิด คือ **ปี่ 1 เถา ทน 2 ใบ ฉ้อง 2 ใบ** ฉนเล่น **3-4** คน ไม่มีการขับร้อง แต่ในการบรรเลงจำนวนเพลงที่ใช้แล้วแต่ความสามารถของคณะกาหลอนั้น ๆ คืออาจใช้ **7 เพลง 12 เพลง หรือ 22 เพลง กาหลอจะบรรเลงเป็นเวลา เช่น เช้า ก่อนเที่ยง เที่ยง บ่าย ก่อนค่ำ ก่อนเที่ยงคืน หลังเที่ยงคืน ใกล้สว่าง** เป็นต้น นอกจากนี้ใช้บรรเลงเมื่อยกศพออกจากบ้าน ระหว่างการเผาศพ เป็นต้น

คำว่า **"กาหลอ"** มีที่มาหลายนัย คือ

(1) มาจากคำว่า"กาหล" หมายถึง แตรงอนหรือเสียงอีกทีก

(2) มาจากคำว่า"มังคละ" เป็นคนตรีชนิดหนึ่งในจำพวกปัญจดุริยางค์

(3) มาจากเครื่องคนตรีของพวก "บังกะหล่า" แถบเบงกอล

(4) มาจากคำว่า "กา" กับ "หลอ" ประสมกัน กา-หมายถึง อีกา หลอ-หมายถึง ลิ้นหลุดออกจากที่

(5) มาจากนามของพระกาล (อิศวร) จากคำว่า กาล-กาละ-กาลา-กาลอ กาหลอ (อ่านเรื่องตากาหลาขายกาหลีประกอบ)

วัฒนธรรมการใช้เครื่องคนตรีกาหลอจึงคิดว่าน่าจะเลื่อนไหลมาจากวัฒนธรรมอินเดียจำพวก **ปัญจดุริยางค์** คำว่า **กาหลอ** น่าจะมาจากคำในความหมายที่ (5) มากที่สุด พระกาลเป็นเทพแห่งกาลเวลา ผู้กำหนดเวลาและความตายของสัตว์โลก การบรรเลงกาหลอจึงเป็นการประโคมส่งวิญญาณให้แก่พระกาลนั่นเอง

ครูหมอกาหลอของไทยออกชื่อถึง **"คาด้วน คาดง คาหมวดชู"** คงจะเป็นคนคิดบรรเลงกาหลอขึ้นในยุคแรก ๆ ของภาคใต้ จึงมีการออกชื่อบุคคลดังกล่าวกันต่อมาก่อนที่กาหลอจะบรรเลงจะต้องทำพิธีไหว้ครูเจ้าที่ อ่านโองการสัสดีแล้วกล่าวฉวายข้าวครูว่า

"เดชะครูอาจารย์ คาด้วน คาดง คาหมวดชู เสภากาหลอ รู้จักชักชวนกันมาวันนี้ข้าจะทำการ ช่วยพิทักษ์รักษา อย่าให้มีภัย อันตรายสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย"

คาด้วน คาดง คาหมวดชู นี่คงเป็นครูหมอกาหลอปักษ์ใต้แน่นอน อย่างไรก็ตามก็ยังมี "ครูหมอใหญ่" ที่คณะกาหลอนับถืออยู่ด้วย เล่ากันว่าครูหมอใหญ่นั้นมีรูปร่างใหญ่โต หัวกลมโตโอบไม่รอบ มีเส้นผมโต ๆ ขนาดนิ้วมือตั้งชันอยู่เสมอ ฟังแล้วน่าจะไม่ใช่คนธรรมดาเสียแล้ว ในจินตนาการน่าจะหมายถึง เทพเจ้า หรือ พระกาล (ศิวะ/อิศวร) นั่นเอง ชาวไทยมุสลิมทาง 3 จังหวัดชายแดนปักษ์ใต้สมัยก่อน เคยเล่าว่ามีชนิดหนึ่งหรือ **"ศิวะ"** นี่ว่า **อันตู รายา (hunturaja)** แปลว่า เจ้าผี หรือผีนักล่า บอกว่ามีรูปร่างขนาดเท่าพุ่มไม้ใหญ่ ๆ สามารถแปลงรูปร่างได้ต่าง ๆ นานา (หลายปางกระมัง?) ผีนี้สถิตอยู่ในเทือกเขา **"บูกิต เบอซา"** คือเขาใหญ่หรือเทือกเขาสันกาลาคีรี (ภูเขาแห่งพระกาล) ในปัจจุบันนั่นเอง

พิธีไหว้ครูกาหลอจัดขึ้นตามโอกาสที่กำหนดไว้ ส่วนใหญ่จะไม่จัดทุกปี เมื่อจัดก็มักมีงานใหญ่พอสมควร จะมีพิธีเชิญครูมาเข้าทรง มีการแก้บน การครอบมือศิษย์ใหม่ เป็นต้น ปัจจุบันพิธีดังกล่าวกำลังสูญหายไปพร้อมกับวงกาหลอ งานศพปัจจุบันเรามักเห็นเป็นแตรวง เครื่องปี่พาทย์ บางแห่งก็จัดงานศพเป็นงานสนุกสนานรับร้าวงมาเต้นกันครึกครื้นเสมือนว่าดีใจที่ญาติโยมได้ตายไปเสียที

17.4 ผีครูหมอลิเกป่า

ลิเกป่า เป็นการเล่นพื้นเมืองอย่างหนึ่งบนฝั่งทะเลตะวันตก มีชื่อเรียกอย่างอื่นว่า ลิเกบก ลิเกแขกแดง ลิเกรำมะนา ลิเกทุกชนิดถือเอาแขกเป็นครู เพราะการเล่นชนิดนี้ล้วนดัดแปลงมาจากการสวดสรรเสริญพระเจ้า พัฒนามาเป็นการบันเทิง มีคนครีประกอบคือกลองระบานา (**ร้อบบานา – แปลว่า "พระผู้อภิบาลของเรา"** เราฟังเพี้ยนมาเป็น รำมะนา) เล่าว่าพวกอิหร่านนำการแสดงชนิดนี้เข้าไปในอินเดียสมัยราชวงศ์โมกุล แล้วแพร่มาทางสุมาตรา ชวา มลายู เมื่อเข้ามาประเทศไทย เรานำการสวดคฤหัสมาประสมกับคนครีรำมะนา เรียกว่า ลิเกเป็นคุน มีคำร้องเป็นมลายูบ้างไทยบ้าง ต่อมามีการประชันขันแข่งกัน ก็คิดลูกบทเข้าแกมสวดร้องเป็นภาษาต่าง ๆ เป็นชุด ๆ เรียกว่า สิเกสิบสองภาษา แล้วมาแยกออกเป็น 2 สาขา คือ

(1) ละครูเฮา เป็นร้องกลอนแก้กัน เป็นต้นทางของลำตัดและลิเกสูตู

(2) อันตาเลาะ แสดงเบ็ดเตล็ดชุดต่าง ๆ เป็นต้นทางให้เกิดลิเก แตกต่างกันที่การใช้บทเพลง ถ้าใช้เพลงไอ้พิมเพลก็เป็นลิเกทรงเครื่อง ถ้าใช้เพลงบุรันยาวก็เป็นพวกลิเกป่า

ตอนนี้เราทราบค่อนข้างแน่ชัดว่าลิเกมีแขกเป็นครู แต่แขกก็มีหลายพวกคนไทยเรียก อิหร่าน อาหรับ อินเดีย ชวา มลายู เป็นแขกทั้งนั้น เช่น **แขกเซียะ แขกสุหนี่ แขกมะห่น แขกเจ้เซ็น แขกดุเหลี่ย ฯลฯ**

สอบถามลิเกป่าทุกคณะนับถือ "ผีจีน" จีน (Jin) เป็น ภาษาอาหรับแปลว่า ผี วิญญาณ (อ่านเรื่องผีจีนประกอบ) เล่ากันว่าผีจีนมีถึง 44 จำพวก เรียกกันว่า "ร่าหมาดเสสิบเส" เล่ากันว่าลิเกป่าดัดแปลงมาจากการเล่นของพวกผีจีน ดังมีเรื่องว่า มีชาวเรือแตกไปขึ้นที่เกาะแห่งหนึ่ง พบเด็กคนหนึ่งบนเกาะนั้น เด็กเล่าว่าพวกพ่อแม่ของตนไปดูการเล่นของพวกผีจีนอยู่กลางเกาะ พวกเรือแตกสนใจอยากจะเห็นการเล่นของพวกผีจีนบ้าง เด็กนั้นจึงพาไปโดยเอาน้ำชนิดหนึ่งมาป้ายที่ตาทุกคนก็มองเห็นการเล่นสนุกสนานของผีจีน เมื่อกลับมาแล้วพวกเขาได้นำการเล่นมาดัดแปลงเรียกว่าลิเกป่ามาจนปัจจุบันนี้ ในการเล่นหนังตะลุงของพวกชวาก็เชื่อกันว่าเคยเห็นพวกผีจีนเล่นมาก่อนเช่นเดียวกัน เรื่องเล่าว่า ที่ชายหาดปาตายาวอบรรดาผีจีน (ผีจีน) ได้ลงมาเล่นร่ายรำ มีผู้คนมาพบเข้าก็ไล่จับ พวกผีจีนก็บินหนีขึ้นฟ้า มีอยู่ตัวหนึ่งชื่อ **ดูมะห์** หนีไม่ทันถูกจับได้ ผู้คนได้บังคับดูมะห์ให้เรียกพวกผีจีนที่บินหนีไปให้ลงมาร่ายรำอีก ดูมะห์บอกว่าไม่สามารถเรียกพวกนั้นลงมาได้ แต่จะวาดรูปและร่ายรำให้ดู โดยให้พวกผู้คนนั้นบรรเลงดนตรี การเล่นดังกล่าวนี้ได้เป็นต้นกำเนิดหนังตะลุงในชวา พวกชวาเชื่อว่า **"ดูมะห์"** มีกำเนิดจากขี้ไคลของ **"ซือมาร์"** หรือ **"เดวาซาอาลังดูงมัล"** ซึ่งเป็นหัวหน้าของบรรดาผีจีนทั้งหลาย

ผีจีนซึ่งเป็นต้นกำเนิดลิเกป่าตามความเชื่อของกลุ่มลิเกดังนี้

"นาบีกิหลาด นาบีกิสัน สังคาดูเหรา จีนพะหม้อ โละบัง สะมุเหลี่ยโต๊ะดำ โต๊ะแดง (จีนฮิดำบมะห์) โต๊ะสะหวัน"

ชื่อครูหมอลิเกป่าที่ออกจะเป็นไทย ๆ ก็มี ดังนี้

"ตารอด ตาไฟ นางศรีดอกไม้ นางมอน นางยวน สร้อยระย้า
มะโนด (มะโดด?) มะเหิ่ง มวยเจิง (เม้ยเจิง?) ลิ้มมาลา
พ่อทองงามขำ นายพรีด"

จากชื่อครูลิเกป่าที่ออกมานี้อาจมีชื่ออื่น ๆ ตามสายของคณะที่รับมา คูมีทั้งชื่อแขกและชื่อไทย บางชื่อก็เป็นตัวละครในวรรณคดีที่พวกเขานำมาแสดง จะมีความเกี่ยวกันอย่างไรก็ไม่ได้ความชัด แต่ว่าลิเกป่าแสดงแก้บนมักใช้เรื่อง "มะเหิ่งเม้ยเจิง" แทนที่จะใช้ชุดแขกแดง แต่ในบทไหว้ครู ที่เห็นออกชื่อบ่อย ๆ คือ นางยวน นางมอน สร้อยระย้า เช่น

"ฉุกข์งามยามดี ปานี่ชอบยามพระเวลา
ค่ำแล้วค่วนค่วน เชิญศรีนางยวนให้เข้ามา
นางยวนเนื้อเกลี้ยง เข้ามาตามเสียงร่ำมะนา"

ในตอนบอกชุดลิเกก็มีการออกนามนางยวน สร้อยระย้า เช่น

"ชุดที่สี่ยังมีนางยวน ห่มแพรสีนวลเดินฉอยหน้า
เจอนางสาวน้อยเจ้าสร้อยระย้า เข้างามโสภาเป็นนางลิเก"

ชื่อนางยวน สร้อยระย้าถึงแม้จะไม่แน่ชัดในความเป็นมา ก็เข้าใจว่าทั้งสองน่าจะเป็นครูลิเกป้าคนสำคัญ นอกจากบทนี้บางคณะยังมีชื่ออื่น ๆ ดังข้อความในบทไหว้ครูบางคณะว่า

"จะกล่าวถึงพระยาแขก ที่มันแปลกภาษา
โต๊ะอิหม่ามเป็นบิดา อยู่เมืองสินฉาฉอย"

ข้อความดังกล่าวเป็นการบอกนัยว่า การเล่นชนิดนี้มาจากแขกแน่นอน คำว่า **"เมืองสินฉาฉอย"** หมายถึงนครเมกกะนั่นเอง เพราะเชื่อว่าก้อนหินศักดิ์สิทธิ์ฉอยมาจาก สวรรค์ (สินฉา– ศิลา)

แต่การประยุกต์การเล่นแบบอาหรับมาให้เป็นแบบไทย ๆ นี่ ได้มีการประสมประสานวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน ครูหมอจึงมีทั้งแขกทั้งไทยปนกัน ลิเกป้าคณะหนึ่งเคยให้ข้อมูลว่า ผู้ที่นำการเล่นลิเกป้ามาเผยแพร่ครั้งแรกนั้นเป็นแขกชื่อ "บ้องขู่ซ่า" เล่าว่าเขาเห็นพวกนักโทนในคุกเขาเล่นกัน จึงนำมาเล่นบ้างแต่ก็ไม่มีรายละเอียดอื่นใด ในบทไหว้ครูบางคณะเห็นออกชื่อบ้องขู่ซ่าอยู่เหมือนกัน ความว่า

"กล่าวถึงบ้องขู่ซ่า หวันซ้ายเวลามาเราจะไป"

ตามปกติลิเกป้าก็มีพิธีไหว้ครู จะทำที่ปีต่อครั้งก็อยู่ที่การกำหนด จัดงานใหญ่พอสมควร ลูกศิษย์ลูกหาและผู้มีเชื้อสายลิเกป้าก็ไปร่วมงานพิธี เครื่องเซ่นเท่าที่เห็นในโรงพิธีจะประกอบด้วย

"หมาก 9 คำ เทียน 9 เล่ม ด้วยขวัญ 2 ใบ บายศรีต้นกล้วย 7 หรือ 11 ชั้น เสื่อ หมอน ผ้าขาว แป้งจันทน์ น้ำมันหอม กระจก กรวไกร ไก่ขาว 1 ตัว ข้าว 12 สำรับ"

ในพิธีก็จะเชิญครูหมอเหมือนกับศิลปินประเภทอื่น ๆ ครอบมือให้ศิษย์ใหม่ถ้ามีหลังจากนั้นก็มีการเล่นลิเกป่าอวายครู ทำรำท่าครูของลิเกป่าก็มีแตกต่างกันไป ที่เห็นทั่วไปก็มี **ท่าคลายแขนยาว ท่าคลายแขนสั้น ท่าคลายแขนสั้นยาว ท่าชี้หนอนชูก้าน ท่าเขาควาย ท่าระบำคลายแขน ท่าคลี่ดุมดอกบัว ท่าตรีคราย ท่าคลี่คลายดอกบัว ท่ารักผู้ชี้ ท่าคล้องหงส์** เป็นต้น

17.5 ผีครูหมอโนรา

โนราหรือมโนห์รา เป็นการแสดงพื้นเมืองภาคใต้ที่เก่าแก่ประเภทหนึ่งมีการสืบเชื้อสายมาจนถึงปัจจุบัน เราเริ่มการแสดงชนิดนี้มาตั้งแต่เมื่อไหร่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่เชื่อกันว่ารากงรับเอาวัฒนธรรมแบบอินเดียมาดัดแปลงประยุกต์ให้เข้ากับของตนเอง ในภาคใต้เดิมเคยมีการเล่นที่เรียกว่า **"ชาตรี"** (ละครชาตรี/ฉกรชาตรี) มาก่อน คล้ายกับการเล่น **"ยาตรา"** ของอินเดีย (ละครเร่พวกหนึ่งนิยมเล่นเรื่องทีตโควินท์) แต่ละครชาตรีนิยมเล่นนิทานชาดกเรื่องพระสุธน นางมโนห์รา นาน ๆ เข้าชื่อนางมโนห์ราซึ่งเป็นตัวเอกได้กลายมาเป็นคำพูดติดปากกลายมาเป็นชื่อการแสดง ซึ่งคงจะเรียกกันว่า "มโนห์ราชาตรี" ภายหลังได้กร่อนคำสั้นลงเป็น "มโนห์ร/โนรา"

ตำนานโนรามีมากมายหลายกระแส บ้างก็ว่าครูมาจากกรุงศรีอยุธยา บ้างก็ว่าเป็นการเล่นที่เกิดทางภาคใต้นานแล้ว ผู้สนใจทางโบราณคดีหลายท่านเห็นพ้องกันว่าเรื่องราวโนราเกิดขึ้นในเมืองพัทลุงโบราณ (บางแก้ว) นี่เอง ต่อมาภายหลังก็แพร่หลายไปสู่ท้องถิ่นใกล้เคียง จะไม่ขอเล่าประวัติโนราในที่นี้โดยละเอียด แต่จะหยิบยกมาเฉพาะชื่อบุคคลที่เชื่อว่าเป็น **"ต้นผีโนรา"** หรือ **ครูโนรา ครูหมอโนรา** ตายายโนราที่สำคัญบางท่าน ดังนี้

(1) พระยาสายฟ้าฟาด

ตำนานทุกฉบับกล่าวตรงกันว่าเป็นบิดานางนวลทองสำลี บางสำนวนเรียกท้าวโกสินทร์ครองเมืองพัทลุงโบราณ

(2) นางศรีมาลา (สีมาลา) เป็นภรรยาพระยาสายฟ้าฟาด มารดาของนางนวลทองสำลี บางสำนวนเรียกชื่อนางสุวรรณดารา และอินทรกรณีย์

(3) นางนวลทองสำลี (นวลสำลี, นวลทองสำลี) ในตำนานค่อนข้างสับสนบางสำนวนว่าเป็นธิดาของพระยาสายฟ้าฟาดกับนางศรีมาลา เป็นน้องสาวและภรรยาของพระเทพสิงหรณ์ (พี่น้องได้เสียกันเอง) บางสำนวนก็ว่าเป็นน้องสาวต่างมารดากับพระเทพสิงหรณ์ บางสำนวนเรียกว่าศรีคงคา

(4) พระเทพสิงหรณ์ (เทพสิงหร, ศรีสิงหรณ์) บางสำนวนว่าเป็นพี่ชายนางนวลทองสำลี (ศรีคงคา) บางสำนวนว่าเป็นพี่ชายของนางนวลทองสำลีและเป็นสามีของนางด้วย ในตำนานละครชาตรีเป็นชื่อบุตรของนางนวลทองสำลี

(5) ขุนศรีสัทธา (ขุนสัทธา, ขุนสัทธา) ในตำนานละครชาตรีคือพระเทพสิงหรณ์ บุตรนางนวลทองสำลีนั่นเอง ตำนานโนราบางสำนวนว่าเป็นบุตรนางนวลทองสำลี (ศรีคงคา) กับพระเทพสิงหรณ์

(6) พระยาโถมน้ำ พระยาอุยไฟ พระยามือเหล็ก พระยามือไฟ ทั้งสี่ท่านนี้จัดเข้าในบรรดา "ราชครู" เพราะเข้าเมืองชั้นผู้ใหญ่ในราชสำนัก พระโถมน้ำเข้าใจกันว่าเป็นชื่อเจ้าเมืองพัทลุงคนหนึ่ง แต่น่าจะเป็นที่ทางกรุงส่งมาทำกับดูแลหัวเมือง ดังคำไหว้ครูที่ว่า

"จุติจากฟากฟ้า ชื่อเจ้าพระยาโถมน้ำ"

คำว่า **"จากฟากฟ้า"** น่าจะเป็นการส่งมาจากเมืองหลวง ส่วนพระยามือเหล็ก/มือไฟ กล่าวกันว่า เป็นแม่ทัพคนสำคัญ ในประวัติศาสตร์กล่าวว่า ได้ยกทัพเรือไปราชการสงครามนางกับพระยานครศรีธรรมราชที่กรุงศรีอยุธยา ในสมัยพระมหินทราธิราชประมาณปี 2096 โดยพระมหินทราธิราชยกทัพไปล้อมเมืองพิษณุโลก เพื่อกำจัดพระมหาธรรมราชาซึ่งขณะนั้นไปเข้าข้างหม่าบางสะแก และเข้าใจว่า พระยามือเหล็ก/มือไฟ นี้ไปเสียทีถูกศึกพระมหาธรรมราชาเสียชีวิตที่เมืองพิษณุโลก ชื่อพระยาโถมน้ำ/อุยไฟ/มือเหล็ก/มือไฟ นี้ได้ปรากฏในคำไหว้ครูหมอเหล็ก

ด้วย ซึ่งคิดว่าน่าจะเป็นบุคคลเดียวกัน ในตำนานบางสำนวนเล่าว่า พระยาโถมน้ำ พระยาอุยไฟ เป็นชื่อสมญา เพราะก่อนหน้านั้นเป็นข้าราชการสำนักชั้นผู้ใหญ่ชื่อพระยาโกทันราชกับพระยาหริคันปัญญา เคยติดตามพระเทพสิงหรณ์ไปแสดง โดยพระยาโกนทันราชแสดงการโถมน้ำ พระยาหริคันปัญญาแสดงการอุยไฟ ระหว่างที่พระเทพสิงหรณ์พักการแสดงร่ายรำ เป็นการแสดงความสามารถพิเศษเฉพาะตัว

(7) ขุนโทร ยาโทร ขุนพราน ยาพราน (ยา-พระยา)

เป็นชื่อครูต้นโนราเช่นเดียวกัน ขุนโทร ยาโทร ไม่ปรากฏชื่อแน่ชัดว่าเป็นผู้ใด แต่คิดเข้าในระดับ "ราชครู" คือ ข้าราชสำนักผู้ใหญ่ คงหมายถึงท่านหมอหรือโทรในสำนักที่เข้าร่วมขบวนการแสดงนี้ด้วย

ส่วนขุนพราน ยาพราน ก็เช่นเดียวกัน ขุนพราน คือ ขุนวิจิตรบุมบา ยาพราน คือ พระยาโกรวงศาเป็นขุนนางที่คิดตามพระเทพสิงหรณ์ ไปพร้อมกับพระโกนทันราช (โถมน้ำ) และพระยาหริคันปัญญา (อุยไฟ) ขุนวิจิตรและพระยาโกรฯ ทำหน้าที่เป็นตัวตลกสวมหน้ากากพราน ผู้คนจึงเรียกว่า "ขุนพราน ยาพราน"

(8) หลวงนายเสน นายทองกันดาร หลวงนายดงผมหมอ หลวงนายชมดาจิตร นายจันทร์กระยาผมหมอ

ทั้งหมดนี้เป็นบุคคลสำคัญขั้น "ราชครู" เหมือนกัน เพราะล้วนเป็นข้าราชสำนักที่เริ่มฝึกฝนการรำโนราพร้อม ๆ กับพระเทพสิงหรณ์กับนางนวลทองสำลี ในราชสำนักพระยาสายฟ้าฟาด บ้างคนได้ถูกประหารชีวิต เพราะไปได้เสียกับข้าสาวราชสำนัก ข้าสาวคนหนึ่งที่ได้เสียกับนายดงผมหมอต่อมาเกิดลูกคนหนึ่งชื่อ "จันทร์กระยาผมหมอ" เป็นครูโนราห์ต่อมาอีกเช่นกัน ในคำกาดครูในโรห์บางสำนวนกล่าวว่า

"ไหว้ลูกของพ่อที่แทนมา	ชื่อจันทร์กระยาผมหมอ
ตาหลวงดงกอ	ผมหมอหลวงชมดาจิตร
เมื่อยามเป็นคนพ่อทองหลวงนาย	แต่ท้าวมาไร้ความคิด
หลวงชมดาจิตร	ผิดด้วยสนมกรมชาววัง

พ่ออาบน้ำทาแป้ง	ดับแดงไม่ทันจะผันหลัง
ผิดด้วยสนมกรมชาววัง	รับสั่งผูกคอไปฆ่าเสีย
พ่อไม่ทันจะสั่งลูก	บุญปูลูกไม่ทันจะสั่งเมีย
รับสั่งผูกคอไปฆ่าเสีย	รินฝังแม่น้ำย่านยาว"

(9) ผีนางโอกระแชง เป็นชื่อผีประจำเสาโรงโนราและกระแชงมุงหลังคาโรงโนรา (แชง-เป็นเครื่องใช้ที่สานขึ้นด้วยใบชิง ใช้คลุมกันแดดฝนหรือใช้มุงหลังคาได้) การที่โนราเชื่อเรื่องผีนางกระแชง สืบเนื่องมาจากตำนานโนรา ครั้งหนึ่งนางนวลทองสำลีถูกลอยแพไปในทะเล ก็ได้อาศัยกระแชงนี้แหละกางกั้นกำบังแดดลม ไปจนกระทั่งเดินทางถึงเกาะกะชัง (เข้าใจว่าเป็นเกาะใหญ่ในทะเลสาบสงขลานั่นเอง) เชื่อกันว่ากระแชงเป็นสิ่งคอยกั้นกำบังโพยภัยต่าง ๆ ไม่ให้บังเกิดมีในขณะแสดงโนรา เสมือนหนึ่งว่ามีนางนวลทองสำลีครูโนราสถิตอยู่เหนือโรง บางท่านก็บอกว่าหน้าพรานโนราที่จัดเข้าเป็นผีกระแชงพวกหนึ่งเช่นเดียวกัน เพราะหน้าพรานโนราถือว่าศักดิ์สิทธิ์เสมือนมีวิญญาณครูหมอกำกับ จะคอยดูแลรักษาและเซ่นสรวงให้ถูกต้องจึงจะให้คุณแก่เจ้าของ เรื่องกระแชงเป็นเครื่องป้องกันนี่ หมอพื้นบ้านบางคนก็เคยใช้ในการป้องกันภูตผีปีศาจจากภายนอกมิให้มาสิงสู่คน (อ่านเรื่องปลาผีประกอบ) ส่วนกระแชงที่คลุมหลังคาโรงโนรานั้นบางทีก็เรียกว่า "นางกระแชงสองตอน" ส่วนผีกระแชงที่รักษาเสาโรงโนรา มักเรียกว่า "นางโอกระแชงหกเสา"

เรื่องครูหมอโนรานี้มีรายชื่ออื่น ๆ อีกจำนวนมาก ในการเล่นโนราโรงครูจะต้องออกชื่อครูโนราทั้งหลายที่ทราบมา เชื้อเชิญให้มารับเครื่องเซ่นสังเวย นอกจากนี้ยังมีครูโนราเฉพาะสายของแต่ละบุคคล คือ ครูบาอาจารย์ พ่อแม่พี่น้องที่เป็นโนรา อย่างไรก็ตามการกำหนดให้มีครูหมอมองให้ลึกลงไปเป็นนโยบายอย่างหนึ่งของบรรพบุรุษ ที่ต้องการอนุรักษ์ศิลปะให้ยั่งยืนสืบต่อไป หรือทำในสิ่งที่ดีงาม มิฉะนั้นแล้วครูหมอจะลงโทษ

17.6 ผีหลาง

ผีหลาง เป็นผีประเภทครูหมออย่างหนึ่ง นับถือกันในกลุ่มของหมอแม่ทาน (โต๊ะบิดัน/บิดัด) หมอคำแยทางฝั่งตะวันตก ประวัติความเป็นมาไม่แน่ชัด แต่คำว่า "หลาง" ในที่นี้หมายถึง เมืองหลาง/ถลาง/ภูเก็ต นั่นเอง

ถลาง สลาง เป็นชุมชนเก่าแห่งหนึ่งบนฝั่งทะเลตะวันตก ฝั่งที่เดินทางไปมาค้าขายแถบนี้แต่ไบราณเรียกว่า **"จังก์ ซีลอน"** เล่ากันว่ากลุ่มคนดั้งเดิมจริง ๆ เป็นชาวเล ต่อมามีพวกอพยพจากแถบทมิฬอินเดียใต้และศรีลังกา เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ การที่ฝรั่งเรียกว่า **"จังก์ ซีลอน"** อาจหมายถึง เมืองลังกาน้อย ๆ ที่มีคนลังกามาอาศัยอยู่ หรือไม่ก็ลักษณะของเกาะที่ห้อยลงไปจากแผ่นดินใหญ่คล้ายคลึงกับเกาะลังกานั่นเอง ผู้คนที่นี่อาจเผชิญหรือวัฒนธรรมบางประการที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต รวมไปถึงประเพณีการเกิดนี้ด้วยก็เป็นได้ ผู้ที่รับถ่ายทอดสืบสานต่อมาอันนับถือเป็นครูหมอเป็น **"พวกปละคก"** พวกทางฝั่งตะวันตก

เรื่อง **"พวกปละคก"** หรือ **"เทดาหวันคก/เทดาคก"** ที่กลุ่มหมอคำแยนับถือนี้บ้างก็ว่าเป็น "ผีแม่หนุ้ย" ชนิดหนึ่ง (อ่าน ผีแม่หนุ้ย ประกอบ) บ้างก็เล่าว่า คำว่า **"เทดาคก"** เป็นสมญานามของคนมีเรื่องเล่าว่า มีชายคนหนึ่งชื่อ **"ไอ้ไข่หรือนายไข่"** เป็นคนชาวบ้าน **"นาข้าวเสีย"** เมืองตรัง ได้หัดรำโนรากับ **"โนราชู วังมวง"** จนชำนาญ ได้เดินโรงรำไปถึงเมืองถลาง (ภูเก็ต) ชาวบ้านที่ชมเล่าลือกันว่า "โนรานี้งามเหมือนเทวดาคก" (เทวดาคกลงมาจากสวรรค์) นายไข่ไปได้ภรรยาถึง 12 คน ในบรรดาภรรยาของนายไข่นี้ต่อมาชาวบ้านนับถือเป็นผีแม่หนุ้ยด้วย (คงจะมีความรู้ในเรื่องหมอตำแย)

แต่ตอนท้ายของเรื่องนายไข่ ดูจะไปสอดคล้องกับเรื่อง **"โต๊ะม่วงทอง"** (ดูโต๊ะม่วงทอง) เล่าว่านายไข่พาภรรยา 12 คน มาเยี่ยมบ้านที่เมืองตรัง พ่อกับแม่ซึ่งเป็นคนจนไปรอรับลูก ซึ่งตอนนี้กลายเป็นคนร่ำรวยไปแล้ว ไม่มีอะไรไปฝากลูกก็อิจฉาม่วงไปผลหนึ่ง แต่นายไข่กลับไม่เห็นพ่อแม่คน จึงหันเรือกลับ พ่อกับแม่เห็นดังนั้นก็โกรธและสาปแช่งว่าไอ้ไข่มันไม่รู้จักบุญคุณขอให้ทำอะไรไม่ได้ผล ถ้ากลับมาทำนาก็ให้ข้าวเสียทั้งหมด ต่อมาบ้านนายไข่จึงมีชื่อว่า "นาข้าวเสีย" นายไข่ออกเรือไปล่มลงและทุกคนตายหมดที่บริเวณที่เรียกว่า **"หินสายหมอ"** ในทะเลภูเก็ต"

17.7 ผีปู่หมอ (โปหมอ)

ผีปู่หมอ หรือ "โปหมอ" ตามสำเนียงไทยได้ เป็นผีบรรพบุรุษประเภทครูหมอยา ผีปู่หมอจะมี 2 ลักษณะ คือ ผีบรรพบุรุษของผู้สืบเชื้อสายหมอยาตระกูลนั้น ๆ มาโดยตรง มีการตั้งหิ้งครูหมอบูชาเฉพาะตระกูลนั้น กับอีกลักษณะหนึ่งมีสภาพเป็นวิญญาณรวม เป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งหมู่บ้าน ทั้งนี้เพราะสืบไม่ได้แน่ชัดว่าเดิมเป็นใครสืบเชื้อสายมาอย่างไร ประเด็นตัวอย่างลักษณะนี้ เช่น ผีปู่หมอที่ดำบลขุนทะเล อำเภอลานสะกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เรื่องเล่าว่า มีตาหมอผู้ชำนาญในทางประกอบยาสมุนไพร รักษาผู้ป่วยในท้องถิ่น ต่อมาเมื่อสู้วัยชรา ได้สละตนออกไปหาความวิเวกในป่า ก่อนไปได้สั่งความลูกหลานไว้ว่า ให้สร้างหลา (ศาลา) ของท่านที่สวนหมู่ปราง (มะปราง) และให้เป็นที่สร้างวัดในภายหน้าด้วย พร้อมบอกว่าท่านได้สะสมแร่ดีบุกส่วนหนึ่งพอที่จะสร้างพระลาดได้ (พระปางคุ้มบาตร) เพื่อให้เป็นพระคู่กับวัด แล้วท่านก็จากไป เล่ากันต่อมาว่า ตาหมอได้กลายสภาพคล้ายครึ่งเสือเป็นเจ้าที่จากไป ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือต่อมาไม่ขาด บนบานศาลกล่าวขอหยูกยา ขอความคุ้มครอง เมื่อประสบผลสำเร็จก็มาแก้บนอยู่เสมอด้วย ข้าวต้มน้ำตาล หรือ ข้าวต้มกะทิ หรือแก้บนด้วยการแสดงหนังตะลุง มโนห์รา เป็นประจำ ต่อมาชาวบ้านได้สร้างวัดให้ชื่อว่าวัดตาหมอสร้างพระดีบุก หรือพระลาดไว้ตามคำสั่ง แล้วปั้นรูปตาหมอไว้เป็นที่เคารพสืบมา

(18) ผีหล้วง

ผีหล้วง เป็นชื่อผีประเภทหนึ่ง มีความเชื่อกันแถบจังหวัดพังงา ผีหล้วงฟังแล้วน่าจะเป็นจำพวกผีเจ้าที่ สิงสถิตอยู่ตามพื้นภูมิต่าง ๆ บางท่านก็บอกว่า ผีหล้วง เป็นชื่อสัตว์ชนิดหนึ่งตัวคล้ายอีนแต่โตกว่า หน้าป้านสั้น ตาแดงโปนแววววาว ซึ่งชุดรูอาศัยอยู่ตามพื้นดิน บริเวณที่ผีหล้วงอยู่จะสะอาดเตียน ไม่มีแม้กระทั่งเศษขยะ เศษหญ้าและใบไม้ เป็นบริเวณที่อาถรรพณ์ท่านองเดียวกับลานนกหว้า ผีหล้วงจะให้โทษสำหรับผู้ที่กระทำการไม่สมควรบนพื้นที่ที่ผีหล้วงอยู่ เช่น ปลูกบ้านเรือนบนทางผีหล้วงเดิน เป็นต้น

ผีหล้วงเป็นท้านองเดียวกับพวกผีปิน คนที่ถูกผีหล้วงทำร้ายอาจเกิดอาการต่าง ๆ เช่น เจ็บป่วย ไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ ถ้าปลูกบ้านเรือนบนทางผีหล้วงจะทำให้เจ้าของบ้านอยู่ไม่เป็นสุข จะต้องหาคนที่มีวิทยาคมมาช่วยแก้ไข เช่น สรวงขอที่ทาง หรือเลิกพื้นที่ตรงนั้นเสีย

(19) เทวดาน้ำร้อน

เทวดาน้ำร้อน เป็นชื่อน้ำพุร้อนที่อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ ริมถนนเพชรเกษม ใกล้ตลาดเหนือคลอง เป็นบ่อน้ำร้อนมีรสเค็ม กล่าวกันว่าสมัยที่ญี่ปุ่นเข้ามายึดครองประเทศไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เคยเอาน้ำร้อนในบ่อนี้ไปพิสูจน์และบอกว่ามีแร่ก้ำมะถันใช้อาบรักษาโรคผิวหนังได้

บ่อน้ำร้อนมีมานานแล้วตั้งแต่เป็นป่ารกเรื้อ ยังไม่มีผู้คนเข้าไปตั้งหลักแหล่ง มีบ่อน้ำพุอยู่ 2 บ่อ ใกล้เคียงกัน ชาวบ้านเรียกว่า **"บ่อได้ – บ่อเหมีย"** คือบ่อตัวผู้บ่อตัวเมีย ทั้งนี้เพราะสมัยที่แรกพบใหม่ ๆ มีจูบองหลา (จงอาง) 2 ตัวอาศัยอยู่ ใสมือนทำหน้าที่เฝ้าบ่อไม่ไปไหน ชาวบ้านเล่าว่าเป็นงูใหญ่มากมีหงอน

จากการค้นพบบ่อน้ำร้อน ทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ รักษาโรคได้ต่อมามีการหักร้างถางพงผู้คนเข้ามาอาศัยมากขึ้น ชาวบ้านที่เชื่อถือได้สร้างศาลเจ้าเล็ก ๆ ขึ้น (หลาทวด) เมื่อมีการสำรวจทางคัดถนนเพชรเกษมผ่าน ทำให้บ่อน้ำร้อนถูกทับถมไปบ่อหนึ่ง ปัจจุบันเหลืออยู่บ่อเดียว ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของเจ้าที่ คงจะเป็นทวดงูตามที่เคยพบสมัยเป็นป่า จึงได้ปรับปรุงศาลเจ้าให้ดีขึ้นและให้ชื่อว่า **"เทวดาน้ำร้อน"**

(20) โต๊ะอาดับ โต๊ะซีดีสาหวา

โต๊ะอาดับ โต๊ะซีดีสาหวา เป็นชื่อบรรพบุรุษชาวเล ซึ่งมีความเชื่อว่าพระเจ้าสูงสุดนั้นมีองค์เดียว ได้สร้างมนุษย์ขึ้นมาคู่หนึ่งคือ โต๊ะอาดับและโต๊ะซีดีสาหวา พร้อมกับมอบดินมาให้กำมือหนึ่งเพื่อไปวางไว้บนโลก แต่โต๊ะอาดับไปแบมือออกดูเสียก่อน ก้อนดินนั้นจึงแตกกระจายออกมาเป็นมนุษย์ 12 คน ชาวเลเชื่อว่ามนุษย์ทุกชาติเป็นพี่น้องกัน เพราะเกิดจากพระเจ้าองค์เดียวกัน และเป็นลูกโต๊ะอาดับ โต๊ะซีดีสาหวาด้วยกัน

บ้างก็เล่าว่าโต๊ะอาดับ โต๊ะซีดีสาหวามีบุตร 7 คน ชาวเลเป็นบุตรคนโต มีนิสัยดื้อ ไม่ชอบศึกษาเล่าเรียน ชอบเที่ยวเร่ร่อนอยู่ในทะเลและอวดตัวว่าเรียนไปทำไมอยู่อย่างนี้สบายดีแล้ว แม้โต๊ะอาดับจะให้เหตุผลว่าเรียนรู้ไว้เพื่อสอนลูกหลานต่อไปในอนาคตก็ไม่สนใจ จึงถูกไล่ให้ไปอยู่กลางทะเล ดังนั้นชาวเลจึงไม่รู้หนังสือ ไม่มีความรู้ มีชีวิตอยู่แบบ "มาลิกัย" คือ ครึ่ง ๆ กลาง ๆ ไม่ถึงดินไม่ถึงฟ้า

ชาวเลมาชิงทางมะริดเล่าถึงการเกิดมนุษย์ว่า ครั้งหนึ่งเกิดไฟไหม้โลก เหลือผู้หญิงอยู่คนหนึ่งและกลายเป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์ต่อมา ไม่ว่าผู้หญิงนั้นหันหลัง (ก้น) ไปทางใดก็จะเกิดมนุษย์ในทางนั้น เช่น หันไปทางตะวันออกเป็นพวกผิวขาว หันไปทางทิศเหนือเป็นพวกพม่า หันไปทิศตะวันตกเป็นพวกอินเดีย หันไปทางใต้เป็นพวกจีน หันไปทางตะวันออกเฉียงใต้ เป็นพวกมลายู หันไปทางตะวันตกเฉียงเหนือเป็นพวกกาลา (อินเดียพวกหนึ่ง) หันไปทางตะวันตกเฉียงใต้เป็นพวกดูรักลาโว้ย (ชาวเลกลุ่มหนึ่ง) หันไปทางตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพวกมอเก็น (ชาวเลทางมะริด) กลุ่มชาวเลทางหมู่เกาะสุรินทร์ ก็มีความเชื่อว่าพวกเขาเป็นลูกคนโตที่สุดในบรรดาพี่น้อง 7 คน ของโต๊ะอาดับเช่นเดียวกับกลุ่มดูรักลาโว้ย แต่เชื่อว่าสาเหตุที่พวกตนไม่ได้เรียนหนังสือเพราะเป็นพี่คนโตต้องเสียสละให้น้อง ๆ พวกตนต้องทำงานอย่างหนักเพื่อเลี้ยงดูน้อง ๆ แต่พวกน้อง ๆ ได้ดีแล้วลืมพี่

ความเชื่อของชาวเลเรื่องโต๊ะอาดับ โต๊ะซีดีสาหวา คงได้รับอิทธิพลจากศริสตศาสนา ซึ่งบุตร 7 คน ของโต๊ะอาดับ โต๊ะซีดีสาหวา นั้นน่าจะได้แก่ผู้นำคนสำคัญ ๆ ในศริสตศาสนานั่นเอง ได้แก่

(1) อับราฮัม	อิบราฮิม
(2) อีสัก	อีซา
(3) ยาคอบ	ยะโก้บ
(4) โยเซฟ	ยูโซฟ

(5) โมเสส มูซา

(6) เดวิด ดาวูด

(7) โซโลมอน สุไลมาน

กลุ่มบุคคลเหล่านี้ล้วนสืบเชื้อสายมาจากอาดัม ฮีวาทั้งสิ้น คือ เมื่อมีมนุษย์เกิดขึ้นในโลก อยู่มาผู้คนมิได้ประพฤติอยู่ในทำนองคลองธรรม พระเจ้าจึงบรรดาลให้น้ำท่วมโลก เหลือแต่ครอบครัวโนอาซึ่งต่อเรือขึ้นตามบัญชาพระเจ้า เมื่อน้ำแห้งแล้วลูกของโนอา คือ เชม ฮาม ยาเฟิด ก็กลายเป็นผู้นำเผ่าพันธุ์มนุษย์ต่อมาจนกระทั่งถึงสมัยอับราฮัม สำหรับความคิดเรื่องตินที่ตกลงมาเป็นมนุษย์ 12 คน ของชาวเลนั้น อาจหมายถึงกลุ่มผู้นำสำคัญ ๆ ในสมัยยาคอบก็ได้ เพราะสมัยนั้นยาคอบได้แบ่งคนออกเป็น 12 หมู่ โดยให้บุตรของตนเป็นหัวหน้าหมู่คนละหมู่กระจายออกไปตั้งหลักแหล่ง บุตรยาคอบมีดังนี้

(1) รูเบน เกิดจากนางเลอาห์มี

(2) สิเมโอน เกิดจากนางเลอาห์มี

(3) เลวี เกิดจากนางเลอาห์มี

(4) ยูดาห์ เกิดจากนางเลอาห์มี

(5) อิสสาคาร์ เกิดจากนางเลอาห์มี

(6) เศบูลุน เกิดจากนางเลอาห์มี

(7) โยเซฟ เกิดจากนางราเชล

(8) เบนยามิน เกิดจากนางราเชล

(9) ดาน เกิดจากนางบิลฮาห์

(10) นัฟทาลี เกิดจากนางบิลฮาห์

(11) กาด เกิดจากนางศิลปาห์

(12) อาเชอร์ เกิดจากนางศิลปาห์

ชื่อบุคคลเหล่านี้ได้กลายเป็นชื่อประจำเผ่าที่สำคัญ แม้ในสมัยโมเสสเป็นผู้นำก็ยังใช้ชื่อเหล่านี้อยู่

ชาวเลมีความผูกพันกับกลุ่มชาวมลายูมาช้านาน ภาษาที่ใช้รากศัพท์บางคำเหมือนกัน ความคิดเรื่องบรรพบุรุษตามที่เล่ามา น่าจะผ่านมาทางศาสนาอิสลาม เพราะมีต้นเค้าการเกิดศาสนาแหล่งเดียวกับคริสตศาสนา บุคคลสำคัญดังกล่าวก็ล้วนเป็น "นาบี" ในศาสนาอิสลามด้วย โต๊ะซีตีสาหวา ก็เป็นหนึ่งในบรรดาผีชินที่ชาวไทยมุสลิมและชาวเลเอ่ยถึงอยู่เสมอ

(21) โต๊ะแชน

โต๊ะแชน เป็นชื่อผีบรรพบุรุษชาวเลบ้านหัวแหลมสุด อำเภอเกาะลันตา เชื่อกันว่ามีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ในก้อนหินที่มีลักษณะคล้ายเรือคว่ำ เนื้อหินเป็นสีน้ำตาลปนเหลืองคล้ายสีเหล็ก หรือสีไม้ผุ

ตามตำนานเล่าว่า หินนั้นเดิมเป็นเรือบรรพบุรุษที่ชื่อ "แชน" เดินทางมากับลูกเรือกลุ่มหนึ่งเมื่อมาถึงบริเวณอ่าวก็ถูกพายุจนเรือแตกคว่ำลงตรงนั้น หินที่กองอยู่ทางทิศใต้เชื่อว่าเป็นพวกลูกเรือ อีกกองห่างออกไปประมาณ 4-5 เมตร มีรูปคล้ายไห เชื่อว่าเป็นไหน้ำปลาที่พลัดตกมาจากเรือตอนเรือแตก

บริเวณอ่าวนี้เชื่อว่าเป็นของโต๊ะแชนทั้งหมด เมื่อทำพิธีกรรมใดบริเวณนั้นจะต้องทำพิธีจุดกำยานบอกกล่าว หรือเซ่นไหว้เชื้อเชิญให้ร่วมในพิธีกรรม เช่น การลอยเรือประจำปี ทุกครั้งที่ออนไม้กันผี (กายูพาสาดัก) จากพิธีกรรมบ้านหัวแหลมกลาง จะต้องนำมาปักไว้ที่หินรูปเรือนี้อันหนึ่ง เพราะเชื่อกันว่าบริเวณนี้ผีดุ

(22) โต๊ะลาแกกีตัมบาดู

โต๊ะลาแกกีตัมบาดู เป็นชื่อผีบรรพบุรุษชาวเลในเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ อยู่บริเวณบ้านเจ๊ะหลี มีสัญลักษณ์เป็นปูหินเหล็กไฟ (ปูหิน)

ตามตำนานเล่าว่า "โต๊ะลาแกกีตัมบาดู" เป็นชาวเลมาจากเมืองลิหงา (เกาะแห่งหนึ่งใกล้สิงคโปร์) เรือนวิชาปูหินเหล็กไฟจนแก่กล้า สามารถออนต้นมะพร้าวขนาดอ่อน ๆ ได้ หายตัวได้และอยู่องค์เดียวกะพัน วิชาเหล่านี้มิได้ถ่ายทอดแก่ใคร นอกจากวิชาลอยเรือซึ่งโต๊ะหมอและชาวเลได้สืบทอดมาจนปัจจุบัน โต๊ะลาแกกีตัมบาดูเป็นคนเจ้าชู้ มักหายตัวไปนอนกับลูกสาวชาวบ้านเขาบ่อย ๆ จึงทำให้ชาวบ้านไม่พอใจหาโอกาสฆ่าให้ตาย โต๊ะลาแกกีตัมบาดูเคยถูกชาวบ้านจับเอาไม้แทงก้นก็ไม่ตาย จับตัวใส่ไซหักปลา

แล้วถ่วงน้ำก็ไม่ตาย ในที่สุดวันหนึ่งชาวเลลวงให้ไปตัดเดยในถ้ำแอบสันเขาบ้านคลองนิน พระแอะและเจ๊ะหลี โดยหวังจะให้เสือซึ่งมีชุกชุมแถวนั้นกัดตาย แต่แกก็สามารถรอดชีวิตกลับมาได้ เล่ากันว่าตอนที่แกแก่ตัวลงได้กลายเป็นเสือไปเพราะวิชาแก่กล้า แต่บางท่านบอกว่าในขณะที่แกปราบเสือจนเกือบจะได้ข้อชนะอยู่แล้ว บังเอิญให้เกิดกระหายน้ำมากแล้วหน้ามืดล้มลงจึงถูกเสือจับไปกิน

โต๊ะลาแกก็ดับขาดูดายไปนานแล้ว ชาวเลยังนับถือว่าแกเป็นคนมีวิชาอาคม และเคยถ่ายทอดวิชาลอยเรือมาสู่ชาวเลจนกระทั่งทุกวันนี้

(23) โต๊ะบุหรง

โต๊ะบุหรง เป็นผีบรรพบุรุษชาวเลบ้านเกาะจำ อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ มีสัญลักษณ์เป็นนก เล่ากันว่าบริเวณที่ตั้งศาลเจ้าในปัจจุบันนั้นเดิมเป็น**จอมปลวกรูปหัวนก** บ้างก็ว่าโต๊ะบุหรงขึ้นมาจาก**เมืองพรัด** (ตะวันตก) แล้วมาตกที่เกาะจำ บ้างก็ว่าชาวเลนับถือโต๊ะบุหรง เพราะครั้งหนึ่งขณะที่กำลังเผชิญมรสุมอยู่กลางทะเล บังเอิญมีนกตัวหนึ่งหนีลมฝนมาเกาะหัวเรือ ทันใดนั้นลมฝนก็หยุดลง จึงเชื่อกันว่านกตัวนั้นคือวิญญาณบรรพบุรุษบินมาช่วย บ้างเล่าว่าโต๊ะบุหรง คือบรรพบุรุษชาวเลที่มีความชำนาญในเรื่องดูทิศทางลม เมื่อตายไปแล้วก็เป็นที่นับถือของชาวเลต่อมา ในพิธีลอยเรือจะต้องเชิญโต๊ะบุหรงมาช่วยนำทาง โดยชาวเลจะทำรูปนกปักไว้บนหัวเรือที่ประกอบพิธี โดยหันส่วนปากไปทางทิศไหนเรือก็จะลอยไปตามปากนก แล้วโต๊ะบุหรงจะบินกลับมาที่เดิมเมื่อส่งเรือแล้ว

(24) โต๊ะอาโมะบือราตัย

โต๊ะอาโมะบือราตัย (โต๊ะแหลมทอง) เป็นชื่อผีบรรพบุรุษชาวเลบ้านหัวแหลม อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ มีสัญลักษณ์เป็นงู มีหลาทวด (ศาล) ศักดิ์สิทธิ์อยู่บริเวณสวนชาวบ้านใกล้ชายหาด

แต่เล่ากันว่าแต่เดิมบริเวณนี้มีจอมปลวกอยู่ มักจะมีงูตัวใหญ่เลื้อยเข้ามาขดตัวอยู่เสมอ ชาวบ้านว่าเป็นงูเจ้าที่จึงสร้างศาลให้ และนับถือในฐานะเป็นเจ้าที่รักษาสวนไร่นา สมัยก่อนเมื่อถึงเดือน 7 ก่อนทำนา ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ซึ่งมีทั้งชาวเล ชาวไทยมุสลิมและชาวจีนจะจัดงานฉลองร่วมกัน แต่ปัจจุบันเลิกทำไปแล้ว มีเรื่องเล่าว่ามีชาวบ้านที่ไม่เชื่อคนหนึ่งได้จับงูตัวหนึ่งจากบริเวณนี้ไปขาย ต่อมาเขาได้ล้มป่วยเป็นอัมพาต ชาวเลเชื่อกันว่าเพราะถูก "โต๊ะอาโมะบือราหัย" ลงโทษ

ในพิธีลอยเรือประจำปี ชาวบ้านมักใช้พื้นที่บริเวณนี้จัดพิธีลอยเรือ มีการเซ่นสรวงโต๊ะอาโมะบือราหัยให้เข้าร่วมในพิธีกรรม

(25) โต๊ะปิกง

โต๊ะปิกง เป็นผีบรรพบุรุษชาวเลที่สิงอยู่ในสัตว์น้ำ มีสัญลักษณ์เป็นปลาฉลามขนาดใหญ่ ชาวเลบ้านบ่อแหนเล่าสืบทอดกันมาว่า ชาวเลคนหนึ่งออกไปหาปลาในทะเลลึก บังเอิญโดนมรสุมเรือจมปรากฏว่าโต๊ะปิกงในร่างปลาฉลามมาช่วยชีวิตไว้ โดยนำมาส่งถึงริมฝั่ง คนเก่าแก่เคยเล่าว่าปลาฉลามที่มาช่วยชีวิตนั้นเคยมาปรากฏตัวให้เห็นตัวยาวมาก กว้างขนาดหนึ่งวา คนสามารถขึ้นไปขี่หลัง ชาวเลให้เครื่องเซ่นโดยใช้หมากพลูและใบจาก

สมัยก่อนชาวเลที่บ้านบ่อแหนจะทำพิธีไหว้โต๊ะปิกงในวันขึ้น 11 -13 ค่ำ โดยใช้หมากพลู ข้าวสาร หว่านลงในน้ำ ในช่วงนั้นหากมีปลาอื่นเข้ามาในบริเวณนั้นก็ห้ามจับหรือทำอันตรายเพราะเคยเกิดเหตุว่า มีชาวเลคนหนึ่งได้ร่วมพิธีไหว้โต๊ะปิกง แล้วแทงปลากระเบนกลับมาตัวหนึ่ง หลังจากนั้นเขาได้ตายลงโดยมิทราบสาเหตุทั้ง ๆ ที่มิได้กินปลากระเบนตัวนั้น

ชาวเลเกาะสิเหร่จังหวัดภูเก็ต มีการเชิญวิญญาณโต๊ะปิกงมาเข้าทรง ขณะประกอบพิธีเขากินน้ำทะเลเข้าไปเป็นจำนวนมาก โดยไม่รู้สึกเค็มหรืออึดอัดท้องแต่ประการใด ชาวเลบ้านหัวแหลมบางคนเล่าว่าการที่พวกเขานับถือปลาฉลาม เพราะว่าเป็นปลาดุร้ายที่สุดในทะเล จึงต้องเอาใจโดยการเซ่นไหว้ และขอให้ไปไกล ๆ อย่าได้ทำอันตรายผู้ใด

(26) โต๊ะอาดับ โต๊ะอาดุล

โต๊ะอาดับ โต๊ะอาดุล เป็นผีบรรพบุรุษชาวเล อยู่ที่บ้านเกาะจำ อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่

มีเรื่องเล่าว่า โต๊ะทั้งสองได้ท่องเที่ยวมาทางทะเล พร้อมด้วยสมัครพรรคพวกอีกมากมายริมชายฝั่งทะเลตั้งแต่พม่าลงมาถึงมลายู คาโต๊ะทั้งสองเป็นคนดีมีศีลธรรม ไม่เบียดเบียนคนอื่น เมื่อทั้งสองสิ้นชีวิตไปแล้ว พรรคพวกก็แยกย้ายกันไป ส่วนมากมาขึ้นบกแทนทะเล คนรุ่นหลังจึงไม่ค่อยรู้จักและนับถือเหมือนแต่ก่อน อยู่มาชายคนหนึ่งเข้าไปทำสวนที่บ้านเกาะปู เขามักเข้าไปถ่ายปีสาวะอุจจาระไม่เป็นที่เป็นทาง เกิดล้มป่วยลงโดยไม่ทราบสาเหตุในที่สุดเขาตายไป เมื่อเสร็จจัดการศพแล้วทางญาติผู้ตายก็สงสัยจึงให้มีการทรงเจ้าดูก็ทราบว่าโต๊ะทั้งสองลงโทษ แต่ก็ไม่มีใครเชื่อว่าเป็นเรื่องเหลวไหลไม่มีเหตุผล ส่วนคนที่เชื่อก็สร้างศาลขึ้นแล้วเชิญโต๊ะสองเข้ามาสิงที่เกาะเหลาสี แต่ละปีจะมีการเชิญเจ้าเข้าทรงและทำพิธีบูชาตามแบบอิสลาม

โต๊ะอาดับ โต๊ะอาดุล เป็นที่นับถือของชาวบ้านค่อ ๆ มา ซึ่งในบางครั้งเกิดเหตุการณ์เหลือเชื่อ คือ มีผู้ล้มป่วยลงญาตินำส่งโรงพยาบาล หมอตรวจไม่พบสาเหตุว่าป่วยด้วยโรคอะไร เมื่อกลับมาบ้านญาติไปบนบานศาลกล่าวที่ศาลเจ้า คนป่วยกลับหายเป็นปกติ บางครั้งก็บันดาลให้ชาวบ้านประสบโชคลาภจนเป็นที่นับถือต่อมาจนถึงปัจจุบัน

(27) โต๊ะแซะ

โต๊ะแซะ เป็นผีบรรพบุรุษชาวเล นับถือกันทั้งเกาะลันตาและเกาะสิเหร่ จังหวัดภูเก็ต มีสัญลักษณ์เป็นเสือ

มีการทรงเจ้าเข้าทรง เพื่อเชื้อเชิญวิญญาณโต๊ะแซะมาให้ลูกหลานได้กราบไหว้บูชา ขณะเข้าทรงม้าทรงจะแสดงอาการคลานสี่เท้าเหมือนเสือ

ในพิธีลอยเรือที่บ้านหัวแหลมกลาง โต๊ะหมอจะต้องเชิญวิญญาณโต๊ะแซะมาร่วมด้วย เพื่อสำรวจและรายงานบาหลา (ผีร้าย) ว่าชาวเลแต่ละกลุ่มได้ทำบุญให้หรือยังอาจทำโทษโดยบันดาลให้เกิดเพทภัยต่าง ๆ หากทราบว่าได้ทำแล้วก็จะไปตรวจที่อื่นต่อไป

(28) โต๊ะบาหลิว

โต๊ะบาหลิว เป็นผีบรรพบุรุษชาวเล**บ้านบ่อแหน อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่** มีสัญลักษณ์เป็นปลวก

เล่ากันว่าเดิมเป็นที่ตั้งศาลบรรพบุรุษมีปลวก 3 ยอดติดกัน ต่อมาวิญญาณบรรพบุรุษมาเข้าฝันว่า จอมปลวกทั้งสามเป็นที่สิงสถิตของผีบรรพบุรุษ ยอดกลางชื่อโต๊ะบาหลิว ทางซ้ายมือเป็นผู้หญิงชื่ออาโนะราไต ทางขวาเป็นผู้ชายชื่อโต๊ะอีดับ ทั้งสองเป็นลูกศิษย์โต๊ะบาหลิว ใครทำความผิดโต๊ะบาหลิวจะมอบหมายให้โต๊ะอีดับลงโทษให้เจ็บใช้ไม่สบาย

บางคนให้ความเห็นว่า **บาหลิว** เป็นชื่อฟันปลาชนิดหนึ่งคล้ายเลื่อย (ปลาฉนาก) และว่าโต๊ะบาหลิวนี้ต้องเป็นน้องของโต๊ะบุหรง บางคนให้ความเห็นเชิงเป็นข้อคิดว่า "บาหลิว" น่าจะเป็นภาษาจีนก็ได้ เพราะมีชาวจีนให้ความนับถือศาลเจ้านี้อยู่เหมือนกัน เล่ากันตอนที่พวกชาวเลอพยพจากไทรบุรีมาอยู่เกาะลันตาและเกาะอื่น ๆ แถบนี้ ก็มีชาวจีนบางส่วนอพยพตามมาด้วย

การนำฟันปลาฉนากมาประดับในศาลเจ้ามีปรากฏอยู่หลายแห่ง ทั้งศาลเจ้าจีนและไทยคงจะเป็นที่ทำนองว่าปลาฉนากเป็นปลาขนาดใหญ่ ดุร้ายทำอันตรายคนเดินเรือหรือจับปลาในทะเล สมควรที่จะเป็นบริวารเจ้าพ่อเจ้าแม่ได้ และอีกประการหนึ่งเมื่อพวกเขาเซ่นสรวงบูชาเจ้า ก็ถือโอกาสขอความคุ้มครองจากเจ้าพ่อเจ้าแม่ รวมไปถึงบริวารที่เป็นสัตว์ใหญ่และดุร้ายนั่นด้วย

(29) โต๊ะเบอแล็บโต๊ะฮา

โต๊ะเบอแล็บโต๊ะฮา เป็นผีบรรพบุรุษประเภทเจ้าแม่ของชาวเล สิงสถิตอยู่ที่**แหลมโตนด อำเภอเกาะลันตา** มีสัญลักษณ์เป็นแมลงมุม

โต๊ะเบอแล็บโต๊ะฮา เป็นผู้ทรงความรู้ต่าง ๆ ในวิถีชาวเล มีวิชาตัวเบาสามารถไต่เส้นเชือกได้คล่องแคล่วเหมือนแมงมุม เล่ากันว่าวิชานี้ได้ตกทอดมาถึงโต๊ะหมอต่าง ๆ รวมไปถึงโต๊ะปิดัด (หมอดำแย) ด้วย

ในพิธีลอยเรือชาวเลประจำปี วงรำมะนาผู้หญิงจะเริ่มเล่นก่อน เพื่อเชิญไหว้บูชาวิญญาณโต๊ะเบอแล็บโต๊ะฮา ให้ลงมาช่วยโค่เส้นเชือกเพื่อนำเรือข้ามเขาไปปล่อยในทะเล

(30) ต้นปาโวะห์ญาญี

ต้นปาโวะห์ญาญี เป็นชื่อไม้ชนิดหนึ่งอันเป็นที่สิงสถิตของผีบรรพบุรุษชาวเล ต้นไม้นี้เชื่อกันว่าเป็นที่มาของยางอำพันสีเหลืองที่ลอยมาจากทะเล มีลักษณะคล้ายหินฟองน้ำ สมัยก่อนเมื่อถึงวันขึ้น 11 – 13 ค่ำของทุกเดือน นอกจากชาวเลจะหว่านข้าวดอกหมากพลู ใบจากเช่นโต๊ะปิกง (ปลาฉลาม) ปลาพะยูน ปลาอื่น ๆ รวมทั้งเจ้าเกาะ เจ้าแหลม เจ้าถ้ำ เจ้าอ่าว ฯลฯ แล้วยังเซ่นไหว้บรรพบุรุษปาโวะห์ญาญีด้วย

อำพันสีเหลืองหรือยางไม้กลายเป็นหินนี้ หมอพื้นบ้านทั่วไปมักนำไปประกอบในการทำปรุงยา นอกจากนี้ยังหาอำพันได้จากสิ่งอื่นอีก เช่น อำพันเกษร ได้จากอุจจาระครั้งสุดท้ายของปลาวาฬ มีสีเหลืองนวล ถ้านำไปเผาไฟจะให้กลิ่นหอมมาก บางทีเรียกกันว่า "อำพันขี้ปลา" ส่วนอำพันทอง กล่าวกันว่าได้จากเมือกกามคุณของปลาวาฬ มีสีดำเป็นเงาคล้ายสีดับเบิ้ล แต่แข็งเบาลอยน้ำได้

(31) โต๊ะอู่ดอก

โต๊ะอู่ดอก เป็นชื่อผีเจ้าที่บริเวณบ้านร่ำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ มีสัญลักษณ์เป็นจระเข้

มีเรื่องเล่าว่ามีชายผู้หนึ่งชื่อ**ขุนเชี่ยว** ได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนี้ก่อนใคร มีอาชีพจับปลาส่งไปขายชาวบ้านที่ปากคลอง บริเวณที่ขุนเชี่ยวจับปลาอยู่ทุกวันนั้น เกิดมีจระเข้เผือกตัวหนึ่งเข้ามาอาศัยอยู่ แต่ก็ไม่ปรากฏว่าจระเข้เคยทำอันตรายใครทั้ง ๆ ที่ชาวบ้านเห็นอยู่บ่อย ๆ

ต่อมาชาวบ้านจากปากคลองอพยพเข้าไปตั้งหลักแหล่งเพิ่มขึ้นกลายเป็นชุมชน จึงให้ขุนเชี่ยวเป็นหัวหน้า ทำการประมงกันต่อไป ทุกคนที่เข้ามาอยู่จะเห็นจระเข้เผือกนี้ทั้งสิ้น ชาวบ้านเล่าว่าลำตัวมันสีขาว บริเวณหางเป็นดอกลายหรือย จึงเรียกกันว่า **"โต๊ะอู่ดอก"** บางครั้งมันขึ้นมาลอยตัวอยู่ข้างเรือชาวบ้านที่ออกหาปลา บางครั้งก็ขึ้นไป

นอนอยู่บนหาด เมื่อเห็นว่าจระเข้ไม่ทำอันตรายชาวบ้านจึงเชื่อว่าเป็นจระเข้เจ้าบักปรากฏตัวให้เห็นในวันพระจันทร์เต็มดวงเสมอ

ต่อมาไม่นานจระเข้ตัวนี้หายไป แต่ขุนเชี่ยวบอกว่าพบมันนอนตายอยู่ที่ข้างจอมปลวกแห่งหนึ่ง บริเวณที่เรียกว่า **"คลองมาละ"** จนเวลาล่วงเลยมานานชาวบ้านได้ตั้งศาลขึ้นในบริเวณดังกล่าว เรียกกันทั่วไปว่า **"ศาลโต๊ะกรามัด" (กรามัด – ศักดิ์สิทธิ์)** จากคำว่า "กรามัด" ได้เพี้ยนมาเป็น "กรหมาด – ร่าหมาด" ในที่สุด คือบ้านร่าหมาดในปัจจุบันนี้

(32) โต๊ะอีซักกะอู

โต๊ะอีซักกะอู เป็นชื่อผีเจ้าที่ชาวเลบ้านแหลมสุด อำเภอเกาะสันตา มีสัญลักษณ์เป็นก้อนหิน

บริเวณทะเลบ้านหัวแหลมสุดที่หมู่บ้านตั้งอยู่นั้น จะมีแหลมซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างอ่าวโต๊ะแชนกับอ่าวสังกะอู้ ที่ปลายแหลมนั้นมีหินมีลักษณะคล้ายเหงือกปลากระเบนตั้งซ้อนอยู่โดดเด่น ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นที่สิงสถิตของผีบรรพบุรุษ เรียกกันว่า **"โต๊ะอีซักกะอู"** ห่างจากปลายแหลมอีซักกะอูประมาณ 7 – 8 เมตร ไม่ไกลจากบ้านเรือนผู้คนมากนักจะมีศาลอยู่หลังหนึ่ง ซึ่งผู้สร้างเล่าว่าตนเป็นครอบครัวแรกที่อพยพเข้ามาอยู่บริเวณนี้ ก่อนที่จะสร้างบ้านโต๊ะอีซักกะอูมาเข้าฝันว่า ถ้าจะมาอยู่ที่นี่ต้องให้ตั้งศาลเจ้าที่ขึ้นด้วย ตนเองและครอบครัวจึงได้จัดทำ และจะมีการเซ่นไหว้ทุกปี

การเซ่นไหว้โต๊ะอีซักกะอูจะใช้หมากพลู ใบจาก เหล้าขาว ข้าวตอก เทียน เป็ดไก่คล้ายการเซ่นไหว้ของชาวจีน นอกจากนี้ในพิธีลอยเรือของประจำปี จะต้องเชื้อเชิญวิญญาณโต๊ะอีซักกะอูไปร่วมในพิธีด้วย

จากคำว่า **"อีซักกะอู" (อีซัก – เหงือก, กะอู-ปลากระเบน)** แปลว่า ปลากระเบนฮักษ์หรือกระเบนราหู ภายหลังเพี้ยนมาเป็น **"สังกะอู้"** จนทุกวันนี้

(33) โต๊ะหินขวาง

โต๊ะหินขวาง เป็นชื่อผีเจ้าที่บ้านตลาดเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ มีสัญลักษณ์เป็นจระเข้

คำว่า **"หินขวาง"** หมายถึง แนวผืดหินที่พาดผ่านลำคลอง ตรงปากคลองกระบี่ใหญ่ บริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งชุมชนเก่าต่อจากปกาไส เรียกว่า **"ค่ายหินขวาง"** สมัยที่พระปลัดเมืองนครศรีธรรมราชมาตั้งเพนียดจับช้าง ต่อมาได้ยกบริเวณนี้ขึ้นเป็นเมืองกระบี่ภายหลังได้อ้างที่ทำการไปที่คำบลปากน้ำคือบริเวณที่ตั้งเมืองปัจจุบัน ที่เมืองเดิมจึงเรียกว่า **"บ้านตลาดเก่า"** ร่องรอยที่เหลืออยู่คือที่หินธรณีสงฆ์ซึ่งเคยเป็นวัดและศาลโต๊ะหินขวาง นอกจากนั้นกลายเป็นที่ชาวบ้านทั่วไปหมดแล้ว

บริเวณคลองตรงนี้เดิมเป็นบริเวณน้ำลึก มีจระเข้อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เล่าว่าในจำนวนนั้นจะมีจระเข้ใหญ่ที่เป็นจ่าฝูงอยู่ตัวหนึ่ง มักปรากฏกายให้ชาวบ้านเห็นในวันพระจันทร์เต็มดวง ชาวบ้านว่าเป็นจระเข้เจ้าที่ ไม่เคยทำอันตรายใคร และเชื่อกันว่าเคยช่วยคนตกน้ำเสมอก่อนที่จะถูกจระเข้อื่นจับไปกิน ชาวบ้านจึงนับถือสร้างศาลเล็กไว้ริมคลองสำหรับบูชาขอความคุ้มครองและบนบานศาลกล่าวในสิ่งที่ประสงค์ เล่ากันว่าเคยมีชายผู้หนึ่งชื่อ **"สุเฉม"** เขาต้องการหาปลาเพื่อจะได้นำไปขายหาเงินมาแต่งงานกับสาวที่รักชอบอยู่**ชื่อสุฟาย** เขาไปบนบานที่ศาลเจ้า โต๊ะหินขวางได้บันดาลให้มีฝูงปลาจำนวนมากในบริเวณวังน้ำนี้ เขาอธิษฐานว่า ปลาพวกใดที่ถึงที่ตายและต้องการให้ ขอให้ว่ายขึ้นมาทางเหนือน้ำ แล้วเขาก็เลือกจับเอาตามที่ออยากได้ เขาขายปลาได้เงินมามากแล้วสู่ขอผู้หญิงแต่งงานกันสมประสงค์ หลังจากนั้นก็มีคนอื่น ๆ ไปบนบานศาลกล่าวอยู่เสมอ

(34) โต๊ะยวน – โต๊ะช่อง

โต๊ะยวน – โต๊ะช่อง เป็นชื่อผีเจ้าที่บริเวณอ่าวลึก มีศาลเล็ก ๆ อยู่ในบริเวณอุทยานราโบกขรณี มีสัญลักษณ์เป็นงูกับเสือ

บริเวณอ่าวลึกแต่เดิมเป็นป่าใหญ่ การเดินทางไปมาติดต่อกับตัวเมืองค่อนข้างลำบาก ชาวบ้านจะต้องเดินผ่านป่าและช่องเขา จึงมักประสบอันตรายจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ อยู่เสมอ ที่ชาวบ้านกลัวมากคืองูจงอางกับเสือ ในบริเวณแหล่งอันตรายเหล่านี้เรามัก

เห็นศาลเจ้าที่ตั้งอยู่เสมอ เพราะเชื่อกันว่าถ้าได้ขอความคุ้มครองจากเจ้าที่แล้วจะปลอดภัยในการเดินทาง อย่างน้อยก็เป็นกำลังใจอันสำคัญ

โต๊ะยวนมีลักษณะเป็นงูใหญ่ (งูจงอาง) ซึ่งปรากฏให้ชาวบ้านเห็นเสมอ ชาวบ้านเรียกว่างูเจ้าที่และในปี พ.ศ. 2502 เคยปรากฏงูใหญ่ยาวหลายสิบเมตรดกมาจากยอดหน้าผาลงไปในแอ่งน้ำธารอโศก (โบกขรณี) ท่ามกลางผู้คนที่เข้าไปท่องเที่ยวและพักผ่อนในวันนั้น งูใหญ่มีหงอนตัวนั้นเลื้อยเข้าไปตามโพรงน้ำลอด เชื่อกันว่าเป็นโต๊ะยวนมาปรากฏตัวให้เห็น สำหรับ**โต๊ะช่อง**มีลักษณะเป็น**เสือ** สมัยก่อนเคยปรากฏให้เห็นเช่นกัน แต่ไม่เคยทำอันตรายใคร ชาวบ้านจึงสร้างศาลเล็ก ๆ เป็นที่สิงสถิตของเจ้าที่ ปัจจุบันก็ยังเป็นที่นับถือของคนอำเภอลึกและนักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมาบริเวณนั้น สังเกตได้จากมีพวงมาลัยดอกไม้ รูปเทียนเครื่องเซ่นมากมาย คงจะคลบันดาลประโยชน์ให้กับผู้ขอจนพอใจ รอยพระพุทธบาทจำลองซึ่งอยู่อีกทางหนึ่งของภูเขาอีกไม่เห็นเครื่องบูชาแต่อย่างใดเลยแสดงว่าคนยังไว้ใจผีอยู่มาก

(35) โต๊ะนาง – โต๊ะนาค

โต๊ะนาง – โต๊ะนาค เป็นผีเจ้าที่บริเวณ**อำวนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่** มีศาลเจ้าเล็ก ๆ อยู่บริเวณอำนาง ส่วนโต๊ะนาคเป็นภูเขาอยู่อีกด้านหนึ่งของอ่าวที่เรียกกันว่า "เขาหงอนนาค – หางนาค"

เรื่องโต๊ะนางมีตำนานเล่าขานกันหลายสำนวน จนกลายเป็นชื่อแหล่งธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขาเกาะแก่งแหล่งอำทั้งหมดในบริเวณอำวนี้ จะไม่ขอเล่าตำนานเหล่านั้นทั้งหมด (หาอำนประกอบได้จากเอกสาร "ประวัติ ตำนาน นิทานความเชื่อเกี่ยวกับชื่อบ้านนามเมืองจังหวัดกระบี่") จะสรุปเพียงรวม ๆ ถึงความเชื่อในส่วนหนึ่งเท่านั้น

เล่ากันว่ามีสาวงามนางหนึ่ง ความสวยของนางเป็นที่ร่ำลือไปไกล ทำให้บรรดาชายหนุ่มหลายคนมาหลงรักนาง แต่นางไม่ยอมรับรักกับชายหนุ่มคนใด อยู่มาวันหนึ่งหนุ่มหนึ่งก็มาหาและขอความรักนางปฏิเสธ ฝ่ายชายหนุ่มไม่ยอมจึงใช้กำลังเข้าฉุดคร่า ในระหว่างนั้นก็เกิดมีหนุ่มอีกคนหนึ่งมาทันเหตุการณ์ ตามตำนานว่าเป็นพญานาคปลอมตัวมา ได้ช่วยนางให้พ้นจากอักษ์ไปได้ นางจึงยอมแต่งงานกับเขา แต่ในวันแต่งงานบรรดาชายหนุ่มอีกหลายคนก็ไม่ยอม จึงมาทำลายพิธี ทั้งสองพวกจึงเข้า

คะลุมบอนกันจนล้มตายกันทั้งสิ้น แล้วกลายเป็นชื่อแหล่งต่าง ๆ รอบบริเวณอ่าว เช่น ถ้ำนาง เขาหงอนนาค หางนาค หนองเล เกาะปอดะ เกาะหัวขวาน สุสานหอย เกาะปู เกาะขันหมาก เกาะคอกวาง เกาะรังไก่ เขาโต๊ะกรี แหลมจมูกควาย รวมไปถึงเกาะยาวน้อย เกาะยาวใหญ่ และเขาชนาบน้ำ เป็นต้น

ชาวบ้านเชื่อกันว่าในบริเวณถ้ำนางมีวิญญาณของนางสิงสถิตอยู่ เพราะชาวเรือมักไปเซ่นไหว้บนบานอยู่เสมอ จึงมีคนสร้างศาลเจ้าที่เล็ก ๆ ไว้ให้ เพราะเคยประจักษ์ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น บันดาลให้ผู้ขอมีความปลอดภัยในการเดินทางในทะเล ทำให้คลื่นลมสงบ ทำให้จับปลาหรือเก็บรังนกได้มาก ได้แล้วมักมาแก้บนโดยเครื่องเซ่นชนิดต่าง ๆ ที่เป็นท่อนไม้รูปศิวลึงค์ก็มี นัยว่าจะเป็นที่พอใจของนางมากกว่าวิธีอื่น

อีกนัยหนึ่งของผู้ประสบการณ์ด้านวิญญาณเล่าว่า บริเวณทะเลอ่าวนาง เคยมีหญิงสาวซึ่งเดินทางมากับเรือพ่อค้าชาวอินเดียมาจมน้ำตายที่นี่ วิญญาณของนางยังสิงสถิตอยู่ในถ้ำแห่งนี้

(36) โต๊ะหยงกง

โต๊ะหยงกง เป็นชื่อภูเขาและชื่อศาลผีเจ้าที่แห่งหนึ่งในจังหวัดสตูล ซึ่งชาวบ้านในแถบนั้นนับถือกันอยู่ มีเรื่องมาหลายนัย ดังนี้

(1) โต๊ะหยงกงเป็นพ่อค้าชาวจีน เดินทางมาค้าขายและรู้จักกับเจ้าเมืองชื่อ "ราชาอาหวัง" ต่อมาทราบว่าราชาจะไปสู่ขอเจ้าหญิงปุตรีมาแต่งงาน โต๊ะหยงกงได้กลับไปจัดของขวัญเพื่อจะถวายราชา เมื่อเรือมาถึงก็ทราบว่า ได้มีคนไปสู่ขอเจ้าหญิงหลายคน ตกลงกันไม่ได้จึงเกิดสู้รบกันขึ้น โต๊ะหยงกงเข้าช่วยราชา ในที่สุดทุกฝ่ายถูกเทวดาสาปแช่งให้เป็นหิน เช่น **เขาราชาวังสา (เขาพญาวังสา) เขาบูเก็ตปุตรี (เขานครี) และเขาโต๊ะหยงกง**

(2) บางสำนวนเล่าว่าเขาพญาวังนั้น เดิมมีคนแก่อยู่ในถ้ำ เป็นผู้วิเศษมีวิชาอาคมคนนับถือมาก ได้ไปทำพิธีสัจจ์ที่เมกกะกลับมา ชาวบ้านเรียกว่า "โต๊ะฮิหวัง" พอสิ้นชีวิตไปก็เรียกภูเขาที่แกเคยอยู่ว่า "เขาโต๊ะฮิหวัง ทางราชการเรียกเขาพญาวัง

(3) บางสำนวนเล่าว่า มีเจ้าเมืองอยู่ทางไทรบุรี เป็นคนค่อนข้างโหดร้าย วันหนึ่งแม่ครัวปรุงอาหารให้เสวย พระองค์ได้ลิ้มรสแล้วก็โปรดมาก วันไหนอาหารไม่อร่อยก็เรียกแม่ครัวไปถาม ในที่สุดเกิดทราบความจริงว่า วันหนึ่งแม่ครัวทำมิดบาดมือทำให้เลือดลงไปประสมในอาหาร เจ้าเมืองจึงบอกว่าถ้าอย่างนั้นให้ใส่เลือดลงทุกครั้ง เมื่อหาเลือดจากวังไม่ได้ ก็ไปหาเลือดจากชาวเมือง ไม่นานเจ้าเมืองคนนั้นก็มีเขี้ยวงอกออกมา ผู้คนจึงไม่พอใจช่วยกันขับไล่ให้ออกไป เจ้าเมืองจึงพาพรรคพวกมาอยู่ทางสตูลก็ถูกขับไล่อีก จึงหนีไปอยู่ทะเลบันก็ถูกรุมล้อมขับไล่อีก เจ้าเมืองจึงสาปแช่งว่าถ้าวังที่อยู่ถูกผาก็ขอให้มันขุบลงในแผ่นดินเถิด ปรากฏว่าแผ่นดินเกิดขุบลงไปตามคำสาป ปัจจุบันคือ "ทะเลบัน" ส่วนภูเขาที่เจ้าเมืองเคยอยู่มาก่อนเรียกกัน **"บูเก๊ตรายาวังสา" (เขาพญาวัง)**

(4) บางสำนวนเล่าว่า เรื่องโต๊ะหองกงและ "เขาพญาวัง" นั้น มีเรื่องผูกพันถึงความรักของหนุ่มพนจรชื่อ **"หองกง"** กับสาวมุสลิม **"ย่าหวัง"** ซึ่งภายหลังได้ถูกสาปเป็นหิน เขาพญาวังนี้เพี้ยนมาจากคำว่า **"ย่าหวัง"**

(37) โต๊ะพระม่วงทอง

โต๊ะพระม่วงทอง เป็นชื่อผีเจ้าที่แห่งหนึ่งในจังหวัดตรัง สัญลักษณ์มาจากต้นมะม่วง เป็นที่นับถือของชาวเรือย่านทะเลจังหวัดตรัง

เล่ากันว่าสมัยหนึ่งสำเภาค้าขายมาจากเมืองจีนเข้ามาปากน้ำเมืองตรัง นายสำเภาได้ขอเด็กชายจากครอบครัวยากจนคนหนึ่งไปเป็นบุตรบุญธรรม เวลาล่วงไปอีกหลายปี นายสำเภาก็นำเรือสินค้ากลับมาอีกครั้งหนึ่ง เด็กหนุ่มคนนี้ก็ติดเรือมาด้วย ฝ่ายพ่อแม่ก็ดีใจที่รู้ว่าลูกชายซึ่งจากไปแสนนานกลับมาจึงเดินทางไปพบ แต่ด้วยความยากจนที่ไม่รู้จะเอาอะไรไปฝาก มีมะม่วงที่เก็บได้มาอยู่ผลเดียว จึงนำไปฝากลูก ครั้นลูกชายเห็นว่าพ่อแม่ของตนชราและยากจนก็เกิดความอับอายไม่ยอมรับว่าเป็นพ่อแม่ ซ้ำยังขับไล่ไสส่ง ฝ่ายตายายทั้งสองเสียใจมาก คาดไม่ถึงว่าลูกชายจะเป็นเช่นนี้ มะม่วงที่ถืออยู่จึงกับร่วงลงไปยังพื้นดิน ฮือเหม่อมองไปยังเรือลูกชายที่กำลังออกออกไป ตายายกับสาปแช่งต่าง ๆ นานา และหลังจากนั้นไม่นานก็เกิดพายุใหญ่ทะเลปั่นป่วนจะเรือสำนั้นล่มลง จากเหตุการณ์ครั้งนั้นจึงปรากฏร่องรอยภูมินามของ เกาะเภตรา เกาะไห เกาะหมู เกาะแหวน เกาะเชือก เกาะกระดาน ซึ่งล้วนเป็นวัสดุจากเรือทั้งสิ้น ส่วนตายายก็มีความ

เสียใจเป็นลมสิ้นสติสิ้นใจลงบนหาดทรายแห่งนั้น เมื่อมะม่วงได้งอกขึ้นมาแทนที่ กล่าวกันว่ามะม่วงต้นนี้มีความประหลาด ด้านที่ยื่นกิ่งลงไปทางฝั่งทะเลจะมีรสหวาน ด้านตรงข้ามกลับรสเปรี้ยว ปัจจุบันมะม่วงนั้นล้มตายไปแล้ว กลายมาเป็นที่สิงสถิตวิญญาณ ศักดิ์สิทธิ์ เรียกกันว่า **"โต๊ะพระม่วงทอง"** ของชาวเรือดังกล่าว

(38) พระแทว

พระแทว เป็นชื่อเทพารักษ์ประจำเขาพระแทว ในเขตตำบลเทพกษัตริย์ครี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

เล่ากันว่าพระแทวเป็นชื่อบุคคล ได้อพยพพรรคพวกมาอาศัยอยู่บริเวณนี้ก่อนที่จะมีเมืองถลาง พระแทวเป็นคนโอบอ้อมอารี เป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไป ต่อมาเกิดสูญหายไปโดยไม่มีร่องรอย จนเวลาล่วงเลยมานานมีคนฝันว่า พระแทวมาบอกว่าไม่ได้หายไปไหนยังอยู่ในเทือกเขานี้ ชาวบ้านจึงเรียกว่า "เขาพระแทว" กันต่อมา และถือว่าเป็นเทพารักษ์ประจำถิ่น ช่วยปกป้องรักษาให้กับคนทั้งปวง เล่ากันว่ามีคนหลงป่าไปพบสวนผลไม้ในหุบเขา ไม่ปรากฏว่ามีเจ้าของ เชื่อกันว่าเป็นของพระแทว ความเชื่อเรื่องเทพารักษ์ยังคงมีอยู่ บริเวณนี้มีน้ำตกโคนไทร เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่บริสุทธิ์และศักดิ์สิทธิ์ด้วย มักนำไปประกอบพิธีสำคัญต่าง ๆ มาแต่โบราณ

(39) นางพลับพลึง

นางพลับพลึง เป็นชื่อผีเจ้าที่ประจำ**เขาพลับพลึง ในจังหวัดสตูล** เล่ากันว่าเคยมีผู้หญิงคนหนึ่งชื่อ **"พลับพลึง"** หลงทางมาอาศัยอยู่ในถ้ำภูเขาแห่งนี้ ต่อมานางได้เสียชีวิตลง ชาวบ้านจึงเรียกว่า **"เขาพลับพลึง"**

ต่อมามีทหารหนีสงครามเข้ามาหลบในถ้ำ ขณะที่เขานอนหลับไปจนกระทั่งตกดึกเขาตื่นขึ้นมาด้วยความหิวโหย เขาเดินไปรอบ ๆ ถ้ำเพื่อจะหาอะไรกิน ทันใดนั้นวิญญาณนางพลับพลึง ซึ่งสิงสถิตอยู่ในถ้ำเกิดความเมตตา ได้บันดาลให้มีอาหารหย่อนลงจากข้างบน ด้วยความหิวเขากินมันจนหมด เขาไม่รู้ว่าใครเป็นผู้ส่งอาหารลงมาด้วยความไง่เง่าและความบ้าบิ่นของทหารคนนั้น เขาได้ถ่ายอุจจาระใส่ลงในชะลอมนั้น นางเสียใจเป็นอันมาก หลังจากนั้นนางก็ไม่ปรากฏตัวให้ใครเห็นและไม่ช่วยเหลือใคร

อีกเลย แต่ชาวบ้านเล่าว่าวันดีคืนดีจะได้ยินเสียงเพลงกล่อม บางครั้งก็เป็นเสียงร้องไห้ของผู้หญิงดังมาจากถ้ำในเขาแห่งนี้

(40) พญายอดน้ำ – แม่ศรีขวัญทอง

พญายอดน้ำ เป็นผีเจ้าที่ประจำเขาพนมเบญจา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ มีสัญลักษณ์เป็น**งูใหญ่** ส่วน**แม่ศรีขวัญทอง** เป็นผีเจ้าที่ประจำปากคลอง**อีปัน** บริเวณ**อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี** มีสัญลักษณ์เป็น**จระเข้**

มีเรื่องเล่าว่าบนยอดเขาพนมเบญจา เป็นที่สิงสถิตของผีเจ้าที่ผู้ใหญ่ หรือเรียกกันตามคำชาวบ้านว่า **"พ่อตา" ชื่อพญายอดน้ำ** สัญลักษณ์เป็นพญางูทำนองเป็นกึ่งเทพกึ่งเศรัจฉาน สามารถจำแลงร่างไปต่าง ๆ ได้เวลาพญายอดน้ำไปไหนก็มีบริวารติดตามไปจำนวนมาก เสียงดังอึกทึกครึกโครมสะเทือนเลื่อนลั่นไปทั้งป่า พญายอดน้ำนี้เกิดไปรักชอบกับสาวงามนางหนึ่งชื่อว่าแม่ศรีขวัญทอง มีศักดิ์เป็นนางพญาจระเข้ขนาดใหญ่อยู่ในเวิ้งวังปากน้ำอีปัน ลำคลองสายนี้คันน้ำเกิดไปจากแนวพนมเบญจา แต่ไหลไปออกที่อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันหนึ่งพญายอดน้ำได้ไปหาแม่ศรีขวัญทอง แต่ไปเจอกับ "พญาท่าข้าม" ซึ่งเป็นพญาจระเข้จากกลุ่มน้ำตาปีซึ่งมารักชอบนางเช่นกัน ทั้งสองฝ่ายเกิดวิวาทต่อกัน การต่อสู้เป็นไปหลายวันหลายคืน จนกระทั่งบาดเจ็บกันทั้งสองฝ่ายจนเลือดแดงฉานไปทั้งอ่านบาง ในที่สุดพญายอดน้ำก็อ่อนแรงลำออกกลับไปบริเวณที่ทั้งสองต่อสู้กันจึงได้นามว่า **"บ้านย่านดินแดง"** ปัจจุบันเป็นที่ตั้งอำเภอพระแสง ปากคลองอีปันมาออกตรงนั้น ชาวบ้านได้สร้างศาลเจ้าแม่ศรีขวัญทองไว้ตรงปากคลอง ชาวเรือที่ผ่านไปมา มักบนบานศาลกล่าวขอความคุ้มครอง ทั้งนี้เพราะย่านคลองอีปันต่อแม่น้ำตาปีสมัยนั้นมีจระเข้จำนวนมาก แม่ศรีขวัญทองเป็นชื่อจระเข้เจ้าที่ เมื่อการคมนาคมทางน้ำหมดไป ศาลแม่ศรีขวัญทองก็ผุพังไปตามกาลเวลา แต่ในปัจจุบันชาวบ้านได้เริ่มสร้างศาลเจ้าแม่ศรีขวัญทองขึ้นมาใหม่ใกล้ที่ว่าการอำเภอพระแสงนั่นเอง

ในการทำพิธีกรรมของชาวบ้านย่านจังหวัดกระบี่ ต่อเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี มักกล่าวบอกชื่อ **พญายอดน้ำ แม่ศรีขวัญทอง**เสมอรวมไปถึงเจ้าที่อื่น ๆ เพื่อขอความคุ้มครอง

(41) เจ้าแม่พนมเบญจา

เจ้าแม่พนมเบญจา เป็นผีเจ้าที่ประจำเขาพนม อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ ชาวบ้านสร้างศาลไว้บริเวณคลาดเขาพนม มีการเซ่นสรวงเจ้าแม่เป็นประจำทุกปี

เขาพนมเบญจาชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่า **"เขานม"** หมายถึงสัญลักษณ์แห่งยอดเขาที่ทอดตัวเหยียดยาวเสมือนดั่งผู้หญิงนอนอยู่ เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารของกระบี่ ชาวบ้านนับถือว่ามีเทพสิงสถิตอยู่ในนามเจ้าแม่เขาพนม ไม่มีประวัติเด่นชัดนอกจากตำนานที่ผูกพันมากับตำนานอ่าวนางที่เล่าว่า

"สาวสวยชื่อนางเบญจาถูกยักษ์เฒ่าคร่าตัวไปจากคนรักของนางคือมานพน้อยนาคา มาจากอ่าวพรานาง (ต่อมาเพี้ยนเป็นพระนาง) ยักษ์สำแดงฤทธิ์มาทางอากาศนางได้ดิ้นรนจนตกลงมากลางป่าแห่งหนึ่ง แล้วกลายเป็นเขานางนอนชื่อ "พนมเบญจา" ส่วนยักษ์เมื่อเห็นนางตกมาตายก็เสียใจตรอมใจตายกลายมาเป็น "เขาหน้ายักษ์"

อีกนัยหนึ่งเล่ากันว่าเมื่อประมาณพันปีก่อน ทะเลยังท่วมถึงบริเวณเขาพนม มีหญิงสาวคนหนึ่งโดยสารมากับเรือค้าขายจากอินเดีย มาเสียชีวิตลงที่บริเวณเขาพนม และเล่าว่าเรือค้าขายลำนั้นมีชื่อว่า "อันฟา" วิญญาณของนางจึงสิงสถิตอยู่ที่เขาพนมเบญจา เรื่องเรือค้าขายผ่านมาแถบนี้ถ้าพิจารณาร่องรอยประวัติศาสตร์โบราณคดีก็มีความเป็นไปได้สูงอยู่เหมือนกันเพราะกระบี่อยู่ในเส้นทางการเดินทางข้ามฝั่งจากตะวันตกไปตะวันออกมานับพันปี ร่องรอยทะเลก็เข้ามาในแผ่นดินใหญ่แม้ในปัจจุบันก็พอมองเห็นอยู่ แนวดังกล่าวคือ บริเวณปากคลองกระบี่ใหญ่ เลียบแนวถ้ำเสือลดเลี้ยวไปทางบ้านหน้าชิง เขาตั้งมีร่องรอยลึกลดเลี้ยวไปเป็นแนวถึงพนมเบญจาได้ เส้นทางสายนี้สามารถเดินทางต่อไปยังทุ่งใหญ่บรรจบแม่น้ำตาปีออกอ่าวบ้านดอนหรือแยกไปทางนครศรีธรรมราชได้ แหล่งถ้ำต่าง ๆ จากถ้ำเสือ อ่าวโกบหน้าชิง เขาตั้งและถ้ำบางแห่งในเขตอำเภอเขาพนม มีคนพบหลักฐานการประกอบกิจกรรมของมนุษย์มาแต่โบราณพบหลักฐานโครงกระดูก เครื่องมือหิน เครื่องปั้นดินเผา และอื่น ๆ อีกจำนวนมาก

ในเรื่องโต๊ะนางที่เล่ามาแล้วมีเรื่องราวที่ผู้หญิงมากับเรืออินเดียแล้วเสียชีวิตลง ผู้มีประสบการณ์ทางวิญญาณเล่าว่า เป็นนาง "กุลาทวี" ลองนำมาโยงใยกับเรื่องยักษ์พานางเบญจามาจากอ่าวนางแล้วกำเนิดเขาพนม โยงเข้ามาเรื่องเรืออันฟาที่ผู้หญิงมา

เสียชีวิตแล้วกลายเป็นวิญญาณอยู่ที่เขาพนม อาจเป็นเรื่องเดียวกันก็ได้ (คำว่า กุลา – เป็นชื่อเรียกคนอินเดียพวกหนึ่ง) จะมีเรื่องชื่อ "อันฟา" เดินทางผ่านมาบริเวณนี้จริง ๆ หรือไม่ก็เป็นเรื่องลี้ลับ ไม่สามารถหาร่องรอยอะไรได้

(42) โต๊ะหลวง

โต๊ะหลวง เป็นชื่อผีเจ้าที่บริเวณถ้ำโต๊ะหลวง **บ้านนบ ตำบลคลองหิน อำเภออำวลึก จังหวัดกระบี่**

โต๊ะหลวง เป็นชื่อถ้ำที่มีนักโบราณคดี กรมศิลปากรเคยเข้าศึกษา พบหลักฐานเครื่องมือหิน เศษเครื่องปั้นดินเผา กระดูกคนและสัตว์ นอกจากนี้ยังมีภาพเขียนสมัยประวัติศาสตร์ภายในถ้ำ แต่เดิมบริเวณปากถ้ำมีก้อนหินก้อนหนึ่งลักษณะคล้ายหัวช้าง ชาวบ้านว่าเป็นที่สิงสถิตของพ่อตา (ผีเจ้าที่) **ชื่อโต๊ะหลวง** มักไปบนบานศาลกล่าวขอความคุ้มครอง หรือให้สำเร็จสมประสงค์ตามที่ปรารถนา แล้วมีการชุดประทัดแก้บน

เล่ากันว่าบริเวณนี้แต่เดิมนั้นมีชายสองคนชื่อ **"หลวงรักกับหลวงรา"** อาศัยอยู่หลวงรักเลี้ยงควาย ส่วนหลวงราเลี้ยงช้าง ต่อมาหลวงรักถูกเสือกัดตายที่บริเวณเนินเขาแห่งหนึ่ง ปัจจุบันเรียกว่า "ควนตาหลวงรัก" ส่วนหลวงรานั้นเมื่อสิ้นชีวิตเพราะถูกช้างเหยียบตายที่บริเวณเขาโต๊ะหลวง เนื่องจากทั้งหลวงรักหลวงราเคยเป็นที่นับถือของชาวบ้านแม้ตายไปแล้วก็ยังเป็นที่นับถืออยู่ และว่ากันว่าดวงวิญญาณของหลวงราสิงสถิตอยู่ในก้อนหินรูปหัวช้างนั่นเอง แต่ต่อมามีคนขุดค้นหาสมบัติและเหล็กไหลมาขุดในถ้ำมาทำลายส่วนที่เป็นหัวช้างหักและหลุดไป เพราะคิดว่ามีสมบัติอยู่ในนั้น สำหรับชื่อถ้ำชาวบ้านเรียกชื่อว่า "ถ้ำโต๊ะหลวง" มาจนทุกวันนี้

(43) ตาขุนศร

ตาขุนศร เป็นชื่อผีเจ้าที่บริเวณวัดถ้ำพระพุทธโกมีย์ จังหวัดตรัง ชาวบ้านแถบนั้นนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ มักปรากฏให้เห็นเป็นงูใหญ่

ตาขุนศร ตามตำนานเล่าว่าเดิมเป็นคนจริง ๆ มีประวัติผูกพันมากับเรื่องตาหราด และ **"ราชฎร์นายก"** ความเดิมว่าที่ริมแม่น้ำตรัง มีขนำที่อยู่ของตายายอยู่คู่หนึ่ง ตาชื่อตาหราด ส่วนยายไม่ปรากฏชื่อ ตาหราดเป็นคนที่มีวิทยาคมที่หาตัวจับยาก เมื่อเห็นว่า

คนเองมีอายุมากแล้วก็ปรารถนาจะหาผู้สืบทอดวิทยาคมต่อไป พอดีกับขณะนั้นมีชายคนหนึ่งที่บ้านบ่อประดู่ อำเภอห้วยยอด ทำทางเป็นคนคุร้ายตั้งตนเป็นนักเลง สะสมสมัครพรรคพวกฝึกฝนอาวุธ ชาวบ้านตั้งสมญานามให้ว่า **"ราษฎร์นายก"** มีสมุนซ้ายขวาคนสำคัญชื่อ **ตาขุนสิทธิ์ ตาขุนศร**

ตาหราดกับราษฎร์นายกเคยทดสอบวิชากัน จนราษฎร์นายกยอมรับตาหราดเป็นอาจารย์ ตาหราดได้ถ่ายทอดวิชาให้จนหมดสิ้น เมื่อเห็นว่าตนเองมีพรรคพวกมากและมีกำลังเพียงพอก็คิดกำเริบ จึงบุกเมืองนคร ทางนครทราบข่าวจึงส่งทหารจำนวนหนึ่งมาปราบราษฎร์นายกที่เป็นกบฏ แต่ฝ่ายทหารก็ไม่สามารถเอาชนะได้ จึงหย่าศึกไว้ชั่วคราว พร้อมส่งสายไปลอบสืบความลับ รู้ว่าราษฎร์นายกมีเพื่อนร่วมสาบานคนหนึ่งชื่อนายนวล ทางการจึงไปจับตัวลูกเมียนายนวลมากักไว้ พร้อมยื่นข้อต่อรองให้นายนวลหาทางจับตัวราษฎร์นายกให้กับทางการ นายนวลจำยอมเพราะต้องการลูกเมียคืน โดยเชิญราษฎร์นายกมากินเลี้ยงแล้วลอบใส่ยามาลงในอาหาร (เล่าว่ายานวลเอาข้าวหุงด้วยน้ำกลอย) ให้ราษฎร์นายกกิน พวกทหารที่ซุ่มอยู่ก็จับตัวราษฎร์นายกได้ ทำอย่างไรก็ไม่ตายอยู่ยงคงกระพัน ในที่สุดพวกทหารเอาไม้ทลวงกันตึงแล่นความตาย สำหรับตาหราดซึ่งเป็นอาจารย์ก็ถูกจับตายเช่นกัน แต่แกเป็นคนมีวิชาแม้พวกทหารล้อมอยู่ก็ไม่สามารถเอาตัวแกไปได้ เพียงตาหราดสำแดงวิชาข้างท่อนไม้อ่อน ๆ ท่อนหนึ่งไปยังต้นยางฝั่งตรงข้ามแม่น้ำครั้งจนขาดสองท่อน พวกทหารที่มาล้อมจับก็แผ่นแล้ว พร้อมกับรายงานเจ้าเมืองว่าตาหราดหนีไปแล้ว ส่วนนายนวลทางเมืองนครก็ไม่ไว้ใจในฐานะที่จับราษฎร์นายกได้ เกรงจะเป็นก้อในอนาคตจึงให้ประหารชีวิตและคงต้องตายไปตามคำสาปนั่นเอง

พรรคพวกราษฎร์นายกคนอื่น ๆ ก็หนีกันกระจัดกระจายไปคนละทิศละทาง ตาขุนสิทธิ์ไปบวชเป็นพระอยู่เขาแห่งหนึ่งจนมรณภาพไป ปัจจุบันคือวัดเขาพระ ส่วนตาขุนศรหนีไปบวชที่วัดเกาะเต่า เมื่อมรณภาพแล้วก็กลายเป็นศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเคารพนับถือและสร้างศาลให้ ใช้บนบานศาลกล่าวกันต่อมาเรียกว่า **"ศาลเทวดาตาขุนศร"** จนทุกวันนี้

(44) ทวดเขาล้อน

ทวดเขาล้อน เป็นผีเจ้าที่บริเวณ**เขาล้อน ตำบลห้วยยูง อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่**

ชาวบ้านเชื่อกันว่าที่เขาล้อนเป็นที่สิงสถิตของเทวดาชื่อ "ทวดล้อน" จะคอยช่วยปกปักรักษาชาวบ้านแถบนั้นมาช้านานแล้ว ใครมีเรื่องเดือดร้อนสิ่งใดก็ไปบนบานศาลกล่าว เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย วัวควายสูญหาย เป็นต้น ซึ่งผลมักปรากฏว่าสมปรารถนา ชาวบ้านว่าหายจากเจ็บไข้จริง ที่ร่ำลือกันต่อ การแก้บนทวดล้อนนั้นมักบนให้กินอาหารคาวหวาน บางท่านบอกว่าทวดล้อนชอบแก้บนโดยวิธีร่ำแก้ผ้าอาย (ล่อนจ้อน) ฉะนั้นถ้าใครอุตริจะแก้บนแบบนั้น เมื่อประสบผลสำเร็จตามปรารถนาแล้วจะต้องไปแก้บนด้วยตนเอง ณ บริเวณเขาล้อน หรือไม่ก็ที่ที่บริเวณจอมปลวกก็ได้

(45) โต๊ะคอไหม - ก้อไหม

โต๊ะคอไหม/ก้อไหม เป็นชื่อผีเจ้าที่ที่ชาวบ้านรู้จักกันอย่างกว้างขวางบนฝั่งทะเลตะวันตก โต๊ะคอไหมหรือก้อไหม เป็นชื่อที่ชาวไทยมุสลิมเรียก คนไทยพุทธจะเรียกว่า **"ตายมดึง"** เวลาประกอบพิธีกรรมทั่วไปเห็นมีชื่อโต๊ะคอไหมอยู่บ้างเหมือนกัน

ความจริงเรื่องนี้น่าจะเป็นการถ่ายโยงตำนานกันระหว่างคนเดินทาง เพราะเรื่องตายมดึงมีมาทางฝั่งทะเลตะวันออก สืบทอดมาจากเรื่องตำม่องล่าย ยายรำพึงที่เล่าขานกันทางฝั่งทะเลชลบุรี มาถึงเมืองชุมพร ความว่า

ตำม่องล่าย ยายรำพึงมีลูกสาวคนหนึ่งชื่อนางยมโดย **เจ้าฉาย** ซึ่งเป็นบุตรเจ้าเมืองเพชรบุรี ทราบข่าวความงามของนางจึงปลอมตัวเป็นพ่อค้ามาผูกสมัครรักใคร่กับนาง แล้วได้ส่งคนไปพูดจาขอนางจากยายรำพึง ในระหว่างนั้นตำม่องล่ายท่องเที่ยวพบกับเจ้ากรุงจีน ซึ่งมีเรือสำเภามาค้าขายและมีทรัพย์สินเงินทองเป็นเศรษฐี จึงยกนางยมโดยถูกสาวให้โดยไม่รู้เรื่องยายรำพึงยกลูกสาวให้เจ้าฉาย ต่างฝ่ายต่างยกขันหมากแต่งงานมาพร้อมกัน เลยเกิดการทะเลาะวิวาทกันใหญ่โต ผลทั้งสองฝ่ายล้มตายกลายเป็นก้อนหินกันไปสิ้น เช่น **เขาแม่รำพึง เขาล้อมหมวก เขาเจ้าฉาย เกาะกระบุง เกาะสาก เขาทะลุ เขานมสาว เขาสาวร้อยยอด เขาตะเกียบ** เป็นต้น

เรื่องไต้ะคอไหมมาจับประเด็นว่า **ตายมดึงเป็นที่ชายของนางยมโดย** เมื่อเห็นคนอื่นๆ ตายหมดแล้วก็จะทิ้งถิ่นฐานมาจนถึง**คลองแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี** อาศัยอยู่กับตาโจงโคง และได้นางทองดึงลูกสาวตาโจงโคงเป็นภรรยา อยู่มาวันหนึ่งช้างป่าได้เข้ามาทำลายพืชผักของแกจนเสียหายยับเยิน แกฉวยได้หอกก็ตามมาจนถึงฝั่งทะเลตะวันตกก็แทงช้างตายที่**ถ้ำพุงช้าง** จังหวัดพังงา บนเส้นทางที่ตายมดึงผ่านมาล้วนเกิดชื่อสถานที่ผูกพันกับตำนาน เช่น **ช่องบ้านเหลียว ช่องปลูกปลาย อ่านหมาแหงน แลนคารู เขาพร้าหัก บ้านช้างนอน เขาหินลับ บ้านแผล บ้านตากแดด เขาบ่อบางลูกหอก เขาชาด เขาตาลึง ถ้ำพุงช้าง** เป็นต้น

ชาวบ้านเข้าใจว่าไต้ะคอไหม/ก้อไหมหรือตายมดึงนี่ เป็นคนมีวาจาสิทธิ์ มีพลังมหาศาล ธรรมชาติต่างๆ ที่เกิดขึ้นหลายอย่างเพราะตายมดึงบันดาล

(46) ศาลนายมน

นายมน เป็นชื่อผีเจ้าที่เกาะนก **อำเภอเมือง จังหวัดสตูล** บริเวณเกาะนกเดิมเรียกเป็นภาษามลายูว่า "มะกาลันกะดง" ต่อมามีนกทะเลมาอาศัยเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกว่า **"ปูเลาบุรง"**

บนเกาะนกปัจจุบันเป็นที่ทำเรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล ชาวบ้านได้สร้างศาลเจ้าที่เรียกว่า "ศาลนายมน" เล่ากันว่า นายมนเป็นชื่อนักโทษประหารคนหนึ่ง ถูกนำมาถ่วงน้ำที่บริเวณนี้จนถึงแก่ความตาย วิญญาณยังสิงสถิตอยู่ ชาวบ้านสร้างศาลให้และบนบานศาลกล่าวกันต่อมา และเรียกชื่อเกาะนี้ว่า **"เกาะนายมน"** อีกด้วย

(47) หยิกพันโตน

หยิกพันโตน เป็นชื่อผีเจ้าที่อยู่บริเวณ**เขาพนม อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่** เป็นชื่อพ่อตาที่บรรดาหมอพื้นบ้าน หมอไหว้เจ้าที่ หมอผีบริเวณนี้กล่าวถึงเมื่อทำพิธีกรรมในท้องถิ่นเช่นเดียวกันกับที่เอ่ยชื่อถึงพญายอดน้ำ แม่ศรีจวัญทองที่เล่ามาแล้ว

หอกพันโตน เป็นชื่อลำคลองสายเล็กๆ เกิดจากแหล่งน้ำใต้ดินในป่าต้นน้ำเขาพนม ด้วยความคดเคี้ยวเลี้ยวลด ผ่านซอกซอยหุบเหวหินจนกลายเป็น **"โตนน้ำ"** เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านเรียกกันว่า **"คลองหอก"** (หอก – คดงอ) พันโตน – มีโตนน้ำจำนวนมากจนนับไม่ถ้วนอำนวยความสะดวกแก่พืชผล ชาวบ้านบนเส้นทางคลองคมาจนถือว่าเป็นเจ้าที่อันควรบูรชาและเชิญ **"พ่อตาหอกพันโตน"** ไปร่วมพิธีกรรมเสมอ

ปัจจุบันหอกพันโตนสูญสิ้นและไร้ความหมายไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อสวนปาล์มลามปามป่าธรรมชาติเข้าไปอย่างต่อเนื่อง เกิดการหักร้างถางพงทำลาย **"ไม้ร่มคลอง"** ลงอย่างย่อยเยิน บันทึกตรงนี้จึงเป็นเพียงความทรงจำและตำนาน

(48) หินรูปช้าง

หินรูปช้าง เป็นผีเจ้าที่บ้านคลองพน อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ มีสัญลักษณ์เป็นก้อนหินรูปคล้ายช้างหมอบ 3-4 ก้อน

หินรูปช้างปัจจุบันอยู่ในสวนยางพาราของชาวบ้าน บนเส้นทางคลองพนไปบ้านทุ่งยอ ห่างจากถนนเพชรเกษมเข้าประมาณ 2-3 กิโลเมตร มีรูปหินคล้ายช้างอยู่ 3-4 ก้อนใหญ่บ้างเล็กบ้าง มีศาลเจ้าที่เล็กๆ อยู่ริมก้อนหินดังกล่าว ชาวบ้านแถบนั้นเชื่อว่าเป็นหินศักดิ์สิทธิ์ มักมีการบนบานศาลกล่าวกันอยู่เสมอ มักแก้บนด้วยกล้วยอ้อย รูปช้างๆตัวเล็กๆ

มีเรื่องเล่าว่าสมัยที่มีการสร้างพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชนั้น ชาวบ้านทางฝั่งทะเลนี้ได้รวบรวมแก้วแหวนเงินทอง บรรทุกช้างเพื่อนำไปบรรจุในพระบรมธาตุ แต่ช้างได้เดินทางล้มตายลงในบริเวณดังกล่าว ประกอบกับทราบข่าวการสร้างพระบรมธาตุเสร็จแล้ว จึงพร้อมใจกันฝังทรัพย์เอาไว้ใต้หินรูปช้างดังกล่าว

ข้อน่าสังเกตก้อนหินดังกล่าวอยู่บนพื้นราบ ไม่มีส่วนที่เป็นภูเขาอยู่ใกล้เคียงเลย ลักษณะเหมือนหินที่มนุษย์สร้างจำลองขึ้น ชาวบ้านบางคนเล่าว่าเคยขุดพบพระพุทธรูปและวัตถุอื่นๆ ในบริเวณนี้ด้วยสถานที่อื่นๆ ที่น่าสนใจใกล้เคียงคือหลุมฝังอัฐิชาวบ้านบางส่วนเชื่อว่าน่าจะเป็นร่องรอยเรือจมอยู่ใต้หนองน้ำ และเขาชวาปราบซึ่งห่างออกไปประมาณ 7-8 กิโลเมตร มีร่องรอยการสร้างชุมชนตามตำนานการสร้าง

พระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เมืองนครศรีธรรมราช สมัยที่พราหมณ์อินเดียหนีไข้หำก่อนทางไปพบหาดทรายแก้ว และฟื้นฟูพระบรมธาตุ

(49) พ่อตาเขาใหญ่

พ่อตาเขาใหญ่ เป็นเจ้าที่บริเวณเขาสามหน่วย ตำบลพรุดินนา อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

บ้านเขาสามหน่วยมีภูเขาหินปูนเรียงรายอยู่ 3 ลูกคือ เขาง่าม (เขาถ้ำจมูกควาย) เขาพระ และเขาใหญ่ ที่เขาง่ามหรือที่เขาถ้ำจมูกควาย เคยพบโครงกระดูกทั้งสัตว์และมนุษย์ รวมไปถึงเปลือกหอยทะเลชนิดต่างๆ พบพระพุทธรูปปางห้ามมารทำด้วยแก่นจันทน์ที่ถ้ำเขาพระ ปัจจุบันเก็บไว้ที่วัดพรุดินนา เดิมในถ้ำนี้เคยมีแอ่งน้ำขัง ปัจจุบันแห้งหมดแล้ว เขาใหญ่ซึ่งเป็นลูกโตที่สุดมีถ้ำที่น่าสนใจชื่อ " ถ้ำคลาน" (ปากทางเข้าถ้ำมีขนาดเล็กต้องคลานเข้าไป แต่ภายในเป็นถ้ำกว้างขวางมาก) และที่เขาใหญ่นี้เองชาวบ้านว่าเป็นสิ่งสถิตของ " พ่อตาเขาใหญ่ " (พ่อตา-เจ้าพ่อ-เจ้าที่) ซึ่งชาวบ้านนับถือว่าช่วยปกปักรักษาในแถบนี้ใครมีเรื่องราวเดือดร้อนสิ่งใดก็จะบนบานพ่อตาเขาใหญ่ให้ช่วย มักแสดงเหตุอัศจรรย์ให้เห็นอยู่เสมอ

ผู้มีประสบการณ์ที่เขาสามหน่วยเล่าให้ฟังว่า ครั้งหนึ่งเคยเข้าไปหากล้วยไม้แถบนั้น บุคคลที่ไปล้วนมีความรู้สูงๆ เป็นทนายความ เป็นผู้พิพากษาและคนอื่นๆ อีกหลายคน การเดินทางขณะนั้นยังไม่สะดวกสบายเหมือนปัจจุบัน ต้องประสบเหตุการณ์ที่ไม่น่าเชื่อเกิดขึ้น เพราะเครื่องยนต์ไม่ยอมติดเอาดื้อๆ ทั้งๆ ที่ตรวจน้ำมันและไฟอยู่ในสภาพเรียบร้อย เสียเวลาแก้ไขอยู่หลายชั่วโมงไม่ประสบผลสำเร็จไปขอแรงชาวบ้านมาเข็นก็แล้ว จนหมดปัญญาคิดว่าทิ้งรถเอาไว้ในป่าก่อนหาทางแก้ไขในวันรุ่งขึ้น ขณะนั้นมีชายชราชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งอยู่ ณ ที่นั้นบอกว่า ให้ลองบนพ่อตาเขาใหญ่ดู เผื่อท่านจะช่วยได้เพราะคนแถวนี้เขานับถือพ่อตาเขาใหญ่ ทั้งๆ ที่ไม่มีใครเชื่อเรื่องผีสางนางไม้ แต่เมื่อหมดปัญญาก็ลองทำตามชาวบ้านบอก คือบนบานศาลกล่าวขอให้เครื่องยนต์ติดเถิดแล้วจะแก้บนโดยจุดถูกประทัดถวายปรากฏว่าเมื่อสตาร์ทเครื่องรถติดทันทีอย่างน่าประหลาด จึงต้องไปแก้บนตามสัญญา

(50) ทวดหูโตน

ทวดหูโตน เป็นชื่อผีเจ้าที่บริเวณน้ำตกหินเพิง บ้านหินเพิง ตำบลกลองพน อำเภอกลองท่อม จังหวัดกระบี่

คำว่า "โตน" ในภาษาไทยใต้หมายถึง น้ำตก คำว่า "หู" หมายถึง ช้าง, ริม, ใกล้ ซึ่งมีใช้อยู่ในหลายที่ เช่น หูลม หูหนาน หูโตน เป็นต้น ชาวบ้านสร้างศาลเล็กๆ ไว้ที่บริเวณใกล้แหล่งน้ำตก จึงเป็นที่นับถือของชาวบ้านแถบนั้นมาช้านาน ว่าสามารถบันดาลในสิ่งที่ปรารถนาให้ได้ หรือไม่ก็ช่วยขจัดปัดเป่าโพยภัยให้แก่ลูกหลาน ขอความสวัสดีมีชัยให้เกิดขึ้น วัวควายใครหายสมัยก่อนมักไปบนบานทวดหูโตนให้ช่วย

เล่ากันว่าถ้าในฤดูแล้ง ถ้ามีเสียงเกิดเสียงอื้อๆ เหมือนกับเสียงน้ำขึ้นบริเวณปากน้ำตก หรือที่บริเวณหูโตน จะเป็นสัญญาณบอกว่าในไม่ช้าจะเกิดฝนตกอย่างแรง หรือถ้าในฤดูฝนเกิดเสียงดังกล่าวในบริเวณหูโตน แสดงว่าฝนจะแล้ง เป็นต้น ปัจจุบันชาวบ้านก็นับถืออยู่

(51) ทวดบ่อน้ำมัน

ทวดบ่อน้ำมัน เป็นผีเจ้าที่บริเวณบ้านอ่าวตง อำเภอควนวิเศษ จังหวัดตรัง

มีเรื่องเล่าว่าสมัยเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ใหม่ๆ ช่วงนั้นชาวบ้านประสบกับเรื่องข้าวยากหมากแพงมาก ความเป็นอยู่ของชาวบ้านค่อนข้างลำบากมาก เวลากลางค่ำกลางคืนน้ำมันที่ใช้จุดตะเกียงให้แสงสว่างก็ไม่มี ส่วนมากจะใช้ได้ทำด้วยน้ำมันยางและต้องหาและจัดทำเอง ชาวบ้านอ่าวตงคนหนึ่ง (ขอสงวนนาม) ไปพบหลุมน้ำประหลาดแหล่งหนึ่งในป่า มีรสกลิ่นเหมือนน้ำมันก๊าดทุกประการ เมื่อเอาใบไม้มาเช็ดให้เป็นภาชนะตักขึ้นมาและจุดไฟดูก็ติดเหมือนน้ำมันทุกประการ เขาแอบไปตักใช้เป็นประจำ เขาเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำมันลี้ลับมีเจ้าที่รักษา คนที่เจ้าที่ไม่ประสงค์จะให้ก็ไม่พบบ่อน้ำมันนี้ เขาได้บนบานศาลกล่าวบอกเจ้าที่ว่าจะเซ่นสรวงด้วยควายขาวตัวหนึ่ง เพื่อเป็นการทดแทนโชคลาภที่เขาได้รับ ชาวบ้านคนนั้นก็ได้ใช้น้ำมันในแหล่งนั้นเสมอมา เวลาได้ล่วงเลยมานานจนเขาลืมสัญญาต่อเจ้าที่ ในที่สุดเขาเกิดล้มป่วยลงโดยไม่ทราบสาเหตุ

หมอไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไร ในที่สุดเขาก็ล้มตายไป แต่แทนที่เรื่องราวจะจบลง แต่นั้นปรากฏว่าลูกหลานของเขาก็ต่างประสบเคราะห์กรรมหลายคลึงกัน จนถึงคนสุดท้ายที่กำลังล้มป่วยลง จึงทำให้ญาติคนหนึ่งซึ่งทราบเรื่องนี้มาบ้าง เห็นว่าน่าจะเกิดขึ้นเพราะผีทำ จากตำบนบานศาลกล่าวของผู้ตาย จึงบวงสรวงรับปากจะเช่นไหว้ โดยทางญาติแสดงตนเป็นประกันแทนผู้ป่วย ปรากฏว่าคนป่วย กลับหายเป็นปกติ ญาติจึงไปหาซื้อควายมาเช่นผี ในขณะที่ลูงควายมาในวันเช่นไหว้ ควายเองก็ดูเหมือนจะรู้ว่าจะถูกนำไปฆ่า สังเกตว่ามีความหงอยเหงาผิดปกติ มีน้ำตาไหลพรากอยู่ตลอดเวลา เมื่อลูงควายมาถึงควายก็ล้มลง เมื่อเชือดคอควายก็ปรากฏว่าไม่มีเลือด มีบ้างก็เล็กน้อยผิดวิสัยของสัตว์ใหญ่ ชาวบ้านเชื่อว่าเพราะ "ผีกิน" และรับเครื่องเช่นนั้นแล้ว

หลังจากนั้นก็ไม่มีใครพบบ่อน้ำมันนั้นอีกเลย ชาวบ้านเชื่อว่าทรัพย์แผ่นดินย่อมมีผีสางเทวดารักษา จะ "เปิดตา" ให้ใครเห็น "บังตา" หรือเคลื่อนย้ายที่ไปก็ได้ แต่ในความจริงในบริเวณนั้นน่าจะเป็นแหล่งน้ำมันได้ดินอยู่ก็เป็นไปได้ แต่ไม่มีใครสำรวจอย่างจริงจัง

(52) ผีแม่หนุ้ย

ผีแม่หนุ้ย เป็นชื่อผีเรือนประเภทหนึ่ง ผู้ที่นับถือผีประเภทนี้จะสานกระสอบเล็กๆ ทางใต้เรียกว่า "**สอบหมุก**" (ส่วนมากสานด้วยใบเตยหรือปาหนัน) แขวนไว้บนหัวเสาเรือนให้เป็นที่สังสถิต ภายในสอบหมุกจะบรรจุเครื่องบูชา เช่น **หมาก พลู บุหรี่เทียน และไข่ไก่ 1 ฟอง**

ผีแม่หนุ้ยมี 2 ประเภท คือ

(1) ประเภทผีตายตามปกติ

(2) ประเภทผีตายเนื่องจากการคลอดบุตร หรือเสียชีวิตขณะอยู่ไฟ

ผีแม่หนุ้ยเป็นผีผู้หญิง เพื่อช่วยคุมครองดูแลรักษาลูกๆ หลานๆ เห็นจะเป็นเพราะในสมัยก่อนไม่ค่อยมีหมอ ไม่มีโรงพยาบาล ชาวบ้านดูแลรักษาลูกหลานกันไปตามมีตามเกิด เกิดโรคภัยไข้เจ็บก็ได้แต่บนบานศาลกล่าว ขอให้หายจากโรค และผีแม่หนุ้ยก็จะช่วยทุกครั้ง คือ ปรากฏผลเป็นที่น่าอัศจรรย์เป็นที่นับถือกันต่อๆ มา

ชาวบ้านสมัยก่อนจึงมักเห็น " **ลอบหมุกผีแม่หนุ้ย** " เสมอ ถ้าเป็นผีแม่หนุ้ยที่เสียเนื่องจากคลอดบุตรหรือเสียชีวิตขณะอยู่ไฟ ก็มักจะแขวนกระสอบไว้ใกล้เตาไฟ บางบ้านอาจมีสอบหมุก " **ผีโปหมอ** " (**ปู่หมอ**) อีกด้วย ทั้งนี้ก็แล้วแต่เชื้อสายของบ้านนั้นว่าเคยมี " **ครูหมอยา** " หรือไม่ การใส่เครื่องบูชาเหมือนกัน

การเซ่นสรวง " **ผีแม่หนุ้ย** " มักบนบานด้วยของหวานมากกว่าอย่างอื่น (เห็นทีผู้หญิงมักชอบกินของหวานกระมัง?) การเซ่นจึงใช้ขนมต่างๆ ตามแบบบนบานไว้ บางท่านก็บอกว่าขนมหวานประเภทมะพร้าวอ่อนผีแม่หนุ้ยก็ชอบ เรียกกันตามภาษาพื้นบ้านว่า " **มะพร้าวน้ำทั้งเยื่อ** " คือ มะพร้าวอ่อนใส่น้ำตาลที่เรากินกันนั่นเอง

เล่ากันเรื่องของหวานนี้ ไม่ควรพูดพล่อยๆ ในบ้านที่มีครูหมอ " ผีแม่หนุ้ย " เพราะทำให้ผีอยากกิน อาจทำให้คนในบ้านเกิดผีเข้า อยากกินของหวานขึ้นมาทันทีทันใด ผีแม่หนุ้ยนั้นเป็นผีบรรพบุรุษของบ้านนั้นๆ บางบ้านก็มีชื่อเรียก เช่น **นางเมาคลื่น นางจุกอก นางตกน้ำตาย** ฯลฯ เป็นต้น

ผีของชาวบ้านคงมีอีกมากมาย แล้วแต่ความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น บางแห่งเป็นผีในประเภทเดียวกัน อาจแตกต่างกันในชื่อที่เรียก เป็นต้น

บทที่ 5
วิเคราะห์บทบาทผีสางเทวดาในชุมชนภาคใต้

(1) ภูมิสถาน

ภาคใต้ของประเทศไทยมีพื้นที่เป็นแหลมยื่นลงไปในทะเล พื้นที่เป็นที่ลอนลาดสูงๆต่ำๆ มีที่ราบแคบๆ บริเวณชายฝั่งทะเลและระหว่างหุบเขา ได้รับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงใต้อย่างเต็มที่ ฝนตกสม่ำเสมอเกือบตลอดปี มีช่วงฤดูร้อนในระยะสั้นๆ เคยมีคำกล่าวในทางภาคใต้ฝั่งตะวันตก "ฝนแปดแดดสี่"เป็นการบอกว่าฝนตกมากนั่นเอง พืชพรรณไม้จึงเป็นเขตมรสุมทั้งป่าดงดิบป่าชายเลน มีทิวเขา 2 แนวแยกภาคใต้ออกเป็น 2 ฝั่ง คือทิวเขาภูเก็ต เริ่มต้นต่อจากทิวเขาตะนาวศรี บริเวณชุมพร, ระนอง พาดผ่านมาต่อแนวสันเขานครศรีธรรมราช ซึ่งทอดตัวไปถึงสันกาลาสีรีชายแดนเขตมาลายเซีย มีแม่น้ำ ลำคลอง สายสั้นๆ ไหลออกจากชายฝั่งทะเลทั้งสองฟากฝั่ง

ผู้คนบนพื้นที่ภาคใต้ จึงประกอบด้วยชาวเมือง ชาวนา ชาวป่า และชาวน้ำ ประกอบอาชีพไปตามแหล่งภูมิสถานแห่งตน แต่ละแหล่งมีแหล่งวัฒนธรรม ความเชื่อแตกต่างกันไปตามภูมิสถาน

ตามสภาพภูมิประเทศทำให้คนมีความแตกต่างกันไป ฉะนั้นถ้าใครทำอะไรผิดเพี้ยนจนเกิดปัญหา คนใต้จึงเรียกว่า "ผิดภูมิ" คือ "ผิดผี" จะต้องแก้ไขโดยการ "เสียภูมิ" คือ "เสียผี" คือขอขมาลาโทษต่อผีเจ้าที่นั่นเอง

(2) สืบหาผีภูมิ

ดินแดนภาคใต้อยู่บนเส้นทางอพยพของชนเผ่าโบราณหลายพวกและหลายยุคสมัยหรือย้อนยาวไปกว่านั้นพบหลักฐานค้นกำเนิดมนุษย์ จากการพบซาก "ชวนในพิเทคัสอีโอซีนัส" อายุ 30-40 ล้านปีที่ลานเมืองลิกไนท์กระบี่ เป็นลิงชื่อสายพันธุ์มนุษย์ที่พัฒนามาเป็นมนุษย์วานร Homoerectus นั่นเอง

กลุ่มชนโบราณหลากหลายที่ผ่านภาคได้ เช่น **เผ่าออสตราลอยด์ นิกริโตพวกหนึ่ง พวกมาเลนีเซียน พวกออสโตรเนเซียน และพวกโปรโตมาเลย์** มาตั้งถิ่นฐานในภาคได้ของประเทศไทย

นักโบราณคดีบางท่าน ได้สรุปอย่างสั้นๆ ว่ากลุ่มชนดั้งเดิมในภาคได้นั้นมี 4 พวก คือ **พวกกาซาฮี หรือพวกยักษ์ พวกซาไก เซมัง และโอรังอาอุต (ชาวน้ำ)** ส่วน**พวก ไท-กะได (Tai Kadai)** คือคนไทยปักษ์ใต้ที่พูดภาษาไทยนั้นเข้ามาภายหลัง

หลักฐานทางโบราณคดีภาคได้ อ้อนรอยไปตามแหล่งถ้ำต่างๆ พบหลักฐานการเข้าประกอบกิจกรรมของมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ เช่น **ถ้ำหลังโรงเรียนทับปริก ถ้ำหมอเขียวจังหวัดกระบี่** บอกอายุ 27,000-40,000 ปีมาแล้ว

หลังจากพบภาพเขียนสีนี้ ทำให้เราทราบวิถีชีวิตคนโบราณอยู่บางอิริยาบถ บางอย่างบอกถึงกิจกรรมที่พวกเขาทำกัน เช่น ล่าสัตว์ การต่อสู้ การร้องและรำอื่นๆ บางภาพแสดงออกถึงความเชื่อของกลุ่มคน เช่น ภาพตัวสัตว์ประหลาดจากถ้ำผีหัวโต นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นภาพจินตนาการแห่งความเชื่อในท้านองเทพเจ้าหมอผีหรือหัวหน้ากลุ่มคนประกอบพิธีกรรม นอกจากการขุดหลุมทดลองในบางแหล่งพบโครงกระดูกฝังอยู่ พร้อมเครื่องมือหินผา อันบ่งบอกถึงความเชื่อบางประการที่มีต่อผู้ตายบนแผ่นดินที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันนั้น ถ้าย้อนรอยอดีตขึ้นไปพบร่องรอยของผู้คนหลายเผ่าอาศัยอยู่ รวมทั้งคนไทยซึ่งจริงๆ แล้วคนไทยเดิมเราจะอยู่กันบริเวณนี้หรือพอหมาจากไหนกันแน่ ยังเป็นข้อถกเถียงของบรรดานักประวัติศาสตร์ทั้งหลาย หรือว่าผู้คนที่อยู่ในแถบนี้ไม่มีเผ่าพันธุ์ที่บริสุทธิ์ ล้วนเกิดจากประสมประสานเชื้อชาติทั้งสิ้น

การค้นหาว่าชนชาติไทยมาจากไหน อาจต้องมองกันหลายๆ ปัจจัย ผีน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะบ่งบอกเค้าเงื่อนไขในบางประการได้เพราะ **"ผีคือประวัติศาสตร์"** ของกลุ่มชนผีเป็น "ใจ" ของบ้านเมือง ถ้านำตามหา **"ใจบ้านใจเมืองพบ"** เราจะค้นคว้าหาความเป็นมาของชนชาติเราก็ได้ นักประวัติศาสตร์บางท่านกล่าวว่า **ชนเผ่าออสโตรเอเชียติก (มอญ-เขมร) และเผ่าออสโตรเนเซียนทางทะเลได้ มีคติความเชื่อเรื่องก้อนหินหรือเสาต้นไม้ที่อยู่ใจกลางประชาคม** คนไทยเราและอีกหลายๆ

ชาติที่เชื่ออย่างนี้ด้วย เช่นเรื่องเสาหลักเมืองอาจทำด้วยหินหรือไม้ก็ได้ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน เอาผีสางเทวดาไปผูกไว้ตรงนั้น โดยนัยลึกๆ คือ เป็นศูนย์รวมใจผู้คนและนโยบายทางการเมืองการปกครองด้วย ดินแดนประเทศไทยรวมถึงภาคใต้ตามประวัติศาสตร์ ชนเผ่าดังกล่าวเคยผ่านไปมา เผ่าไทยดั้งเดิมเราน่าจะร่วมสายวัฒนธรรมพวกนี้ด้วยเช่นกัน

นักประวัติศาสตร์เขาอกเถียงกันหลายทฤษฎีว่าเดิมคนไทยอยู่ที่ไหน แต่ที่เชื่อกันมากคือ อิ่นไทยเดิมอยู่ที่ทางตอนใต้ของประเทศจีน เป็นกลุ่มชนสาขาหนึ่งของชนเผ่า **"ไป๋เยี่ยะ"** คือแถบกวางตุ้ง กวางสี ฮูนนานของจีนนั่นเอง อีกทฤษฎีหนึ่งก็ว่าเรา**ไม่ได้อพยพมาจากที่ไหน อยู่บริเวณนี้มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ไม่นแล้ว** และต่อไปคงมีทฤษฎีใหม่ว่า คนไทยอยู่ตั้งแต่ดลอดได้ของประเทศจีนไปถึงหมู่เกาะทะเลใต้ เพราะมีคนเชื่ออยู่เหมือนกันว่าเผ่าไทยได้อพยพจากใต้ขึ้นเหนือ

(3) จิตวิญญาณภาคทักษิณ

ไม่ว่าคนไทยจะอพยพมาจากที่ใด หรือจะอยู่บริเวณดินแดนแถบนี้มาก่อนก็ตาม ลักษณะในภาพรวมก็ไม่แตกต่างกันมากนัก นอกจากชื่อเท่านั้นอาจไม่เหมือนกัน หรือจำนวนผีสางเทวดามากน้อยไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับภพภูมิเหล่านั้น กลุ่มความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณภาคใต้มีดังนี้

1. **เทวดา, เทียมดา** คือ ผีฟ้าในความหมายทั่วไป ในภาคใต้หมายถึงวิญญาณของท่านผู้มีอำนาจมเหศักดิ์ หัวหน้ากลุ่มชนด้วย และคำว่า "ทวด" ในภาคใต้รากคำมาจากภาษาสันสฤต "เทวดา" แผลงแล้วตัดเอาคำว่า "ทวด" มาใช้ ศาลเทียมดาจะสร้างไว้ตามที่สูงเช่นตามภูเขาหรือเนิน ต่อมาคำว่า **"ทวด"** ได้ขยายความไปถึงผีเจ้าที่บางชนิดด้วย เช่น **ทวดงู ทวดเสือ ทวดจระเข้** เป็นต้น

2. **ผีบรรพบุรุษ** ลักษณะเด่นคือ "ผีตายาย" หมายถึงวิญญาณของท่านผู้เป็นต้นตระกูลและผู้สืบเชื้อสายมาตามลำดับ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 ผีบรรพบุรุษในลักษณะที่เป็นวิญญาณรวมของท้องถิ่น อาจเซ่นสรวงบูชากันเฉพาะที่นั่นๆ หรือบางแห่งเชิญมาสถิตที่เดียวกันโดยสร้าง **"หลา" (ศาล)** ให้อยู่ที่เรียกว่า **"ภูมิบ้าน"** (ศาลพระภูมิกลางบ้าน) มีการเซ่นสรวงกันไปตามกำหนด

2.2 ผีบรรพบุรุษหรือผีตายายที่เป็น **ผีเรือน** จะสร้างที่อยู่ในบ้านเรียกว่า **"หิ้งตายาย"** ปัจจุบันบางบ้านก็ไม่ได้ตั้งหิ้ง แต่มีการเซ่นไหว้ เช่น ในงานบุญวันว่างจะไปทำบุญกรวดน้ำให้ตายายตั้งเปรตให้ตายายในวันบุญเดือน 10 เวลามีการแต่งงานต้องตั้งเครื่องเซ่น เรียกว่า **"ราดตายาย"** หรือ **"เซ่นวัดต้ำ"** (ต้ำ-ผีเรือน) การเซ่นไหว้ผีครูหมอประจำปี เป็นต้น คนไทยปักษ์ใต้สืบเชื้อสายเหล่ากอทางสายแม่เป็นใหญ่

3. **ผีเจ้าที่** เดิมเรียกว่า **"ตาขุนนายเจ้าที่"** แต่เดิม **ผีเจ้าที่** หมายถึงวิญญาณบรรพบุรุษผู้เริ่มสร้างบ้านเรือนและสวน "พระภูมิ" คำเก่าไทยใต้หมายถึง **วิญญาณบรรพบุรุษผู้เริ่มทำไร่นา การทำ "หลา" (ศาล)** ที่เป็นเรือนผีจึงแยกกันชัดเจนว่าหลาเจ้าที่จะสร้างตามบ้านเรือกสวน หลาพระภูมิสร้างตามทุ่งนา ส่วนที่ศาลพระภูมิเสาเดียวที่ตั้งกันตามบ้านปัจจุบันนั้น ไม่ใช่วัฒนธรรมไทยใต้แต่เดิม แต่เป็นวัฒนธรรมที่เลื่อนไหลมาจากทางภาคกลางไม่นานมานี้เอง

ภายหลังคำว่า **"ผีเจ้าที่"** ขยายความหมายในวงกว้างออกไปถึงผีสางนางไม้เจ้าป่าเจ้าเขาที่นับถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์นั้นด้วย

เรือนผีเจ้าที่ในภาคใต้เดิมเป็นบ้านเรือนเล็กๆเสาไม่สูงมากนัก ผีเจ้าที่ชั้นต่ำเป็นเรือนเตี้ย ๆ วางตามโคนไม้ที่มี บริเวณที่มีเจ้าที่แต่ไม่มีศาล เมื่อเซ่นไหว้อาจทำศาลเพียงตามเฉพาะกิจหรือเอาเครื่องเซ่นรองใบตองวางบนพื้นก็มี

เมื่อดูความเชื่อเรื่องผีในภาคใต้นั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. **ผีบรรพบุรุษ** (ผีตายาย/ผีครูหมอ/วีรบุรุษผู้มีเหตุดี)
2. **ผีธรรมชาติ** (ผีเจ้าที่/ผีภูมิ/เทพารักษ์)

พิธีกรรมการปฏิบัติต่อผีเจ้าบรรพบุรุษ ได้แก่

1. พิธีสวดกลางบ้าน
2. พิธีรับเทียมคา
3. พิธีลอยเรือชาวเล

4. พิธีสารทเดือน 10
5. พิธีโนราโรงครู/ลงครู
6. พิธีเซ่นวักด้ำ

ฯลฯ

พิธีกรรมการปฏิบัติต่อผีธรรมชาติ ได้แก่

1. พิธีไหว้เจ้าที่(ไหว้ภูมิ/เจ้าที่บ้าน/เจ้าที่ริวควาย ฯลฯ)
2. พิธีลาซัง
3. พิธีปูเละสุเรือไทยมุสลิม
4. พิธีไหว้ผีตาหนู
5. พิธีไหว้แม่ผีพังสะดำ

ฯลฯ

(4) วิเคราะห์บทบาทของผีในชุมชนภาคใต้

คติความเชื่อเกี่ยวกับผีสางของคนไทยมีมาแต่ดึกดำบรรพ์เหมือนชนชาติอื่นๆ สาเหตุเนื่องจากความไม่เข้าใจในสิ่งธรรมชาตินั้นเอง แต่ต่อมาเมื่อผู้คนนับถือศาสนาแล้วก็ไม่สามารถสลัดความคิดความเชื่อเก่าๆ ออกไปได้ เพราะมันได้ฝังรกรากแห่งความคิดนั้นมาช้านาน และเอาความเชื่อเหล่านั้นมากำหนดเป็นภาวะแวดล้อมของชีวิต เช่น ระเบียบ จารีต ประเพณี หรืออาจหาดูได้ว่าได้นำเอาความเชื่อผีสางเทวดามาเป็น **"กฎหมาย"** สังคมประการหนึ่ง เพราะสังคมสมัยนั้นผู้คนส่วนใหญ่จะต้องพึ่งคนเองและพึ่งธรรมชาติมากกว่าองค์กรของรัฐมาให้ความช่วยเหลือ ความเชื่อเรื่องผีสางเทวดาจึงกลายเป็นเอกลักษณ์ของผู้คนสืบต่อมาจนทุกวันนี้

เมื่อศาสนาพราหมณ์เข้ามา จึงเกิดการประสมประสานกับความเชื่อดั้งเดิม เพราะศาสนาพราหมณ์เองก็มีพื้นฐานความเชื่อเรื่องผีสางเทวดาพระผู้เป็นเจ้าอยู่แล้ว เมื่อศาสนาพุทธเข้ามาเราก็เอาความเชื่อที่มีอยู่นั้นประสมเข้าไปอีก โดยหลักการเราพอจะแยกออกว่าอย่างไหนเป็นพุทธอย่างไหนเป็นผี แต่ถ้าพุทธศาสนาแบบชาวบ้านค่อนข้างยากที่จะแยกความประสมกลมกลืนเหล่านั้นออกมาได้ ไม่เฉพาะแต่ชาวบ้านเท่านั้นที่นับถือผี แม้แต่ทางราชการเองก็มีพระราชพิธีเกี่ยวกับผีสางเทวดาอยู่ไม่น้อย เช่น การเซ่นสรวงพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง และพระหลักเมือง เป็นต้น

ในสังคมอีสานดูเหมือนจะมีความเชื่อเรื่องภูตผีเทวดามากกว่าในภาคอื่นๆ รองศาตราจารย์ ธวัช ปุณโณทก ได้ศึกษาความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน สรุปความได้ว่า

"ชาวอีสานยังมีความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณอย่างเหนียวแน่น แม้ว่าพุทธศาสนาจะเข้าไปมีบทบาทในวิถีประชาคมอย่างแท้จริงก็ตาม แต่หลักธรรมของศาสนาพุทธหาได้ลบล้างความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณในสังคมอีสานไม่ ฉะนั้นเมื่อพิจารณา**ฮีตสิบสอง** (จารีตที่ต้องประพฤติปฏิบัติในรอบสิบสองเดือน) จะพบว่ามีจารีตหรือพิธีกรรมที่เนื่องด้วยความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณอยู่ไม่น้อยกว่าพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ"

อภิชาติ ทองอยู่ (2529 : 27-28) ให้ความเห็นเรื่องหมู่บ้านกับคติความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ พุทธ ในสังคมอีสานว่า

"ผีในทัศนคติของชาวบ้านได้มีความสำคัญต่อสภาพชีวิตและชุมชนต่างกัน มีทั้งดีและเลว ผีที่สำคัญได้แก่ **"ผีปู่ตา"** ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษที่ชาวบ้านถือว่าเป็น **"จิต วิญญาณ"** ที่จะผูกกับลูกหลานดูแลคุ้มครองให้เกิดความสงบสุขในชุมชน ส่วนผีอื่น ๆ ก็มี **"ผีตาแฮก"** ซึ่งเป็นผู้ดูแลด้านการผลิต การทำนาของชาวบ้านในแต่ละปีจะเซ่นไหว้ผีตาแฮกก่อนฤดูทำนา จะทำให้เกิดการคาดเดาทำนายหายหักผลผลิตในปีนั้นๆ นอกจากนั้นก็มี "ผีฟ้า" ซึ่งเกี่ยวข้องกับสาธารณสุขของหมู่บ้าน เป็นคล้ายจิตแพทย์ที่คอยดูแลความเจ็บไข้ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ **"ผิดผี"** ต่าง ๆ ของหมู่บ้าน รวมไปถึงอาการที่เรียกว่า **"ธรรมแตก/ถูกผีทำ"** ด้วยเพราะการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนเองและธรรมชาติของชาวบ้านเชื่อว่าทุกสิ่งมีจิตวิญญาณ มีเจ้าของเฝ้าอยู่ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ ป่าไม้ ห้วยหนองคลองบึง ฉะนั้นการกระทำอะไรถึงสิ่งรอบข้างโดยขาดการเคารพจะนำมาซึ่งภัยพิบัติจะต้องมีการบนบานศาลกล่าว เพราะทุกสิ่งอยู่ในอาณัติของ **"แถน"** โดยมี "ผี แมเหสักดิ์" หรือ **"ผีอาฮัก"** เป็นผู้คอยสอดส่องในพิธีกรรมการแก้ไขการทำผิดต้องมี **"หมอส่อง"** ซึ่งมีอำนาจพิเศษในการคิดต่อกับแถนเป็นผู้ช่วยอีกทีหนึ่ง ส่วนผีอื่นๆ ก็จะเป็นผีที่สิงสถิตอยู่กับธรรมชาติทั่วไป"

สังคมชาวไทยที่ดำรงมาได้เป็นเวลาร้านานนี้ ได้อาศัยองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. บ้าน ซึ่งเป็นที่พักอาศัย สมาชิกของบ้านมีความสัมพันธ์ต่อกัน รวมไปถึงบ้านใกล้เรือนเคียง มีการร่วมทุกข์ร่วมสุขแบ่งปันและอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา

2. ผี คือ ความเชื่อใน 2 ลักษณะ ได้แก่ จิตวิญญาณของผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น บรรพบุรุษประการหนึ่งกับผีที่มีอยู่ตามธรรมชาติ อีกประการหนึ่ง สามารถสัมผัสกับผีได้โดยศรัทธาเป็นประการสำคัญ ผีจึงให้กฎระเบียบในการปฏิบัติ ผีจะเป็นตัวเชื่อมปัจจุบันและอดีตเข้าด้วยกัน

3. วัด คือ สัญลักษณ์ของศาสนา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดคำสอนของศาสนาตามปกติวัดเป็นสถานที่แสวงหาความสงบเพื่อหลุดพ้นจากกิเลสทั้งมวล วัดยังเป็นศูนย์รวมใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้าน โดยมีพระเป็นผู้แนะนำ

การประสมประสานผีกับคติศาสนาในภาคใต้

ดังกล่าวมาแล้วในเบื้องต้นว่า เมื่อพวกพราหมณ์ได้มาเป็นเจ้าพิธีในทางราชการและศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เรารับมานับถือประจำชาติ พิธีทั้งสองจึงจำเป็นต้องประสานเข้ากันทั้งพราหมณ์แล้วก็รวมเอาจารีตดั้งเดิมเข้าไปด้วย เห็นได้จากการไหว้ครูไหว้เจ้าที่ในพิธีเช่นสรวงทั่วไป สำหรับภาคใต้อาจมีลักษณะพิเศษที่มีการประสมประสานคติทางมุสลิมอีกด้านหนึ่งด้วย ด้วยอย่างเช่น

1. ในพิธีเอาหลักเมืองลงหลุมของเมืองยะลา กำหนดการระบุว่าพระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาพนักงานประโคมแตรสังข์ดุริยางค์ พราหมณ์เป่าสังข์และโกวบัณเฑาะว์ กรรมการอิสลาม โต๊ะอิหม่าม กอเต็บ บิหล่าน สวดดูอาขอพร.....

2. ในพิธีไหว้หน้าบ้าน ซึ่งเป็นพิธีไหว้ท้าวเวสสุวัณ (กุเวร) เทวดาประจำทิศอุดรชาวบ้านทางนราธิวาสบางอันกระทำกัน เพื่อขอความคุ้มครองไม่ให้ผู้คนและสัตว์เลี้ยงเกิดเจ็บป่วย สร้างความสุขแก่หมู่บ้าน นอกจากพิธีทางพุทธนิมนต์พระสงฆ์มาสวดแล้ว ยังมีการไหว้เจ้าที่ **ไหว้ราหมาด (สิ่งศักดิ์สิทธิ์)** มีโนราแขกมาร่วมร่ายรำร่วมในการส่งเทวดาด้วย

3. ในการเข้าทรงโนราลงครูบางแห่งในภาคใต้ นอกจากมีครูหมอฝ่ายไทยแล้ว ยังมีครูหมอฝ่ายแขกด้วย เชิญศักดิ์สิทธิ์ฝ่ายมุสลิมมาเช่นสรวงบูชา เรียกกันว่า **"ว่าหมาดเสสิบเส"** (กรามัด จำนวน 44 องค์) เป็นต้น

ผีกับพราหมณ์

พวกพราหมณ์นับถือผีอยู่แล้ว ที่ยกฐานะเป็น **"เทว/เทพเจ้า"** ก็จำนวนมากแล้ว จำลองรูปลักษณ์ออกมาเชิงวัตถุดังที่เราเห็นกันอยู่ทั่วไป ศาสนาพราหมณ์ได้เข้ามาก่อนศาสนาพุทธ พวกพราหมณ์ได้เข้ามามีบทบาทในการก่อตั้งชุมชนในระยะแรก รวมถึงมีอำนาจในทางการเมืองมาหลายสมัยดังปรากฏหลักฐานอาณาจักรโบราณหลายแห่งบนคาบสมุทรแห่งนี้

แม้ในระยะหลังๆที่ไทยตั้งอาณาจักรตนเองอย่างนั้นคงแล้วลักษณะทางการปกครองอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมอินเดีย พวกพราหมณ์ได้รับการยกย่องฐานะเป็นผู้ทรงความรู้และเป็น **"พราหมณ์เจ้าพิธี"** สืบต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้ทางภาคใต้กลุ่มพราหมณ์ที่มีชื่อได้แก่ พราหมณ์เมืองพัทลุงและพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น

เมื่อพวกพราหมณ์เป็นเจ้าพิธี จึงหนีไม่พ้นที่จะกล่าวถึงผีสางเทวดาของพวกเขาประสมกับผีของเจ้าบ้าน รวมไปถึงลัทธิทางพุทธที่เจ้าบ้านนับถือในภายหลังด้วย

พุทธกับผี

ผีเป็นจารีตดั้งเดิมที่เรานับถืออยู่ เมื่อศาสนาพุทธเข้ามาก็เกิดการประสมประสานกันขึ้น **พระภัทรศีลสังวร (ช่วง อตุลเวที)** วัดมัชฌิมาวาสสงขลา นักคิดอิสระทางโบราณคดีเมืองได้ท่านหนึ่งกล่าวว่า คนไทยมีอุมิธรรมเป็นเนื้อแท้ประจำสันดานเลือดเผ่า อยู่ 4 ประการ ที่สามารถประสานให้เข้ากับคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ง่าย จึงขอสรุปมาดังนี้

"1. คนไทยมีเลือดแห่งความรู้สึกใจเกี่ยวข้องกับวิญญาณบรรพบุรุษ เชื่อกันว่าตายายของคนตายดับไปแต่ร่างกาย วิญญาณของผู้ตายมิได้ไปเกิดยังมีอยู่ใกล้ ๆ คน จึงต้องมีการตั้งหิ้งที่สถิตรับรองประจำบ้าน บนบานศาลกล่าวด้วยความกตัญญู เมื่อพระพุทธศาสนามาถึงความกตัญญูกตเวทีเป็นเนื้อแท้คำสอนของพระพุทธเจ้าตรงกับอัธยาศัยคนไทยอยู่แล้ว จึงยอมรับนับถือพุทธศาสนา

2. คนไทยมีเลือดแห่งความรู้สึกใจเกี่ยวข้องกับวิญญาณบรรพบุรุษผู้มีความสัตย์ความจริงใจ ถือสัจจะ เป็นยอดภูมิประจำเผ่า เมื่อพระพุทธศาสนาแผ่มาถึง สัจจะธรรมคือความสัตย์จริงเป็นเนื้อแท้คำสอนพุทธศาสนาตรงกับอัธยาศัยของคนไทย จึงยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา

3. คนไทยมีเลือดทางเผ่าเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษของผู้มีเมตตากรุณา มีความสามัคคี ไมตรีจิต ผูกมิตร ร่วมรักสมัครสมาน ให้ความเป็นธรรมแก่คนและสัตว์ มีจิตใจไยดีต่อทุกคน มีจิตเมตตาต่อกัน เมื่อพระพุทธศาสนาดึงสามัคคี เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นเนื้อแท้ คำสอนพระพุทธศาสนาตรงกับภูมิธรรมของคนไทย จึงยอมรับนับถือพุทธศาสนา

4. คนไทยมีเลือดทางเผ่า เกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษ ผู้รักอิสระเสรี ไม่ต้องการให้ใครอื่นอยู่เหนือกายและใจ นอกจากตายายของตน เสรีภาพทางความคิดเห็นและการกระทำของคนอยู่ในกรอบความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์เที่ยงธรรม ความเมตตาปรานีไมตรีจิต ความรับผิดชอบเป็นของคนเอง เมื่อพระพุทธศาสนามาถึง ความอิสระเสรีทางกายใจอยู่ในวงกรอบของศีลธรรม เป็นเนื้อแท้แห่งคำสอนตรงกับภูมิธรรมประจำเผ่า คนไทยจึงยอมรับพุทธศาสนา"

ลักษณะพุทธผสมผี ความจริงก็มีเค้าเงื่อนมาก่อนแล้ว ดูได้จากบทสวดบางประการ เช่น บทชุมนุมเทวดาก็มีคติความเรื่องเปรตและสัตว์นรกทั้งหลายก็ดีตลอดไปถึงความหมายของพระอินทร์ พระพรหมในความหมายเชิงพระพุทธก็ดีล้วนมีต้นกำเนิดจากความเชื่อเดิมทั้งสิ้น

การประสมประสานวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเพราะความจำเป็นของสังคม ผู้มีบทบาทในการแก้ปัญหาจึงเอาคติความเชื่อเดิมมาประสมกับคติทางศาสนาที่รับมาใหม่ เราจึงพบว่าในบางบทสวดทางพิธีกรรมจะมีทั้งผีทั้งพุทธทั้งพราหมณ์ในที่เดียวกัน จึงไม่แปลกที่พบว่า ในวัดนอกจากจะมีรูปเคารพทางพุทธแล้ว อาจมีเทวรูปของพราหมณ์และรูปหรือศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่อื่น ๆ อยู่อีกมากมาย รวมไปถึงสตูป (บัว) บรรพบุรุษของชาวบ้านเรืองราธอยู่รอบวัด ถึงอย่างไรวัดกับผีก็หนีกันไม่พ้น พิธีสารทเดือนสิบในภาคใต้ ใช้วัดเป็นสถานที่ประกอบการและพระสงฆ์เป็นเจ้าพิธี คือ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับวิญญาณบรรพบุรุษนั่นเอง

ผีกับคติทางมุสลิม

ดินแดนแถบทะเลใต้ก่อนที่จะมีศาสนาแพร่เข้าไปถึง ล้วนนับถือผีบรรพบุรุษ ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว รวมทั้งผีธรรมชาติต่าง ๆ แล้วผสมกับศาสนาพุทธและพราหมณ์ และสุดท้ายศาสนาอิสลามได้แพร่ขยายเข้ามายังดินแดนบริเวณนี้ หลายชนเผ่าได้หันไปนับถือศาสนาอิสลาม เช่น ชวา มลายู และหมู่เกาะอื่น ๆ แถบนั้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะยอมรับนับถือศาสนาใหม่ แต่ความเชื่อดั้งเดิมหาได้หมดสิ้นไม่ แม้แต่ในศาสนาอิสลามก็ยังมีความเชื่อเรื่องผีสางเทวดาอยู่เช่นกัน เว้นเสียแต่ไม่ให้ทำรูปเคารพเท่านั้นเอง ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ยังมีอยู่ และคำว่า **"มลาอิกะฮ"** ในศรัทธาข้อหนึ่งของมุสลิมที่แปลว่า **"เทวทูต"** เป็นต้น ในบาหลีของชวาความเชื่อผีสางเทวดาค่อนข้างจะมั่นคง บางอย่างก็คล้ายกับไทยเรา ทั้งนี้เพราะรับเอาอิทธิพราหมณ์มาก่อนเช่นเดียวกัน

คติความเชื่อเรื่อง **"ผีจิน (JIN)"** ในภาคใต้เป็นความเชื่อมาทางสายมุสลิม เอามาประสมกันนานจนคนไทยภาคใต้คิดเอาว่าเป็นผีของตนเองไปแล้ว ฝั่งทะเลตะวันตกมีความเชื่อผีจินหนาแน่น ไปปรากฏในพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย ผีจินมีทั้งดีและร้าย เป็นผีบรรพบุรุษและผีเจ้าที่ เชื่อกันทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม ผีจินเข้าไปมีบทบาทในวิถีอาชีพ การแสดง เช่น การกำเนิดลิเกป่า หนังตะลุงชวา (วาอังกุลิต) ซึ่งเล่ากันว่ามาจากพวก "จิน/ชิน" เมื่อคติทางมุสลิมห้ามการกระทำรูป ฉะนั้นหนังตะลุงทางชวามลายูจึงแปลกประหลาดไม่เหมือนมนุษย์ธรรมดา แต่เป็น "จิน/ชิน" นั่นเอง

มุสลิมทางภาคใต้เรียกผีบรรพบุรุษและผีเจ้าที่ว่า **"โต๊ะ"** มาจากคำว่า **"DATUK"** เทียบภาษาไทยว่า **"ทวด"** **ศาลกรามัต (หักดิ์สิทธิ์)** ที่กลุ่มไทยมุสลิมนับถือ จะมีคำว่า "โต๊ะ" นำหน้าด้วย

ทั้ง 3 สถาบันที่กล่าวมาแล้วล้วนมีความประสมกลมกลืนกันไป เพราะชาวบ้านนับถือผีพร้อม ๆ กับการปฏิบัติธรรม บางครั้งวัดจะเป็นเจ้าพิธีในการนับถือผีของชาวบ้านอีกด้วย ผีกับคนต้องอยู่ด้วยกันพงศาวดารเมืองลานช้างบันทึกว่า **"คนเมื่อก่อนนั้นก็เป็นดินเป็นหญ้าเป็นฟ้าเป็นแถน ผีและคนเที่ยวไปมาหากันบ่ขาด"** ท่นภาคได้ก็เหมือนกับคนภาคอื่น ๆ ที่มีความเชื่อในเรื่องผีสางเทวดามาแต่โบราณ เว้นแต่รูปแบบในความเชื่อต่างออกไป ตามลักษณะของสังคมและภูมิประเทศด้วย ซึ่งพอจะแยกกลุ่มออกไปดังนี้

ก. พวกนา คือพวกอาศัยพื้นที่ราบ ประกอบอาชีพทางการเกษตร

ข. พวกเขา คือพวกอาศัยลึกเข้าไปในป่าเขา ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน หาของป่า

ค. พวกเล คือพวกที่อาศัยที่ราบชายทะเล ตามเกาะแก่ง ประกอบอาชีพจับสัตว์น้ำทั้งชายฝั่งและน้ำลึก

ง. พวกเมือง คือกลุ่มประสมประสานหลากหลายมีทั้งความคิดสมัยเก่าและใหม่

ทั้ง 4 กลุ่มมีลักษณะความเชื่อหรือพิธีกรรมบางอย่างแตกต่างกันและบางอย่างก็ประสมประสานกันเพราะพื้นฐานความเชื่อเดิมมีมาเหมือนกัน สืบเนื่องจากการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันจึงมีความเชื่อเฉพาะกลุ่มของตน เช่น กลุ่มทางป่าเขาย่อมมีผีสางเทวดาในป่ามากกว่าประเภทอื่น กลุ่มพวกทะเลก็มีผีในน้ำมากกว่าอย่างอื่น เป็นต้น

สำหรับภาคใต้ การนับถือผีดูจะไม่ค่อยซับซ้อนเหมือนในภาคอีสานหรือภาคอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเพราะว่าลักษณะภูมิประเทศของภาคใต้เป็นแหลมมีทะเลทั้งสองฟากฝั่ง มีพื้นที่ราบสำหรับทำนาเพียงเล็กน้อย ชาวบ้านส่วนใหญ่แต่เดิมมีอาชีพทางประมง การทำสวน เช่น สวนยางพารา สวนผลไม้ และปาล์มน้ำมันในปัจจุบัน ทรัพยากรค่อนข้างจะอุดมสมบูรณ์ด้วยธรรมชาติ ปัญหาในการดำรงชีวิตเกี่ยวกับการทำกินอาจน้อยกว่าภาคอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามคติความเชื่อเรื่องผีสางเทวดาก็ยังมีอยู่ ซึ่งพอจะแบ่งกลุ่มลักษณะได้ดังนี้

1. การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่สุดของภาคได้ในกลุ่มคนไทยพุทธ พิธีสารทเดือน 10 เป็นพิธีอิ่งใหญ่ที่ทำกันทุกจังหวัด คือเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว รวมไปถึงลักษณะการไหว้ครู/ครูหมอ ประจำปีของเหล่าศิลปินพื้นบ้าน, หมอพื้นบ้าน, ศิลปาชีพพื้นบ้าน ผีเหย้าผีเรือนที่มี "หิ้ง" อยู่ในบ้าน หรือที่เรียกว่า **"ครูหมอ"** เช่น ครูหมอหนัง ครูหมอมโนห์รา ครูหมอลิเกป่า ครูหมอกาหลอ ผีหลวง ผีแม่หนุ้ย เป็นต้น ในกลุ่มคนจีนจะมีครุมจีน สารทจีน เช้งเม้ง ในกลุ่มของไทยมุสลิมจังมีการไปเยี่ยมหรือทำความสะอาดหลุมฝังศพบรรพบุรุษประจำปี ในกลุ่มชาวเลบริเวณทะเลอันดามันมีพิธีลอยเรือประจำปี ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรำลึกถึงบรรพบุรุษทั้งสิ้น

2. การบนบานศาลกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งได้แก่เหล่าผีสางเทวดาอารักษ์ทั้งหลาย เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองปรารถนา ลักษณะการบนบานแตกต่างกันออกไปตามลักษณะกลุ่มคนและสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ในบรรดาผีเจ้านาย ชาวใต้ส่วนใหญ่ไม่ว่าจังหวัดไหนจะนับถือกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ถ้าเป็นพระสงฆ์องค์เจ้าจะนับถือหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด นอกจากนี้ยังแยกไปตามกลุ่มศักดิ์สิทธิ์ประจำถิ่น เช่น หลักบ้านหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ศาลบุคคลสำคัญ พระเกจิอาจารย์ที่นับถือ ผีอารักษ์อื่น ๆ

ภาคใต้บางท้องถิ่นจะเรียก "ศาล/เรือนผี" ว่า **"หลาทวด, หลาพ่อตา"** คำว่า **"พ่อตา"** หมายถึง ผีเจ้าที่ชั้นสูงขั้นเจ้าพ่อเจ้าแม่นั่นเอง ถ้าเป็นผีชั้นต่ำที่คอยรับใช้เจ้าพ่อเจ้าแม่จะเรียกว่า **"นายหมุน/นายหมรุน"** เมื่อบนบานได้สมประสงค์แล้วก็จะมีการแก้บน ซึ่งเรียกว่า **"แก้หลอย/แก้หมรอย"** ตามที่บนบานไว้ เช่น การเซ่นสรวงบูชา การแก้โดยรับศิลปินพื้นบ้าน เช่น หนังตะลุง มโนห์รา ลิเกป่ามานแสดง เป็นต้น

3. การเซ่นไว้หลาพ่อตา, ศาลเจ้าหรือเจ้าที่

หลาพ่อตาหรือหลาทวดเป็นผีเจ้าที่ ที่คอยอารักษ์บริเวณเหล่านั้น ซึ่งมักจะเป็นบริเวณที่มีลักษณะพิเศษ เช่น ช่องเขา ทางเดิน วังน้ำวน ชุมชนเก่าๆ ฯลฯ หรืออาจเป็นบริเวณที่มีอุบัติเหตุบ่อย ๆ หรือแหล่งอันตราย แหล่งที่มีธรรมชาติแปลกประหลาดต่าง ๆ มักจะมีศาลเล็ก ๆ ตั้งอยู่ ทั้งนี้เป็นความเชื่อของคนเดินทางที่ต้องการความคุ้มครองจากเทวดาอารักษ์ทั้งหลายเพื่อให้การเดินทางไปมาปลอดภัย

คำว่า **"ทวด"** นอกจากจะแปลว่า บรรพบุรุษผู้สูงอายุแล้ว ในภาคใต้ยังหมายถึงสัตว์ใหญ่อายุยืนด้วย เช่น เสือ งู จระเข้ เป็นต้น ศาลเจ้าหลาแห่งจึงมีสัญลักษณ์เป็นสัตว์เหล่านั้น เช่น **ศาลเจ้าโต๊ะช่องโต๊ะยวน** ในอำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ มีสัญลักษณ์เป็นเสือและงู เพราะเดิมมีงูมีเสือชุกชุมเป็นเจ้าที่ **ศาลเจ้าแม่ศรีจวัญทอง** ปากน้ำอีปัน ในอำเภอพระแสงสุราษฎร์ธานี มีสัญลักษณ์เป็นจระเข้ หรือ**ศาลเจ้าพ่อตาหินช้างใน** จังหวัดชุมพร เป็นต้น

ผีประเภทเจ้าที่เหล่านี้ ชาวบ้านถือว่าจะคอยช่วยเหลือปกปักรักษาลูกหลานในท้องถิ่น เป็นหลักยึดมั่นประการหนึ่งในความเชื่อ ผู้ผ่านไปมาจะแวะเซ่นสรวงบูชาไม่กำหนดเวลา ในที่สำคัญบางแห่งจะมีพิธีเซ่นสรวงประจำปี งานหลักเมือง จังหวัดยะลา งานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จังหวัดปัตตานี งานพิธีเซ่นสรวงบูชาเจ้าแม่เขาพนมของอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ หรือพิธีเซ่นสรวง**ศาลเจ้าตู่ทอง**ของชาวบ้านชุมชนวัดเวียง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

เจ้าที่ในบางแห่งไม่มีศาลเจ้าเป็นสัญลักษณ์ อาจเนื่องจากบริเวณนั้นผู้คนหมดความจำเป็นจะต้องใช้ก็ได้ หรือผุพังไปตามกาลเวลาก็ดี แต่เวลาชาวบ้านประกอบพิธีกรรมอื่น ๆ ก็จะออกชื่อเจ้าที่เหล่านั้นให้มาร่วมในพิธีกรรมและรับเครื่องเซ่นสรวงสังเวยด้วย

ส่วนเรื่องการทำศาลพระภูมิไว้ในบริเวณบ้าน เดิมไม่ค่อยปรากฏในภาคใต้ การให้มีผู้ดูแลหรือผีเจ้าที่ไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน ที่นา หรือที่อื่น ๆ จะทำศาลเพียงตาขึ้นเป็นครั้งคราว เมื่อเสร็จพิธีกรรมก็ทิ้งไป ศาลพระภูมิที่เราเห็นเกลื่อนไปตามบริเวณบ้านในปัจจุบันนั้น ไม่ใช่วัฒนธรรมเดิมของภาคใต้ เป็นเรื่องการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรม

ภาคกลางเมื่อไม่นานมานี้ พระภัทรศีลสังวร (ช่วง อัตฺถเวที) เป็นนักโบราณคดีภาคใต้ท่านหนึ่ง กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

> "ศาลพระภูมิที่เห็นอยู่ตามบ้านช่องทุกวันนี้ เมื่อก่อนศาลชนิดนี้ไม่มีตามบ้านเราเลย แต่บัดนี้มันระบาดออกไป ทุกซอกทุกมุมถูหัวยกเขา เมื่อก่อนศาลพระภูมิแบบนี้เคยเห็นมันอยู่ในเขตภาคกลางเท่านั้นพอระเบิดปรมาณูลงที่เกาะฮิโรชิมาและนางะซากิ ประเทศญี่ปุ่น ทราวสงครามเอเชียบูรพาแล้ว มันตกใจระเบิดเลยอพยพไปจากบางกอกอยู่ตีมไปหมดทางภาคใต้"

ลักษณะการตั้งศาลพระภูมิในทางภาคกลางเป็นเรื่องธรรมดาทั่วไป บันทึกชาวต่างประเทศที่เคยเข้ามาเมืองไทย เมื่อ พ.ศ. 2455 เคยบันทึกว่า

"เกือบทุกบ้านจัดให้มีที่อยู่ให้ผี เป็นบ้านจำลองเล็ก ๆ มีขนาดเท่ากรงนกเล็ก ๆ ตั้งอยู่ตรงระเบียง หรือตั้งอยู่บนเสาตรงมุมสวนที่ร่มรื่น และตรงหน้าศาลพระภูมิมีการจุดธูปและถวายดอกไม้ ผลไม้ รวมทั้ง ข้าวปลา อาหาร เพื่อปัดเป่าโรคร้ายอันเกิดประจำภายในบ้าน เมื่อถึงเหตุการณ์ที่น่าวิตก เช่น การคลอดบุตร การสอบไล่ประจำปี หรือไข้หวัดสลากกินแบ่งของรัฐบาล หน้าศาลพระภูมิก็จะบนด้วยม้า ข้าทาส บริวาร หรือวัวควาย ซึ่งปั้นด้วยดินเหนียวหรือวัสดุอื่น ๆ"

นอกจากนี้ยังระบุว่านอกจากจะมีศาลพระภูมิกันในบ้านแล้ว ในที่ว่างกลางทุ่งโล่งทุ่งนา ตามริมถนนวัดวาก็ไม่ยกเว้น เขาเล่าว่าในขนบทบางแห่งเครื่องเซ่นผีวิญญาณวางอยู่บนกำแพงและภายในบริเวณอันศักดิ์สิทธิ์ มีคนไปเสี่ยงทายกับผีเพื่อให้ได้ซึ่งสิ่งที่ต้องการ

พิธีกรรมบางประการเกี่ยวกับความเชื่อผีสางเทวดาในภาคใต้

เนื่องจากชีวิตประจำวันของมนุษย์ประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมายบางปัญหาสามารถแก้ไข แต่บางปัญหาอาจหาทางออกไม่ได้ จึงได้หันไปหาความเชื่อเรื่องลี้ลับ ผีสาง เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เป็นเรื่องการแสวงหาทางออกของผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความมั่นคงทางจิตใจ มนุษย์จึงคิดหาวิธีต่าง ๆ ที่เขาคิดว่าจะคิดต่อกับสิ่งลี้ลับนั้นได้ **วอลเลซ (อ้างในยศ สันตสมบัติ 2537 : 206)** ว่ามนุษย์มีวิธีคิดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประมาณ 12 วิธีด้วยกัน

1. การสวดมนต์
2. การร้องเพลง
3. การใช้ยาหลอนประสาทหรือการทรมานตนเองเพื่อให้เข้าถึงควงวิญญาณ พักดิ์สิทธิ์
4. การเทศน์
5. การถือศีล
6. การใช้เวทมนต์คาถาอาคม
7. การใช้เครื่องรางของขลัง
8. การกินเลี้ยงฉลิมฉลอง
9. การบูชายัญเช่นสังเวย
10. การร่วมกลุ่มเพื่อประกอบพิธีกรรม
11. การเข้าทรงเพื่อติดต่อ
12. การใช้สัญลักษณ์บางอย่าง

พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อผีสางเทวดาในภาคใต้ มีหลายประการตามกลุ่มชน ในที่นี้จะยกมาเฉพาะสำคัญ ๆ ดังนี้

(1) **พิธีกรรมที่ต้องใช้ร่างทรง(ม้าทรง)** ทางภาคใต้การตั้งตนเป็นเจ้าสำนักเจ้าพ่อเจ้าแม่ของบรรดาเจ้าพิธีกรรม เพื่อรับบริการแก้ปัญหาแก่ชาวบ้านค่อนข้างน้อยมาก อาจมีบ้างเป็นกลุ่มย่อยๆ เท่านั้น ที่อาจรู้จักกันเฉพาะถิ่น ที่ผู้ประสงค์จะถามปัญหาทั่วไป เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย โชคลาภ รวมไปถึงหวยเบอร์ พิธีกรรมที่ต้องใช้ร่างทรงที่นาน คือ **พิธีกรรมในการเล่นโนราโรงครู (ลงครู) โต๊ะครีม (อิมนต์) การทรงพระของชาวจีน** เป็นต้น

1.1 การเล่นโนราโรงครู

โนราโรงครูเป็นพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับการบูชาบรรพบุรุษหรือที่เรียกว่า **"ครูหมอ/ครูหมอตายาย"** จะทำใน 3 กรณีคือ การทำพิธีไหว้ครูประจำปี (หรือประจำช่วงโอกาสที่กำหนดไว้อาจจะ 1 ปี ต่อครั้ง หรือ 3 ปีต่อครั้งก็ได้) เป็นการแสดงความกตัญญูต่อครูหรือบรรพบุรุษ **การทำพิธีแก้บน** ซึ่งทางภาคใต้ว่า "แก้เหมรอ/แก้เหลย"

ที่บนบานศาลกล่าวต่อครูหมอโนราไว้ **เล่นในกรณีครอบเทริดโนรา** (ผูกผ้าใหญ่/แต่งพอก) เป็นต้น

โนราโรงครูมีพิธีกรรมมากมาย ตามรูปแบบของการกระทำ **เช่น การเล่นโรงครูใหญ่** ซึ่งเรียกว่าครบเครื่องของกระบวนการ ต้องทำกันถึง 3 วัน ซึ่งนิยมทำกันตั้งแต่วันพุธไปถึงวันศุกร์ มีรายละเอียดขั้นตอนแต่ละวันไป ลงทุนสูง เตรียมการกันหลายวัน ส่วน**โรงครูเล็ก** คือ การประกอบพิธีอย่างย่นย่อซึ่งจัดหนึ่งวันหนึ่งคืน มักเป็นพิธีการในการเล่น**ค้ำครู** คือ ถึงวาระที่จะต้องเล่นบูชาครูตามที่กำหนดไว้และไม่มีพิธีกรรมอันใดมากมาย

พิธีกรรมโนราโรงครูเริ่มพิธีตั้งแต่การเข้าโรงไหว้ครู (กาดครู) เบิกโรง ชุมนุมครู โนราการลงโรง คือ โหมโรงด้วยการบรรเลงดนตรี การร้องรำ การเชิ่นไหว้ การเชิญตายาย (ครูหมอ) การส่งครูและถ้าแก้บนก็จะมีการตัดเหมรอเป็นอันจบพิธี

พิทยา บุษรารัตน์ ซึ่งได้ศึกษาเรื่องโนราลงครู ได้กล่าวถึงความเชื่อในพิธีกรรม

"1. ความเชื่อว่าครูหมอโนรา คือ บรรพบุรุษโนราผู้ล่วงลับไปแล้ว มีความผูกพันกับลูก หลาน และผู้มีเชื้อสาย หากเพิกเฉยไม่เคารพบูชาอาจได้รับการลงโทษ เช่น ให้เจ็บป่วยไม่ทราบสาเหตุ หรือเรียกว่า **"ครูหมอย่าง/ตายายย่าง"** ต้องแก้โดยบนบานบวงสรวง และถ้าต้องการให้ครูหมอตายายช่วยเหลือในกิจการใดก็บนบานขอความช่วยเหลือในกิจการใดก็บนบานขอความช่วยเหลือเช่นกัน จากความเชื่อนี้ทำให้เกิดพิธีกรรมในโรงครู

2. เชื่อเรื่องไสยศาสตร์ พิธีกรรมในโรงลงครูจะเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา การทำป้องกันคุณไสย เชื่อเรื่องเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคลาภ อำนาจเร้นลับของโนราขณะทำพิธีโรงครูว่า สามารถติดต่อควบคุมวิญญาณได้

3. ความเชื่อเรื่องแก้บน ชาวบ้านและคณะโนราเชื่อว่าบนและการแก้บนครูหมอ จะทำให้ตนเองได้รับความช่วยเหลือในสิ่งที่ปรารถนา พ้นจากความทุกข์เดือดร้อนต่าง ๆ

4. ความเชื่อเรื่องการครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่เชื่อว่าผู้ที่จะเป็นโนรา โดยสมบูรณ์จะต้องผ่านพิธีครอบเทริดเสียก่อน จึงจะเป็นนายโรงหรือประกอบพิธีกรรมได้

5. ความเชื่อเรื่องการผูกผ้าปล่อย ผู้ที่มีเชื้อสายโนราที่มีความประสงค์จะเลิกร้ำและตัดขาดจากการเป็นโนรา จะต้องให้โนราใหญ่ทำพิธีผูกผ้าปล่อยเสียก่อน

6. ความ เชื่อเรื่องการตัดจุก ชาวบ้านที่นิยมให้ลูกหลานไว้จุก ถ้านำมาให้โนราใหญ่ตัดจุกในพิธีโนราลงครูเชื่อว่าขลังและศักดิ์สิทธิ์

7.เชื่อเรื่องการเหยียบแสน ชาวบ้านเชื่อว่าแสน(ปานชนิดหนึ่ง) เกิดจากการกระทำของผีเจ้าแสน ผีโอกระแชง จะหายได้ก็ต่อเมื่อให้โนราใหญ่ทำพิธีกรรมในโนราลงครู ผู้มีเชื้อสาย หากเพิกเฉยไม่เคารพบูชา อาจได้รับการลงโทษ เช่น ให้เจ็บไข้ โดยไม่ทราบสาเหตุหรือเรียกว่า **"ครูหมอย่าง/ตายายย่าง"** ต้องแก้โดยบนบานบวงสรวงและถ้าต้องการให้ครูหมอตายายช่วยเหลือ จากความเชื่อนี้ทำให้เกิดพิธีกรรมในราโรงครู

8. ความเชื่อเรื่องตัดผมผีช่อ ชาวบ้านเชื่อว่าผมที่จับกันเป็นกระจุกเหมือนผูกมัดมาแต่กำเนิดนั้นและแก้ได้โดยให้โนราใหญ่เป็นผู้ตัดให้ในพิธีกรรมในราโรงครู

9. ความเชื่อเรื่องการรำถือหัวควาย เป็นพิธีกรรมแก้บนของครูหมอในราโดยใช้หัวควาย/เนื้อควาย เป็นเครื่องเซ่นไหว้ เชื่อว่าครูหมอในราหรือตายายที่ต้องแก้บนด้วยหัวควาย คือ **"หวดเทวดา"** และพวก **"ผีแรง"** การแก้ทำได้ 3 วิธี คือ รำถือหัวควาย รำฟันหัวควาย รำบ่ายหัวควาย

10. ความเชื่อเรื่องรำสอดเครื่องสอดกำไล เชื่อว่าผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นโนรานั้น ต้องให้ครูโนราทำพิธีสอดกำไล (หมรัย) เสียก่อน คือ ครูรับไว้เป็นศิษย์นั่นเอง

11. เชื่อเรื่องการรักษาป่วยไข้ ชาวบ้านเชื่อว่า ครูหมอและพิธีกรรมในราลงครู สามารถรักษาอาการป่วยไข้จากความผิดปกติทางร่างกาย หรือโรคภัยจากการกระทำของครูหมอในราด้วยการบนบาน โดยคนทรงโนรา

12. ความเชื่อเรื่องการเข้าทรงและร่างทรง ชาวบ้านเชื่อว่าวิญญาณผีบรรพบุรุษ(ครูหมอ/ตายายครูต้น) สามารถติดต่อลูกหลานได้โดยผ่านร่างทรง

พิธีกรรมโนราลงครูมีความเชื่อผสมผสานกันหลายอย่าง ทั้งพราหมณ์ พุทธ ไสยศาสตร์ ผีสาง เทวดาเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นลักษณะของชาวบ้าน วิถีชีวิตที่สืบเนื่องจากพิธีกรรมโนราโรงครู ได้แก่

1. เป็นการสืบสายมรดกทางวัฒนธรรมการเล่นโนราให้คงอยู่เป็นภูมิปัญญาอย่างลึกซึ้งของบรรพบุรุษ โดยให้ "ครูหมอ" เข้ามาเป็นตัวกำหนด
2. เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ถือว่าบุคคลสำคัญของตระกูล หรือผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับลูกหลาน
3. ทำหน้าที่เป็นสาธารณสุขชุมชน ในการรักษาอาการเจ็บป่วย ที่เชื่อว่ามิใช่โรคที่เกิดจากอาการปกติธรรมดา ให้หายได้จากการช่วยเหลือของครูหมอโนรา เป็นการบำบัดความทุกข์ทางใจอย่างหนึ่ง
4. สร้างอาชีพให้กับชุมชน คือ ใช้ความเป็นศิลปินพื้นบ้านในการแสดงนอกจากสร้างสรรค์ศิลปะแล้ว เป็นแนวทางให้เกิดอาชีพหลายอย่างตามมาด้วย เช่น คนทรง นักดนตรี หมอพื้นบ้าน เป็นต้น

1.2 การเล่นโต๊ะครึม (ลิมนต์)

โต๊ะครึม หรือ ลิมนต์ เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษและวิญญาณเช่นเดียวกันบางถิ่นเรียกว่า **"เล่นตายายผีเรียก"** คือ มีการเชื้อเชิญวิญญาณมาเข้าร่างทรง จุดมุ่งหมายของการเล่นเหมือนการเล่นโนราลงครู คือ รักษาความเจ็บไข้ได้ป่วยอันเนื่องมาจากผีตายายลงโทษ เล่นแก้บนตามที่บนบานศาลกล่าวไว้ หรือเล่นเพื่อบูชาครูประจำปี

การเล่นโต๊ะครึมพิธีกรรมจะน้อยกว่าโนรา ใช้ผู้เล่นน้อยใช้คนตรีเฉพาะเพลงทับ บางแห่งให้เล่นบนเรือน บางแห่งปลูกโรงให้เล่น ใช้เวลา 3-4 วันเหมือนโนรา ซักถามข้อสงสัย ปัญหาต่าง ๆ ที่เจ้าภาพต้องการ จนกระทั่งวันสุดท้าย เชิญตายายทั้งหมดมาเข้าทรงถาม ถ้ามีการบนบานไว้ก็มีพิธีแก้เหมรยและส่งตายายเป็นอันเสร็จพิธี

อุดม หนูทอง ได้ศึกษาบทบาทการเล่นโต๊ะครึมต่อชีวิตและสังคมว่าแฝงคุณค่าลึกซึ้งไว้ 3 ประการขอสรุปมาเพียงสั้น ๆ

"1. ช่วยคลี่คลายปัญหาชีวิตด้วยการลดความเครียด สร้างความเชื่อมั่นขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้น

2. ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้แน่นแฟ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเครือญาติ

3. ช่วยขัดเกลาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของลูกหลาน"

การเล่นโต๊ะครึม เป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของบรรพบุรุษในการแก้ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาทางจิตใจให้คลี่คลายลง เดิมมีการเล่นทั้งกลุ่มไทยพุทธและมุสลิม ปัจจุบันได้จางหายไปแล้วคงจะเหลือเพียงความจำและตำนาน

1.3 ตือรี/มะตือรี

เป็นการเล่นเพื่อเชื้อเชิญวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์มารักษาผู้ป่วย นิยมในกลุ่มชาวไทยมุสลิมทาง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ บางทีออกสำเนียงว่า **"ปัตตารี/ตือนี"** สืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจมาแต่เดิมว่า ผู้ป่วยที่มิอาจหาสาเหตุได้นั้น เกิดจากการกระทำของวิญญาณหรืออำนาจลี้ลับ

การเล่นมะตือรีประกอบด้วยหมอชื่อว่า "โต๊ะมีโนะ" ทำหน้าที่ร้องเชื้อเชิญวิญญาณ และอีกคนหนึ่งคือ **"โต๊ะมะตือรี"** เป็นคนทรงมีหน้าที่ติดต่อสื่อสารระหว่างโต๊ะมีโนะกับวิญญาณ นอกนั้นเป็นผู้เล่นดนตรี **ซึ่งมี ซอ รำมะนา ฆ้องโหม่ง**

ขั้นตอนพิธีกรรมแต่ละท้องถิ่นในปลีกย่อยอาจแตกต่างกันไปบ้าง เช่น **วิจิตร ศรีวิสุทธานนท์** ให้ข้อมูลว่าการรักษาผู้ป่วยมีกรรมวิธีดังนี้

"เริ่มโดยให้ผู้ป่วยนอนราบลงกับพื้นที่จัดไว้ จัดเครื่องเซ่นวางตามตำแหน่ง หมอและคนทรงจะนั่งหันหน้าเข้าหากัน คนทรงเผากำยานแล้วร่ายมนต์ไปพร้อมกับหมอที่บรรเลงซอ หมอเชิญผีมารับเครื่องเซ่นแล้วอธิษฐานบอกกล่าวเทวดาให้มาคุ้มครองคนป่วย คนทรงทำพิธีเสี่ยงทายว่าอาการคนป่วยเกิดจากการกระทำของผีร้ายคนใด อาจทำนายจากข้าวตอกหรือเปลวเทียน เมื่อรู้แล้วก็ทำพิธีเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเข้าคนทรงให้รักษาคนไข้ โดยปกติใช้ปากดูดไปตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายผู้ป่วยเสร็จแล้วหมอจะเชิญวิญญาณออกจากร่างทรงไป และรับปากจะให้เข้าภาพจัดการตามเงื่อนไขที่ตกลงไว้"

(2) พิธีกรรมการติดต่อวิญญาณโดยไม่ผ่านร่างทรง

2.1 การประกอบพิธีกรรมของชาวบ้าน เช่น การตั้งหิ้งบูชาบรรพบุรุษ การไหว้เจ้าที่ ศาลพระภูมิ แรกนอนบ้านใหม่ ฯลฯ เป็นเรื่องที่เจ้าบ้านกระทำภายในขอบเขตบ้านเรือนของตน โดยจุดประสงค์เพื่อขอความคุ้มครองจากบรรพบุรุษวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวดาอารักษ์ต่าง ๆ ตามความเชื่อ ขอให้มีความร่มเย็นเป็นสุขแก่ครัวเรือน

2.2 การประกอบพิธีกรรมของหมอพื้นบ้าน ซึ่งเป็นงานในสังคมที่ชาวบ้านขอความช่วยเหลือหรือว่าจ้างกันในการประกอบพิธีกรรม เช่น ตั้งศาล ไหว้ภูมิเสื้อผี ไหว้เทวดาอารักษ์ เช่น เจ้าที่นาสวน รั้วควาย ทำขวัญประเภทต่าง ๆ เป็นประเพณีในวิถีชีวิตซึ่งมีมากมายตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ทุกพิธีกรรมจะมีวิญญาณผีสางเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งสิ้น

การบูชาผีสางเทวดาที่เข้ามาเกี่ยวข้องในพิธีเกิด

(1) เมื่อผู้หญิงไปฝากครรภ์กับหมอตำแย หมอจะต้องตั้งหิ้งตายาย สักการะครูหมอ เสี่ยงทายถามว่าจะรับหรือไม่

(2) ขณะที่ผู้หญิงกำลังจะคลอด สามีต้องถัน "ผีกระ" (ผีกระสือ) โดยหาหนามมาสุมไว้ใต้ถุนตรงที่แม่นอนคลอด หรือหลีกกลับบันไดให้ผิดไปจากปกติกันกระสือขึ้นบ้าน

(3) หมอตำแยทำพิธีตั้งราด โดยเชิญครูหมอตายายของผู้ที่คลอด ของสามีและของหมอให้มาช่วยอำนวยให้การคลอดเป็นไปโดยสะดวก

(4) วันออกไปหมอจะทำพิธีบัดราด คือนำเครื่องบูชาที่ตั้งราดออก ก็บอกกล่าวครูหมอเสียก่อนให้ช่วยคุ้มครองรักษาแม่และเด็ก

(5) หมอตำแยเมื่อกลับไปบ้านของตน ก็ต้องแจ้งและบูชาครูหมอของตนที่บ้านด้วย

(6) การฝังรกเด็กก็ต้องดูวันเกิดของเด็กและข้างขึ้นข้างแรม ห้ามทิศที่พระกาฬสถิตอยู่ไม่เป็นมงคล การเลี้ยงดูเด็กจะไม่เจริญเติบโต เจ็บป่วยง่าย

(7) การนำเด็กขึ้นเปล ต้องตั้งเครื่องบูชาครูและผีปู่ย่าตายาย แจ้งผีแม่ซื้อให้คุ้มครองรักษา

ประพนธ์ เรืองณรงค์ ได้ให้ข้อมูลต่างไปเล็กน้อยกว่า

"เริ่มพิธีหมอจะเผากำยานรมมือ เพื่อเชิญวิญญาณรายอมูดอให้มาประทับร่างคนใช้..... การที่ไม่เข้าทรงผู้อื่นหรือไม่ใช่คนใช้นั้น เพราะกลัวว่าไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือมิฉะนั้นก็กลัววิญญาณในร่างคนใช้ที่ถูกทำคุณไสยจะอาละวาดเอากับหมอภายหลัง...เมื่อบรรเลงดนตรีไประยะหนึ่งหมอจะถามร่างทรงว่าวิญญาณในร่างคนใช้เป็นใคร ทำให้ลูกหลานเจ็บไข้ เพราะประสงค์ใด เมื่อวิญญาณแจ้งความประสงค์แล้วหมอก็รับปากจะจัดการให้ตามสัญญาและแก้บนกันต่อไป"

การเล่นมะดือรีจะมีความประสงค์สำคัญคือการรักษาผู้ป่วย เป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งในการรักษาโรคโดยดนตรีนั่นเอง

1.4 พิธีทรงพระในเทศกาลกินเจของชาวจีน

พิธีกินเจหรือกินผัก จีนเรียกว่า **"เก้าอ๊วงเจ/กิวอ๊วงเจ"** เป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อมาของคนไทยเชื้อสายจีนทางฝั่งทะเลตะวันตก ในเขตภูเก็ต พังงา กระบี่ ตรัง ระหว่างขึ้น 1 ค่ำ (ตรงกับเดือน11 ของไทย) การกินเจเป็นความผสมผสานความเชื่อหลายลัทธิ เช่น เต๋า ขงจื๊อ พุทธมหายานและการนับถือเทวดา

พิธีกรรมนี้นอกจากจะถือศีลรักษากายวาจาใจให้บริสุทธิ์แล้ว ยังมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าด้วย การกระทำทุกอย่างในพิธีจะต้องเป็นการกระทำของวิญญาณเทพเจ้าโดยผ่าน **"ร่างทรง/ม้าทรง"** ทั้งสิ้น การที่เราเห็นร่างทรงทรมานตัวเองโดยการใช้อาวุธฟันแทงตามร่างกายก็ดี ร่างทรงจะไม่ได้รับอันตรายอย่างใด เพราะเทพเจ้าเป็นผู้รับเคราะห์แทนร่างทรงนั้นแล้ว

การใช้วิญญาณผ่านทางร่างทรงนี้ มีในกรณีอื่น ๆ อีก เช่นการไว้ครู ของครูหมอหนัง,สิเกป้า, หรือครูหมออื่นๆ ของหมอพื้นบ้านที่ใช้วิธีเข้าร่างทรงหรือทำนายต่าง ๆ ในกลุ่มชาวเลก็เคยมีการทรงเจ้าโต๊ะปีกง เป็นต้น การเข้าทรงบางครั้งวิญญาณมาจับร่างทรงโดยไม่คาดหมายก็มี เพราะไม่นึกว่าวิญญาณจะมาเข้าทรง เป็นต้น

(8) การนำเด็กลงบันได ต้องบูชาแม่ประคู แม่พระธรณี เมื่อทำพิธีให้เด็กอย่างไปครบ 3 ก้าวแล้วให้อุ้มเด็กลงอย่างในขันน้ำ เป็นการฝากฝังเด็กกับแม่คงคา

(9) พิธีทำขวัญเด็ก นอกจากทำพิธีผีแม่ซื้อแล้ว ยังเชิญเทวาอารักษ์ขึ้นมาช่วยคุ้มครองด้วย

(10) การนำเด็กออกนอกบ้านไปค้างคืนที่อื่นให้เอาดินได้ที่นอนไปด้วย เพื่อให้พระภูมิเจ้าที่ตามไปรักษา

(11) การให้เด็กอาบน้ำคลองครั้งแรก ให้บูชาเจ้าที่บอกพระแม่คงคาช่วยรักษามิให้ตกน้ำ

(12) การนำเด็กเดินทางไกล ให้เอาดินหม้อป้ายหน้าผากเด็ก ป้องกันผีสางรังควานหรือป้องกันมิให้ผีจำได้

การบูชาผีสางในการตาย

(1) เมื่อมีการตายเกิดขึ้น เจ้าภาพจะเชิญหมอหรือผู้รู้มาแสกน้ำมนต์ศพ เพื่อป้องกันมิให้ผีคุร้าย เรียกว่า ทำพิธีคอย

(2) การนำศพออกจากบ้านให้เอาท้าไปก่อน และให้ลบรอยตีนหามเสียด้วย เพื่อมิให้ผีกลับบ้านถูก ลูกหลานให้เอาดินหม้อทาหน้า เพื่อมิให้ผีจำได้

(3) เมื่อศพถึงป่าช้า ให้ตั้งเครื่องสังเวยตากาหลายายกาหลีเจ้าประวัติ เพื่อขอที่และฝากผู้ตายให้อยู่ด้วย

(4) บางท้องถิ่นต้องระมัดระวังมิให้แมวข้ามศพ เพราะเชื่อว่ามีจะคุร้าย

ในกรณีมีคนตรีกาหลอมาบรรเลงในงานศพ คณะกาหลอจะต้องทำพิธี

(1) บอกกล่าวให้ครูหมอทราบ เมื่อมีเจ้าภาพรับไปบรรเลง

(2) เจ้าภาพจะต้องปลูกโรงพิธี คณะกาหลอจะต้องทำพิธีไหว้ครูหมอกาหลอ

(3) การบรรเลงเพลงที่มีความหมายไปถึงผีสางเทวดา เช่น เมื่อยกศพจากบ้านบรรเลงเพลง **"เหยี่ยวเล่นลม"** เชื่อว่าเป็นเพลงของพระพาย อ้อนวอนขอให้พระพายลงมาช่วยรับวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ ตอนนำศพบรรเลงเพลง **ทอมทอม** เชื่อว่าเป็นเพลงที่พระอิศเสน กำหนดขึ้นและขอให้พระอิศเสนมารับวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ เมื่อเคลื่อนศพขึ้นเมรุบรรเลงเพลง **สุริยน** ถือว่ากันเสนียดจัญไรภูตผีปีศาจ เมื่อตั้งศพ

บรรเลง **"ทองศรี"** เชื่อว่าเป็นเพลงของ**พระภาพ** ป้องกันปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย ประชุมเพลิง บรรเลงเพลง **"พระพาย"** ขอให้พระพายเทพเจ้าแห่งลมพัดหอบวิญญาณผู้ตายให้พ้นจากความทุกข์ทรมานไปสู่สวรรค์ เป็นต้น

การบูชาผีสางเทวดาในวิถีชีวิตประจำวัน

(1) ผีสางเทวดาในวิถีอาชีพ

1.1 แม่โพสพ ในพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว

1.2 ผีเจ้าที่นา เรือก สวน

1.3 ผีเจ้าที่สัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย

1.4 ผีแม่ย่านางประจำเรือ

1.5 ผีแม่พังสะคำประจำยวนผึ้ง

1.6. ผีประจำเตาถ่าน/เหล็ก/ทอง/รังนก

ผีเหล่านี้อาจให้คุณและโทษได้ เมื่อเข้าไปอยู่อาศัยหรือทำมาหากินควรเซ่นสรวงบูชา เป็นการแสดงความเคารพนั่นเอง

(2) ผีสางเทวดาในการถ่ายทอดศิลปะ

2.1 ครูหมอยา

2.2 ครูหมอเหล็ก

2.3 ครูหมอหนัง

2.4 ครูหมอโนรา

2.5 ครูหมอสิเกปำ

2.7 ครูหนก ครูลาย

2.8 ครูหมอแม่ทาน (ผีสาง-ผีพี่งตะวันตก)

เป็นผีบรรพบุรุษ ครู/ผู้รักษา/ผู้ถ่ายทอดวิชาให้กับบรรดาลูกหลานและลูกศิษย์ ใช้เป็นวิชาชีพหรือสร้างสรรค์ผลงานแก่สังคม ใครรับวิชาจากใครก็นับถือครู (ผี) นั้น

ซึ่งเรียกว่า ครูหมอ จะต้องมีการเซ่นสรวงบูชา เป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณโดยการตั้งทิ้งบูชา

(3) ผีสางเทวดาประจำบ้านเรือน

3.1 ผีเรือน (ต้า)

3.2 ผีครูหมอตายาย (ตามข้อ2)

3.3 ผีภูมิเจ้าที่เรือน

3.4 ผีแม่หนุ้ย

เป็นผีบรรพบุรุษที่ยังมีความห่วงใยลูกหลาน คอยพิทักษ์รักษา จึงควรจัดที่ไว้บูชาเรียกว่า ตั้งทิ้ง

(4) ผีอารักษ์

4.1 ผีสิงสถิตอยู่ตามแหล่งธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง ทะเล ต้นไม้ทั่วไป ทั้งบนดิน บนอากาศที่ไม่มีศาลสถิต

4.2 ผีสางเทวดาที่มีศาลสิงสถิต (หลาทวด/หลาพ่อตา) ในกรณีอาจเป็นได้ทั้งวิญญาณบรรพบุรุษ หรืออาจจะเป็นได้ทั้งสัตว์อาธุยืนที่ชาวบ้านนับถือ รวมไปถึงผีชั้นต่ำจำพวกนายหมรูนด้วยเป็นผีเข้าที่ หรือผีธรรมชาติที่คนเข้าไปใช้ประโยชน์ จึงควรที่จะให้ความเคารพโดยการ ไม่ทำลายหรือทำให้เกิดปฏิกูลสกปรก

(5) ผีมเหศักดิ์

5.1 ศาลหลักบ้านหลักเมือง

5.2 ผีเจ้านาย

เป็นผู้ที่มีระดับสูงขึ้นไป ที่เชื่อกันว่าคอยคุ้มครองบ้านเมือง รวมไปถึงบุคคลสำคัญที่เคยทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง

(6) ผีอื่นๆ ทั่วไป

เป็นผีที่นอกเหนือไปจากผีตามธรรมชาติ อาจจะเป็นผีที่เชื่อกันว่าเป็นวิญญาณคนตายที่ตายไปแล้วที่ยวเร่ร่อนอยู่ไม่ไปผุดไปเกิด เชื่อกันว่าอาจปรากฏตัวหลอกหลอนได้ด้วย ผีเหล่านี้อาจเป็นทั้งผีดีและผีร้ายก็ได้

บทบาทของผีสางเทวดา กับ ชุมชนภาคใต้

ในบรรดาผีสางเทวดาต่าง ๆ ในความเชื่อของคนภาคใต้ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น พอจะแยกบทบาทอย่างกว้าง ๆ ได้ 5 ประเด็น คือ

1. บทบาททางสาธารณสุขชุมชน
2. บทบาททางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน
3. บทบาทในวิธีทางการทำมาหากินของชุมชน
4. บทบาทในการพิทักษ์คุ้มครองชุมชน
5. บทบาทในฐานะเป็นกฎหมายและจารีตประเพณีของชุมชน

(1) ผีสางเทวดากับสาธารณสุขชุมชน

ชีวิตชาวบ้านแต่ไหนแต่ไรมา ต้องช่วยเหลือตนเองมาตลอดไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับชีวิตการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ประสมประสานไปกับแนวความเชื่อของคน แม้ว่าภายหลังที่มีศาสนานับถือแล้วก็สลัดความเชื่อเก่า ๆ เรื่องถูกผี เทวดา หรือวิญญาณต่าง ๆ ไปไม่พ้น เราจะเห็นว่าการนับถือศาสนาของชาวบ้านนั้นยังมีไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง คาถาอาคมปะปนอยู่นั่นเอง ทั้งนี้เพราะความเชื่อดั้งเดิมได้ฝังแน่นมาช้านาน

ความทุกข์ร้อนของบุคคลหรือของชุมชน ทุกคนต้องช่วยเหลือตัวเองไปตามลำพัง ไม่มีใครแก้ปัญหาให้กับชาวบ้านได้แท้จริง การบนบานศาลกล่าวในสิ่งที่คนนับถือจึงเป็นหนทางเดียวที่เคยทำ แม้ว่าจะเป็นความหวังลม ๆ แล้ง ๆ แต่ก็ยังดีกว่าไม่ได้ทำอะไรเลย อย่างน้อยก็เป็นกำลังใจแก่เขา

ผีในภาคใต้ที่มีหน้าที่รักษา ต้องอยู่ให้ผีบรรพบุรุษหรือผีครูหมอเป็นหลักที่ถูกหลานเชิญมาให้ช่วยปัดเป่าความเดือดร้อนหรืออาการเจ็บไข้ให้บรรเทาหรือหายไป เสร็จแล้วจะมีการแก้บนตามที่ตกลงไว้ ถ้าใครทำเฉยอาจถูกผีครูหมอลงโทษได้

อาการเจ็บป่วยที่ต้องอาศัยผีครูหมอรักษา คือ การเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุ เกยปรากฏในคนป่วยหลายราย ที่แพทย์แผนปัจจุบันตรวจแล้วไม่พบสาเหตุการป่วย แต่ต้องนอนแบบอยู่นับเดือนก็มีหมอพื้นบ้านดูแล้วบอกว่า ถูกผีตายลงโทษ ต้องบนบานศาลกล่าวแล้วอาการโรคนั้นหายไป

ผู้สันทัดกรณีบางท่านบอกว่า อาการคนป่วยเป็นไปไม่ได้ที่ไม่มีสาเหตุ เว้น เสีย แต่เราอ้างหาไม่พบแม้แต่แพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งเรียนมาเฉพาะอย่าง อาจวินิจฉัยโรคได้ไม่หมด อาการป่วยเช่นนี้เรียกว่าเป็น **"ความเจ็บป่วยทางวัฒนธรรม"** (วัฒนธรรม เป็นลักษณะองค์รวม มีหลายเรื่องอยู่ในนั้น) จะรักษาโดยปกติมิได้ ต้องใช้ **"วัฒนธรรม"**มารักษา คือ ต้องเชิญ **"ครูหมอ"** มารักษา องค์ประกอบที่ขาดเสียมิได้ **"บทเพลง/ดนตรี"** หรือชุดได้ว่าการใช้ดนตรีรักษาโรคนั่นเอง

การใช้ดนตรีรักษาโรคดูเหมือนจะมีคนยอมรับกันอยู่เหมือนกัน ที่เราเห็นกันอยู่ทั่วไป บทเพลงสามารถบรรเทาโรคความเครียดได้ หลายคนเข้าใจกันว่าระดับเสียงกระแทกระทั้นหนักเบา สามารถที่จะปลดปล่อยลักษณะอันซ่อนเร้นให้คลายได้ องค์ประกอบที่น่าจะพิจารณาเรื่องการใช้ **"ครูหมอ"** รักษาโรคนั้นได้แก่

1. ศรัทธา อันเป็นพื้นฐานความเชื่อของผู้ป่วยซึ่งมีอยู่ จึงเป็นพลังอันสำคัญทำให้เกิดความมั่นใจ เพราะโรคที่เกิดกับบุคคลเหล่านี้น่าจะเป็นโรคทางจิตมากกว่าทางกาย

2. ครูหมอ คือ บรรพบุรุษของเขา ผู้ที่จะเป็นครูหมอได้นั้นต้องมีลักษณะพิเศษ คือเป็นทั้งผู้รู้ (ครู) และเป็นทั้งผู้รักษา (หมอ) สองลักษณะรวมเข้าเป็นเอกลักษณ์บุคคลพิเศษ

3. หมอหรือร่างทรง ตามปกติหมอเป็นที่พึ่งของชุมชนอยู่แล้ว ปกติหมอเป็นคนทรงรักษาโรคอยู่เป็นเบื้องต้น เมื่อผสมผสานกับครูหมอของคน ทำให้เกิดความเชื่อมั่นยิ่งขึ้น

ความเข้าใจของผู้รักษาส่วนใหญ่ มีความเห็นตรงกันว่า "จิต กายและวิญญาณ" มีความเกี่ยวโยงกันอย่างลึกซึ้ง เห็นว่าคนที่เจ็บป่วยเกิดขึ้น เพราะภาวะทั้ง 3 ประการ ไม่สมดุลกันนั่นเอง

ถ้าเราจะย้อนไปสู่อดีตจะพบว่า การรักษาโรคโดยการเข้าทรงนั้นมีมาช้านานไม่น้อยกว่า 4,000 ปี กระทำโดยหมอผี นักพรต ประจำเผ่าต่าง ๆ เป็นผู้ทำหน้าที่ นักวิเคราะห์ให้ความเห็นว่า พวกหมอผีนี้เมื่อประมวลดูแล้ว คือ นักพลังจิตดี ๆ นี่เอง และกล่าวว่า

"การเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นปรากฏการณ์ที่เกินความสามารถของมนุษย์ที่จะควบคุมได้ และมีสาเหตุมาจากหลายทางด้วยกัน เป็นต้นว่าเทพเจ้าโกรธเคือง ละเมิดข้อห้าม ผีเข้า วิญญาณหาย หรือเกิดจากความไม่พอดีกันระหว่างพลังพื้นฐานบางอย่าง วิธีที่จะพิสูจน์ว่าหมอผีเก่งหรือไม่เก่งต้องพิจารณาจากอาการที่ปรากฏเมื่อรู้แล้วหมอผีก็จะดำเนินการเยียวยา แต่มือผู้บ่อย ๆ ที่เชื่อกันว่าโรคหลบใน ไม่แสดงอาการออกมาภายนอก การที่หมอจะรักษาคนป่วยแบบนี้ ต้องใช้วิธีถอดจิตไปสอบถามขอคำแนะนำจากโลกทิพย์"

ทำนองเดียวกันกับความเห็นที่เคยยกมาข้างต้นว่า คนที่ **"เจ็บป่วยทางวัฒนธรรม"** บางทีหมอหาสมุฏฐานโรคไม่พบ ต้องให้ครูหมอรักษานั่นเอง ผู้วิเคราะห์ให้เหตุผลต่อไปอีกว่า

"ในการประกอบพิธีสอบถามปัญหาจากวิญญาณในโลกทิพย์นั้นจะลงเอยด้วยการที่หมอผีทำการประคุณว่าสิ้นชีวิตแล้วขึ้นมา เชื่อกันว่าในช่วงที่หมอผีทำทีคายอยู่นั้นวิญญาณได้ขึ้น "ต้นไม้เล็ก" ไปยังโลกทิพย์ เป็นการก้าวพ้นไปจากฐานะที่เป็นมนุษย์ธรรมดา จากนั้นก็ไปรับคำแนะนำวิธีการรักษาโรคจาก **"บรมครูหมอผี"** หรือจากวิญญาณของคนตาย เช่น วิธีใช้สมุนไพร บทสวดเพลงมนตรา ฯลฯ ซึ่งจะนำมาใช้ในการประกอบพิธีรักษาโรคต่อไป"

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าการใช้บทสวด เพลง ในการรักษาโรคมีมาช้านาน จึงไม่ใช่ของแปลกที่คนชุดนี้ยังใช้อยู่ การใช้บทเพลง คนครีรักษาโรคในภาคใต้จะผ่าน **"ศิลปินพื้นบ้าน"** เช่น การเล่นแก้บนของโนรา หนังตะลุง ฮิเกป้า ตือรี หรือมะตือรี ที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น

กรรมวิธีการรักษาโรคโดยร่างทรง

(1) กลุ่มร่างทรงเจ้าพ่อเจ้าแม่ทั่วไป

กลุ่มดังกล่าวนี้จะมีลักษณะใกล้เคียงกัน รายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไปของเจ้า (ผี) แต่ละองค์ แต่โดยทั่วไปแล้วดำเนินการกับผู้ป่วยดังนี้

1. รดน้ำมนต์ ให้น้ำมนต์ไปดื่มกิน
2. ขับไล่ผีร้าย ปัดเสนียดจัญไรให้ในกรณีถูกผีร้ายสิงสู่
3. แก้คุณไสยในกรณีถูกคุณไสย
4. บอกยาให้ไปซื้อหรือต้มยากิน

(2) กลุ่มศิลปินพื้นบ้านหนังตะลุง โนรา ลิเกป่า โต๊ะครึม

กลุ่มนี้จะอาศัยการใช้บทเพลง คนตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัดรักษาโดยมีผู้บำบัดในการดำเนินการ คือ ตัวนายโรงของการละเล่นแต่ละชนิด ในภาคใต้ลักษณะเด่นใน "โนราโรงครู/ลงครู"ตัวโนราใหญ่ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญ เป็นบุคคลที่ผ่านการครอบครูอย่างถูกต้อง มีสิทธิ์ประกอบพิธีกรรมได้ มีความรู้เชิงไสยศาสตร์และหมอพื้นบ้าน จะเป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อกับวิญญาณบรรพบุรุษ ส่วนคนทรงอาจจะเป็นตัวผู้ป่วยเองหรืออาจเป็นคนอื่นก็ได้ที่ครูหมอมาจับทรง ตัวโนราใหญ่จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสอบถามวิญญาณถึงปัญหาที่ต้องการ เช่น คนป่วยเพราะเหตุใด ผีร้ายตนใด จะแก้อย่างไร โนราใหญ่ก็จะดำเนินการไปตามนั้น ขอให้คนป่วยได้หายเป็นปกติการแนะนำทางครูหมออาจไม่แตกต่างจากลักษณะที่กล่าวมาแล้วในข้อแรกก็ได้

(3) การรักษาโรคโดยคนตรีของมะตือรี

มะตือรีเป็นการรักษาโรคโดยคนตรีอย่างแท้จริง ไม่มีศิลปะการแสดงอย่างอื่นเจือปน โดยเชื่อว่าการเจ็บป่วยนั้นเกิดจากการกระทำของอำนาจลี้ลับหรือผีร้าย การรักษาโดยผ่านร่างทรงมีการเชื้อเชิญวิญญาณมาเข้าทรง คนตรีที่ใช้ประกอบด้วย ซอ, รำมะนา,น้องใหญ่, ไหม่ง มนต์และบทร้องเป็นภาษามลายู การเล่นมะตือรีมี 2 วิธี คือ

1. เชื้อเชิญวิญญาณผ่านคนทรง

วิธีนี้จะมีคนทำพิธีคือ **โต๊ะหมอ** ซึ่งเรียกว่า **โต๊ะมีโนะ** มีหน้าที่ขับร้องเชิญวิญญาณและบรรเลงซอไปด้วยแล้วมีคนทรงอีกคนหนึ่ง เมื่อวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเข้าทรงแล้ว โต๊ะมีโนะก็จะถามเรื่องผู้ป่วย เมื่อรู้แล้วว่าผู้ป่วยเป็นโรคใดหรือผีร้ายตนใดสิงอยู่ก็จะทำพิธีรักษาโดยใช้ปากดูดตามร่างกายคนไข้ 5 แห่ง ปลายเท้า ท้องหรือลำคอ ใบหน้าหรือศีรษะ และดูดซ้ำในที่ใดที่หนึ่ง ที่คิดว่าอาการเจ็บป่วยอยู่บริเวณนั้นเสร็จแล้วหมอจะเชิญวิญญาณออกจากร่างทรง แล้วหมอก็รับปากจะให้เจ้าภาพหรือผู้ป่วยทำตามเงื่อนไขอื่น ๆ ที่วิญญาณได้บอกไว้

2. เชื้อเชิญวิญญาณผ่านผู้ป่วย

วิธีนี้คนป่วยเป็นร่างทรงนั่นเอง โดยโต๊ะหมอจะเชิญวิญญาณประทับร่างผู้ป่วย โดยการร่ายมนต์จับร้องประกอบดนตรี เมื่อวิญญาณมาประทับทรงแล้ว โต๊ะหมอก็จะถามว่าวิญญาณใดที่สิงผู้ป่วยเพราะอะไรต้องการอะไร ผู้ฟังก็จะจดข้อความไว้เมื่อทราบแล้วก็จะจัดการแก้ไขหรือทำตามสัญญาที่ร่างทรงบอก

เช่น หมอถามว่า ทำไมจึงมาสิงคนไข้ วิญญาณอาจตอบว่า

"มันดูถูกข้า...ละเลยไม่เคยบวงสรวงสังเวยข้า ข้าก็เหมือนแกอยากกินอยากสนุกเหมือนกัน"

หมอก็ถามว่า แล้วจะให้ทำอย่างไร วิญญาณอาจตอบตามปรารถนา เช่น

"ข้าอยากกินเครื่องสังเวย ข้าวเหนียวเหลือง เหนียวแดง อาหารคาวหวานและดูการเล่นละโข่ง"

โต๊ะหมอก็รับปาก และเชิญวิญญาณออกจากร่างไป เมื่อคนไข้หายก็ทำพิธีแก้บนตามสัญญา

การรักษาโรคจากการทรงพระชาวจีน

พิธีที่ควบคู่ไปกับการกินเจของชาวจีน คือ การทรงพระ ซึ่งเป็นความเชื่อผสมผสานด้วยเรื่องบรรพบุรุษ/พุทธ-ผี (เทวดา) เข้าด้วยกัน เทพเจ้าประจำของพิธีนี้ได้แก่

(1) ยกอ้องฮ่องแต้ (พระอิศวร)

(2) กิวอ้องไทฮ (กิวอ้องฮุดโจ้วผู้เป็นใหญ่ทั้งห้า) คือนพราชา หรือดาวนพเคราะห์นั่นเอง

นอกนั้นก็มีเทพเจ้าอื่น ๆ เช่น เชิญเทพประจำทิศ เช่น กินหงอเหงี้ย, หงอหร้อเหงี้ย ซุนหร้อเหงี้ย เต่งหร้อเหงี้ย และเทพ "ถ้าต้า" ผู้สำรวจคนเกิด "ปักต้า" ผู้สำรวจคนตาย และเทพเจ้าอื่น ๆ หรือพระประจำศาลประจำกลุ่มของแต่ละท้องถิ่น เช่น ในพิธีเซ่นสรวงพระปุนเท่ากงในจังหวัดกระบี่ จะมีพระเฉ่งจุ้ย จอซือก่ง (ลักจ้อ) พระตีฮวยหูเตียนซือ พระกวนอิม บางทีก็มี "พระนารายณ์" มาประทับม้าทรงด้วยเป็นต้น

กรรมวิธีรักษาโรคให้ลูกหลานหรือผู้ศรัทธา คือ ให้คำปรึกษา ซักถามปัญหาบอกวิธีการรักษา บอกยาให้ไปทำกิน หรือเจ็บป่วยปวดเมื่อยอาจใช้น้ำมันนวดให้ เป็นต้น เป็นการสร้างขวัญและความเชื่อมั่นแก่ลูกหลาน อาจหายจากโรคที่เป็นนั้นได้

การลงโรงครูรักษาโรค

เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่เชิญวิญญาณศักดิ์สิทธิ์มาเข้าทรง เตรียมถามปัญหาและรักษาโรคให้ลักษณะใกล้เคียงกับการเล่นโต๊ะครึม (ลิมนต์) แต่พิธีกรรมแตกต่างกัน ทำกันแถบจังหวัดพังงา

พิธีกรรมเริ่มต้นด้วยต้องปลุกโรงพิธี จัดเครื่องเช่น ประกอบด้วยหมากพลูบายศรี อาหารคาวหวาน ผู้ร่วมพิธีประกอบด้วย หมอ นักดนตรี ใช้ทับ 2 ใบ คนทรงและผู้ร่วมพิธีตามสมควร

โดยเริ่มจากหมอผีผู้ทำพิธีกล่าวเชื้อเชิญผีพ่อตา (เจ้าที่ชั้นผู้ใหญ่ที่เชื่อว่าเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์) ให้มาเข้าทรง แล้วจึงซักถามปัญหาว่าผู้ป่วยเป็นโรคอะไร จะแก้อย่างไร หรือผู้ป่วยถูกคุณไสยต่าง ๆ คนทรงหรือครูหอมหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์นั้นแก้ไขให้ขับไล่วิญญาณร้ายนั้นออกไป

การเข้าทรงรักษาโรคอีกวิธีหนึ่ง ไม่ได้ใช้เครื่องดนตรีประกอบหรือมีบทร้องเชื้อเชิญผีแต่ประการใด หมอจะใช้วิธีนั่งสมาธิสักครู่แล้วสักดิ์สิทธิ์จะเข้าสิง แถบจังหวัดพังงาหมอบางรายจะใช้วิธีการดังกล่าวบางทีเรียกวิธีการดังกล่าวว่า **"พญายม"**

การเข้าทรงรักษาไปหาหมอ หมอจะมีวิธีการรักษาดังนี้ เริ่มโดยหมอเข้าทรงแล้วหยิบธงผืนใหญ่มาสะบัดไปมา 3 ครั้ง แล้วใช้ธงคลุมหน้าไว้ ผู้ป่วยจะเล่าอาการให้หมอฟัง เมื่อทราบอาการแล้วหมอใช้ธงสะบัดใส่ผู้ป่วย 3 ครั้ง แล้วพูดกับผู้ป่วยถึงเรื่องอาการเจ็บป่วย แนะนำวิธีการรักษาและป้องกันโรค เสร็จแล้วเอาธงคลุมศีรษะหยิบใบไม้มาแสกเป้าแล้วใช้เขี้ยมเล่มใหญ่ลงอักขระบนใบไม้ นำใบไม้วางบนแขนซ้าย ใช้ดาบฟัน 3 ครั้งให้ขาดเป็นชิ้น ๆ แล้วเขียนสลากยาส่งให้ผู้ช่วยหมอพร้อมใบไม้ที่แสก เพื่อจัดเครื่องยาตามรายการที่หมอเขียน จากนั้นหมอจะใช้ธงสะบัดใส่ผู้ป่วยเป็นอันเสร็จพิธี

บทบาทผีสางเทวดาต่อการรักษาบำบัดโดยไม่อาศัยร่างทรงก็มีทั่วไป เช่นใช้วิธีบนบานศาลกล่าวให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ เมื่อสมประสงค์แล้วก็จะมีการแก้บนตามสัญญา การบนบานประเภทนี้เป็นความเชื่อของปัจเจกบุคคลแตกต่างกันไป อาจบนได้ตั้งแต่ผีบรรพบุรุษ ผีเทวดาอารักษ์ ผีภูมิ เจ้าที่ทั้งหลายทั้งปวง

การแก้บน

(1) ถ้าบนด้วยศิลปินพื้นบ้าน ก็รับมาแสดง เช่น หนังใหญ่ ลิเก ละคร หรืออื่น ๆ ไม่มีพิธีเชิญครูเข้าทรง เจ้าภาพจุดเทียนบอกกล่าวศิลปินเหล่านั้นแสดง "ตัดเหมรุย" เป็นอันเสร็จพิธี

(2) ถ้าบนด้วยผีสางเทวดาอย่างอื่น ๆ แสดงเจตจำนงไว้อย่างไรก็แก้ไปตามนั้น เช่น การตั้งเครื่องเซ่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ การปิดทอง จุดประทัด ยิงปืน เป็นต้น

ผีสางเทวดาที่ปรากฏในรูปของร่างทรง (ม้าทรง) ประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนั้น ผลที่เกิดขึ้นต่อปัจเจกบุคคลหรือสังคมมีในเรื่องต่อไปนี้

(1) ด้านปัจเจกบุคคล

1.1 ตัวร่างทรง/ม้าทรง ทำให้เกิดสถานภาพเปลี่ยนไป คือ เป็นที่รู้จักของสังคม มีคนมาใช้บริการ/มีลูกศิษย์/มีผู้ศรัทธา ต้องปรับตัวในการวางตัวในสังคม เลิกการประพฤติบนอกรีตบนอกรอยอย่างที่เคยกระทำ ตัวอย่างเช่น การประทับทรงของพระจีนกล่าวกันว่าบุคคลที่พระเลือกมาประทับทรงนั้นนอกจากผู้ที่เหมาะสมและผู้สมัครแล้วอาจเป็นคนที่จะมีเคราะห์กรรมจะสิ้นอายุ พระมาประทับทรงเพื่อต่ออายุให้อีนยาว หลังจากผ่านพิธีสะเดาะเคราะห์แล้วพระจะเป็นผู้รับเคราะห์เสียเอง ทำให้พฤติกรรมของบุคคลนั้นเปลี่ยนไป ประพฤติตัวอยู่ในศีลธรรมมากขึ้น เป็นต้น

1.2 ฐานะทางเศรษฐกิจอาจเปลี่ยนไป ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับสภาพของการเป็นร่างทรงหรือม้าทรง เพราะบางรายอาจดำรงตนเป็นม้าทรงอาชีพ ที่รับให้บริการแก่คนทั่วไป

1.3 ทำให้เกิดศรัทธาในสิ่งที่ยึดเหนี่ยว เช่น พระ เจ้า เทวดา และส่งผลต่อพลังใจในการดำเนินชีวิต

(2) ด้านสังคม

2.1 เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระปัญหาที่เกิดในสังคม เป็นทางออกหนึ่งของชาวบ้านในการหาที่พึ่งทางใจผีสางเทวดาและร่างทรงได้ทำหน้าที่ตรงนี้

2.2 ทำให้เกิดอาชีพหลากหลายจากการบริการ เช่น อาชีพที่เกี่ยวกับการเล่น การแสดง อาหารการกินเครื่องเซ่นสรวงบูชาเป็นต้น

2.3 เป็นการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมในบางประเภท เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมศิลปินดนตรี ฯลฯ เป็นต้น

2.4 สร้างความสามัคคีให้เกิดแก่ชุมชน ในการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมของท้องถิ่น กิจกรรมบางอย่างต้องใช้คนจำนวนมาก เช่น การกินเจ ทรงพระของชาวจีน การเล่นในราโรงครู เป็นต้น

2.5 ช่วยส่งเสริมคุณธรรมบางประการ เช่น ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ การละเว้นข้อห้ามในศาสนาและข้อห้ามอื่นๆ

2.6 ทำหน้าที่เป็นสาธารณะสุขชุมชน คือ การช่วยป้าบัดรักษา โรคบางชนิด หรือโรคทางจิตของผู้คนอยู่ในภาวะขาดที่พึ่งให้คลี่คลายลงได้ส่วนหนึ่ง

การพลีชารักษาโรค

การพลีชาเป็นวิธีการรักษาโรควิธีหนึ่งของหมอพื้นบ้าน จากความเชื่อที่ว่า **ต้นไม้หรือต้นยามีผีสางเทวดารักษา การพลี หมายถึง การเซ่นสรวงบูชาต้นยา** แล้วเอาต้นไม้นั้นเป็นสมุนไพรรักษาคนป่วย การพลีชาบางครั้ง เหตุผลอาจไม่สอดคล้องกับ โรคผู้ป่วยแต่รักษาให้หายได้ เช่น ไปพลีเอาต้นอะไรก็ได้ที่ใกล้มือมาเป็นยารักษา เป็นต้น

หมายเหตุ การจุดประทัด ยิงปืน เป็นความเชื่อเป็นการขับไล่ผีร้าย วิญญาณร้ายให้หนีไป แต่บางถิ่นไม่กล้ายิงปืนหรือส่งเสียงดัง ก็เพราะกลัวผีจะรู้ว่า คนมา **นายดังรี มูโฮท์** นักธรรมชาติวิทยาชาวฝรั่งเศสเข้ามาเมืองไทย ในปี พ.ศ. 2401 ได้บันทึกการเดินป่าที่ดงพระยาไฟว่า คนไทยไม่กล้ายิงปืนในดงนี้ เพราะเกรงว่าจะปลุกผีให้ตื่น

อย่างไรก็ตามทุกอย่างย่อมมีเหตุผล แต่บางครั้งเราอาจหยั่งไม่ถึง และมีอะไรอีกหลายอย่างที่วิทยาศาสตร์ไร้คำตอบ การรักษาโรคบางอย่างอาจใช้เทคนิคทางวัฒนธรรมก็ได้

การพลียาตามความเข้าใจ คือผีสางเทวดาประจำต้นไม้อนุญาตให้นั่นเอง เริ่มต้นที่ผู้ขอต้องเตรียมเครื่องเซ่น เช่น จัดอาหารคาวหวานใส่กระทงพร้อมดอกไม้ รูปเทียน บางรายใช้เครื่องเซ่นง่าย ๆ เพียงหมากพลู รูปเทียน แล้วไปพลียาจากต้นไม้มารักษาโรค โดยผู้ขอจะผู้พูดแล้วผู้ขอเป็นผู้อนุญาตท่านองพูดเองออเองเสร็จสรรพ แล้วเอาตัวยาไปใช้

ตัวอย่าง การพลียาตัดจากสมุดข่อยภาคใต้ เป็นยาแก้โรคหืดหอบ ความว่า

> **"ท่านให้จัดเครื่องพลีเป็นกระทงเล็ก ๆ 1 กระทง ใส่อาหารคาวหวาน พร้อมดอกไม้ โดยจุดรูป 1 ดอก จุดเทียน 1 เล่ม ถือกระทงเดินไปที่กอตะไคร้ห้ามเหลียวหลังเหลียวซ้ายแลขวา เมื่อไปถึงกอตะไคร้แล้ววางเครื่องพลีลงพนมมือพูดเองออเองว่า "หมอจำ ลูกป่วยเป็นโรคหืดหอบมาขอยาคุณหมอเอาไปต้มกินโรคหืดหอบหายแน่" แล้วใช้มือทั้งสองจับต้นตะไคร้ที่หมายไว้เพียงต้นเดียว ถอนขึ้นสะบัดดินให้หลุดแล้วพับปลายยอดกับโคนต้นเข้าหากัน เอาซอกมัด 3 เปลาะ ไม่ต้องล้างน้ำมาใส่หม้อดินต้ม 3 เอา 1 กินครั้งเดียวให้หมด สรรพคุณแก้โรคหืดหอบรักษาหายขาดมาหลายรายแล้ว"**

จากตัวอย่างข้างบนระบุตัวยาว่าให้ไปพลีที่ต้นอะไร แต่มีอีกขนานหนึ่งแน่กว่าไปพลีเอาอะไรก็ได้ อย่างนี้ถือว่าเป็นภูมิปัญญา ตัดจากสมุดข่อยเหมือนกัน ความว่า

> **"ถ้างูกัดผู้ใด เมื่อเขามาหาเรา เราต้องหยิบเอาสิ่งของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตามแต่อะไรไม่กำหนด แล้วให้บอกใช้เขียว ใช้ลาย นาคเกี้ยว นาคพัน นาครัด นาครึง จะขอยาของท่านเอาไปพ่นให้ประสิทธิ แล้วเอาของสิ่งนั้นไว้เป็นกระสายพ่นยาเสมอไป"**

อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นยาพิเศษสำหรับผู้ชาย ท่านว่าเป็นยานก (นกในตัวผู้ชายไม่ใช่นกในป่า) สำหรับท่านชายที่แหนบนกอ่อนแรงเห็นเพศตรงข้ามก็ไม่รู้สึกอะไร ท่านให้ไปพลียานี้มาทำกิน มีข้อความเขียนเป็นกลอน ความว่า

"อ้ายอยากให้มีแรงเข็งแม็กแม็ก เหมือนกับเหล็กเยียรมันอันเท่าขา
แลแข็งขาดคาดคั้นทันเวลา ท่านมียาโบราณตำนานดี...."

ยา ดังกล่าวท่านให้ไปพลียามาเช่นกัน ความว่า

"เอาหมากสามพลูสามงามเสถียร ทั้งธูปเทียนข้าวดอกดอกบุปผา จัดให้เสร็จสำเร็จตามตำรา แล้วองพาไปพลีรุกขจิพลัน อันนามชื่อของไม้ไล่ผีหนี ต้องพลีก่อนเงายาทับแล้วกลับผัน ฉอนทั้งห้าทำผงลงคละกัน ผึ้งรวงนั้น เป็นกระสายละลายลง ปั้นเท่าเม็ดพุทราอย่าให้ขาด จะสมมาดที่คิด จิตประสงค์ ทุกทิวาราตรีจิเน็งตรง ท่านบรรจงบอกไว้ให้ชนา"

ข้อความมีต่ออีกยาว ขอสรุปว่าท่านให้ไปพลีเอาต้นไล่ผีหนี คือ **"ต้นหนาด"** ฉอนมาทั้งต้น ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น คือ **ก่อนมีเงายาทับ...** ในตำราบอกต่อไปว่าคนไม่มีภรรยาห้ามทำกินกล้วไปปีนเอาเพื่อนกันเดือดร้อนเปล่า ๆ

การพลียาถือเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของหมอพื้นบ้าน สาเหตุที่เกิดการพลียาอาจมาจากปัจจัยหลายประการคือ

(1) เชื่อว่าต้นยามีเจ้าของรักษา (ผี)

(2) เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องใช้ยานั้น

(3) เกิดจากความเร่งด่วนที่จะขออะไรก็ได้มาเป็นยา

(4) เกิดจากตัวผู้ขอมิได้เป็นหมอ แต่จำเป็นต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

การพลียาเป็นภูมิปัญญาที่อาศัยพลังใจเป็นสำคัญ เพราะเหตุผล ไม่สอดคล้องกันตามกล่าวมา แต่รักษาให้หายได้ทุกอย่างย่อมมีเหตุและผล บางครั้งเราอาจหยิ่งไปไม่ถึง เหมือนคำกล่าวที่ว่า "วิทยาศาสตร์หยุดอยู่เพียงกาย แต่วัฒนธรรมลึกไปถึงจิตวิญญาณ" การรักษาโรคบางครั้งจึงต้องอาศัยเทคนิคทางวัฒนธรรม

(2) ผีสางเทวดากับการอนุรักษ์ธรรมชาติของชุมชน

ผีสางเทวดาส่วนหนึ่ง ได้แยกไปทำหน้าที่ให้กับชุมชน โดยช่วยอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถ้าไม่ได้ผีพวกนี้ช่วยไว้ป่านนี้ธรรมชาติคงสูญหายไปหมดแล้วก็ได้ ผีสางเทวดาที่ดูแลธรรมชาติ พอจะแยกพวกได้ดังนี้

2.1 ผีในป่า

1. **ผีป่า** ไม่จำกัดสถานที่สิงสถิตแน่นอน แต่อยู่ในป่าทั่วไป ใครจะเข้าไปทำอะไรในป่าจะต้องบอกกล่าวเซ่นสรวง มิฉะนั้นจะถูกผีป่าลงโทษ
2. **ผีไม้** ได้แก่ผีที่สิงสถิตตามต้นไม้ใหญ่บางชนิด ส่วนมากจะเป็นผีดุร้าย เช่น นางตะเคียน นางตานี ผีไผ่ขาดีม หรืออื่นๆ
3. **ผีโป่ง** ได้แก่ผีที่สถิตตามอยู่ตามโป่งดินในป่า หรือแหล่งที่สัตว์ลงกินน้ำ
4. **ผีเจ้าที่ในป่า** ได้แก่ผีที่สิงสถิตอยู่ตามธรรมชาติอื่น ๆ ที่อยู่ในป่า อาจเป็นแหล่งที่ชาวบ้านเห็นว่าผิดแปลกไปจากที่อื่น ๆ น่าจะมีผีสางเทวดาสถิตอยู่ เช่น ผีประจำแหล่งสัตว์บางชนิด เช่น ผีหล้วง ผีลานนกหว้า ผีปราบ เป็นต้น
5. **รุกขเทวดา** ได้แก่เทวดาที่สถิตอยู่ตามต้นไม้ (ผี เทวดา ความจริงเป็นพวกเดียวกัน มาแยกคุณสมบัติกันภายหลัง) ต้นไม้บางชนิดเชื่อว่ามีเทวดาประจำอยู่ เช่น พระไทร์ พระไทร หรือต้นไม้อื่น ๆ บางชนิด

นอกจากนี้ยังมีวิธีการอื่น ๆ ที่บอกว่าเป็นบริเวณเจ้าที่สถิตอยู่ เช่น หลาทวด (หลาพ่อตา/ศาลา/ศาลเจ้า) หรือการเอาผ้าแพรสีผูกให้ต้นไม้ ความเชื่อเรื่องไม้มงคล ไม้ศักดิ์สิทธิ์ ไม้ใกล้ป่าช้า ไหม้ฟ้าผ่า ล้วนเป็นป่าหรือไม้ที่มีกลิ่นอายผีสางเทวดาสถิตอยู่ทั้งสิ้น

2.2 ผีในน้ำ

1. ผีพราย เป็นผีที่เชื่อกันว่าเป็นวิญญาณของคนที่จมน้ำตาย วิญญาณยังไม่ไปผุดไปเกิด คอยทำร้ายคนที่ลงไปเล่นน้ำ

2. ผีเจ้าที่ในแหล่งน้ำ เช่นผีห้วย ผีมาบแม่น้ำ ลำคลอง ทะเลต่าง ๆ รวมไปถึงผีพวกพญาหน้าหูและพญาคือเลด้วย (พวกกะเลิงทางภาคอีสานเรียกห้วย หนอง คลอง บึงว่า"สะตือนา")

3. ผีชินบางจำพวก ชินเป็นภาษาอาหรับ (jin) เป็นผีตามความเชื่อของกลุ่มชาวบ้านบางกลุ่มทั้งไทยพุทธและมุสลิม เช่น ชินตะไหลก ประจำอ่าว คุ้งน้ำ ชินตาตัวเถนะ ประจำน้ำลึก ชินมามังฮาไหร้อ ประจำน้ำเชี่ยว เป็นต้น

4. ผีน้ำหรือผีทะเลอื่น ๆ ที่ถือว่าเป็นวิญญาณท่องเที่ยวตามแหล่งทะเล ไม่มีสิงสถิตแน่นอนอาจปรากฏในสัญลักษณ์ของสัตว์น้ำหรือสัตว์ทะเลหลอกหลอนผู้คน เป็นต้น

2.3 ผีสางเทวดาที่สถิตทั่วไป

พวกนี้ถือเป็นผีไม่ได้ประจำถิ่นเฉพาะ อาจมีได้ทั้งในป่า ในน้ำ หรือพื้นที่บ้านเมืองทั่วไป

นอกจากนี้ยังมีผู้ที่จัดเข้าเป็นเทวดาพวกหนึ่ง ที่มีความคิดความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ เช่นพระแม่คงคา เทพเจ้าแห่งน้ำ, นางแมขลา เทวีแห่งอากาศและท้องสมุทร, กรุงพาลี เทวดาเจ้าที่, นางธรณี เทวีแห่งหนึ่งพิภพ ทางภาคใต้มักเรียกว่าพวกบริวิว คือ ผีหรือเทพเจ้าประจำธาตุทั้ง 4 คิน น้ำ ลม ไฟ เป็นต้น

บทบาทของผีอนุรักษ์

ผีสางเทวดาธรรมชาติเหล่านี้ น่าจะจัดเป็น **"วิธีการ"** หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่กำหนดให้ทุกสิ่งในโลกมีเจ้าของ เมื่อศรัทธาเกิดขึ้น ทำให้คนเข้าไปใช้ธรรมชาติอย่างมีระเบียบไม่มุ่งหมายการทำลาย ซึ่งจะทำให้ธรรมชาติเสื่อมสูญไปอย่างรวดเร็ว นับว่าผีได้ช่วยคนมาตลอดระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ผลจากการกำหนดผีสางเทวดาเอาไว้ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนดังนี้

1. ทำให้ธรรมชาติยั่งยืนอยู่ได้เป็นเวลานาน
2. ทำให้เกิดกฎระเบียบหรือกฎหมายในการปฏิบัติ
3. ทำให้เกิดความระมัดระวังในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและร่วมกันใช้อย่างยั่งยืน
4. เกิดขนบนิยมและประเพณีประจำถิ่น
5. เกิดความคิดและภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

ผีที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ เป็นเทคโนโลยีโบราณ ที่สร้างความยั่งยืนให้ชุมชน สร้างกฎระเบียบให้คนเกิดสำนึกในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ถ้าไปขุดพืชมีหัวจากป่าให้ปาดหัวทิ้งไว้เพื่อบูชาเจ้าป่า ผูกผ้าแพรสีไว้ตามต้นไม้ใหญ่บอกว่าไม้ศักดิ์สิทธิ์ สร้างผีดุร้ายประจำต้นไม้บางชนิด กำหนดให้ขวัญของบุคคล (จิต/วิญญาณ) ประจำต้นไม้

เป็นมงคลประจำตัว เพิ่มเอกลักษณ์แห่ง **"ความหมาย"** ของคำคอกย้ำความสำคัญ เช่น **พระแม่คงคา พระแม่ธรณี** (ทั้ง พระ ทั้ง แม่ เป็นคำที่คนบูชาให้พระคุณอย่างใหญ่หลวง คนทุกวันนี้ลืมเลือนคำว่า "พระแม่" ไปแล้ว เพราะเขาคิดแบบวิทยาศาสตร์ซึ่งจบลงแค่ **"คงคา"** แต่ไม่ไปถึง **"ใจ"** น้ำจึงเป็นเพียงส่วนประกอบของ H_2O เท่านั้นเอง)

(3) บทบาทผีสางเทวดาในวิถีอาชีพของชุมชน

ผีสางเทวดาเข้าไปมีบทบาทอยู่กับวิถีอาชีพของชาวบ้านอยู่หลายประการ ทั้งนี้เนื่องจากการประกอบอาชีพอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก เช่น ดิน น้ำ ลม ฝน เป็นต้น ตัวกำหนดเหล่านี้มีความแปรปรวนไปตามสภาวะ บางครั้งอาจพรั่งพร้อมอุดมสมบูรณ์ บางครั้งอาจขาดหายไปโดยชาวบ้านไม่ทราบสาเหตุ ทำให้เกิดความเดือดร้อนอดอยาก คิดว่าเป็นการกระทำของสิ่งเหนือธรรมชาติ ผีสางเทวดา การสวดการอ้อนวอนขอความเห็นอกเห็นใจจึงเกิดขึ้น และคิดว่าถ้าได้มีการเอาอกเอาใจอาจเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยได้ ผีภูมิเจ้าที่จึงเข้ามามีบทบาทอย่างสูงต่อชุมชน แยกออกไปตามกลุ่มความเชื่อตามภพภูมิที่อาศัย คือ

3.1 ชุมชนชาวป่า/เขา ก็ต้องเอาใจผีประจำป่า ในการล่าสัตว์จะต้องเซ่นสรวงเจ้าป่าเจ้าเขา เพื่อล่าสัตว์มากิน เมื่อล่าสัตว์ได้จะชำแหละตัดชิ้นเนื้อบางส่วนเซ่นเจ้าป่า การสวดและการเซ่นสรวงแม่พังสะคำของคนจับฮวนผึ้ง เป็นต้น

3.2 ชุมชนชาวนาในพื้นที่ราบ มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก จะเซ่นบูชาผีสางเทวดาประจำที่นา ไร่ สวน คนไทยภาคใต้แต่เดิมทำศาล (หลา) พระภูมิไว้ตามไร่ นา สวน เพราะหมายถึงวิญญาณบรรพบุรุษผู้เริ่มทำการไร่นานั่นเอง ภายหลังศาลพระภูมิได้เข้ามาอยู่ในบริเวณบ้านตามวัฒนธรรมภาคกลางที่ไหลเลื่อนเข้ามาทีหลัง พิธีที่เกี่ยวกับข้าวก็มีหลายขั้นตอน เช่น แรกนา ทำขวัญข้าว ผูกข้าว ลาซัง เป็นต้น พิธีเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงก็มีพิธีไหว้เจ้าที่วัว/ควาย สระหัววัว/ควาย เป็นต้น ในพฤติกรรมเหล่านี้จะทำพิธีเซ่นสรวงและเชิญผีสางเทวดาเจ้าที่มาร่วมในพิธีกรรมด้วย

3.3 ชุมชนชาวบ้านประมงหรือผู้ประกอบอาชีพทางน้ำ ถือบูชาผีทางน้ำหรือเรือเพื่อขอให้มีโชคลาภในการจับปลา หรือประสบความสำเร็จในการประกอบธุรกิจทางน้ำ

เช่น พิธีทำบุญเรือ เช่นไหว้แม่ย่านาง บนบานศาลกล่าวต่อผีสางเทวดาที่ประจำแหล่งน้ำต่าง ๆเช่น เกาะ แหลม สันดอน วังน้ำ กระแสน้ำ เป็นต้น

3.4 กลุ่มชาวเมือง จะผสมผสานกันหลายอย่างตามการค้าขาย อาจมีความเชื่อบูชาผีสางเทวดาบางประเภทอยู่เหมือนกัน เช่น นางกวัก ความเชื่อทางไสยศาสตร์ อื่นๆ ที่เห็นทั่วไปจากบรรดาเกจิอาจารย์ต่าง ๆ หรือผีเจ้านายบางองค์

ตัวอย่าง พิธีกรรมบางประการในวิถีอาชีพ

(1) เช่นไหว้แม่พังสะดำ

แม่พังสะดำเป็นผีประจำยวนพึ้ง ก่อนขึ้นดีพึ้งชาวบ้านจะทำพิธีเซ่นสรวงเสียก่อน นอกจากจะเป็นการขอรวงพึ้งเอาไปเพื่อเป็นอาชีพแล้ว ยังขอความคุ้มครองเพื่อความปลอดภัยในการขึ้นดีพึ้งด้วย

การเซ่นไว้แม่พังสะดำ หมอจะทำศาลหรือร้านไหว้เจ้าที่ (พ่อตา) ขนาดเล็กสำหรับวางเครื่องเซ่น ซึ่งประกอบด้วย เหล้าขาว ปลามีหัวมีหาง ไก่ต้ม/หรือไข่ รูปเทียน หมอจะกล่าวบทสวดกล่อมพึ้ง เชื้อเชิญพ่อตา (ผีเจ้าที่) นายหมูนและแม่พังสะดำ บทร้องบางตอนเช่น

1.1 **"สิบนิ้วยกมือไหว้ ไหว้นายหมูนเก่านายหมูนแก่**
พ่อตามาช่วยดูแล มาช่วยข้าสักครานึงเอย
พ่อรูปหงส์ทรงหอก มาหลักทางขวางไร้
1.2 **แม่พังสะดำหอ ขักขวนลูกองดิน**
มดปลวกแม่นะจะได้กิน กำหรับแม่พังสะดำ...เหอ
แม่พังสะดำหอ เชิญหลับเชิญนอน
ลูกค้นเจ้านะยังอ่อน นอนเสียเถิดแม่พังสะดำ...เหอ"

คำว่า **"นายหมูน/นายหมูน"** เป็นผีเจ้าที่ชั้นต่ำพวกหนึ่ง มีชื่อแตกต่างกันไปแล้วแต่ท้องถิ่น ผีนายหมูนตามปกติมีหน้าที่รับใช้ผีพ่อตา (ผีเจ้าที่ผู้ใหญ่) อีกชั้นหนึ่ง

(2) พิธีกรรมผูกข้าว

เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ชาวนาภาคใต้กระทำ เป็นการผูกขวัญข้าวก่อนที่จะทำการเก็บเกี่ยวเพื่อเป็นศิริมงคลเป็นบึ่งขวัญแห่งแม่โพสพ หมอหรือผู้รู้จะทำพิธีเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ เช่น ขนมต้นขาว/แดง น้ำ ด้ายหรือเชือกสำหรับผูกข้าว หมอจะเป็นผู้เลือกแหล่งข้าวที่มีรวงงามหนาแน่น โดยหมอจะเริ่มว่าคาถาตั้งแต่เริ่มเดินแหวกกอข้าวเข้าไป และอ่านคาถาทุกขั้นตอนที่เอามือรวบต้นข้าว เดินเวียนรอบที่ขวัญข้าวปักหลักไม้เพื่อผูกและปังหรัง (สะกด) ขณะผูกเชือก เมื่อเรียบร้อยแล้วจัดเครื่องเซ่นและกล่าวคำพรรณนาคุณงามความศรัทธาพระแม่โพสพ และเชิญขวัญข้าวชนิดต่าง ๆ ตามที่มีเป็นท้องถิ่น มีบทที่น่าสนใจหลายตอน เช่น

2.1 **"สิบนิ้วอัญเชิญ ดำเนินที่เลี้ยง ข้างซ้ายข้างขวา แม่นิลภูมี มาคุลี เทวดา ทั้งนางมเขลา พระไพสาลี ปลาหลาดนำหน้า เมื่อแม่แสดงมา จากแต่ศีรี ข้าวเหนียวข้าวเจ้า สิ่งละเจ็ดเม็ดโดยดี องค์พระยามาคุลี พาแม่ขึ้นมา"**

2.2 **ตอนที่กล่าวถึงพันธุ์ข้าวต่าง ๆ**

"วันนี้ลูกยา ข้าวสุกแลหนา มาเชิญโฉมยง ให้พระมารดา
จากปลากรายทรงชักชวนญาติวงศ์ ห้อมล้อมกันมา
นางแก้วนางกอง นางหูนหนูนห้อง พวงหวายลูกกา
นางขาวนางค้อม ดอกดอมแมงดา ชมพูโสภา ยายอย่างดี
ช่อปริงช่อพร้าว นางอูหลั่นเอ้า ตะลุ่มหลุมพี หน่อเชื้อยอดม่วง
ทองร่วงทองรี จุดเทียมข้าวอี่ ข้าวช่อมะปราง ข่าวช่อมะลิกำ
ตะล่อมหอมฉ่ำ ข้าวแจกหอมหวาน ข้าวช่อไม้ไผ่ ไข่มดลิ้นคลาน
เชิญมาอย่านาน เหวยท่านทั้งปวง ฯ"

ผีสางเทวดาที่กล่าวถึงในพิธีทำขวัญ ผูกขวัญข้าว คือ **แม่โพสพ เทพีแห่งข้าว** นอกนั้นก็เป็นเทวดาอื่น ๆ ตามภพภูมิที่เกี่ยวข้อง

การเซ่นไหว้แม่โพสพในแต่ละท้องถิ่น ก็อาจแตกต่างกันไปอีกในจังหวัดปัตตานีบางท้องถิ่นมี **"พิธีลาซัง"** ภายหลังฤดูการเก็บเกี่ยวแล้วโดยกลุ่มชาวบ้านไปร่วมกันที่ท้องทุ่ง โดยทุกคนเอาซังข้าวจากแปลงนาของตนหรือเกี่ยวหลังสุดไปคนละ 2-3 กอ ไปรวมกันแล้วมัดเป็นรูปหุ่นชายและหญิง เรียกกันว่า **"ขุมทุก"** ทำศาลเพียงตาขึ้น วางเครื่องเซ่นเจ้าที่นาและแม่โพสพ เพื่อให้การทำนาครั้งต่อไปได้ผลสมบูรณ์ เสร็จแล้วทำพิธีแต่งงานให้ **"ขุมทุก"** แล้วแห่แหนไปยังปลายนา ตัดเชือกที่มัดหุ่นออก แล้วเอาซังข้าวโยนขึ้นฟ้าเป็นอันเสร็จพิธี

บางถิ่นไม่ได้ทำพิธีดังกล่าว แต่มีพิธีไหว้เจ้าที่รั้ว/ทวาย ทำขวัญรั้ว/ทวาย หรือไม่ก็ทำพิธี **"รับเทดาเทียมดา (เทวดา)** ในช่วงจังหวะดังกล่าวนี้เช่นกัน

(3) พิธีกรรมเซ่นไหว้แม่ย่านางเรือไทยมุสลิม

เป็นพิธีกรรมชาวบ้านอย่างหนึ่ง ในวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านที่อพยพมาเป็นตัวอย่างนี้ เป็นพิธีกรรมในกลุ่มไทยมุสลิม ฝั่งทะเลตะวันตก เรียกกันว่าทำ **"ปูเละสุเรือ"** จะทำในกรณีออกเรือใหม่หรือเอาเรือที่ค้างมรสุมออกทะเลหาปลา โดยโต๊ะหมอของหมู่บ้านจะเป็นผู้ทำพิธี เครื่องเซ่นที่เตรียมมี ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว/เหลือง แกง น้ำ หมาก พลู กำยาน โต๊ะหมอจะแบ่งเครื่องเซ่นออกเป็น 3 ส่วน เพราะเชื่อว่าแม่ย่านางเรือนั้นมี 3 คนสถิตท้ายเรือชื่อ **"กัมมาโรละห์"** กลางเรือชื่อ **"นาโรละห์"** และหัวเรือชื่อ **"นูโรละห์"**

โต๊ะหมอจะท่องคาถาเป็นภาษามาลายู ความว่า

"บิสมิลลาห์ ไฮ...เคปุง มาฮา เคปุง

ไฮ...ซิโต มาฮา ซิโต

ไฮ...ปูเละห์ มาฮา ปูเละห์

อะกู นะ ปูเละห์

โอรัง บัด ปูโละห์ นะยาดี ซาตู

อะกู นะ ปูเละห์

กัมมาโรละห์ นาโรละห์ นูโรละห์"

แล้วโต๊ะหมอจะยกเครื่องเซ่นไหว้ไปวางตามตำแหน่งแม่ย่านางสถิตอยู่ เมื่อปล่อยเรือออกไปจับปลาแล้ว 3 วันจับปลาไม่ได้ แสดงว่าการทำพิธีผิดพลาด จะต้องทำพิธีรักษาแม่ย่านางกันต่อไป

กลุ่มประกอบอาชีพทางน้ำ เน้นที่ผีแม่ย่านางเรือ กลุ่มไทยพุทธเชื่อว่าแม่ย่านางสถิตทางหัวเรือ จึงห้ามคนขึ้นหัวเรือ และใช้ผ้าแพรสีผูกไว้ เรือจีนแต่โบราณตั้งศาลเล็ก ๆ ไว้ท้ายเรือบูชา **"พระนางท้ายเรือ"** กลุ่มไทยมุสลิมที่กล่าวถึงนี้มีแม่ย่านาง 3 คน ดังกล่าวแล้ว และยังออกชื่อผีอื่น ๆ รวมไปด้วย 44 คน เรียกว่า **"ราหมาดเสสิบเส"** (กรามัด – ศักดิ์สิทธิ์) ซึ่งหมายถึง ผีจินต่าง ๆ และออกชื่อผีเจ้าที่ประจำทะเล เช่น พญาหน้าหู พญาดือเล เจ้าที่เกาะ เขา แหลม สันดอนและโหน (เนินดินขนาดย่อมที่โผล่ขึ้นกลางทะเล) เป็นต้น

(4) การบูชานางกวัก

นางกวักเป็นต้นผีแห่งการแสวงหาโชคลาภทางค้าขาย เชื่อว่าถ้าบูชานางกวักแล้ว จะทำมาค้าขายดี เราจะเห็นรูปนางกวักเป็นสตรีผมยาว แต่งกายแบบไทยโบราณเล่าในตำนานเดิมว่านางกวัก เป็นบุตรขุนเขาเขียวและแม่ขวัญทองมา เมืองอิน นางกวักมีชื่อเดิมว่า **"นางกวักทองมา"** ได้กับ **"ขุนอิน"** บุตรขุนแผนเมืองฟ้า เมืองแผน (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น "เมืองแมน") ตามเรื่องที่กล่าวมาแล้วในบทก่อน

(4) ผีสางเทวดากับบทบาทการคุ้มครอง

ความจริงแล้วผีสางเทวดาทุกประเภทที่คนนับถือ ศรัทธา ล้วนเชื่อว่ามีอำนาจในการคุ้มครองทั้งสิ้น เช่น ช่วยคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ช่วยคุ้มครองอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ ช่วยคุ้มครองวิถีอาชีพในการทำงาน แต่อาจจะมีผีสางเทวดาบางประเภทที่ถือว่าเป็นประเภททั่วไป ไม่เน้นในเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะแต่อาจรับเรื่องราวและปัญหาของคนได้ทุกอย่าง หรือบางประเภทแต่เดิมทำหน้าที่คุ้มครองเฉพาะที่เท่านั้น แต่คนไปขัดเยือดปัญหาของคนให้ผีสางเทวดาช่วยก็มี เป็นต้น

(1) หลาทวดบนเส้นทางคมนาคม

หลาทวด (ศาลเจ้าศาลพ่อตา) ที่เราเห็นทั่วไปอาจหมายถึงคนหรือสัตว์ที่อายุยืนถึงขั้นเป็นทวด (เทวดาเจ้าที่ขั้นต่ำ) ก็ได้ มักปรากฏบนเส้นทางที่ล่อแหลมต่ออันตราย เช่น เส้นทางโค้ง คดเคี้ยว ช่องเขา วังน้ำวน แหล่งถ้ำ ฯลฯ จะปรากฏศาลเจ้าเล็ก ๆ ให้เห็นทั่วไป บางแห่งได้พัฒนาใหญ่โตขึ้นเมื่อคนเอาระบบ "ธุรกิจเข้าไปจัดการ" ล่ำซำกันไปทั้งคนทั้งเจ้า เช่น **"พ่อตาหินช้าง"** บนเส้นทางเพชรเกษมช่วงจังหวัดชุมพรเดิมตรงนั้นเป็นเนินเขาเปลี่ยว และเป็นอันตรายต่อการเดินทางมีอุบัติเหตุเกิดขึ้นบ่อย ๆ จึงมีผู้ตั้งศาลเจ้าที่ให้คนได้บูชาขอความคุ้มครองให้ปลอดภัยในการเดินทางและเกิดสติในการรู้จักระมัดระวังในการลดอุบัติเหตุ ศาลเจ้าทำนองนี้มีทุกภาคของประเทศ บางแห่งที่เงียบหายไปบ้างเพราะยังไม่มีคนเข้าไปจัดการ เป็นต้น

ศาลเจ้า หรือหลาทวดประเภทที่เราพบเห็นบนเส้นทางภาคใต้ บนถนนหรือแหล่งน้ำสำคัญ ๆ ได้แก่ **ทวดเขาช่องบนเส้นทางตรัง-พัทลุง พ่อตาเขาหลัก บนเส้นทางตะกั่วป่า-ระนอง โต๊ะช่อง-โต๊ะยวน-อ่าวอีก แม่ศรีจวัญทอง ปากคลองอีปันต่อแม่น้ำตาปี ทวดเขาหลวง บนเส้นทางนครศรีธรรมราช-จันดี** เป็นต้น

(2) หลาทวดประจำถิ่น

เป็นศาลบูชาผีสางเทวดา ที่ชาวบ้านทำขึ้นเฉพาะถิ่นของตนหรือของหมู่บ้าน โดยสืบเนื่องมาจากตำนาน ความเชื่อในสิ่งแปลกประหลาดของธรรมชาติ ร่องรอยของบรรพชนท้องถิ่น (ผู้นำ/ผู้ที่เคารพ/พระสงฆ์) ร่องรอยในอดีตของแหล่งสัตว์บางชนิดแล้วยกศาลขึ้นบูชาเช่นสววงคามโอกาส ในบางแหล่งอาจมีศาลบูชา แต่เป็นที่รู้จักว่าเป็นเจ้าที่ จะออกชื่อเชื้อเชิญมาร่วมเมื่อมีพิธีกรรมของท้องถิ่น

ตัวอย่าง ทวด/พ่อตา ผีสางเทวดาประจำถิ่น อาจมีศาลและไม่มีศาลก็ได้ ข้อมูลเก็บจากบางส่วนของจังหวัดกระบี่ พังงา และสุราษฎร์ธานี ตรัง สตูล ระนอง

"พญายอดน้ำ แม่ศรีจวัญทอง กันหลาอาพาธ หอกพันโดน หินชนนกแล
เขาเล่าพญาลาว มอบรมพรมอ่อน ไม้เกลี้ยงไม้งาม สอยดาวหลาวทอง
กรวบเกรียบข้าวญ ยอดพระหัตถ์ ไอ่งราไพ ขนางร้านไก่ หมรัตเจ้า ฝ้าท้าฝ่าดิน
โยงโหงโยงทัน สมเด็จเจ็ดหม้อ ไพระกะหลี สำหนักสำเกรียบ เจ้าที่สิบสอง
ปากน้ำแพรก โตรมอิปัน ผิวหินงาม สตูลหลังนิ่ง นิลกลิ้งน้ำซ่า สองแมพแตกงาม

จามแดร์รับน้ำ เจ้าพญาท่าข้าม สาหลวงสาได้ หินเสี้ยม นางกอง เขาช้างเขาม้า พ่อตาขุนหิน เขารักปักหิน พ่อตาขุนหนัก พระแรดพระเดียง เขาพร้อมนางอิง ทวดหูโตน หินรูปช้าง พ่อตาเขาใหญ่ พ่อตาหินหลัก พ่อตาหินช้าง พ่อตาโจงโคง พ่อตาหลวงแก้ว พ่อตาขุนศร ทวดเขาช่อง โต๊ะพระม่วงทอง พระแทว โต๊ะหองกง เม่นางพลับพลึง โต๊ะช่องโต๊ะยอม โต๊ะหินขวน โต๊ะร้านกุ่งทวดขาล้อน ฯลฯ

ที่ออกชื่อมาบางส่วนข้างต้นนี้เป็นเพียงผีสางเทวดาระดับพ่อตา (เจ้าที่ชั้นสูง) ที่ชั้นต่ำกว่านี้ก็มีอีกมากเรียกว่า "**นายหมู่นายหมื่น**" (เป็นชื่อที่เรียกกันทางฝั่งตะวันตก) นัยว่านายหมู่นี้เดิมคือ **หมอผีที่ทำหน้าที่เซ่นสรวงเจ้าที่หรือพ่อตา** เมื่อตายไปจะกลายเป็นนายหมู่นมีหน้าที่รับใช้พ่อตาต่อไปในโลกของวิญญาณชื่อนายหมู่นแตกต่าง กันไปตามท้องถิ่น จึงมีชื่อเหมือนคนธรรมดาทั่วไป เช่น พรานทุ่ง พรานคง พรานไพร ตาน้อย ตาหยา ตาด้วง ตาวอน ตาสาม ตาราม ตาปาน ตาปลัดชม หลวงแก้ว พนมตาจุ้ย ตาเทพ ตาหมด พ่อแมว สุหลี ขุนเหวน นางเอื้อย นางอี่ นายคง นายอิน ฯลฯ

ชื่อผีเหล่านี้ครอบคลุมไปเกือบทุกพื้นที่ เมื่อชาวบ้านประกอบพิธีกรรมจะต้องเอ่ยชื่อหรือเชิญมารับเครื่องเซ่นสรวงตามโอกาสที่ทำพิธีนั้น ๆ

ผีบรรพบุรุษในบทบาทคุ้มครอง

ผีบรรพบุรุษนอกจากมีหน้าที่ในบทบาทการรักษาโรคแล้ว ยังทำหน้าที่คุ้มครองลูกหลานและชุมชนอีกด้วยในเมื่อลูกหลานหรือตัวแทนชุมชนขอความคุ้มครองหรือขอให้อนุเคราะห์ในเรื่องที่ต้องการ เช่น ขอให้ปลอดภัยในการเดินทาง ให้สอบคัดเลือกได้หรือเชิญมาร่วมในพิธีกรรมทั้งส่วนบุคคลและสังคมคุ้มครองหมู่บ้านไม่ให้ประสบอันตราย หรือช่วยบันดาลให้หมู่บ้านเกิดความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น ชาวบ้านกระทำด้วยวิธีต่อไปนี้

(1) ออกปากขนบานขอความคุ้มครอง

(2) จุดธูปเทียนบูชาเพื่อขอความคุ้มครองต่อทั้งผีบรรพบุรุษ ต่อศาลบรรพบุรุษ

(3) การตั้งเครื่องเซ่นสรวงในกรณีการใหญ่ของบ้านหรือของชุมชน

ตัวอย่าง การเซ่นผีบรรพบุรุษ

(1) การเซ่นวักต้ำ

คือ การเซ่นสรวงบรรพบุรุษในพิธีแต่งงานของชาวไต คำว่า **"ต้ำ/ต้าม"** แปล **ผีเรือน** ซึ่งเป็นผีครูหมอหรือผีบรรพบุรุษของเจ้าบ้าน การเซ่นผีเรือนในงานแต่งงานเท่ากับเป็นการบอกกล่าวผีบรรพบุรุษให้ทราบว่า จะมีบุคคลใหม่เข้ามาอยู่ด้วย นั่นเองขอให้คุ้มครองอย่าทักทอให้ลูกหลานเกิดความเดือดร้อน, เครื่องเซ่นวักต้ำจะประกอบด้วย

"ไก่ต้ม 1 ตัว เรียกว่าไก่วักต้ำ กล้วย 1 หวี หมาก 3 คำ ข้อย 3 ท่อน ดอกไม้ธูป เทียน เทียนแพ ขนมต่าง ๆ เช่น ขนมอั่วงา ส้ม มะพร้าวอ่อน"

ตามปกติก่อนตั้งการหรือจัดงานนั้น หมอได้ทำพิธีไหว้เจ้าที่มาก่อนแล้ว ด้วยเพื่อบอกกล่าวผีเจ้าที่เจ้าทางในการที่จะจัดงานมงคลขึ้น การไหว้เจ้าที่นี้ใช้ในหลาย ๆ งาน ดังจะได้กล่าวต่อไป

การไหว้ผีบรรพบุรุษหรือครูหมอตายายในงานแต่งงานของชาวไต้แต่เดิมมีหลายขั้นตอน แต่ในที่นี้จะขอตัดตอนขบวนไสยศาสตร์อื่น ๆ ออกไป จะพูดถึงขั้นตอนการไหว้ผีเท่านั้น ในวันแต่งงานเมื่อเจ้าบ่าวก้าวข้ามธรณีประตูไปแล้ว หมอจะให้ฝ่ายหญิง/ชาย ทำพิธีเซ่นครูหมอตายายของตน โดยเชิญผีบรรพบุรุษมารับเครื่องเซ่นสรวงและประสาทพรให้คู่บ่าวสาวแล้วถึงจะประกอบพิธีแต่งงานไปตามขั้นตอน... เมื่อถึงพิธีเรืองหมอน เชิญผู้ที่เคารพนับถือมาให้ฤกษ์และปูที่นอน ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวจะจุดธูปเทียนไหว้ครูหมอตายายของตนจะออกชื่อบรรพบุรุษเหล่านั้น ซึ่งทางภาคได้เรียกว่า **"กาด/กาศ"** เป็นการบอกผีบรรพบุรุษทั้งหลายให้ทราบและในกรณีที่ฝ่ายหญิงไปอยู่บ้านฝ่ายชาวันแรก ฝ่ายเจ้าบ่าวก็ต้องทำพิธีนี้เช่นเดียวกัน ปัจจุบันพิธีกรรมบางอย่างลบเลือนไปบ้างแล้ว

(2) พิธีไหว้เจ้าที่

พิธีไหว้เจ้าที่ได้ถือกันมาเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติติดต่อกันมา ไม่ว่าจะเป็นงานมงคลหรืออวมงคล มักกระทำกันเพื่อเป็นการบอกกล่าวผีเจ้าที่ให้รับรู้ว่าเราจะประกอบพิธีกรรม ขอให้มารับเครื่องเซ่นไหว้และช่วยคุ้มครองรักษา อย่าให้มีโพยภัยอันใดเกิดขึ้น พิธีไหว้เจ้าที่อาจแตกต่างกันไปตามลักษณะของงาน ทั้งนี้เนื่องจากเชื่อกันว่านิทพระจำ

ธาตุทั้ง 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ ในภาคใต้รวมเรียกว่า **"บริธิว"** นั่นเอง ในที่นี้ ขอแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. **ไหว้ผีพระภูมิ** หรือทำภูมิกรณีมีงานหรือพิธีกรรมสำคัญ เป็นพิธีกรรมบวงสรวงเทพารักษ์ประจำพื้นที่ อาคารบ้านเรือนและอื่น ๆ พระภูมิที่เป็นใหญ่กว่าใคร คือ **"กรุงพาลี/พลี"** นอกนั้นก็เป็นบริวารประวัติกรุงพาลีได้กล่าวมาในบทก่อน ๆ สรุปว่า กรุงพาลีหรือท้าวพลี มีหน้าที่รักษาภูมิสถาน เมื่อชาวบ้านจะทำกิจการใด จะต้องตั้งบัตรพลีบวงสรวง เป็นความเชื่อมาจากลัทธิพราหมณ์แต่เดิม การไหว้พระภูมินอกจากโอกาสที่จัดแล้ว บางแห่งกระทำเป็นประจำปีก็มี การไหว้พระภูมิอย่างเต็มรูปแบบมีขบวนการมากมายเริ่มตั้งแต่บูชาพระรัตนตรัย ชุมนุมเทวดา ทำน้ำมนต์ เชิญพระภูมิรับเครื่องสังเวยและส่งพระภูมิ เป็นต้น

2. **ไหว้ภูมิเจ้าที่ในวิถีชีวิตทั่วไป** ซึ่งไม่เกี่ยวกับการจัดงานหรือพิธีกรรม แต่เป็นการแสดงความคารวะต่อภพภูมิพื้นที่ในกรณีปฏิบัติบางประการ เช่น ขอที่นั่งที่นอน ที่เผาศพ ที่ประกอบอาชีพล่าสัตว์ ออกเรือ ไหว้เจ้าที่วัว/ควาย ไหว้ตาหมู (เจ้านาป้องกันหนูกินข้าว) ไหว้ตาหลั่อเอ้อ (กรณีของสูญหาย) ฯลฯ เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) ไหว้เจ้าที่วัว/ควาย

เป็นการเชิญเจ้าที่ให้มาช่วยรักษาวัวควาย อย่าให้มีอันตรายจากโจรลักขโมยสัตว์ร้ายมารบกวน ให้มีความสมบูรณ์ ไม่ตระหนกตกใจง่าย ตกลูกตกทวีจำนวนได้มาก เป็นการขอที่ให้วัวควายอยู่ พิธีกรรมไม่ซับซ้อนมาก เพียงจัดทำสาลเพียงตาเล็ก ๆ สำหรับวางเครื่องเซ่น หรือบางแห่งอาจทำกระทงเล็ก ๆ บรรจุเครื่องเซ่นแล้ววางบนใบตองที่ปูพื้นก็มี

เริ่มต้นด้วยจุดเทียนบูชาอาจารย์ ให้มาช่วยปกปักษ์รักษาป้องกันอันตรายกันเสนียดจัญไร แล้วจึงเชิญเจ้าที่มารับเครื่องเซ่น ถ้าเป็นฝั่งทะเลตะวันตกจะเชิญ **"นายหมูน/นายหมรูน"** มาก่อนเพื่อทำหน้าที่ปฏิบัติพ่อตา (เจ้าที่ชั้นผู้ใหญ่) เสร็จแล้วจึงเชิญพ่อตาหรือเจ้าที่ชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งก็เป็นเจ้าภพพื้นที่ใกล้เคียงนั่นเอง ซึ่งแตกต่างไปจากชื่อท้องถิ่น เสร็จแล้วหมอจะแยกเครื่องเซ่นอีก ส่วนหนึ่งใช้ใบตองวางบนพื้นดินสำหรับ

ผีพิการง่อยเปลี้ยเสียขาที่ไม่สามารถขึ้นศาลได้ แล้วหมอก็ออกปากฝากวิ้วควายให้ช่วยรักษา ได้เวลาพอสมควรก็ส่งเจ้าที่

(2) ขอที่ตั้งโรงกาหลอ

กาหลอเป็นคนครีบรรเลงในงานศพมีขั้นตอนในการปฏิบัติเคร่งครัดหลายอย่าง เมื่อไปถึงงานหัวหน้าหาหลอจะต้องตั้งเครื่องเซ่นบูชาหรือขอที่ขอทางเสียก่อน ถ้าไม่ทำจะเกิดเสนียดจัญไรและเป็นภัยแก่ผู้แสดง ขั้นตอนก็คล้ายกับการไหว้ภูมิอื่น ๆ เช่นเริ่มจากบูชาพระรัตนตรัย ชุมนุมเทวดา เชิญเจ้าที่มารับเครื่องเซ่น เช่น

"เคชะบริชิวกรุงพาลี พระภูมิเจ้าที่ นางธรณี บริวาร ณ สถานที่นี้
มากินข้าวกินปลา ไหว้ภูมิที่โรง เพื่อขอสถานที่ตั้งโรงกาหลอ..."
"อันเชิญพระเพลิง ทุมเทิงพระพาย สิบนิ้วข้าไหว้ ฝูงเทพยุดา
ทั้งกรุงพาลี พระภูมิเจ้าที่ ข้าขอสมา ขอที่ตั้งฉัตร ตั้งระมัดปันจา
ขอตั้งโขลง โรงกาหลอของข้า ขออย่ามีโทสา คุ้มหน้าคุ้มหลัง
จะขอที่นั่ง ที่ตั้งโรงชัย"

ไหว้เจ้าที่เสร็จ ร้องสรรเสริญครูบาอาจารย์ให้มาช่วยคุ้มครองป้องกันภัยเสร็จแล้วฉวยข้าวครู คือครูหมอในสายกาหลอเป็นผีบรรพบุรุษ ชื่ออาจแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น หรือครูหมอของคณะนั้น ๆ ส่วนใหญ่จะกล่าวออกชื่อด้วยฉันท์คำร้อยแก้วธรรมดา เช่น

"เคชะครูหมออาจารย์ คาดวนคาดงคาหมวดชู เสภากาหลอ รู้จักชักชวน
กันมา กินข้าวกินปลา วันนี้ข้าจะทำการ ช่วยพิทักษ์รักษาอย่ามีภัย
อันตรายสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย"

(3) ทำขวัญแม่ซื้อ

แม่ซื้อเป็นผีประจำตัวเด็ก และอาจจะหลอกหลอนหยอกล้อเด็ก ทำให้เด็กเกิดป่วยไข้ไม่สบายได้ จึงต้องมีการสังเวยแม่ซื้อ ขออย่าให้หลอกหลอนเด็กและช่วยพิทักษ์รักษา ความเชื่อเรื่องผีแม่ซื้อมีทั่วไปเกือบทุกภาค กล่าวกันว่ามีอยู่ 4 คน ในเพลงกล่อมเด็กภาคได้ว่า

"นอนสาเทอ..	นอนให้หลับดี
แม่เข้อทั้งสี่	ช่วยมาพิทักษ์รักษา
อาบน้ำป้อนข้าว	คอยรักษาเจ้าทุกเวลา
ช่วยมาพิทักษ์รักษา	ความไข้อย่ามา...อึง

และข้อความที่กล่าวเชิญแม่ซื้อตอนหนึ่งว่า

"ตัวท่านทั้งสี่ คือดังชนนี เกิดเกล้ากตา เชิญมาแม่เอย สังเวยโภชนา
คณแต่งบูชา เต็มเนื้อเต็มใจ แม่อย่าขึ้งโกรธ ทำโทษและภัย แต่วันนี้ไป
หยิกหลอกหลอน เร่าร้อนภายใน ให้ละเมอเพ้อใช้ว่า ปีได้นิทรา
ท่านทั้งสี่คน มีคุณอันพ้น เข้าต่ำรักษา บ้างอยู่บ้างไป เป็นเวรเวรา
เข้าไปค่ำมา เป็นนิจนิรันดร์ ท่านอย่าถือโทษ อย่าบึ้งขึ้งโกรธ เราหาฝืน

เสร็จแล้วก็เชิญขวัญเด็กให้อยู่ประจำ ออ้าระเหเร่ร่อนไปตามสิ่งอั่วยวนใจ ให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง ฯ

(4) การเซ่นไหว้เจ้าที่คนจีน

ที่บ้านชาวจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนทุกบ้าน เราจะเห็นเขาตั้งเจ้าที่ไว้ในบ้าน เพื่อบูชาวางอยู่บนพื้นนั่นเอง ซึ่งเรียกว่า **"ตี่จู้"** ก็คือพระภูมิเจ้าที่นั่นเอง คนจีนเชื่อว่ามี 5 องค์ ประกอบด้วย

(1) ตั่วแปะกง	ทำหน้าที่ดูแลป่าช้า (สวงจ๊อ)
(2) ปุนเท่ากง	ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ทั่วไป
(3) ปุนเท่าม่า	เป็นผู้ช่วยดูแล
(4) ยี่กง	เป็นผู้ช่วยดูแล
(5) ซากง	เป็นผู้ช่วยดูแล

เจ้าที่ดังกล่าวมีหน้าที่คุ้มครองรักษาพื้นที่ ๆ เป็นแผ่นดินทั้งหมดในน้ำมหาสมุทร ดูแลที่อยู่อาศัยบ้านเรือนของลูกหลานที่ปลูกสร้างอยู่บนพื้นดิน บ้านใดไม่ตั้งศาลพระภูมิหรือตี่จู้ก็ให้ความคุ้มครองเหมือนกัน แต่ได้ไม่เต็มที่ การตั้งศาลพระภูมิในบ้าน จะเลือกเอาที่เสาเอกของบ้านเป็นเสาภูมิ เสาอัดไปเป็นเสาบริวาร คือ พวกผีเรือนนั่นเอง เครื่องเซ่นไหว้ตี่จู้คนจีนทั่วไปใช้ น้ำชา 5 ถ้วย ธูป 5 ดอก น้ำ 1 แก้ว เทียน 2 เล่ม ผลไม้

อย่างละ 5 ผล อาหารคาวหวานตามอัตภาพของเจ้าบ้าน ถ้าหากจะเซ่นแบบไทยอาจใช้ข้าว น้ำ ปลา ของคาวหวาน รูปเทียน เวลาเซ่นไหว้แบบจีนก็ออกชื่อ เต่ซู เต้าสิน เชื้อเชิญให้มารับเครื่องเซ่นพร้อมออกปากขอความคุ้มครอง เมื่อมีการประสมประสานวัฒนธรรมไทย ก็อาจเชิญพระภูมิไทยเข้าไปร่วมด้วย เช่น บริเวณกรุงพาลี พระภูมิเจ้าที่อื่น ๆ ทั้งปวง ทั้งดีทั้งง่อยเปลี้ยเสียขา เชิญมาตามธรรมเนียมมาก่อนนั่งหน้ามาช้านั่งหลัง วันนี้ได้นำอาหารคาวหวานมากราบไหว้บูชา ขออย่าได้มีความเกรงใจ เสร็จแล้วบ้วนปากล้างมือ เคนชานลูกหลานขอนำไปกินเป็นหยูกยารักษาโรค และขอให้อายุยืนเป็นต้น

การตั้งเจ้าที่ในบ้านของชาวจีนค่อนข้างจะเคร่งครัดมาก จะมีทุกบ้าน คนไทยแม้ว่าจะเชื่อเรื่องศาลพระภูมิบ้างก็ไม่ได้มีตั้งทุกบ้าน หรือพึ่งตายายก็ไม่ได้ตั้งทุกบ้าน เรื่องความเชื่อเป็นจิตวิทยาที่ทำให้เกิดความสบายใจ การบูชาเป็นการทำความดีอย่างหนึ่ง เชื่อว่าถ้าทำอยู่เป็นประจำคงได้รับความสุขหรือโชคดีแม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม แต่ก็มีความหวังดีกว่าไม่หวังอะไรเสียเลย เรื่องเจ้าที่นั้นมีเรื่องเล่าว่าผีกับผีเขาก็คุยกันเหมือนกันนะว่า เจ้าบ้านจะโชคดีร่ำรวยยากจน ก็ขึ้นอยู่กับกรรมเหมือนกันเรื่องเล่าว่า

"มีบ้าน 2 หลัง อยู่ใกล้กัน เจ้าบ้านหลังหนึ่งร่ำรวย อีกบ้านยากจนไม่ค่อยมีอะไรจะกิน แต่ทั้งสองบ้านไหว้เจ้าที่ประจำ ผีบ้านคนรวยก็พูดกับผีบ้านคนจนว่า เมื่อไหร่เจ้านายแกจะร่ำรวยเสียที ทั้งที่ขยันทำงาน ผีบ้านคนจนบอกว่าเรื่องนี้ขึ้นอยู่กับดวงเหมือนกัน ถ้าไม่ถึงเวลา (โอกาส) ทำอย่างไรมันก็ไม่รวยหรอกเพื่อน ผีบ้านคนรวยว่าก็ไม่น่าจะเป็นอย่างนั้น เอาอย่างนี้ก็แล้วกันข้าจะให้ทองแกสักก้อนเอาไปวางไว้บนบันไดนั่นแหละ เวลาเจ้านายแกกลับจากที่ทำงานจะเจอเอง แกเองก็จะพลอยมีความสุขไปด้วยแม้ว่าผีบ้านคนจนจะปฏิเสธบอกว่า ถ้าจะรวยมันก็รวยเอง แต่ทนแรงคะยั้นคะยอของเพื่อนผีไม่ได้ก็เอาไปวางไว้ที่บันได เจ้านายตื่นมาออกจากบ้านคงพบแน่แต่ด้วยความที่ไม่มีความจะรวย บังเอิญมีใก่ที่คุ้ยเขี่ยหากินอยู่แถวนั้น เห็นก้อนอะไรก็ไม่รู้วางอยู่ก็จิก ๆ เขี่ยมันหล่นไปจมดิน ผีบ้านคนจนก็กลับไปบอกเพื่อนว่าข้าว่าแล้วถ้าไม่ถึงเวลาโชคมันก็ไม่มีหรอก ผีบ้านคนรวยก็บอกว่าทดลองใหม่เอาไปอีกก้อนหนึ่งไปวางไว้ เพื่อนผีขัดไม่ได้ก็ทำตามอีก รุ่งขึ้นวันใหม่อีกามาจากไหนก็ไม่รู้บินผ่านมาเห็นก้อนอะไรวางแวววาวอยู่ ก็โฉบลงมาจิก ๆ แล้วตาบหายไป ผีทั้งสองก็ปลงตกว่า

น่าจะเป็นจริงตามเพื่อนผีว่าเสียแล้ว คนเมื่อไม่ถึงเวลาทำยังไงมันก็ไม่ได้ ฝ่ายชายเข้าบ้านตื่นขึ้นก็ไหว้เจ้าที่เหมือนเคยแล้วก็ไปทำงาน ขณะที่เดินผ่านใต้ต้นไม้ก็เจอลูกนกตกมาจากรัง ด้วยความสงสารจึงเอาลูกนกปีนขึ้นไปบนต้นไม้ ปรากฏว่าเป็นรังกา เมื่อวางลูกกลางก็พบทองคำก้อนหนึ่งวางอยู่ก็ดีใจจึงเก็บเอามา เมื่อเดินมาถึงเชิงบันไดบ้านก็พบอีกก้อนหนึ่งที่ไก่คุ้ยเขี่ยขึ้นมาจากดิน สรุปว่าชายคนนั้นได้ร่ำรวยขึ้น นักวิเคราะห์เรื่องบุญกรรมกล่าวว่า คนเรานะมันมีกรรมอยู่ไม่ถึงเวลา "กรรมบัง" จนได้ ชายคนนี้ได้แก้กรรมของเขาด้วยการทำความดีไปช่วยลูกนกลูกกาผลดีจึงตอบสนอง ฉะนั้นคนที่ไหว้เจ้าอยู่ทุกวันแต่ยังไม่ได้รับผลอะไรตอบสนองก็ไหว้ต่อไป การทำความดีไม่ควรท้อถอยโชคดีคงเป็นของเราสักวัน

ผีบรรพบุรุษกับคนภาคใต้

คนภาคใต้มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับผีบรรพบุรุษ แม้แต่คำว่า **"พระภูมิ"** ในคำเก่าของไทยใต้ หมายถึงวิญญาณบรรพบุรุษผู้เริ่มทำการไร่นา แต่ในปัจจุบันคำว่าพระภูมิความหมายกว้างออกไป อาจคล้อยตามวัฒนธรรมทางพราหมณ์ที่มีพระภูมิถึง 9 องค์อยู่ประจำที่ต่าง ๆ ศาลพระภูมิในภาคใต้ที่เห็นทุกวันนี้เป็นวัฒนธรรมเลื่อนไหลมาจากภาคกลาง แต่เดิมคนใต้ไม่สร้างศาลพระภูมิที่บ้าน ส่วนคำว่า **"เจ้าที่"** คำไทยใต้แต่เดิมหมายถึงวิญญาณบรรพบุรุษผู้เริ่มสร้างบ้านเรือนและเรือกสวน ส่วนคำว่า **"ทดบาทียดา"** หมายถึงผีฟ้าของไทยใต้ อาจเป็นวิญญาณของท่านผู้มเหศักดิ์หรือเป็นหัวหน้ากลุ่มชน คำว่า **"ทวด"** ความหมายนัยหนึ่งก็สงเคราะห์เข้าตามข้อนี้ด้วย

ผีบรรพบุรุษเรียกกันในนาม "ผีคายาย" (วัฒนธรรมที่เน้นเชื้อสายทางมารดาเป็นสำคัญ) หมายถึงวิญญาณของผู้เป็นต้นตระกูลและผู้สืบสานตระกูลมาตามลำดับ ในการทำศาล/หลา (ศาลา) สำหรับผีของคนไทยใต้เดิมนั้น **ศาลพระภูมิทำไว้ตามท้องนา หลาทวด/หลาทียดา ทำไว้ตามภูเขา ที่สูงที่ดอน ส่วนผีคายายฯ "ทำหิ้งผี" ไว้ที่บ้าน** ในทำนองเดียวกันบ้านใดมีผีคายายเพิ่มเข้ามาพิเศษ เช่น เป็นช่าง เป็นศิลปิน เป็นหมอหรืออื่น ๆ อาจมีหิ้งเฉพาะการนั้นแยกไปต่างหาก ฉะนั้นในบ้านหนึ่งอาจมีหลายหิ้งก็ได้

กาลเวลาที่ผันเปลี่ยนมานับนานจนกระทั่งปัจจุบันนี้ สภาพเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนไปตามโลกสมัยนิยม วัฒนธรรมความเชื่อต่าง ๆ ย่อมผันแปรตามไปด้วย การนับถือยังคงอยู่ บางท้องถิ่นสิ่งที่กล่าวมายังอยู่ที่เดิมและเช่นสรวงกันไป บางท้องถิ่นได้เปลี่ยนไป เกิดมีความคิดว่า การเซ่นสรวงวิญญาณตามสถานที่ต่างๆ ไม่สะดวกจึงเชิญวิญญาณทั้งหมด ยกเว้นผีตายโหงมารวมอยู่ในที่เดียวกัน โดยทำศาลขึ้นกลางชุมชน เรียกว่า "ศาลพระภูมิกลางบ้าน" เรียกสั้นๆ ว่า "ภูมิบ้าน" จะทำพิธีเซ่นสรวงประจำปีส่วนมากจะทำกันในเดือน 6 ลักษณะการเชิญวิญญาณมารวมกันเป็น "ภูมิบ้าน" นี้จึงคล้ายกับ "ผีปู่ตา" ในภาคอีสาน มีชาวบ้านกันพื้นที่ส่วนหนึ่งมักจะเป็นป่าภายในหมู่บ้านไว้เป็นที่ตั้งศาลผีปู่ตาและบริเวณนั้นถือเป็นของส่วนกลาง ไม่มีใครเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าหรือทำกิจอย่างอื่น และการเซ่นสรวงผีปู่ตาจะทำให้เดือน 6 เช่นเดียวกัน

ไทยได้จะมี "หมอ" ประจำท้องถิ่นเป็นผู้กระทำพิธี หรือเป็นสื่อให้ระหว่างผีกับชาวบ้าน ทำนองเดียวกันกับ**หมอจ้ำ/ขะจ้ำ** เป็นผู้สื่อกลางระหว่างผีปู่ตากับชาวบ้านอีสานอาจแตกต่างกันบ้างที่การเซ่นภูมิบ้าน ไม่นิยมการเข้าทรงเพื่อซักถามปัญหาหรือรักษาโรคชาวบ้าน ฉะนั้นหมอจะเป็นเพียงผู้ประกอบพิธีกรรม บอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางพระภูมิบ้านให้ช่วยปกปักรักษาลูกหลานและชุมชนให้สงบสุขอย่างไม่มีโรคภัยอันใด

อนึ่ง เรื่องเกี่ยวกับเครื่องเซ่นสรวงบูชาผีหรือเจ้าที่ของคนได้โบราณนั้น ต้องเป็นวัตถุที่บริบูรณ์ มิใช่ของที่เป็นรอยคนกิน สัตว์กิน ที่เป็นรอยแดนซาน ทำนองเดียวกับของถวายพระ คือต้องแยกไว้ก่อนที่คนจะกิน และบนบานไว้อย่างไรก็ให้บูชาสักการะอย่างนั้น เครื่องสักการะนี้คนภาคใต้ขั้นเก่าขาจะไม่เอามากินอีกถือว่าเป็นเครื่องสักการะแล้วส่วนคนอื่นจะเอาไปกินหรือสัตว์จะกิน ผู้บูชาจะไม่เกี่ยวข้อง ถือว่าตนเองหมดสิทธิ์แล้วสิทธิ์ขาดเป็นของพระภูมินั้น ที่เราเห็นในปัจจุบันนั้น เช่น บนบานถ้าเกิดสำเร็จในกิจการแล้วจะแก้บนด้วยหมู เห็ด เป็ด ไก่ หรือแก้ด้วยปลามีหัวมีหาง เป็ดปากทอง คือเวลาไปแก้ก็หักเอาหัวปลาหางปลาไปไหว้ส่วนตัวปลาคนเอาไปกินเสียหรือตัดเอาหัวเป็ดคืนเป็ดปิดทองแปลวไปไหว้เจ้า ตัวเป็ดคนเอาไปกิน เป็นเรื่องของคน "หลอกผี" ที่คิดขึ้นภายหลัง เมื่อเห็นว่าผีสางเทวดาท่านไม่ว่าอะไร ก็เลยใช้มาจนบัดนี้ บางท่านให้ความคิดตรงนี้ว่า ถ้าทำแล้วน่าจะทำให้ดีถ้าไม่ทำก็เลิกไปเสียดีกว่า เป็นต้น

(1) สถานะผีครูหมอในความเชื่อคนได้

ผีครูหมอเป็นผีบรรพบุรุษของคนภาคได้ เป็นผีที่มีลักษณะเด่นกว่าผีอื่น ๆ ชาวได้ว่าบรรพบุรุษผู้ทรงวิทยาคุณของคน เมื่อตายไปแล้ววิญญาณย่อมกลับมาคุ้มครองลูกหลานของตน วิญญาณที่จะได้ยกฐานะขึ้นเป็นผีครูหมอได้นั้นต้องมีคุณสมบัติพิเศษ คือ ในสมัยที่มีชีวิตอยู่จะต้องเป็นผู้ทรงคุณความรู้ในศิลปะรักษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องก็ได้ เป็นผู้ให้การถ่ายทอดศิลปะเหล่านั้นให้แก่ลูกหลานหรือคนทั่วไป และอีกประการหนึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่บำบัดรักษาแก้ไข ทำหน้าที่เสมือนเป็นทั้ง "ครู" และเป็นทั้ง"หมอ" ไปในตัวนั่นเอง เมื่อตายไปลูกหลานหรือลูกศิษย์ยังเคารพบูชารำลึกอยู่เสมอ ตั้ง "ผึ้งบูชาครู" ไว้ที่บ้านของตน ผึ้งประเภทนี้บางทีก็เรียกว่า "ผึ้งตายาย" เช่น ได้รับการถ่ายทอดวิชาโนราก็เรียกว่า "ตายายโนรา" เป็นต้น ถ้าได้รับการถ่ายทอดมาหลายอย่างหลายครู ก็อาจแยกผึ้งบูชาไปต่างหาก ในภาคได้เรามักจะได้ยินสมญานามศิลปิน พื้นบ้านบางรายใช้ผึ้งครูหมอมาเป็นเอกลักษณ์ประจำตัว เช่น หนังแปลกสองผึ้ง กรายสองผึ้ง วิรัตน์สี่ผึ้ง แสดงว่ามีความสามารถหลายอย่าง มีครูหมอหลายฝ่าย เป็นต้น ผีครูหมอคนได้จะแยกออกไป 3 ลักษณะคือ

1. ครูหมอที่เป็นวิญญาณรวม ๆ มิได้เป็นของสายตระกูลโดยตรงแต่นับถือในฐานะเป็น "ต้นผี/ครูต้น" ของศิลปะวิชาแขนงนั้น ๆ เช่น ผู้ที่มีครูหมอโนรา อาจต้องเอ่ยถึง "พระอาสาพ่าพ่าด แม่ศรีมาลา นางนวลทองสำลี พระเทพสิงหรณ์ ฯลฯ ถือว่าเป็นครูต้นโนรา

2. ครูหมอที่เป็นวิญญาณบรรพบุรุษเผ่าพันธุ์คนเอง อาจเป็นพ่อแม่ปู่ย่าตายายหรือใครที่ได้ตามสายสกุล และเราเป็นผู้รับวิชามาสืบทอด

3. ครูหมอที่เป็นวิญญาณของครูที่มิใช่สายสกุลเผ่าพันธุ์ตัวเอง แต่ได้รับการถ่ายทอดวิชามาจากผู้นั้น ก็ถือเป็นวิญญาณครูหมอที่เราจะต้องบูชาเหมือนกัน

โลกทรรศน์ของชาวบ้านเชื่อว่าสามารถที่จะติดต่อกับโลกแห่งวิญญาณบรรพบุรุษนั้นได้ คือผีกับคน สามารถติดต่อกันได้โดยผ่านสื่อ คือ "ร่างทรง" นั่นเอง ผู้ที่จะเป็นร่างทรงอาจเป็น "หมอผู้ทรงวิทยาคุณ/ผู้บรรณชาญอื่น ๆ ตามแขนงศิลปะวิทยานั้น ๆ หรือคนใดคนหนึ่งที่วิญญาณเลือกมาจับทรงเอาเอง แต่อย่างไรก็ตามต้องมี "หมอ/ผู้รู้" เป็นสื่อ

ประสานหรือพี่เลี้ยงให้อยู่ดี เพราะหมอจะรู้ว่าควรชักถามเรื่องใดอย่างไร (ทางภาคอีสานที่นับถือผีปู่ตาก็มี **"หมอจ้ำ/ขะจ้ำ"** เป็นสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับผีปู่ตา)

โลกทรรศน์เกี่ยวกับร่างทรงจริง ๆ (ยกเว้นทรงปลอมที่หลอกชาวบ้านหาเงินตามที่เห็นอยู่ทั่วไป) นั้นมีมาช้านาน แม้ในพุทธศาสนาก็มีบันทึกไว้ ขอคัดตอนข้อความวิธีติดต่อกับไอปปาติกะ ของ **พร รัตนสุวรรณ** มาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

โดยปกติการติดต่อกับไอปปาติกะ ทำได้ 3 วิธี คือ

1. เชิญองฉ้วย คนทั่วไปเรียกว่า ผีถ้วยแก้ว ซึ่งวิธีนี้ในสมัยพุทธกาลก็มีและเรียกว่า อาทาส ปัญหา (ที.สี.9/26/12 มจร.) ตามตัวแปลว่า ถามปัญหาทางกระจกหรือแก้วคำนี้ศาสตราจารย์วิส เดวิดส์ แปลว่า (mirror-questioning) และอรรถาธิบายว่าได้แก่การเชิญเทวดาลงในแก้วแล้วถามปัญหา (อาทาส เทวต โอตาเรตวา ปัญหาปจฉน)

2. วิธีเข้าทรง วิธีนี้สมัยพุทธกาลก็มีและเรียกว่า กุมารีปัญหา (ที.สี.9/26/12 มจร) คำนี้ **ศ.วิส เดวิดส์** แปลว่า obtaising oracular answers from a girl supposesed to be possessed by a spirit) และอรรถาธิบายว่า ได้แก่การเชิญให้เทวดาเข้าสิงในสตรีระของกุมารีแล้วถามปัญหา (กุมาริกาย สรีเรเทวต โอตาเรตวา ปญฺหาปจฺฉน)

3. โดยวิธีเข้าสมาธิไปติดต่อ ซึ่งผู้ที่เข้าสมาธิไปติดต่อได้นั้นจะต้องได้สมาธิขั้นสูง เข้าได้ลึกจนไม่รู้สึกตัว และมีแสงสว่างที่เกิดขึ้นภายในนี้แหละ ทำให้เห็นรูปร่างไอปปาติกะ ทั้งสามารถพูดจากันได้ ถามเรื่องราวต่าง ๆ กันได้

พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธกิจอยู่อย่างหนึ่ง ที่ทรงทำเป็นประจำ คือ เวลาที่องค์นจะมีพวกเทวดาจากที่ต่าง ๆ มาเฝ้าทูลถามปัญหา และพระองค์จะทรงตอบปัญหาทุกข้อที่เทวดาเหล่านั้นถาม... เรื่องในทำนองนี้ในคัมภีร์ได้บันทึกไว้มากมาย ซึ่งเป็นการยากที่จะปฏิเสธว่า เรื่องอย่างนี้ไม่จริง พระพุทธเจ้าทรงติดต่อกับเทวดาทั้งหลายด้วยวิธีเข้าสมาธิ

ที่ยกประเด็นตรงนี้มา มิได้ให้ใครเชื่อหรือไม่เชื่ออย่างไร แต่ยกมาประกอบโลกทรรศน์ชาวบ้านให้เป็นว่า การที่พวกเขาเชื่อเรื่องร่างทรงนั้นมันมีต้นตอมาทางศาสนาด้วย สมัยก่อน **"คน-บ้าน-ผี-วัด"** มีความผูกพันกันแน่นแฟ้น

การสื่อสารระหว่างคนภาคใต้กับผีครูหมอจึงมีอยู่เป็นประจำแม้กระทั่งทุกวันนี้ บางท้องถิ่นมีการไหว้ครูหมอตายายเป็นประจำปี หรือตามช่วงระยะที่สัญญาไว้ บางกลุ่ม

ก็เช่นไหว้แก้บนตามที่ประสบผลสำเร็จในกิจการงาน ผีครูหมอที่ถือว่า "แรงมาก" ของคนภาคใต้คือ "ผีครูหมอโนรา" ซึ่งมีขั้นตอนของพิธีกรรมค่อนข้างจะมากมาย ครูหมออื่น ๆ ที่รองลงไป เช่น ครูหมอหนัง ครูหมอลิเก ครูหมอเหล็ก ครูหมออา (โปหมอ/ปู่หมอ) ครูหมอแม่ทาน รวมไปถึง ผีหลาง และผีแม่หนุ้ย เป็นต้น

(2) สถานะผีเปรตบรรพบุรุษกับชุมชนคนใต้

ผีบรรพบุรุษที่มีบทบาทต่อชุมชนภาคใต้มากที่สุด เห็นจะเป็นความเชื่อเรื่องผีเปรตบรรพบุรุษเพราะมีอิทธิพลต่อความเชื่อสังคมเป็นวงกว้างหรือทั่วทั้งภาคใต้ แต่ไม่ได้มีการสื่อสารคิดต่อระหว่างกันเหมือนผีครูหมอ ไม่มีบทบาทอย่างอื่นใดกับวิถีชีวิตผู้คน จะเป็นบทบาทของผู้คนที่มีต่อผีเสียมากกว่า จากความเชื่อที่ไม่แน่ใจว่าพ่อแม่ญาติพี่น้องของคนคนไหน ทำเวรกรรมอะไรไว้บ้างแล้วกลับชาติไปเป็นเปรตทนทุกข์ทรมานอยู่ในภพภูมิใดบ้าง จึงได้ร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ โดยเชื่อว่าปีหนึ่งมีเพียงครั้งเดียวเท่านั้นที่ผีเปรตผู้มีทุกข์เหล่านั้นมีโอกาสขึ้นมาพบญาติพี่น้อง คือในวันสารทเดือน 10 แล้วก็กลับไปรับโทษทัณฑ์อยู่ในขุมนรกตามเดิม ในเทศกาลสารทจึงเป็นโอกาสของชุมชนได้ทำบุญกุศลร่วมกัน เรียกกันว่า เป็นวันรวมญาติหรือ "ชุมญาติ" กันในวันนี้แต่เดิมลูกหลานทำงานอยู่ที่ใดก็จะเดินทางกลับบ้าน ทำให้ญาติพี่น้องได้พบหน้ากัน เป็นการเสริมสร้างความผูกพันระหว่างพี่น้องให้แน่นแฟ้น สร้างเสริมสามัคคีในชุมชนที่จะต้องประกอบพิธีกรรมร่วมกัน และเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว

ผีเปรตบรรพบุรุษ มีลักษณะเป็นวิญญาณรวมของชุมชนคล้ายผีปู่ตาของภาคอีสาน แต่ไม่ได้มีบทบาทเหมือนผีปู่ตา (เห็นจะเป็นเพราะว่าผีเปรตบรรพบุรุษได้มีโอกาสขึ้นมาบนโลกมนุษย์เพียงชั่วคราวกระมัง) แต่ลักษณะเด่นก็คือ มีกำหนดพิธีกรรมในการเซ่นสรวงที่แน่นอน คือในช่วงเดือน 10 ของปี ความจริงในภาคอื่นๆ ก็มีการเซ่นสรวงบรรพบุรุษทำนองนี้ เช่น **บุญข้าวประดับดิน**ในภาคอีสาน แต่กระทำกันในเดือน 9 เป็นพิธีกรรมไม่ใหญ่นัก โดยชาวบ้านจะแบ่งอาหารออกเป็น 4 ส่วน ส่วนหนึ่งนำไปถวายพระ ส่วนหนึ่งไว้เลี้ยงลูกหลาน ส่วนหนึ่งแจกญาติพี่น้อง อีกส่วนอุทิศไปถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยยายกยกวางกวางกวนเยยท่อใบตอง ไปวางไว้ตามต้นไม้บริเวณวัด เป็นต้น

(3) บทบาทผีจินกับชุมชนฝั่งทะเลตะวันตก

ผีจิน เป็นผีในวัฒนธรรมที่เลื่อนไหลจากอาหรับ มลายู ส่วนมุสลิมจะรับความเชื่อนี้มาจากไหนไม่แน่ชัด แต่ในตำนานผีสางของฝรั่งพูดถึง **"ลิธิธ"(Lilith)** นางปีศาจแห่งรัตติกาลคนหนึ่ง เดิมพระยะโฮวาสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นภรรยาของอาดัม แต่วิญญาณของนางมืดมนทินมาก นางจึงให้กำเนิดได้แต่ปีศาจลูกของนางกลายไปเป็นพวกนางไม้บ้าง และปีศาจที่เรียกว่าพวกจินน์บ้าง ความเชื่อของพวกมุสลิมอาจสืบเนื่องมาจากตำนานเดิมนั่นก็ได้ เพราะศาสนาอิสลามเกิดจากพื้นฐานเดียวกับศาสนาคริสต์ ลูกของลิธิธกลายไปเป็นพวกซาตาน พระเจ้าจึงสร้างผู้หญิงคนใหม่คือ **"อีฟ"** ให้อาดัม คำว่า **"ยิน จิน จิน แปลว่า ผี วิญญาณ"** แต่เมื่อมาถึงประเทศไทย ได้มีการประสมประสานกันทั้งไทยพุทธไทยมุสลิม ผีจินแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ

(1) ผีจินในฐานะผีบรรพบุรุษ เช่น ได๊ะห้าดำหรือได๊ะอาดัม หมายถึง นบีอาดัม ได๊ะสิติฮาหวา หมายถึง อีฟ (อีวา) จินสะเอมัน หมายถึง โซโลมอน หรือ สุไลมาน เป็นต้น

(2) ผีจินในฐานะผีเจ้าที่ ผีจินอีกพวกหนึ่งจะเป็นวิญญาณสิงสถิตตามแหล่งธรรมชาติทั้งในดิน ในน้ำ ในอากาศเช่น จินตะโหถก หมายถึง อำ (ตะโละ) จินตาตัวเสนะ หมายถึงกระแสน้ำนิ่ง (lenang) จินมามังฮาไหร้อ หมายถึง น้ำไหล น้ำลึก (barus) จินหมูมิ หมายถึง พระภูมิเจ้าที่ (bumi) จินตะลาจิด หมายถึง ผีที่สิงสถิตอยู่บนอากาศ (Langi = ฟ้า) เป็นต้น

(3) ผีจินในฐานะผีครูหมอ เป็นผีที่ทำหน้าที่เหมือนผีครูหมอของไทย และคงเกิดขึ้นเมื่อมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยแล้วนั่นเอง เราจะเห็นว่าในการเชิญครูหมอในราไทย บางคณะได้เชิญครูหมอฝ่ายแขกด้วย เช่น ออกชื่อ "ราหมาดเสสิบเส" (กรามัด= ศักดิ์สิทธิ์) ฝ่ายแขก 44 จำพวก เป็นต้น ในการเล่นดิเกปัา ซึ่งพื้นฐานจากวัฒนธรรมอาหรับ ออกชื่อผีจิน เช่น นาบีกิหลาด นาบีกิสัน สังคาถูเหรา จินพะหม้อ ไละบัง สะมุหลี่ย ได๊ะดำ ได๊ะแดง ได๊ะละหวัน เป็นต้น ในการเล่นหนังของชาวมลายูเล่าว่าเดิมเป็นการเล่นของพวกอิน คือ คูมะห์และพวก และเชื่อว่าคูมะห์มาจากขี้ไคลของ **"ซือมาร์"**หรือ **"เดวาซาอาอังคุมกัด"** ซึ่งเป็นหัวหน้าของบรรดาผีจินทั้งหลาย ผีจินเป็นผีมีรูปลักษณ์เป็นควงไฟ ลอยไปลอยมาในอากาศยามค่ำคืนสามารถให้ทั้งคุณ

และโทษ พวกฝั่งทะเลตะวันตกเชื่อเรื่องผีซินมาก เชื่อว่าหมอผีสามารถเลี้ยงผีซินไว้ใช้งานทำร้ายฝ่ายตรงข้ามได้ด้วย

(4) บทบาทผีบรรพบุรุษชาวเล

ชาวเลเดิมเป็นชนกลุ่มน้อยเร่ร่อนอยู่ในทะเล จะขึ้นบกต่อเมื่อยามมรสุมเท่านั้น มีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มอูรักลาโว้ย กลุ่มมอเก็น กลุ่มมาซิง เป็นต้น โดยโครงสร้างของความเชื่อทุกกลุ่มเหมือนกัน คือ เชื่อฤดีปีศาจไม่มีศาสนาแน่นอน ปัจจุบันความเชื่อจะคล้อยตามกลุ่มชนที่เข้าไปสัมพันธ์ด้วย ลักษณะเด่นของพวกเขาคือการถือผีบรรพบุรุษของเขาสิงอยู่ธรรมชาติแวดล้อมในน้ำในเกาะในทะเลและสัตว์บางประเภท ผีในกลุ่มชาวเล เช่น โต๊ะอาดับ โต๊ะซิตีสาหวา น่าจะได้รับอิทธิพลมาทางกลุ่มมลายู นอกนั้นก็เป็นผีบรรพบุรุษประจำถิ่น เช่น ในจังหวัดกระบี่และใกล้เคียงจะนับถือผีต่อไปนี้คือ โต๊ะแซน โต๊ะลานกีดับบาลู (ปูหินเหล็กไฟ) โต๊ะบุหรง สัญลักษณ์เป็นนก โต๊ะอาไฆะบือราดัย สัญลักษณ์เป็นรู โต๊ะปิกง สัญลักษณ์เป็นปลาฉลาม โต๊ะบาหลิว สิงสถิตที่จอมปลวก โต๊ะบอเล็บโต๊ะสา สัญลักษณ์เป็นแมลงมุม เป็นต้น

ชาวเลมีกำหนดพิธีกรรมเซ่นสรวงผีบรรพบุรุษแน่นอนปีละ 2 ครั้งในระหว่างวันขึ้น 13-15 ค่ำ เดือน 6 และเดือน 11 เรียกว่า **"พิธีลอยเรือ"** ในพิธีกรรมนี้จะเชิญวิญญาณบรรพบุรุษทั้งหมดมาร่วมพิธีด้วย จุดมุ่งหมายของพิธีกรรมเพื่อเชิญผีมาคุ้มครองให้ความปลอดภัยแก่ลูกหลานและหมู่บ้าน พร้อมกับขับไล่เสนียดจัญไรให้พ้นไป ขอความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดแก่ท้องถิ่น เท่ากับเป็นการลอยเคราะห์กรรมต่าง ๆ ให้พ้นไปด้วย ชาวเลเชื่อเชิญผีทางบทเพลงและคนครีประจำเผ่าพันธุ์ทาง "โต๊ะหมอ" ผู้ทำพิธีเพราะพวกเขาเชื่อว่ามนุษย์สามารถติดต่อกับผีบรรพบุรุษคลอดจนสิ่งเหนือธรรมชาติได้โดยผ่านโต๊ะหมอเพียงผู้เดียว

อาภรณ์ อุกฤษณ์ ได้วิจัยพิธีลอยเรือชาวเลบ้านหัวแหลมกลางได้สรุปว่า พิธีลอยเรือมีบทบาทหน้าที่ครอบคลุมโครงสร้างวิถีชีวิตและความเชื่อของชุมชนไว้ทั้งหมดคือ

"(1) บทบาทในการบันทึกเรื่องราว ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเส้นทางและการอพยพโยกย้ายตั้งถิ่นฐานที่ปรากฏในบทเพลง

(2) บทบาทในการรวมกลุ่มและเปิดโอกาสให้มีการสร้างสรรค์สัมพันธ์ในช่วงมรสุมว่างเว้นจากการออกทะเล ลดความตึงเครียดจากการทำมาหากิน ลดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกและระหว่างกลุ่มชนกับธรรมชาติและเปิดโอกาสได้พบปะเพื่อเลือกคู่แต่งงานด้วย

(3) บทบาทในการให้ความมั่นใจแก่สมาชิกในชุมชนและเปิดโอกาสให้แก่ทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นการแสดงความสัมพันธ์ลดช่องว่างระหว่างเพศและวัย

(4) บทบาทหน้าที่ในการให้ความรู้สึกปลอดภัยแก่สมาชิกในชุมชน ในช่วงวิฤตการ เช่น เดือน 6 เดือน 11 เป็นช่วงมรสุมเปลี่ยนทิศทาง สภาวะอากาศไม่คงที่ ทำให้สมาชิกชาวเลเจ็บไข้ไม่สบายซึ่งพวกเขาเชื่อว่าเป็นการกระทำของผีร้ายหรือวิญญาณบรรพบุรุษทำโทษ การจัดพิธีลอยเรือขึ้นจึงเป็นการเอาใจสิ่งเหนือธรรมชาติ และสงเคราะห์ส่งวิญญาณบรรพบุรุษอาศัยเรือปลาจั๊กกลับถิ่นเดิม ชมาชิกในชุมชนจะอยู่เป็นสุข มั่นใจในการทำมาหากินในฤดูกาลที่จะมาถึง โดยอาศัยคำทำนายจากโต๊ะหมอ และใช้เรือปลาจั๊กเป็นเครื่องเสี่ยงทาย

สถานภาพของ "โต๊ะหมอ" ของชาวเล

โต๊ะหมอเป็นบุคคลสำคัญในกลุ่มผู้นำชาวเล ต้องเป็นบุคคลที่ชุมชนนับถือ และทรงคุณวุฒิด้วยความรู้และวิทยาคุณรวมถึงการบำบัดรักษาให้แก่ชุมชน บทบาทสำคัญของโต๊ะหมอ คือ

(1) เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างวิญญาณบรรพบุรุษในการประกอบพิธี

(2) เป็นผู้นำในการทำพิธีกรรมทุกอย่างของชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย

(3) เป็นผู้ดูฤกษ์ยามและทำนายโชคชะตาของบุคคลหรือสังคม

(4) เป็นนักดนตรีและเป็นนักร้อง ผู้กล่าวเชิญผีบรรพบุรุษ

(5) บทบาทของผีบรรพบุรุษชาไก

ชาไกเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมในภาคใต้ที่ยังหลงเหลืออยู่บ้างในภาคใต้แถบเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง เคลื่อนย้ายไปมาอยู่ระหว่างรอยต่อจังหวัดพัทลุงและสตูลและทางใต้ลงไปทางจังหวัดยะลา เป็นต้น พวกนี้นับถือผีป่า ผีน้ำ สำหรับผีที่ว่าเป็นผีบรรพบุรุษของเขา คือ "ญาเงาะ" และทวดเสือเล็ก เป็นต้น จิตวิญญาณชาไกอยู่ที่ผีบรรพบุรุษเช่นเดียวกันกับชนเผ่าอื่น ๆ ในภาคใต้ บทบาทของผีชาไกทำให้เกิดการปฏิบัติของเผ่าที่ถือว่าเป็นความเชื่อสืบทอดจากบรรพบุรุษ คือ

5.1 ไม่ตัดไม้โดยไม่จำเป็นถือว่าต้นไม้มีเจ้าของ จะต้องขอเจ้าที่ดินและผีไม้เสียก่อน

5.2 ไม่ตัดไม้ใหญ่เพราะผีดุ เป็นการอนุรักษ์ไม้ใหญ่ไว้เป็นที่อยู่ของสัตว์และรากไม้ช่วยยึดพื้นดิน

5.3 ไม่ทำลายบริเวณดินดำ ปลวกดำ หรือป่าบริเวณนั้นเพราะผีอยู่ ซึ่งเป็นแหล่งปุ๋ยธรรมชาติ

5.4 ไม่กินสัตว์ที่ท้องเพราะเป็นบาป เป็นการช่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์

5.6 ไม่ฝังศพใต้ดิน เพราะเกรงถูกหลานเดินข้าม เป็นการสร้างความเคารพกตัญญู ต่อบรรพบุรุษ

โดยสรุปแล้วคติธรรมเชื่อผีของพวกชาไกจะผูกพันอยู่กับการอนุรักษ์ธรรมชาติทั้งสิ้น เห็นจะเป็นเพราะว่าป่าคือบ้านของพวกเขาและยังชีพได้เพราะอาศัยของป่าหากินไปวัน ๆ ไม่มีการสะสมอาหารเหมือนชาวบ้านทั่วไปนั่นเอง

(5) ผีสางทวดในบทบาทเป็นกฎหมายและจารีตประเพณี

พวกชาวเขาในภาคเหนือของไทยเกือบทุกเผ่าเป็นบทบัญญัติของชุมชน ที่ทุกคนจะต้องนับถือและปฏิบัติ ในชนบางเผ่า เช่น พวกยางกะเลอ ในพิธีเช่นผีของพวกเขาถึงกับปิดหมู่บ้าน (กรรมบ้าน) ห้ามคนในออกคนนอกเข้าถึง 3 วัน ใครเข้าไปติดอยู่ระหว่างนั้นก็ต้องรอให้งานเสร็จสิ้นจึงออกไปได้ ใครฝ่าฝืนเขาหาว่าเป็นสนิยดบ้านที่เดียว จะต้อง **"ซ่อมผี"** ให้เขาคือ ต้องถูกปรับไหมคือต้องทำขมาต่อผีหมู่บ้าน นอกจากนี้แล้ว

พวกยางกะเลอยังไม่เรียกผีต่าง ๆ ของพวกเขาว่า "ผี" อีกด้วยแต่กลับเรียกว่า "จารีตดั้งเดิม" ถ้าพูดว่าพวกยางกะเลอนับถือผีพวกเขาจะโกรธ

ที่ยกตัวอย่างมานี้เพื่อยกประเด็นให้เห็นว่า **"ผี"** มีความหมายเกินกว่าผีธรรมดามันเป็น **"วิถีชีวิต"** ของสังคมประการหนึ่งที่ขาดเสียไม่ได้ ผีคือความเป็นชีวิตของพวกเขาเอง เป็น **"กฎหมาย"** ที่ชุมชนต้องปฏิบัติ ฉะนั้นจะถือว่า **"ผิดผี"** คือผิดจารีตหรือข้อห้ามทางชุมชนนั่นเอง จะต้องทำการ "เสียผี" ตามข้อกำหนดที่วางไว้ ผีจึงเป็นบัญญัติหรือธรรมนูญของชุมชน ทำให้สังคมนั้นดำรงได้คลอดเวลาอันยาวนาน สิ่งที่ซ่อนเร้นที่เป็น **"ดรรกะ"** ของชาวบ้านนั่นคือ **"จริยธรรม"** ที่อยู่ในคราบของผีนั่นเอง ลักษณะเช่นนี้มองเห็นเด่นชัดในสังคมทางภาคเหนือและอีสานของไทยมากกว่าส่วนอื่น ๆ

ในสังคมภาคใต้ยังมองไม่ค่อยเด่นชัดมากนัก จะเป็นบัญญัติเฉพาะกลุ่มเสียมากกว่า กล่าวแต่เบื้องต้นแล้วว่า ผีสำคัญในภาคใต้คือผีตายาย ซึ่งจะปรากฏเป็น 2 ประเภท คือ ผีตายายที่เป็น **"ครูหมอ"** เรียกกันว่า **"ครูหมอตายาย"** กับผีตายายที่ถือเป็นวิญญาณรวม และไม่ค่อยปรากฏการปรับไหม อันเนื่องจากการกระทำผิดผีนอกเสียจากเกิดความรู้สึกเอาเองว่าได้ถูกผีลงโทษแล้วจึงให้พ่อมดแม่มดหมอผี ครูหมอโต๊ะหมอ มาแก้ไข

ข้อกำหนดการปฏิบัติต่อผีที่มีลักษณะเป็นส่วนรวม พิธีรับส่ง-เปรต หรือพิธีสารทเดือน 10 เป็นกำหนดการที่ทำกันทุกชุมชนในภาคใต้ น้อยลึก ๆ ของกิจกรรมนี้คือการแสดงความกตัญญูกตเวทีและการรวมญาติอันเป็นเทคนิคการสร้างความสามัคคีโดยนัยเดียวกันการทรงพระกินเจของชาวจีน พิธีลอยเรือของชาวเล ทำกันโดยมีข้อกำหนดวันเวลาค่อนข้างแน่นอน แต่ไม่ได้มีการปรับไหมสำหรับผู้ละเมิดไม่กระทำ

นอกจากนั้นอาจเป็นข้อตกลงระหว่างคนกับผีเป็นเฉพาะกลุ่ม เป็นข้อบัญญัติของคนหรือกลุ่มชนนั้น ๆ เช่น การเช่นไหว้ผีครูหมอของศิลปินพื้นบ้าน การแต่งงานระหว่างคนกับผีนางไม้ของบางกลุ่ม พิธีเซ่นผีขาดหาดของคนทะเลบางกลุ่ม เป็นต้น ผู้ละเลยไม่กระทำชุมชนไม่ได้ลงโทษ นอกจากผีเป็นผู้ลงโทษเสียเอง โดยกระทำให้ล้มป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ประกอบธุรกิจไม่เจริญ หรือประสบเคราะห์กรรมอื่น ๆ ต้องหาหมอผีมาแก้ไข เช่นสรวงบูชาเป็นการขอขมาต่อผี เป็นเรื่องของ **"พันธะทางใจ"** ระหว่างคนกับผีนั้น ๆ

ตามหาพับแพว

คำว่า **"พับแพว"** ในภาษาถิ่นใต้ หมายถึง **"มองไม่เห็นตัว" "หายตัว รูปงามสง่าเลื่อน"** ความเชื่อผีที่ปรากฏเป็นรูปธรรมจากปรากฏการณ์ก็ดี รูปแบบก็ดี สัญลักษณ์ก็ดี เป็นเพียง เปลือก กะพี้ กรอบที่ห่อหุ้มอยู่ ภาษาใต้เรียกว่าอยู่ใน **"กราบ"** ส่วนผีจริงอาจอยู่ในรูป "พับแพว" ดังกล่าวแล้ว

มีสำนวนไทยอยู่บทหนึ่งว่า "ปลำผีลุกปลุกผีนั่ง" แปลเป็นทำนองว่าพยายามทำในสิ่งที่เป็นไปได้ยากหรือเป็นเรื่องที่ไม่ควรทำไม่ได้ประโยชน์อันใดทำนองนั้น สำนวนคำกล่าวเป็นอุทาหรณ์สำหรับผู้ที่พยายามค้นหาผีในเชิงวัตถุ ซึ่งใน **"ข้อเท็จจริง"** ผีอาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ แต่ใน **"ความเป็นจริง"** ผีมีในจิตของคนนั่นเอง

คนภาคใต้ที่เคยดูหนังตะลุง เวลาผีออกมาหลอกหลอนคน (ซึ่งมักเป็นตัวตลกที่กำลังยืนสนทนากัน) ผีมักจะออกมา 2 ตัวเสมอ มายืนอยู่ข้างหลังตัวตลก ต่างคนต่างก็บอกว่ามีผีมายืนอยู่ข้างหลัง แต่ไม่มีใครเชื่อว่ามีผีมายืนอยู่แล้ว....นัยสำคัญของเรื่องนี้บอกว่าคนเรามักมองแต่คนอื่นไม่ค่อยได้มองคนเอง โดยใช้รูปผีมาเป็นสัญลักษณ์ แต่หนังตะลุงก็คือ หนังตะลุง อาจแปรเปลี่ยนบทบาทตัวตลกเล่นตลกกับผี หรือไม่ก็หลอกผีกลับไปบ้าง หรือเข้าผีเสียเองแทนที่จะเป็นผีเข้าคน...เสกันไปทั้งหน้าโรง

ตามหาพับแพวในที่นี้หมายถึง ในความว่างเปล่าที่เชื่อว่ามีผีอยู่ มีสาระอะไรอยู่เบื้องหลัง หรือพูดว่า **"ตามหาแก่นผี"** ก็ย่อมได้

ในแก่นผีมีธรรมสาระ

ในความหมายอันหลากหลายของคำว่า **"ผี"** ที่แปลว่า **"ศพ" วิญญาณบรรพบุรุษ, จารีตประเพณี, กฎหมาย, ข้อบัญญัติ, ครู, ครูต้น, ครูหมอ** ลงไปจนถึงคำภาคใต้ที่ว่า **"โจด, หัวโจด, หัวผู้"** (ส่วนลึกของลำต้นต้นไม้ใหญ่) โคตร โคตรตายาย เป็นต้น แก่นจริงของผีก็คือ **"ธรรม"** นั่นเอง ชุมชนที่สืบทอดยั้งยืนมาจนทุกวันนี้ก็เพราะผีช่วยมาทั้งสิ้น นับมาจากต้นผีแต่บรรพกาลลงมาจนถึงปัจจุบัน โดยสัจธรรม พฤติกรรมของคนหรือผีมิได้แตกต่างกัน คน ๆ เดียวย่อมมีทั้งมุมดีและมุมร้าย ส่วนผีก็มี

ทั้งผีดีผีร้ายและผีคาบเส้น ไม่ต่างจากคนนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าผีดีหรือผีร้าย โดยแก่นแท้ได้สร้าง **"คุณธรรม"** และ **"สาระ"** อื่น ๆ เอาไว้หลากหลายที่สำคัญ เช่น

(1) ความกตัญญู เป็นคุณธรรมจากต้นผีไทยที่ได้สอนคนในยุคแรกให้รู้จักตอบแทนบุญคุณ ผู้ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่คน ให้รู้จักการปฏิบัติตอบแทน เช่น บรรพบุรุษหรือธรรมชาติอื่น ๆ ที่คนเข้าไปใช้ประโยชน์

(2) ความซื่อสัตย์ คือคุณธรรมที่ปฏิบัติตามพันธกรณีที่สัญญาไว้ เช่น การบนบานศาลกล่าวถึงผีสางเทวดาเอาไว้ เมื่อถึงเวลาก็ไปปฏิบัติภาระกิจอันนั้น เป็นการสร้างนิสัยให้เกิดในตัวบุคคล

(3) ความสามัคคี คือ คุณธรรมแห่งการรวมกลุ่มมาช่วยกันคิดช่วยกันทำประโยชน์ จากการมาประกอบพิธีร่วมกัน อาจเป็นรูปของครอบครัว ญาติพี่น้องหรือชุมชนก็ได้ เช่น งานบุญเช่นสรวงบรรพบุรุษ บุคคลสำคัญหรือผีสางเทวดาอื่น ๆ

(4) การสงเคราะห์ คือ คุณธรรมที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกรณีประสบปัญหาช่วยกันแก้ไขบำบัดรักษา ให้ปัน ให้คำแนะนำ โดยผ่านหมอผี พ่อมด แม่มด ร่างทรง หมอพื้นบ้าน อื่น ๆ เป็นต้น

(5) การแสดงความเคารพ คุณธรรมที่เกิดจากการศรัทธานับถือ ไม่ลบลู่หรือทำลายสิ่งหนึ่งสิ่งใดแม้จะทราบหรือไม่ทราบเหตุผลก็ตาม เห็นได้จากการเซ่นไหว้ต่าง ๆ การไม่ทำลายธรรมชาติที่เป็นที่อยู่ของผีสาง เทวดา เป็นต้น

(6) ความเชื่อมั่น เป็นคุณธรรมอันเกิดจากพลังใจ อันสืบเนื่องมาจากศรัทธาที่มีต่อผีสางเทวดาว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ให้ จึงเกิดสมาธิหรือตั้งใจในการทำงาน เป็นส่วนเสริมให้เกิดความสำเร็จ หรือเกิดความเชื่อมั่น ขาดความหวาดกลัวในภาวะกดับขัน เป็นต้น

(7) การเกรงกลัวต่อบาป ความเชื่อในผีสางเทวดา ทำให้เกิดการเกรงกลัว หรือละอายต่อการแสดงพฤติกรรมที่ผิดธรรมเนียม ทำนอง "คนไม่เห็น แต่ผีสางเทวดาเห็น" ทำให้ ละ-ลด-เลิก อบายมุขบางประการได้

(8) เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนและธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องผีทำให้เกิดความคิดฉุดความเห็นแก่ตัวลงทำให้เกิดเงื่อนไขแห่งการสร้างสรรค์ธรรมชาติ

แล้วเกิดผลย้อนกลับมาสู่วิถีชีวิตชุมชน เช่น เกิดการขอเจ้าที่ในการนำธรรมชาติไปใช้ การขุดกลอยเผือกมันไป ให้ตัดขึ้นส่วนทิ้งไว้บูชาเจ้าป่า ทำให้พืชชนิดนั้นสืบพืชพันธุ์ต่อไป เป็นต้น

ยังมีคุณธรรมอื่น ๆ อีกมากมาย ที่ยกมาเป็นตัวอย่างบางประการเท่านั้น นอกจากนั้นผียังสร้างสาระในวิถีชีวิตคนอีหลายประการ คือ

1. ผีสร้างกฎหมายสร้างจารีต คือ ข้อบังคับที่คนในชุมชนต้องปฏิบัติตาม มิฉะนั้นสังคมถือว่าเป็นการ "ผิดผี" จะต้องถูกปรับไหม หรือไม่ก็สังคมนั้นจะไม่พอใจ เกิดการต่อต้านไม่สามารถอยู่ในชุมชนได้

2. ผีสร้างธรรมเนียมประเพณี จากการที่ต้องเคารพบูชาผีจึงทำให้เกิดรูปแบบในการปฏิบัติแล้วมีการสืบทอดวิธีการกันต่อมาเป็นธรรมเนียมประเพณี

3. ผีสร้างพิธีกรรม คือ รูปแบบ วิธีการ ข้อกำหนดในการปฏิบัติต่อผีสางเทวดา หลากหลายรูปแบบตามจนบธรรมเนียมประเพณี กลุ่มชนนั้น ๆ

4. ผีสร้างอาชีพ มีอาชีพต่าง ๆ มากมายเกิดขึ้นจากความเชื่อผีสางเทวดา อาจเริ่มต้นจากพ่อมดแม่มด หมอผี หมอยา ใต้ทรง ครูหมอ ศิลปิน ดนตรี ฯลฯ เป็นต้น

5. ผีสร้างวรรณกรรม ได้แก่ ถ้อยคำพร่ำบ่น ถ้อนวอน ขอร้องต่าง ๆ ทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรองแสดงออกมาเป็นคำสวด บทพรอง หรือเวทมนตร์คาถา เป็นต้น

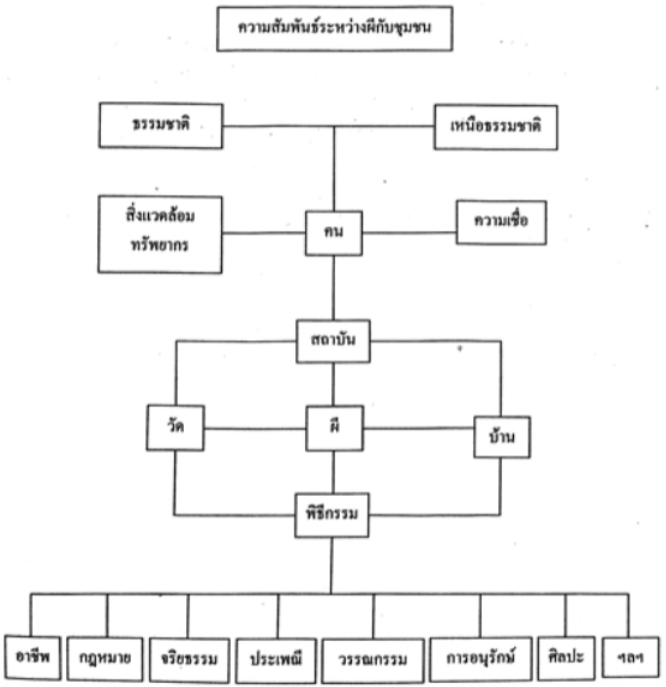
6. ผีสร้างศิลปะ จากความเชื่อทำให้เกิดจิตนาการในภาพวาด เทวรูป หน้ากาก เครื่องประดับ ศิลปะในการแสดงร่ายรำขับร้อง ในการบูชาเช่นสวรรคนตรีดอดนศิลปะในการก่อสร้างโบสถ์วิหาร ตรวลัย เรือนผี (หลากวด) ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ เป็นต้น

7. ผีเป็นเทคโนโลยีชาวบ้าน ผีสางเทวดาในนามเทคโนโลยี ทำหน้าที่เสมือนเป็นเครื่องมือในการช่วยแก้ปัญหา เป็นเกราะในการช่วยปิดป้อง เช่น ผีอารักษ์ที่อยู่แหล่งธรรมชาติต่าง ๆ ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวังและยั้งยืน

8. ผีสร้างแบบอย่างแห่งความประพฤติ ผีบรรพบุรุษหรือบรรพชนผู้ล่วงลับไปแล้ว เคยมีคุณธรรมอันดีงาม สร้างวิถีกรรมมีชื่อเสียง เป็นแบบอย่างให้ผู้สืบสาน ได้รำลึกถึงปฏิบัติตามเป็นเยี่ยงอย่างหรือไม่ก็ไม่ประพฤติตนให้เป็นที่เสียหายต่อผีบรรพชน

ที่ยกมาเป็นประเด็นที่ศึกษาเท่านั้น คิดว่าคงมีสาระอื่น ๆ อีกมากมายที่ซ่อนเร้นอยู่ในแต่ละกลุ่มชน

ผีสางเทวดาแท้จริงไม่ใช่สิ่งไกลตัวหรือสิ่งลึกลับแต่ประการใด จะไกลตัวหรือไม่ลึกลับหรือไม่อยู่ที่ใจคน ถ้าจะบอกว่า "ถ้าไม่มีคนก็ไม่มีผี" ก็น่าจะถูก ความลึกลับอยู่ที่ความ "ไม่เข้าใจธรรมชาติ" นั่นต่างหากและบังเอิญผีได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อเรื่องความตาย ซึ่งเป็นเรื่องที่คนกลัว จึงทำให้คนมองผีในแง่ร้าย จึงพยายามขับไล่ผีร้ายออกไป และในทำนองเดียวกันก็เชิญผีอีกนั่นแหละให้มาคุ้มครองเป็นผีที่คนได้ยกฐานะให้แล้ว (ทวด/เทวดา) ในข้อที่จริงทั้งไล่ไปและเชิญเข้ามาอาจเป็นตัวเดียวกันก็ได้ ในที่สุดก็ไม่มีใครหนีผีได้พ้นเลย เพราะผีมันอยู่ที่ใจและสร้างวิถีชีวิตให้กับคนนั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างผีกับชุมชน
ธรรมชาติ
เหนือธรรมชาติ
สิ่งแวดล้อม
ทรัพยากร
คน
ความเชื่อ
สถาบัน
วัด
ผี
บ้าน
พิธีกรรม
อาชีพ
กฎหมาย
จริยธรรม
ประเพณี
วรรณกรรม
การอนุรักษ์
ศิลปะ
ฯลฯ

บรรณานุกรม

กลิ่น คงเหมือนเพชร "แกะรอยตำนานบนเส้นทางคลองท่อม-ตาปี" พักพิณคดี ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 ตุลาคม 2536 – มกราคม 2537

กลิ่น คงเหมือนเพชร ประวัติ ตำนาน นิทาน ความเชื่อเกี่ยวกับชื่อบ้านนามเมืองจังหวัดกระบี่ และฝั่งทะเลตะวันตก เอกสารเผยแพร่ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่, 2539

กลิ่น คงเหมือนเพชร ลิเกป่าย้อนรอยอดีตตามเสียงร่ำมะนา เอกสารเผยแพร่ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่, 2539

กลิ่น คงเหมือนเพชร วัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดกระบี่ เอกสารประกอบการสอนเรื่อง ชุมชนวัฒนธรรมไทย, วิทยาลัยพอสีกษาจังหวัดกระบี่, 2539

กลิ่น คงเหมือนเพชร หนังกราย ยอดหนังตะลุงเมืองกระบี่ เอกสารเผยแพร่ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดกระบี่, 2534

กาญจนาคพันธุ์ (นามแฝง) "ภาพมลายู ภาพรูเหลี่ยม" ภูมิศาสตร์วัลโพธิ์ สำนักพิมพ์-สาสน์สวรรค์, 2512

กาญจนาคพันธุ์ (นามแฝง) ภูมิศาสตร์ฐานทรัพย์ บุรินทร์การพิมพ์, 2513

การแสวงหาภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา ชุมชนพัฒนา ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 กันยายน 2538

กิตติ บุษปวนิช "ฝ่าหาดุทะเลเหยียบแผ่นดินอันตามัน เกาะกวางตาว" เพื่อนเดินทาง ปีที่ 2 ฉบับที่ 20 สิงหาคม 2524

กฤติยา อาชวนิชกุล และอนุชาติ พวงสำลี "คนไทยมาจากไหนเพราะคนไทย (เดิม) ไม่ได้อยู่ ที่นี่ "ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 10 ฉบับที่ 11 กันยายน 2532

กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม "เก็บเกี่ยวผลผลิตครั้งแรกเพื่อเลี้ยงผีพราหมณ์ ในเทศกาลสารทเดือน 10 "ศิลปะวัฒนธรรม ปีที่ 10 ฉบับที่ 11 กันยายน 2532

เขตร ศรียาภัย ปริทัศน์มวยไทย สำนักพิมพ์มติชน, 2550

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,สำนักงาน วิวัฒไทยชุดบูรพระยาลอย โรงพิมพ์คุรุสภา, 2537

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน ชีวิตไทยชุดบรรพบุรุษของเรา โรงพิมพ์คุรุสภา, 2537

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน ชีวิตไทยชุดเกษตรกรรม โรงพิมพ์คุรุสภา, 2537

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อรุณการพิมพ์, 2537

คาร์ล ออกัสตัส ฟรีดริก กุลสลาฟน์ (สกุลรัตน์ ธาราศักดิ์ แปล) รวมเรื่องแปลและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 1 กรมศิลปากรจัดพิมพ์, 2532

เครือจิต ศรีบุญนาค "บทความเรื่องความเชื่อของชาวส่วย" วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล กรณีเขมร ลาว ส่วยสุรินทร์ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์, 2523

คอสมอส (นามแฝง) คำนานภูตผีและวิญญาณ สำนักพิมพ์ฉัตรพี, 2541

เจาศิลป์ คงแก้ว ชีวิตบนเส้นด้ายของ 13 เผ่าไทย บริษัทสามัคคีสาร (ดอกหญ้า) 2537

จิตร ภูมิศักดิ์ โฉงการแช่งน้ำและข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา เจริญวิทย์การพิมพ์, 2524

แจ้ วิสุทธิวงศ์, พระ ประชุมศาสน์กับการแบ่งยุค โรงพิมพ์บรรฉกิจ, 2481

ไชดี (นามแฝง) "เรือกผี" ต่วยตูนพิเศษ มีนาคม, 2523

ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์ "พิธีกรรมที่น่าสนใจในโนราลงครู" เชิดชูเกียรติผู้เฒ่าโนราชุมนุมปักษ์ใต้ภาคกร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดพิมพ์, 2523

ฉัตราภรณ์ (นามแฝง) บันทึกคนเห็นผี สำนักพิมพ์ดวงแสดมปี, ม.ป.ป.

ฉลิมเกียรติ ผิวนวล "วิญญาณ" คำ : ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2537

ฉันนะ วารมัน คำรับเครื่องรางของขลัง รัตนการพิมพ์, 2502

ช. ไชยิบาล (นามแฝง) กำเนิดนิทานโบราณ วัฒนพานิช, ม.ป.ป.

ช้อ เรืองศิลป์ ประวัติสังคมไทยสมัยโบราณก่อนสตวรรษที่ 25 โรงพิมพ์พิมเมศ, 2523

ชัยชนะ ไพรีวาระ : "พระเจ้าของแขก" ต่วยตูน ปีที่ 12 ฉบับที่ 9 พฤษภาคม 2526

เชง แก้วมณีรัตน์ บทขับผีขุนทรานพระอาพราน บ้านวัดใหม่ อ.สทิงพระ จ.สงขลา

ดับลิว ดับลิว สกีต "บันทึกความทรงจำของคณะสำรวจมหาวิทยาลัยแคมบริดจ์ ที่บริเวณรัฐมาลายูตอนเหนือ ระหว่างปี พ.ศ. 2442-2443" (เสนีย์ หมัดหมาน แปล) วารสารรูสะมิแล ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 กันยายน-ธันวาคม 2529

ด่วยคุน ฉบับรวมชุด ความเร้นลับของปฐพีชมชุทวีป (อุดร จารุรัตน์ สารานียกร) เรือนแก้วการพิมพ์ 2533

เต็มศิริ บุณยสิงห์ และ เจือ สตะเวทิน วิชาชุดครูประกาศนียบัตรครูมัธยมของคุรุสภา วิชานาฏศิลป์ องค์การค้าคุรุสภา, 2533

คำหนักสาวรรค์ ลัทธิไสวะนิกายและหลากเรื่องสาวรรค์ สำนักพิมพ์ห้าสิบมัน , 2537

ฉวิล เกษรราช ประวัติผู้ไทย กรุงสยามการพิมพ์, 2512

ทักษิณคดีศึกษา, สถาบัน พจนานุกรมภาษาอิ่นภาคใต้ อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ฟ, 2528

เทพครุณนุศิษย์, (ทวี ธรมธัช ป.9), หลวง ราตุปปทีปิกา โรงพิมพ์มหากุฎราชวิทยาลัย, 2509

เทพย์ สาริกบุตร เคล็ดลับไสยศาสตร์ อมรการพิมพ์, 2514

เทพย์ สิงหรักษ์, พระครูใบฎีกา คำราเพชรรัตน์สรรพเวทหรือจิตศาสตร์ เล่ม 1 โรงพิมพ์ไสกณพรรฒธนากร, 2472

ทองแก้ว ปกาไส (นามแฝง) "ครูหมอกาหลอ" วารสารกระบี่ใหญ่ ฉบับที่ 2 มิถุนายน 2532

ทองแก้ว ปกาไส (นามแฝง) "ครูหมอโนรา" วารสารกระบี่ใหญ่ ฉบับที่ 5 มกราคม 2533

ทองแก้ว ปกาไส (นามแฝง) "ครูหมอเหล็ก" วารสารกระบี่ใหญ่ ฉบับที่ 1 เมษายน 2532

ทองแก้ว ปกาไส (นามแฝง) "ครูหมอหนัง" วารสารกระบี่ใหญ่ ฉบับที่ 3 สิงหาคม 2532

ทองแก้ว ปกาไสย (นามแฝง) "ครูหมอลิเกป่า" วารสารกระบี่ใหญ่ ฉบับที่ 4 พฤศจิกายน 2532

"ที่นั่นหมู่เกาะอันดามัน อิ่นเอื่อนทะเลกว้าง" เพื่อนเดินทาง ปีที่ 2 ฉบับที่ 20 สิงหาคม 2524

ทองใบ หงษ์เวียงจันทร์ และทองย้อย แสงสินชัย มิติเร้นลับการรักษาโรคด้วยพลังลี้ลับ ลานอโศกเพรส กรุ๊ฟ 2535

ธนิต อยู่โพธิ์ ศิลปะละครรำหรือคู่มือนาฏศิลป์ พิมพ์ในงานฉลองพระชนมายุ 5 รอบ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าฉลิมพลชินันทร สำนักพิมพ์ศิวพร, 2516

ธีรวัฒน์ ช่างสาน "หน้าพรานโนรา" โนรากับการผลิตบัณฑิต แขนงวิชาการแสดงพื้นบ้าน สำนักงานสาขาศิลปกรรมศาสตร์ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2538

ธัมมทัตโตภิกขุ และ พ.ณ. ประมวลมารค คำนานสันผีไทย อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ จำกัด, 2533

ธรรมทีปี, (นามแฝง) "ผีวิญญาณระลึกชาติ" วิญญาณปรากฏตัว เล่องเชื่องจงเจริญ, 2536

นันทวัน เพ็ชรวัฒนา บาหลีเกาะแห่งความลึกลับ บี ซี พับลิเคชั่น, 2532

นคร สำเภาทิพย์ "ข้าว..หลักฐานโบราณคดีที่เกี่ยวกับข้าวในประเทศไทย" ศิลปะวัฒนธรรมฉบับพิเศษข้าวไทย ข้าวเจ้า ของชาวสยาม อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ จำกัด

นเรศ ศรีรัตน์ "ไหว้หน้าบ้าน" สาราบุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 10 สถาบันทักษิณคดีศึกษา สงขลา, 2529

นิคม วงเวียน "การวิเคราะห์วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อของชาวส่วย" วัฒนธรรมลุ่มน้ำมูล : กรณีเขมร ลาว ส่วยสุรินทร์ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์, 2533

บัญชา ศรีไกร บันทึกเที่ยวเมืองคายโหง ห้างหุ้นส่วน จำกัด ป.สัมพันธ์พาณิชย์, 2536

บัว ญาณสัมปันโน,พระมหา ประวัติท่านอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ วัดป่าบ้านตาด อ.เมือง จ.อุดรธานี พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, ม.ป.ป.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 30 ชาติในเชียงราย โรงพิมพ์อุทัย, 2493

"บันทึกความทรงจำของพระมหาแคล้ว ฐานิสสโร วัดเขาค้อพัฒนาราม จ.เพชรบูรณ์ (นายคะนอง เนินอุไร บรรณาธิการ) บริษัทชอบวิณิชชา จำกัด, 2537

ประกาศสมาธิคุณ, พระครู, และคนอื่น ๆ อภินิหารวิญญาณหนองจร ทัศนาจรชวดก ยกเขาพระสุมรุ เล่องเชื่องจงเจริญ, 2512

ประจักษ์ ประภาพิทยากร เทวดานุกรมในวรรณคดี โอเดียนสโตร์, 2529

ประชัน รักษ์พงษ์ และคนอื่น ๆ การศึกษาหมู่บ้านไทยลื้อในจังหวัดลำปาง
ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง สหวิทยาลัยล้านนา, 2535
ประวัติวัดแก้วโกรวาราม สภาพ ฐานะและที่ตั้ง พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทาน
เพลิงศพ พระราชสุตกวี 14 มีนาคม 2536 ว.เจ. พริ้นติ้ง, 2536
ประพนธ์ เรืองณรงค์ "ดีอรีคนครีรักษาโรค" ชีวิตไทยชุดสมบัติคายาย สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติจัดพิมพ์, 2537
ประพันธ์ สุคนชาติ พระพิราพ ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, 2522
ประสมการณ์ผิหลอก (จักรกฤษ คลังศัตรา บรรณาธิการ) สำนักพิมพ์วิสรุต, ม.ป.ป.
ประสาน ต่างใจ ชีวิตหลังความตาย สำนักพิมพ์กรีนพีซ, 2537
ปราณี ชวัญแก้ว วรรณคดีจากบุคคำ ตำบลร่องนพิบูลย์ หน่วยศึกษานิเทศ
กรมฝึกหัดครู, 2518
เปลื้อง ณ นคร พจนะ- สารานุกรมฉบับทันสมัย ไทยวัฒนพานิช, 2518
"ผีกับวิถีชีวิตชาวบ้านในสังคมอีสาน" ชุมชนพัฒนา ปีที่ 1 เล่ม 1 กันยายน 2538
พ. พันธุเสนา (นามแฝง) สากลภาษิต อักษรเจริญทัศน์, 2478
พนมเทียน (นามแฝง) เหลี่ยโหล เล่ม 2-3 นิยมราการพิมพ์, 2524
พจัศน์ (นามแฝง) "ดาอินเทวดา" ยอพระกลิ่น-ดาอินเทวดา เจริญวิทย์การพิมพ์, 2513
พิทยา บุษรารัตน์ "ประเพณีการรำโนราโรงครู" น้ำบ่อทราย ที่ระลึกเกมียณอายุ
ราชการของอาจารย์ภิญโญ จิตต์ธรรม 1 ตุลาคม 2536
พิบูลย์ ศุภกิจวิเลขการ "ศิลปะดั้งเดิม" ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ เรือนแก้วการพิมพ์,
2539
พิพัฒน์ ชูวรเวช "บันทึกการเดินทางของอังร์ มูโฮท์" วารสารคราไปรษณีย์ยากร
ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 สิงหาคม 2542
เพชร, สถาบัน (นามแฝง) การผจญภัยของพระจุตงก์ โรงพิมพ์เสื่องเชื่อง ม.ป.ป.
พุทธทาสภิกขุ (นามแฝง) บ่อเกิดการทำบุญวันสารท สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2533
พร รัตนสุวรรณ ผีและเทวดามีจริง โรงพิมพ์วิญญาณ, 2541
พลูหลวง (นามแฝง) เกลือ ลาง อาถรรพณ์ สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง, 2536

ภัทรศีลสังวร, พระ "บอกบท" รำลึกชาติไต้ พิมพ์แจกในงานบำเพ็ญกุศลถวายอายุครบรอบ 60 ปี พระภัทรศีลสังวร (ช่วง อัคคเวที) วัดมัชฌิมาวาส, 2506

ม.ศรีบุษรา (นามแฝง) ไทยคำรำพัน ศิริพรการพิมพ์, 2522

มหาวิโรจ (จัน) ขุน "เรื่องการนับถือข้าวและผี" นิทานวชิรญาณ สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2508

ยรรยง แก้วไหญ่ "ไหว้เจ้าที่ควาย" วารสารกระบี่ไหญ่ ฉ.6 มิถุนายน 2532

ยงยุทธ วิริยาภรังกูร ตามรอยยุคลงกวัดหลวงพ่อทวีศักดิ์ ชุดินธโร สำนักพิมพ์สมิต, 2537

ยศ สันติสมบัติ มนุษย์กับวัฒนธรรม สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2537

ระย้า ท้องสมุทร เรื่องจริงมหัศจรรย์ เฮลโล่การพิมพ์, 2537

ราชกูฟิร์ สิงห์ "เสียงลูกธนูดังกันปนาทกว่าอ้อยคำ – ชาวเกาะอันดามันรุ่นสุดท้าย" เพื่อนเดินทาง ปีที่ 2 ฉบับที่ 20 สิงหาคม 2524

รุธ เบเนดิคต์ วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย (พรรณี ฉัตรพลรักษ์ แปล) เรือนแก้วการพิมพ์, 2524

รวบรวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 1 (ศกลรัตน์ ธราศักดิ์ แปล) กรมศิลปากรจัดพิมพ์, 2524

วัฒนา จินดาพล วัฒนธรรมจังหวัดพังงา อำนวยการพิมพ์, ม.ป.ป.

วิจิตร ศรีวิสุทธานนท์ "โต๊ะครึม ลิมนและดีอรี" ชีวิตไทยชุดสมบัติคายาย กุรุสภา, 2537

วิน แก้วศรี ลิเกป่า เอกสารประกอบการสอนลิเกป่าของกลุ่มสนใจ อำเภอคลองท่อม

วิชัย อินทวงศ์ ตามรอยเจ้าแม่อยู่หัว โรงพิมพ์เมืองสงขลา, 2524

วิเชียร ณ นคร "ตำนานและความเป็นมาของมโนห์ราหรือโนรา" เชิดชูเกียรติหุ่นเทวา ชุมอุปถัมภ์กันราภร กรุงสยามการพิมพ์, 2523

วิโรจน์ เพียรเจริญ บุญฉกาฬพ่อท่านแก้ว ปุญญภาโค มงคลการพิมพ์, 2534

วิรัช วิวัชนิภาวรรณ และ นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ การเข้าร่างทรงและร่างทรง โอเดียนสโตร์, 2533

เวชวุฒิ บุญชูวิทย์ เงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับสิ่งใหม่ของชาวเผ่าอีก้อ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านแสนเจริญใหม่ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตร์บัณฑิตสาขามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปกร, 2532

ศิราพร ณ ถลาง "เจ้านารา-ปู่ขวัญข้าว : พุทธกับผีในระบบความเชื่อและศาสนาของคนไทยเมืองขอน" คนไทยใต้คงไทยใหญ่ในยูนนาน โรงพิมพ์จุฬา, 2538

ศิลาลักษณ์ (นามแฝง) "จิตวิญญาณ (ผี) มีจริงหรือไม่" วารสารไทย ปีที่ 20 ฉบับที่ 473 มิถุนายน 2538

ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม "ข้าว : กับการพัฒนาของรัฐในประเทศไทย" ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ ข้าวไทย ข้าวเจ้าของชาวสยาม อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ฟ

สมชาย สกุลทับ "ทะเลกับคนได้" ข่าวสารกีฬาแชล 8 ครั้งที่ 16 จังหวัดภูเก็ต (โรเนียว) ฉบับที่ 5 20 ตุลาคม 2529

สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ "ประเพณีกินเจ" ชีวิตไทยชุดสมบัติคำอาย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดพิมพ์, 2532

สมหมาย สามอำไพ "เซ่องข้อง" วัชมังคลาภิเษก : อีสานศึกษา (สอาพร พันธุ์มณี บรรณาธิการ) มสว. มหาสารคาม, 2531

สมศักดิ์ ตันติวิวัฒน์ วิญญาณสาสตร์ สามวิชิตการพิมพ์, 2536

สงัน สุวรรณเลิศ ผีปอบผีเข้า บพิธการพิมพ์, 2539

ส. องครักษ์ (นามแฝง) บันทึกการเห็นผีเล่ม 2 สำนักพิมพ์ดวงแสดมปี, ม.ป.ป.

ส. องครักษ์ (นามแฝง) ผีสางเทวดาพระสุดสงค์ สำนักพิมพ์นัดรเฉลิม, 2541

สว่าง แทนปู ไหว้สัสดีน้อยใหญ่ ไหว้ลายลักษณ์ ชะอวดการพิมพ์ นครศรีธรรมราช, ม.ป.ป.

สว่าง สุวรรณไร "โนราองครู" เชิดชูเกียรติพุ่มเทวา ชุนอุปถัมภ์กันราการ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดพิมพ์, 2523

สังศิต จันทนะโพธิ์ แม้วคกเขาย้าคอคอย สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2537

สิทธา เขตวัน และ เอกชัย สุริยนต์ ประวัติละเอียดพระอาจารย์จำนียร สีลเสฏโฐ พิมพ์เผยแพร่ โดยหนังสือพิมพ์ทิพย์, 2536

สิทธา เขตวัน (นามแฝง) เหล็กไหลมีมีจริง สำนักพิมพ์ประชาชาติ, ม.ป.ป.
"สามลักษณะของวิถีชีวิตชาวบ้าน "ชุมชนพัฒนา ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 กันยายน 2538
สุจิตต์ วงษ์เทศ ร้องรำทำเพลง ดนตรีและนาฏศิลป์ของสยาม มติชน, 2532
สุชีพ ปุญญานุภาพ ประวัติศาสตร์ศาสนา บุญศิริการพิมพ์, 2536
สุทิน สนองฝีน "ผีตาแฮก" ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 13 ฉบับที่ 4 กุมภาพันธ์ 2535
สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ หนังตะลุง มงคลการพิมพ์สงขลา, ม.ป.ป.
สุภาพย์ อินทองคง "เต่งงานกับนางไม้" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 4 สถาบันทักษิณคดีศึกษาสงขลา, 2529
สุมล คงวัฒนี "ทวนซื่อของชาวไทยถิน ศึกษากรณีบ้านเหลอ ตำบลแขก อ.สุรินทร์" วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีเขมร ลาว ส่วย สุรินทร์ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์, 2533
เสรีย์ ไกเศส ทศมนตรี รุ่งเรืองรัตน์, 2500
เสรีย์ ไกเศส ประเพณีชีวิตเกี่ยวกับการเกิด สำนักพิมพ์แม่คำฝาง, 2532
เสรีย์ ไกเศส ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตการแต่งงาน สำนักพิมพ์แม่คำฝาง, 2532
เสรีย์ ไกเศส ประเพณีเกี่ยวกับการตาย สำนักพิมพ์แม่คำฝาง, 2532
เสรีย์ ไกเศส สาราณุกรม สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2516
เสรีย์ ไกเศส ชีวิตของไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2516
เสรีย์ ไกเศส ผีสางเทวดา อนุสรณ์ในการฌาปนกิจศพนายพุฒ ฤทธิ์แรงกล้า 12 มิถุนายน 2510
เสรีย์ ไกเศส และนาคะประทีป "เมขลารามสูร" ศิลปากร ฉบับที่ 6 ปีที่ 1 เมษายน 2481
เสรีย์ พงศ์ วรรณปก ผีสางคางแดง สำนักพิมพ์วันรพี, 2537
เสาร์ 5 (นามแฝง) คัมภีร์พิธีกรรม ชุณหสาส์นการพิมพ์, ม.ป.ป.
เสรี พงศ์พิช "ไสยศาสตร์ในสังคมไทย" เอกสารการสอนชุมชนวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย หน่วยที่ 8 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
เสรี พงศ์พิช "ผี" คำ : ร่องรอยความคิดความเชื่อของไทย (สุวรรณา สถาอานนท์ และ

เนืองน้อย บุณยเนตร บรรณาธิการ) สำนักพิมพ์จุฬา, 2537

สารประเสริฐ, พระ และพินิจวรรณการ (แสง สาลิคุล), พระ "เทศน์คู่" น้ำพักน้ำแรง พิมพ์ที่ระลึกในงานปลงศพนายหลี เสรีอรไกเศส 5 เมษายน 2479

เสาวนีย์ จิตต์หมวด วัฒนธรรมอิสลาม โรงพิมพ์จุ-จินไทย, 2524

ห้องไหรศรีมหาโพธิ์ พรหมชาติ อำนวยการสำนักการพิมพ์, 2528

อภิชาต ทองอยู่ "บ้าน มี วัด เค้าโครงแห่งสถาบันหมู่บ้าน" ชุมชนพัฒนา ปีที่ 1 เล่ม 1 กันยายน 2538

อมาวสี เอียรฐาวร เจ้าพ่อศรีนครเดา : บทบาทและความสำคัญของการถือผีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกรณีศึกษาบ้านเมืองเดา ต.เมืองเดา อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม วิทยานิพนธ์ ศศม. มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532

อมาวสี ยิ้มอำนวย ประเพณีความเชื่อของชาวมอญบ้านม่วงลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม

อาภรณ์ อุกฤษฎ์ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศกับสังคมและวัฒนธรรมชาไก : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาไกกลุ่มเหนือคลองคง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง งานวิจัยสำนักงานศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536

อาภรณ์ อุกฤษฎ์ พิธีลอยเรือ : ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของชาวเล กรณีศึกษาชุมชนบ้านหัวแหลม เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ วิทยานิพนธ์ ศศม. มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532

อาร์ม อิสระ (นามแฝง) "ยุกจุกมไนห์รา" ชุมทางไสยศาสตร์ ไนน์เพลส, 2541

อารยันตคุปต์ (นามแฝง) อมนุษยโลก โรงพิมพ์จำลองศิลป์, 2497

อุคม หนูทอง "โต๊ะครึม : คนศรีประกอบพิธีกรรมก้าทาดการสะหาดุณค่า" น้ำบ่อหวาย ที่ระลึกครบรอบอายุราชการของ ร.ต. ภิญโญ จิตต์ธรรม 1 ตุลาคม 2536

อุคม หนูทอง "รูปหนัง" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 8 สถาบันทักษิณคดีศึกษา สงขลา, 2529

อุบลศรี อรรถพันธ์ "ทาหลอ" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 1 สถาบันทักษิณคดีศึกษา สงขลา, 2529

อนก นาวิกมูล "สมญานายหนังและเรื่องเบ็ดเตล็ด" ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 1 ฉบับที่ 11 2533

เอช. อาริงตัน สมิธ "บันทึกการเดินทางไปยังจังหวัดทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของสยาม" รวมเรื่องแปลและเอกสารทางประวัติศาสตร์ชุดที่ 1 กรมศิลปากร จัดพิมพ์, 2532

อาจารย์อ้น (นามแฝง) ตำรา 108 พระคาถา อำนวยสาส์นการพิมพ์, 2532

อิ่มใจ เรือนเพชร วัฒนา จินดาพล และวัฒนา พิทยาภินันท์ การรักษาโรคของหมอพื้นบ้านในจังหวัดพังงา เอกสารวิจัย คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536

A, Wallace, Religion : An Antropotogical View , New York : Random house , 1966

Covarrubius Miguel "Witchcraft" Island of Bali, A. knopt,New York,1956

MC. Kerron, Morag The Magic of krabi Craftman Press, Bangkok, 1990

Rouhomaki, Olli-Pekka, Small scale fishing in Krabi Research fellow Department Of Social Antropology University of Helsingki, 1995

****

เรื่อง : กลิ่น คงเหมือนเพชร
ที่ปรึกษา : กลิ่น คงเหมือนเพชร
สำคัญ เพชรทอง
วิมล นับทอง

กองบรรณาธิการ : อาภรณ์ อุกฤษณ์
ศรีบังอร สุวรรณพานิช
สุมนา เพชรเครือ

จำนวนเล่ม : 150 เล่ม

ผู้พิมพ์ : รุ่งไรจน์การพิมพ์ 375/3-4 ถนนอุดรกิจ ตำบลปากน้ำ
อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ 81000
โทรศัพท์ 075-611613 โทรสาร 075-631392